

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ

ANUL XXV

2

IULIE—DECEMBRIE
1980

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

IOAN PĂTRUȚ — *redactor-șef*

VASILE BREBAN

HENRI JACQUIER

BELA KELEMEN

DIMITRIE MACREA

PETRU NEIESCU

GRIGORE RUSU — *membru al Colegiului de redacție*

SABINA TEIUȘ

ROMULUS TODORAN — *membru al Colegiului de redacție*

MIRCEA ZDRENGHEA

ILEANA CÂMPEAN — *membru al Colegiului de redacție*

EUGEN BELTECHI — *secretar responsabil de redacție*

NICOLAE MOCANU — *secretar responsabil de redacție;*

membru al Colegiului de redacție

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.

În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Revistele se pot procura și prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI, Calea Victoriei nr. 125, București (direct sau prin poștă).

Cititorii din străinătate se pot abona prin ILEXIM, Departamentul Export-Import Presă, P.O. Box 136 — 137, telex 11226, 70116 București, str. 13 Decembrie nr. 3.

La revue paraît 2 fois par an.

Toute commande de l'étranger (fascicules ou abonnements) sera adressée à ILEXIM, Departamentul Export-Import Presă, P.O. Box 136 — 137, télex 11226, 79517 București, 3, rue 13 Decembrie, Roumanie.

Le prix d'un abonnement est de 25 \$ par an.

En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite la Consiliul de conducere al revistei „CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ”.

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ RECHERCHES DE LINGUISTIQUE

Année XXV, n° 2

1980

juillet—décembre

SOMMAIRE

	Page
„Cercetări de lingvistică” à 25 ans	127

HISTOIRE DE LA LINGUISTIQUE ROUMAINE

ELENA STAN, Problèmes de linguistique dans la revue « Societatea de miine »	129
---	-----

LINGUISTIQUE GÉNÉRALE

FURIO MURRU, Funzioni, forme, marche ed usi casuali : una nota terminologica	137
ILEANA OANCEA, Directions de la linguistique générale en diachronie	143
CARMEN VLAD, Considérations historiques sur la théorie du text . . .	153

GRAMMAIRE

IOAN BACIU, Les relatives sans antécédent en français, en italien et en roumain	157
D. BEJAN, À propos de la classification des verbes selon la personne	167
ILEANA CÂMPEAN, <i>Niște</i>	171
LIGIA FLOREA, Remarques sur les conjonctions de subordination françaises .	175
G. GRUIȚĂ, Constructions hésitantes	179
MARIANA GRUIȚĂ, La condition de la binarité dans les structures coordonnées en anglais et en roumain	183
ȘTEFAN HÁZY, À propos de la relation prédicative	187
VIORTEL HODIȘ, Structures « superposées »	191
CONSTANTIN MILAȘ, Appositions ou compléments de lieu ?	197
G. G. NEAMȚU, Le numéral. Trois notes morphosyntaxiques	201
SABINA TEIUȘ, Sur <i>ca și</i>	205
MIHAI M. ZDRENGHEA, Quelques observations sur les constructions réciproques en anglais	209

LEXICOLOGIE

IOANA ANGHEL, Notes lexicales et étymologiques	213
ELENA COMȘULEA, Sur la terminologie du chanvre. Notes lexicales	217
FELICIA ȘERBAN, Notes sémantiques et étymologiques	221
VALENTINA ȘERBAN, Sur le développement des aires sémantiques des verbes <i>a ținti, a ținut, a ținut</i>	227

ONOMASTIQUE

Page

I. PĂTRUȚ, De nouveau sur les hypocoristiques slaves	231
--	-----

PHILOLOGIE

EUGEN PAVEL, Quelques contributions et précisions à <i>Bibliografia românească veche</i>	235
--	-----

COMPTE RENDUS ET PRÉSENTATIONS DE LIVRES

AL. ANDRIESCU, <i>Limba presei românești în secolul al XIX-lea</i> , Iași, 1979 (<i>Elena Dragoș</i>)	243
GHEORGHE CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, <i>Mic dicționar de terminologie lingvistică</i> , București, 1980 (<i>Paul Schweiger</i>)	245
G. I. TOHĂNEANU, <i>Artă evocării la Sadoveanu</i> , Timișoara 1979 (<i>D. Vlăduț</i>)	247
<i>Erdélyi Magyar Szótörténeli Tár</i> , vol. II, București, 1978 (<i>Viorica Pamfil</i>)	248
SZILÁGYI N. SÁNDOR, <i>Világunk a nyelv</i> , București, 1978 (<i>Paul Schweiger</i>)	250
„[PRÉ] Publications Romansk Institut”. Aarhus Universitet. Série 5 (1977–1978) et 6 (1978–1979) (<i>Bela Kelemen</i>)	251

IN MEMORIAM

Teodora A. Naum (1891–1908) (<i>I. Pătruț</i>)	253
Henri Jacquier (1900–1980) (<i>Ioan Băciu</i>)	253

NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

Livres donnés et reçus en échange des publications de l'Institut de linguistique et d'histoire littéraire de Cluj-Napoca en 1974–1979 (<i>Elisabeta Faiciuc</i>)	255
--	-----

INDEX (<i>Elisabeta Faiciuc</i>)	263
--	-----

S U M A R

Pag.

„Cercetări de lingvistică” la 25 de ani	127
---	-----

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

ELENA STAN, Probleme de lingvistică în revista „Societatea de miine”	129
--	-----

LINGVISTICĂ GENERALĂ

FURIO MURRU, Funzioni, forme, marche ed usi casuali : una nota terminologica	137
ILEANA OANCEA, Direcții ale lingvisticii generale în diacronie	143
CARMEN VLAD, Considerații istorice asupra teoriei textului	153

GRAMATICĂ

IOAN BACIU, Les relatives sans antécédent en français, en italien et en roumain	157
D. BEJAN, În legătură cu gruparea verbelor după persoană	167
ILEANA CÂMPEAN, Niște	171
LIGIA FLOREA, Observații asupra conjuncțiilor subordonatoare franceze . .	175
G. GRUIȚĂ, Construcții oscilante	179
MARIANA GRUIȚĂ, Condiția binarității în structurile coordonate din engleză și română	183
ȘTEFAN HÁZY, În problema relației predicative	187
VIORREL HODIȘ, Structuri „suprapuse”	191
CONSTANTIN MILAȘ, Apoziții sau complemente de loc?	197
G. G. NEAMȚU, Numeralul. Trei note morfosintactice	201
SABINA TEIUȘ, Despre <i>ca</i> și	205
MIHAI M. ZDRENGHEA, Cîteva observații asupra construcțiilor cu valoare reciprocă în engleză	209

LEXICOLOGIE

IOANA ANGHEL, Note lexicale și etimologice	213
ELENA COMȘULEA, Din terminologia cinepei. Note lexicale	217
FELICIA ȘERBAN, Note semantice și etimologice	221
VALENTINA ȘERBAN, Cu privire la dezvoltarea ariilor semantice ale verbelor <i>a fînti</i> , <i>a fîntui</i> , <i>a a_fînti</i>	227

ONOMASTICĂ

	Pag.
I. PĂTRUȚ, Din nou despre hipocoristicele slave	231

FILOLOGIE

EUGEN PAVEL, Cîteva adăugiri și precizări la <i>Bibliografia românească veche</i>	235
---	-----

RECENZII ȘI PREZENTĂRI DE CĂRȚI

AL. ANDRIESCU, <i>Limba presei românești în secolul al XIX-lea</i> , Iași, 1979 (Elena Dragoș)	243
GHEORGHE CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, <i>Mic dicționar de terminologie lingvistică</i> , București, 1980 (Paul Schweiger)	245
G. I. TOHĂNEANU, <i>Arta evocării la Sadoveanu</i> , Timișoara, 1979 (D. Vlăduț)	247
<i>Erdélyi Magyar Szótörténeti Társ.</i> , vol. II, București, 1978 (Viorica Pamfil)	248
SZILÁGYI N. SÁNDOR, <i>Világunk a nyelv</i> , București, 1978 (Paul Schweiger)	250
„[PRÉ] Publications Romansk Institut”. Aarhus Universitet. Seria a 5-a (1977—1978) și a 6-a (1978—1979) (Bela Kelemen)	251

IN MEMORIAM

Teodor A. Naum (1891—1980) (I. Pătruț)	253
Henri Jacquier (1900—1980) (Ioan Baciuc)	253

NOTE BIBLIOGRAFICE

Cărți donate și primite prin schimb cu publicațiile Institutului de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca în anii 1974—1979 (Elisabeta Faiciuc)	255
INDICE (Elisabeta Faiciuc)	263

PROBLEME DE LINGVISTICĂ ÎN REVISTA „SOCIETATEA DE MÎINE”

DE

ELENA STAN

Într-un articol anterior *, examinînd compartimentul de cultivare a limbii din revista „Societatea de mîine”, apărută timp de peste două decenii la Cluj și București, menționez că preocupările de lingvistică au avut în paginile publicației o extensiune mult mai mare decît problematica inclusă în materialul respectiv, cuprinzînd și domenii ca lexicologia-lexicografia, toponimia, dialectologia, lingvistica generală, istoria limbii, istoria lingvisticii, istoria literaturii și culturii (cu implicații lingvistice), tehnica și arta traducerilor.

Rememorînd istoricul *Dicționarului Academiei* și popularizînd munca plină de abnegație a filologilor de la „Muzeul limbii române” din Cluj, redacția salută, în cel de-al treilea an de apariție a revistei, inițiativa intelectualilor constituiți în asociația „Prietenii Dicționarului” și se alătură apelurilor apărute în „Gîndirea” și „Ideea europeană” pentru sprijinirea monumentală opere ¹. În același an, revista adresează intelectualilor din Ardeal o nouă și călduroasă chemare, accentuînd importanța națională a lucrării și făcînd cunoscut că „Societatea de mîine” este filiala transilvăneană a „Prietenilor Dicționarului”, unde se pot efectua înscrieri printre membrii asociației și se pot comanda fasciculele apărute ². Pe marginea comunicării lui Sextil Pușcariu ³, Emanoil Bucuța repetă unele date din istoria acestei opere academice, enumeră greutățile întîmpinate de marele lingvist clujean după ce i s-a încredințat conducerea ei, realizările asociației „Prietenii Dicționarului” și indică ce ar mai trebui să se întreprindă pentru susținerea lucrării ⁴. O altă trecere în revistă a etapelor parcurse în elaborarea *Dicționarului* și a progreselor realizate în cadrul „Muzeului limbii române” de sub conducerea lui Sextil Pușcariu se încheie cu un apel similar, publicat de data aceasta în numele Academiei, pentru cumpărarea lucrării. Cei care ar trebui să se situeze în fruntea acestei acțiuni sînt transilvănenii, din motive bine întemeiate : „În Ardeal chestiunile de limbă au trezit totdeauna sentimentul mîndriei naționale.

* Vezi CL, XXV, 1980, nr. 1, p. 5—10.

¹ „Prietenii Dicționarului”. III, 1926, nr. 16 (18 apr.), p. 305.

² *Intelectuali ai Ardealului*. [apel]. III, 1926, nr. 25—26 (20 și 27 iun.), p. 458. Textul apelului revine în numerele : 27—28 (1 și 11 iul.), p. 447 ; 29—30 (18 și 25 iul.), p. 516 ; 33—34 (15 și 22 aug.), p. 554 ; 45 (7 nov.), p. 723.

³ *Muzeul limbii române. Pentru Dicționarul limbii române*, Cultura națională, București, 1926, p. 3—6.

⁴ Emanoil Bucuța, *Dicționarul Academiei*, III, 1926, nr. 47—48 (21 și 28 nov.), p. 451—453.

Limba a fost în Ardeal o armă de conservare și de luptă, mai mult ca-n Regatul liber. Ea trebuie să se bucure încă de acest prestigiu. Ardealul trebuie să răsfioască apoi mai cu sîrg acest Dicționar și pentru că găsește în el un bun îndreptar în haosul lingvistic în care se zbate astăzi”⁵.

Din sfera onomasticii, relevabile sînt contribuțiile de toponimie, cu precădere cele semnate de Nicolae Drăganu. Cunoscuta polemică a profesorului de la Universitatea din Cluj cu diletantul I. Marțian, autor al unor broșuri mai vechi și mai noi (*Despre numele Ardealului și Über die Landesnamen Siebenbürgens*, ambele apărute la Bistrița în 1906; *Ardeal. Istorie și toponimie*, Bistrița, 1924), a avut loc mai ales în „Societatea de miine”. Cu argumente de înaltă ținută științifică și aparat critic adecvat, dar cu o impetuoasă neobișnuită la ponderatul filolog, N. Drăganu demască și combate plagiatul, incompetența, alterarea adevărului și reaua credință, pentru a conchide: „Astăzi și la noi, prin munca migăloasă și dezinteresată a cîtorva generații, filologia a ajuns o adevărată știință. Falsul patriotism, în care se învăluiesc cei nechemati, nu le mai dă dreptul să scuie pe altarul la care slujesc cu credință puținii aleși”⁶. Același lingvist își publică aici textul unei conferințe⁷ ținute la festivalul dat în onoarea societății „Tinerimea română” în 23 mai 1931, explicînd, pe bază de etimologii și documente, toponimele *Cluj*, *Gilău*, *Ula* și alte nume de locuri sau de persoane, care atestă vechimea populației românești în Valea Someșului (reluare pentru publicul larg a unor idei din monografia sa pe această temă). Personalitatea lui Nicolae Drăganu se bucură de un binemeritat prestigiu printre colaboratorii revistei. Mărturie stau dările de seamă elogioase despre lucrările sale, recenzii în care se stăruie asupra conținutului lor științific intrinsec, a probității cu care sînt întocmite, a importanței pentru cunoașterea trecutului românesc⁸, sau articolele ocazionale, conținînd date biografice și scurte caracterizări ale operei⁹.

În același domeniu, dar mai puțin avizat, un alt cercetător studiază toponimia Banatului. Pe baza unor izvoare istorice sau a tradiției orale, încearcă să restabilească numiri românești de localități, alterate de conjuncturi politice din trecut¹⁰. Ideile lui sînt reluate de un diletant, care le tratează la modul retoric, fără argumente concrete, la obiect¹¹.

Cum s-a putut observa din secțiunea de lexicologie-lexicografie și, în parte, de toponimie, „Societatea de miine” a fost un focar de răspîndire în rîndurile marelui public a lucrărilor elaborate în cadrul și de

⁵ Cronicar, *Iarăși și iarăși „Dicționarul Academiei”*, X, 1933, nr. 6 (iun.), p. 141.

⁶ N. Drăganu, *Ardeal (Răspuns d-lui I. Marțian)*, II, 1925, nr. 4 și 5 (25 ian. și 1 febr.), p. 62—68. Vezi și *Iarăși Ardeal — Un ultim cuvînt pentru dl I. Marțian* — II, 1925, nr. 19 (10 mai), p. 339—340; nr. 20 (17 mai), p. 357—358; nr. 23 și 24 (7 și 14 iun.), p. 405—407.

⁷ N. Drăganu, *Vechimea Clujului și a românilor din Cluj*, VIII, 1931, nr. 10 și 11 (1 și 15 iun.), p. 244—246.

⁸ [Nesemnăt], N. Drăganu: *Între toponimie și istorie (Biblioteca Institutului de istorie națională din Cluj, nr. 1)*, V, 1928, nr. 6, (1 apr.), p. 135—136; Șt. Crișanu, *Nicolae Drăganu: Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticii*, Academia Română, „Studii și cercetări”, XXI, București, 1933; X, 1933, nr. 7, 8 și 9 (iul.—aug.—sept.), p. 160—161.

⁹ Cronicar, *Liviu Rebreanu și N. Drăganu aleși membri ai Academiei Române*, XVI, 1939, nr. 2 (apr., mai, iun.), p. 73 și 75; [Nesemnăt], *Savantul Nicolae Drăganu*, XVI (1939), nr. 4 (oct., nov., dec.), p. 158.

¹⁰ Traian Birănescu, *Toponimia Banatului și geopolitica*, XIX, 1942, nr. 1 și 2 (ian. și febr.), p. 7—10.

¹¹ Ing. A. Cucu, *Romanizarea nomenclaturii localităților din Banat*, *Ibidem*, p. 11—12.

„CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ” LA 25 DE ANI

Revista „Cercetări de lingvistică” împlinește douăzeci și cinci de ani de existență.

Înființată în anul 1956 din necesitatea legitimă de a face cunoscute, măcar parțial, preocupările științifice ale cercetătorilor din Institutul de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca, ea a avut coloanele larg deschise pentru toți lingviștii clujeni, dar și din alte centre și s-a bucurat, de-a lungul anilor, de numeroase colaborări din străinătate.

Materialele publicate îi conferă o mare diversitate și bogăție tematică, precum și un profil propriu între revistele românești de specialitate. Rubricile *Lingvistică generală*, *Istoria lingvisticii*, *Istoria limbii române*, *Limba literară*, *Fonetica și fonologie*, *Gramatică*, *Lexicologie*, *Onomastică*, *Dialectologie*, *Stilistică* arată larga arie de cuprindere a revistei; putem afirma că nici un domeniu important al lingvisticii nu a fost neglijat. Prioritate au, evident, temele privitoare la limba română și la relațiile ei cu limbile naționalităților conlocuitoare. Revista a publicat și o serie de studii despre lingviști și filologi români din trecut, precum și articole comemorative sau studii asupra activității antecesorilor noștri, foști prestigioși membri ai Muzeului limbii române sau ai actualului Institut, distinși profesori ai Universității clujene.

În rubrica *Recenzii* sint prezentate numeroase și valoroase lucrări de specialitate, apărute în țară și peste hotare.

Cronica anuală cuprinde informații asupra activității tuturor secțiilor Institutului.

Rezumatele (într-o limbă de largă circulație) care însoțesc majoritatea studiilor facilitează difuzarea revistei și în străinătate.

Colectivul de conducere este și va fi stăruitor preocupat de ridicarea continuă a nivelului științific al revistei și de o deschidere tot mai largă a rubricilor ei în conformitate cu cerințele lingvisticii și filologiei românești și, totodată, în pas cu dezvoltarea lingvisticii mondiale.

Istoria limbii române este ilustrată de un singur articol, scris de Sextil Pușcariu la comemorarea centenarului introducerii limbii franceze în învățămîntul public românesc (25 martie 1831–1931). Chiar dacă nu conține date revelatoare, girul autorului ne obligă la o scurtă mențiune. Reamintind condițiile de dezvoltare a limbii române, savantul teoretizează asupra împrumutului productiv și probează că, „prin penetrarea în românește a unui mare număr de elemente de origine romanică, limba noastră a recîstigat aspectul ei romanic pe care în mod natural începuse să-l piardă”. Măsura împrumuturilor au dat-o scriitorii clasici ai secolului trecut, care „au știut încadra cuvîntul nou în mijlocul vorbelor, învățate de la părinți, și au știut mări valoarea acestora, dîndu-le strălucirea cuvîntului nou”, așa încît, „de multe ori, cetînd azi o operă științifică sau literară, nici nu ne mai dăm seama că după cuvintele neaștinate românești și în construcțiile lor sintactice se ascunde o influență franceză”²². Un alt articol, scris de un personaj obscur, cu toată erudiția pe care o afișează, păcătuiește prin etimologii fanteziste²³.

Istoria lingvisticii este prezentă mai mult prin articole ocazionale (la centenarul nașterii lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, la moartea lui Tiktin și a lui Ovid Densusianu sau cu prilejul vizitei lui Wilhelm Meyer-Lübke la Universitatea din Cluj²⁴), un singur material aducînd informații inedite sau puțin cunoscute²⁵. Se disting în această direcție și cîteva recenzii favorabile ale unor lucrări de importanță majoră în lingvistica românească²⁶.

Din implicațiile lingvistice ale istoriei literaturii și culturii reținem mai multe contribuții. Reținem pe primul plan polemica istorico-filologică dintre V. Bogrea și N. Cartoian, pe tema monografiei despre *Alexandria*, polemică începută academic în „Dacoromania”²⁷ și continuată pe un ton mai vehement, de ambele părți, în „Societatea de mîine”²⁸. Pe marginea comunicării lui G. Popa-Lisseanu, *Un manuscris al gramaticii românești a lui I. Eliade Rădulescu*, manuscris dăruit Academiei Române de Mozes Gaster, se face un portret plin de însuflețire al eruditului filolog și o semnalare a bibliotecii sale de o inestimabilă valoare pentru cultura românească²⁹. În textul publicat al unei conferințe expuse la Cluj (5 dec. 1930), Sextil Pușcariu susține, printre altele și cu argumente lingvistice, că „adevărata Renaștere culturală la noi nu este latină, ci roma-

²² Sextil Pușcariu, *Influența limbii franceze asupra celei românești*. VIII, 1931, nr. 6 și 7 (1 și 15 apr.), p. 145–146.

²³ George V. Haiduc, *Originea cuvîntului „Ban”*. XX, 1943, nr. 3 (mart.), p. 47–48.

²⁴ Ion Tomuța, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*. XIII, 1936, nr. 3 (mart.), p. 55; Crnicar, *Filologul Tiktin*. *Ibidem*, p. 71; Gh. Popp, *Ovid Densusianu*. XV, 1938, nr. 2 (apr., mai, iun.), p. 60–61; Ștefan Pașca, *Wilhelm Meyer-Lübke*. VII, 1930, nr. 11 (1 iun.), p. 221–222.

²⁵ Ernest Armeanca, *Vasile Coloși, colaborator al Dicționarului de Buda din 1812*. IX, 1932, nr. 1 (15 ian.), p. 14.

²⁶ Gh. Reviga, *I. Iordan, Gramatica limbii române*. XIV, 1937, nr. 4 (oct., nov., dec.), p. 135; idem, *Al. Rosetti, Istoria limbii române*, volumul I. *Ibidem*, p. 143; Titu Popa, *Ultimile studii ale d-lui prof. Th. Capidan*. XVI, 1939, nr. 4 (oct., nov., dec.), p. 124.

²⁷ V. Bogrea, N. Cartoian, „*Alexandria*” în *literatura românească*. București, 1910. „Dacoromania”, I, 1920–1921, p. 453–459; idem, „*Alexandria*” în *literatura românească*. *Nouă contribuții*, (studii și text). București, 1922. „Dacoromania”, III, (1923), p. 869–871.

²⁸ V. Bogrea, *Răspuns la un „răspuns”*. II, 1925, nr. 4 și 5 (25 ian. și 1 febr.), p. 69–71; N. Cartoian, *Înjurul unei recenzii*. II, 1925, nr. 21 și 22 (24 și 31 mai), p. 379–381.

²⁹ Emanoil Bucuța, *Gramatica românească a lui Eliade Rădulescu*. III, 1926, nr. 24 (13 ian.), p. 443–444.

nică și în special franceză”³⁰. Un publicist combate teza lui Iorga despre cele dintîi traduceri românești făcute în Maramureș, sub influență husită, după 1415³¹, reluînd o idee a lui Șaguna din 1860 după care limba română s-ar fi folosit mult înainte în biserică (argumentație mai mult deductivă, întemeiată doar pe un vag document praghez, conform căruia românii ar fi avut încă din secolul al XII-lea liturghia tradusă); ipoteza e ispititoare, dar toate cercetările mai noi o infirmă. În fine, un alt colaborator salută inițiativa Fundației pentru Literatură și Artă de a cinsti aniversarea a 300 de ani de la apariția *Cazaniei* lui Varlaam, retipărind-o într-o necesară și valoroasă ediție, asupra căreia își exprimă însă câteva obiecții referitoare la transcriere³².

Capitolul pe care l-am intitulat „tehnica și arta traducerilor” este cel mai unitar sub raport calitativ. Predomină recenzarea traducerilor din autori antici, susținută de personalități competente în materie. V. Bogrea prezintă o traducere din Epictet, realizată cu respectarea sensurilor originalului și cu simț estetic³³. Supunînd unui examen critic traducerea dialogurilor *Republica* (primele cinci părți) și *Sympozion* de Platon, Șt. Bezdechi avertizează în introducere asupra dificultăților pe care le incumbă tălmăcirea operei filozofului grec. Trecînd la analiza propriu-zisă a traducerilor respective, stabilește că în prima autorul „s-a achitat în mod onorabil”, redînd fidel textul, dar păcătuiind prin abuz de neologisme și barbarisme (unde putea să utilizeze cuvinte neaoșe), prin „inadvertențe sintactice cu caracter dialectal” și întorsături de fraze lipsite de naturalețe; condițiile ingrate în care a efectuat lucrarea explică însă aceste imperfecțiuni, conferind traducerii însemnul unui „risc frumos”. Cea de-a doua tălmăcire „e una din încercările cele mai interesante și mai norocoase de a dărui literaturii române o parte din opera lui Platon”. În pofida unor deficiențe mărunte, dezvăluite cu acribie filologică, se pune în evidență talentul artistic al traducătorului³⁴. Mai aspru este recenzentul față de alte traduceri. Dacă pentru transpunerea în limba română a *Statului* platonician (partea a II-a, cartea VI — X), datorată lui C. Vl. Bichigeanu, are și cuvinte de laudă, atrăgînd atenția numai asupra unor stingăcii lexicale și de construcție, la dialogurile *Apologia*, *Kriton* și *Euthyphron*, traduse de C. Papacostea, semnalează numeroase greșeli provenite din neînțelegerea și denaturarea originalului, folosirea de cuvinte vulgare în transpunerea „elegantului stilist” elen³⁵. Pentru traducerea *Odissei* în versiunea lui C. Papacostea aprecierile sînt și mai drastice. Multitudinea inadvertențelor, a „lapsusurilor”, o „neînțelegere brutală a textului și a atmosferei” din epopeea antică îl determină pe

³⁰ Sextil Pușcariu, *Dinicu Golescu și epoca sa*. VII, 1930, nr. 23—24 (1 și 15 dec.), p. 421—424.

³¹ Gheorghe Maior, *De cînd se întrebuițează limba română în biserică*. XX, 1943, nr. 6 (iun.), p. 108.

³² Ion Nicola, *Cazania lui Varlaam*. Ediția „Fundației Regale pentru Literatură și Artă”. XX, 1943, nr. 8, 9, 10 (aug., sept. și oct.), p. 144.

³³ V. Bogrea, *O carte rară: Manualul lui Epictet*. Traducere de C. Fedeles („Cultura Națională”, București, 1925). II, 1925, nr. 41 (11 oct.), p. 718—719.

³⁴ Șt. Bezdechi, *Două traduceri din Platon. „Republica” de d. V. Bichigean și „Sympozion” de d. V. Grecu*. III, 1926, nr. 6 (7 febr.), p. 98—100.

³⁵ Idem, *Două traduceri din Platon*. VIII, 1931, nr. 2 (1 febr.), p. 56—57.

către membrii „Muzeului limbii române”. Observația este valabilă, am putea spune în întregime, pentru dialectologie, respectiv geografie lingvistică. Ia rubrica *Cronici culturale și artistice*, unul dintre pe atunci tinerii „muzeiști” examinează succesiv preocupările asupra graiurilor, apărute la noi, „de la cele dintii manifestări literare în limba națională” (Gr. Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Școala ardeleană). Excesele latinismului au impus curentul de studiere a limbii populare, mai ales în relație cu întocmirea marelui dicționar academic. În vederea adunării materialului pentru *Dicționar*, „Muzeul limbii române” a lansat și lansează chestionare („Calul”, apoi „Casa”). Specificând că răspunsurile cele mai numeroase au fost date de învățători și preoți, autorul articolului apelează în acest sens la toate categoriile de intelectuali, cu argumentul decisiv că „limba populară trece printr-un proces puternic de transformare”, în consecință trebuie adunate și păstrate comorile ei ¹².

Cînd încep lucrările *Atlasului lingvistic român*, acestea sînt urmărite în toate fazele de elaborare. Încă din 1929 se aduce la cunoștință că „Muzeul limbii române din Cluj, acel institut cu puține asemănări în țările civilizate ale Europei, care strînge și studiază cu atîta grijă toate monumentele noastre de limbă, a lansat de curînd un Apel către toți românii pentru a contribui cu obolul lor la noua operă pe care o întreprinde: *Atlasul Lingvistic al României*”. Explicînd importanța națională și internațională a *Atlasului*, revista accentuează apelul, devenind interpreta lui pe lingă cititori ¹³. Un an mai tîrziu se face istoricul geografiei lingvistice în străinătate și la noi, pentru a se urmări în continuare stadiul lucrărilor la *Atlasul lingvistic român*, dificultățile întîmpinate de colaboratori, modalitățile de culegere a materialului (cu nararea unor episoade anecdotice din munca pe teren) și de prelucrare a lui; în cadrul aceluiași articol se schițează și o caracterizare elogioasă a celor doi anchetatori, Sever Pop și Emil Petrovici ¹⁴. Ulterior, se anunță că *Atlasul* va începe să apară după opt ani de cercetări. Se rezumă cuprinsul chestionarului, se indică localitățile anchetate, se revine asupra însemnătății deosebite a materialului, pentru a se expune în final condițiile de abonament ¹⁵. Un amplu articol cuprinde răspunsurile la cîteva întrebări adresate lui Sever Pop: „Cum a pornit *Atlasul limbii române*”? „*Atlasul francez*”, „*Atlasul catalan*”, „*Atlasul șvîtero-italian*”, „*Atlasul lingvistic italian*”, „*Atlasul lingvistic polon*”, „*Atlasul limbii române*” (caracteristici, fazele de lucru), „*Cînd s-a început Atlasul român*”, „*Cum se studiază un sat*” (metodologia anchetelor), „*Carpații nu sînt o graniță a limbii române*”. Punîndu-se la dispoziția interlocutorului și o hartă, în concluzie se afirmă că lucrarea aduce o confirmare a continuității noastre în Dacia, ea atestă că „limba noastră este mai unitară ca oricare dintre limbile romanice” și se scoate în relief marele merit al lui Sextil Pușcariu de a fi inițiat această grandioasă operă ¹⁶.

Din perimetrul dialectologiei se cuvin amintite și recenziile unor lucrări ale lui Sextil Pușcariu și Th. Capidan, prin intermediul cărora

¹² Șt. Pașca, *Să ne salvăm limba populară*. III, 1926, nr. 35 — 36 (29 aug. și 5 sept.), p. 589.

¹³ [Nesemnăt], *Atlasul lingvistic al României*. VI, 1929, nr. 21 (15 nov.), p. 312.

¹⁴ G. Șerbu, *Atlasul lingvistic al României*. VII, 1930, nr. 7 (1 apr.), p. 130—132.

¹⁵ [Nesemnăt], *Atlasul lingvistic român*. XIV, 1937, nr. 1 (trimestrul februarie), p. 2.

¹⁶ E. T. Simption, *Atlasul limbii române*. XV, 1938, nr. 3 (iul., aug., sept.), p. 115—116.

marele public este informat despre viața istroromânilor, respectiv aromânilor, și limba lor, despre personalitatea marcantă și opera celor doi profesori, care au contribuit prin scrierile lor masive la prestigiul crescând al Universității clujene¹⁷.

A reieșit credem, și din cele precedente, o componentă a revistei „Societatea de mîne”, aceea de a se constitui în tribună de răspîndire a cunoștințelor despre activitatea „Muzeului limbii române”, a lui Sextil Pușcariu și a colaboratorilor săi. Cîteva noi titluri de articole, recenzii și note exclusiv laudative vin să confirme aserțiunea de mai sus¹⁸. Elogiile sînt însoțite nu o dată de avertizarea asupra dificultăților pe care le înfruntă membrii sus-numitei instituții, asupra sacrificiilor reclamate de munca celor ce „se pun cu trup și suflet în slujba științei românești”, astfel încît din paginile revistei putem reconstitui cu obiectivitate istoria acestui așezămînt clujean de prestigioasă tradiție.

Lingvistica generală este mai slab reprezentată, dar prin unele materiale se leagă și ea de orientarea generală a publicației, care și-a făcut din preocupările sociologice un obiectiv central. Un articol închinat lui Antoine Meillet (cu prilejul participării lui la cel de-al doilea Congres al filologilor români, ținut la Cluj), conține în acest spirit o prezentare a sistemului și a școlii acestuia, cu lămuriri semnificative: opunîndu-se neogramaticilor și chiar psihologiștilor, care „explicau parțial fenomenul”, Antoine Meillet consideră limba „ca un organism viu, în intimă dependență de evoluția și complexitatea socială”. *Pro domo*: „Concepția adusă de maestru în studiile lingvistice trebuie însă remarcată îndeosebi în paginile acestei reviste, care pune în fruntea preocupărilor sale pe cele de natură socială. Într-adevăr, marele savant francez și-a împletit cununa de lauri a gloriei sale prin întronarea punctului de vedere sociologic în studiul limbii”¹⁹. De importanță redusă este un studiu al lui Grigore Popa, întemeiat pe lingvistica modernă și pe filozofia mai veche sau mai nouă (F. de Saussure, paralel cu Heyse, Max Müller, Renan, Darwin, Spencer, E. Cassirer etc.), aglomerînd însă prea multe probleme într-un spațiu restrîns, ceea ce-i dă un aspect de superficialitate²⁰. În două articole tratînd despre ortografiile diferitelor limbi se caută aplicarea în lingvistică a unor metode proprii științelor naturale; de un oarecare interes este doar încercarea de a reprezenta grafic mai multe limbi după gradul de fonicitate²¹.

¹⁷ Ștefan Pașca, *Din opera științifică a Universității din Cluj. Studii istroromâne de Sextil Pușcariu*. VII, 1930, nr. 6 (15 mart.), p. 109–110; idem, *Th. Capidan: Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*. Academia Română. „Studii și cercetări”, XX. Imprimeria Națională. București, 1932, X, 1933, nr. 5 (mai), p. 108–110.

¹⁸ *Sextil Pușcariu*. IV, 1927, nr. 41–42–43 (16, 23 și 30 oct.), p. 493; Sever Pop, *Un institut pentru studiul limbii române la Universitatea din Cluj: Muzeul Limbei Române*. V, 1928, nr. 22–24 (1 și 15 dec.), p. 430–452; Cronicar, *Dacoromania (Buletinul „Muzeului Limbei Române”*, an.V, 1927–28), VI, 1929, nr. 7 (15 apr.), p. 128; Șt. Pașca, *Sextil Pușcariu, Dacoromania*, VIII, 1931, nr. 20 (dec.), p. 418–419; Corneliu Albu, „*Dacoromania*” (sic!), XI, 1934, nr. 6 (iun.), p. 123; Ion Tomuța, *Sextil Pușcariu*. XIV, 1937, nr. 1 (trim. februarie), p. 27–28.

¹⁹ [Nesemnăt], *Antoine Meillet*. III, 1926, nr. 18 (2 mai), p. 344.

²⁰ Grigore Popa, *Introducere în psihologia limbajului*. XII, 1935, nr. 3 și 4 (mart.–apr.), p. 57–60.

²¹ I. Ol. Stefanovici-Svensk, *Ortografii istorice, pseudo- și quasi-fonetice*. VI, 1929, nr. 16–17 (1 și 15 sept.), p. 259–261; idem, *Ortografii cu accent. Cu specială privire la stress-ul englez*. VI, 1929, nr. 18–19 (1 oct.), p. 277–281.

FUNZIONI, FORME, MARCHE ED USI CASUALI: UNA NOTA TERMINOLOGICA

DE

FURIO MURRU

1. A partire dal più celebre saggio fillmoreiano apparso nel 1968¹, gli studiosi che hanno tentato di estendere la „grammatica dei casi” a più lingue hanno manifestato un grande interesse soprattutto per gli aspetti relativi all'applicazione²: ciò ha comportato una indifferenza pressoché totale rispetto all'utilizzazione delle nozioni metalinguistiche, cosicché si trovano tuttora ad essere usati in alternativa non sempre giustificata termini come casi/funzioni casuali o marche/ forme casuali.

Tale inconveniente è stato implicitamente ed involontariamente favorito dallo stesso Fillmore, che nei suoi principali studi ricorre ai termini succitati con considerevole leggerezza³. Pur essendo perfettamente con-

¹ C.J. Fillmore, *The Case for Case*, in E. Bach—R.T. Harms (edd.), *Universals in Linguistic Theory*, New York, 1968, pp. 1—88.

² Cfr. M.G. Goldin, *Spanish Case and Function*, Washington, 1968; R.P. Stockwell—P. Schachter—B. Hall Partee, *The Major Syntactic Structures of English*, New York, 1973; E.C. Traugott, *A History of English Syntax: A Transformational Approach to the History of English Sentence Structure*, New York, 1972; i numerosi articoli contenuti in C.J. Fillmore (ed.), *Working Papers in Linguistics*, n. 10, Department of Linguistics, Ohio State University, 1971; F. Murru, *Tra didattica e linguistica contemporanee: studio di un modello semantico-generativo per l'insegnamento del latino*, in „Studi italiani di linguistica teorica ed applicata”, V, 1977, 3, pp. 601—628; idem, *Il latino e la „grammatica dei casi”*: *Un Excursus ed alcune proposte in relazione al problema della subordinazione*, in IF, LXXXII, 1977, pp. 142—154; idem, *La „grammatica dei casi” e il sistema dei complementi dell'italiano*, in VoxRom, XXXVI, 1977, pp. 17—27; idem, *Alcune questioni filologico-linguistiche a proposito dell'octavus casus*, in „Glotta”, LVI, 1978, 1—2, pp. 144—155, particolarmente il par. 4°; idem, *La „grammatica dei casi” e il greco antico: prospettive applicative e glottodidattiche*, in SCL, XXX, 1979, 4, pp. 337—352.

³ In particolare in *Toward a Modern Theory of Case*, in D.A. Reibel—S.A. Schane (edd.), *Modern Studies in English*, Englewood Cliffs, 1969, (= 1966), p. 366, si parla di „attanti” per i casi profondi, semplicisticamente di „preposizioni” per i casi superficiali. In *The Case... cit.*, per i casi profondi sono usati i termini „elementi casuali” (p. 21), „nozioni casuali” (p. 24), o „casi”; per i casi superficiali è introdotto il termine „forma casuale” (preposizione, posposizione, affissi) a p. 32. In *Lexical Entries for Verbs*, in FoundLang, IV, 1968, p. 382, i casi profondi sono denominati „relazioni casuali” o „casi”; i casi superficiali non sono mai nominati espressamente. In *Types of Lexical Information*, in D.D. Steinberg—L.A. Jakobowits (edd.), *Semantics*, Cambridge, 1971, p. 376, per i casi profondi si parla di „relazioni casuali” o „casi”, per quelli superficiali di „argomenti casuali”. In *Some Problems for Case Grammar*, paper OSCUGD, 1972, i casi profondi sono chiamati „casi di struttura profonda” (p. 245), „usi casuali” (p. 246), o „casi” (p. 247); quelli superficiali sono denominati „forme casuali” (p. 246), e „casi di superficie” (p. 247). In un *Handout* del 1975, si parla di „casi” (p. 4) per i casi profondi, e di sintagmi nominali (!) per i casi superficiali. Infine in *The Case for Case Reopened*, in P. Cole—J.M. Sadock (edd.), *Syntax & Semantics*. Vol. 8: *Grammatical Relations*, New York, 1977, pp. 59—81, si utilizzano i termini di ruolo scenico per

sapevoli del fatto che l'importante nella linguistica è soprattutto il contenuto di ciò che si intende dire e che le parole sono „puri accidenti”, riteniamo che possa essere giustificata la nota in questione nella quale vorremmo chiarire l'aspetto teorico delle nozioni di funzione, forma, marca ed uso casuali, ricorrendo talora a qualche riferimento concernente il latino ⁴.

2. È noto che il termine che assume maggiore importanza nella grammatica dei casi è il caso, inteso — in accezione semantico-generativa — come un concetto mentale presumibilmente innato ed universale, denotante alcuni tipi di opinioni che gli esseri umani sono in grado di esprimere sugli eventi situazionali/scenici che li circondano pragmaticamente, nei quali agiscono, su ciò che è soggetto (o meno) a mutamento spaziale e/o temporale ⁵. La nozione di caso è utilizzata, dai fillmoriani e dallo stesso autore, in sostanziale concordanza con quella di funzione casuale, e certo ciò costituisce un merito indubitabile che favorisce la chiarezza (terminologica) alla quale il modello aspira. Infatti in questo modo si evita una possibile confusione con i casi intesi nell'accezione più tradizionale come morfi/allomorfi desinenziali, credenza inveterata e dura da morire presso i classicisti ed i filologi non linguisti (cioè non esperti in linguistica teorica). Tra le funzioni si conterebbero gli ormai generalmente accettati — anche se spesso solo terminologicamente — Agentivo, Strumentale, Sperimentatore, Oggettivo, ecc.

A livello superficiale possono essere inserite quelle che noi chiamiamo forme casuali, corrispondenti — in una lingua flessiva come il latino (ma anche in greco antico, in tedesco ed in russo) — al nominativo, genitivo, dativo, accusativo, ablativo (quando venga ammesso) e a sintagmi preposizionali *sensu lato*.

Un ulteriore concetto utilmente introductibile è marca casuale; con ciò intendiamo le effettive utilizzazioni dei morfi/allomorfi desinenziali usati da soli — per esempio: — *us*, *-i*, *-o*, *-um* (2ª decl. sing. latina), per limitarci a poche esemplificazioni — o con le preposizioni (*per*, *a*, *in*, ...) ⁶.

Nella nostra esposizione resterebbe dunque da chiarire il problema degli usi casuali, al cui proposito intendiamo alludere ai complementi delle

i casi profondi (ma siamo in una prospettiva ormai decisamente pragmatico-filosofica) e di preposizioni/funzioni grammaticali per le realizzazioni di superficie; a parte la differente impostazione di fondo, sulla quale in questa sede non riteniamo di doverci soffermare, si continua a notare una quanto mai fortuita adesione alla terminologia.

Ciò vale per la distinzione tra casi profondi e casi superficiali, che chiameremo nel seguito rispettivamente funzioni (= F) e forme (= f) casuali.

Quanto ai tradizionali complementi, solo in *The Case for Case*, cit., p. 5, si allude ad essi, riferendosi al „dativo di separazione”, a „dativo di possesso”, ecc.: sono chiamati „usi casuali”. Il termine sarà ripreso nello sviluppo della presente nota terminologica.

⁴ Il ricorso a tale lingua è dovuto al fatto che essa permette di distinguere facilmente la forma (= desinenza, preposizione+ desinenza) dalla marca (desinenza, preposizione+ desinenze reali), secondo quanto chiariremo.

⁵ Cfr. *The Case for Case*, cit., p. 24; abbiamo però anche utilizzato le ultime proposte avanzate in *The Case for Case Reopened*, cit.

⁶ La distinzione tra funzioni, forme e marche casuali si trova parzialmente — ma certo colta a livello inconsapevole — in S. Starosta, *Les visages des cas*, in „Langages”, n. 38, juin 1975, pp. 112—113; cfr. pure idem, *Case in the Lexicon*, in L. Heilmann (ed.), *Proceedings of the Eleventh International Congress of Linguists*, Bologna, 1974, II, pp. 805—813.

recenzent să califice tentativa drept „un atentat împotriva operei lui Omer”, deși tălmăcitorul a avut înaintași în literatura română (Aristia, Caragiani, Simion P. Simon, G. Murnu). Cu exemple abundente, învederează că C. Papacostea nu îndeplinește nici una din condițiile unui traducător: redarea fidelă a textului și estetica limbajului ³⁶.

Traducerea din Ovidiu a lui Șt. Bezdechi este elogiată pe drept cuvînt de N. Laslo, printr-o exegeză la obiect, remarcîndu-se în același timp importanța literară a tălmăcirii și a studiului introductiv ³⁷. Același colaborator procedează la un act de restituire literară și de prețuire a unui sirguincios traducător, căruia „împrejurările și modestia nu i-au valorificat munca”. Este vorba de tălmăcirea intitulată *Ratecirile lui Odysseu — poema epico-traditionaria în 15 canturi după Homer* și înfăptuită de Simion P. Simon, preot într-o comună de pe Valea Someșului, la data traducerii (1 ianuarie 1880) elev în clasa a VIII-a de liceu ³⁸.

Emanoil Bucuța recenzează tot critic traducerea, făcută de Em. C. Gîrgoraș, a *Călătoriei Spătarului Milescu în China*, subliniind valoarea cărții și însemnătatea transpunerii ei în limba română, dar fără să ignoreze lipsurile („franțuzisme de gazetă sau neologisme nelalocul lor”, și mai ales frustrarea originalului prin rezumarea nejustificată a unor pasaje) ³⁹. Cercetarea traducerilor din Alecsandri (*Ostașii noștri* și *Fîntîna Blanduziei*), efectuate de A. Altmann, ridică, pe de altă parte, interesante probleme (chiar dacă unele sînt discutabile) de versificație germană și română, în legătură cu greutățile tălmăcirii ⁴⁰.

Pentru epuizarea subiectului pe care ni l-am propus alăturăm cîteva titluri de articole, dări de seamă, cronici și recenzii de conținut variat ⁴¹, ele completînd imaginea cuprinzătoare a problemelor de lingvistică tratate în tomurile celor 22 de ani de apariție a revistei. Am întreprins cercetarea sistematică a acestor materiale, în convingerea că operația nu este oțioasă. A reieșit, sperăm, atît contribuția „Societății de mîine” la promovarea lingvisticii românești, cît și rolul publicației ca factor de răspîndire a cunoștințelor despre limbă în rîndul maselor, două direcții de importanță majoră nu numai în epoca respectivă, dar pe deplin valabile și în zilele noastre.

³⁶ Idem, *O travestie a Odiseei în românește. Homer, Odysseia*, I—XII, de C. Papacostea, (Casa Școalelor, 1929, București). VIII, 1931, nr. 5 (15 mart.), p. 119—121; nr. 8 (1 mai), p. 199—200.

³⁷ N. Laslo, *P. Ovidius Naso: Tristia*, În românește de Șt. Bezdechi (Cartea Românească, Cluj, 1930). VII, 1930, nr. 15—16 (1—15 aug.), p. 304—305.

³⁸ Idem, *Întîia traducere a Odysseiei în versuri românești*. VII, 1930, nr. 10 (15 mai), p. 204—205.

³⁹ Emanoil Bucuța, *Călătoria Spătarului Milescu în China*. III, 1926, nr. 31—32 (1 și 8 aug.), p. 536—537.

⁴⁰ Camilla Kaul, *Alecsandri în limba germană*. IX, 1932, nr. 8, 9 și 10 (iun.—iul.—aug.), p. 140—141.

⁴¹ Mario Ruffini, *Caracterul italian lingvistic al Nisei*. Traducere de Rodica Clopoțel. XX, 1943, nr. 1 (ian.), p. 18; nr. 2 (febr.), p. 35; N. Drăganu, *Al doilea congres al filologilor români*. III, 1926, nr. 18 (2 mai), p. 338—339; idem, *I. I. Nistor — Vasile Grecu, Codrul Cosminului. Buletinul „Institutului de istorie și limbă”*, an. I, 1924. Cernăuți, 1925. II, 1925, nr. 26 și 27 (28 iun. și 5 iul.), p. 447—449; [Nesemnat], *Th. Capidan: Limbă și cultură*. Ed. Fundațiilor Regale XX, 1943, nr. 11 (nov.), p. 159.

PROBLÈMES DE LINGUISTIQUE DANS LA REVUE
« SOCIETATEA DE MÎINE »

(Résumé)

L'article contient un examen systématique des problèmes de lexicologie-lexicographie, toponymie, dialectologie, linguistique générale, histoire de la langue, histoire de la linguistique, histoire de la littérature et culture (impliquant des aspects linguistiques), technique et art des traductions, dans la revue « Societatea de mîine ».

Martie 1980

*Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

positiva) sulla lingua, ed una possibilità di analisi di qualsiasi lingua più grande di quanto finora la tradizione grammaticale classica abbia potuto rivelare; ii) le funzioni casuali sono in grado di „eliminare” vantaggiosamente per assorbimento interno le nozioni sintattico-nozionali della tradizione; iii) la distinzione avanzata tra forme e marche permette di rendere conto anche di lingue flessionali con morfemi realizzati in più (allo)morfi.

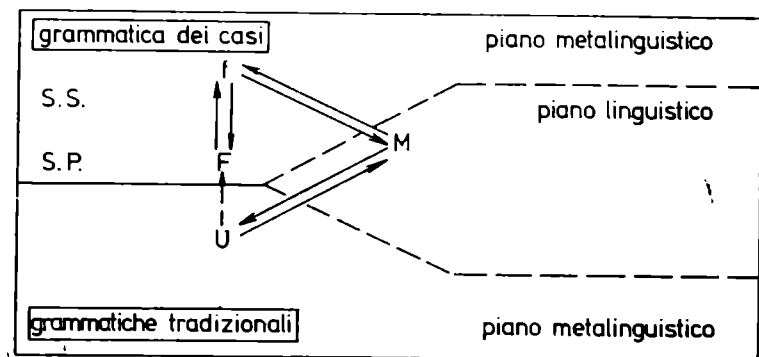
Agosto 1979

Université d'Aix-en-Provence (France)
Département de linguistique générale
et appliquée

Università di Torino (Italia)
Scuola di Perfezionamento in Filologia
Classica

grammatiche tradizionali che, si sa, risalgono ai trattati degli studiosi latini e greci: soggetto, oggetto, complemento d'agente, di strumento, ecc.⁷.

3. Ma il problema a nostro avviso più rilevante consiste non nelle delimitazioni precise dei domini d'interesse relativi alle definizioni dei tipi diversificati di nozioni casuali, ma nei rapporti che funzioni, forme, marche ed usi intrattengono rispettivamente con: i) strutture profonde/superficiali, ii) piani metalinguistico/linguistico, iii) grammatica dei casi/grammatiche tradizionali. A tal fine proporremo lo schema seguente, che ci accingiamo a spiegare, dopo aver chiarito le abbreviazioni seguenti: S.S. = struttura superficiale, S.P. = struttura profonda, F = funzioni casuali, f = forme casuali, M = marche casuali, U = usi casuali.

Riguardo al punto i), si deve osservare che non si presentano importanti problemi interpretativi, dato che sono piuttosto incontestabili — rispetto alla grammatica dei casi confrontata con qualsiasi lingua — la disposizione reciproca e la universalità concettuale delle funzioni e di un certo numero di forme intese nell'accezione più larga possibile. Funzioni e forme trovano la loro posizione teorica rispettivamente nella struttura profonda e in quella superficiale, a livello metalinguistico.

Al contrario, a livello linguistico concreto si trovano le cosiddette marche, differenti da lingua a lingua e corrispondenti ai reali morfi/allo-morfi desinenziali, ai sintagmi preposizionali e posposizionali, all'ordine delle parole, all'intonazione vocale.

⁷ Ciò non significa beninteso che il patrimonio linguistico antico sia del tutto non originale e scolasticamente pedissequo: a tal fine interessanti e fruttuose risulteranno le ricerche nel settore dei casi. A titolo puramente esemplificativo rinviamo ad alcuni nostri lavori: *Alcune questioni sul vocativo e sull'ipolizzata teoria localistica di Massimo Planude*, in „Paideia” XXXIII, 1978, 1-3, pp. 27-33; *A proposito della teoria localistica: un excursus storico*, in „Vichiana”, VII, 1978, 3, pp. 366-383; *Alla riscoperta dei grammatici dimenticati: Massimo Planude*, in „Rivista di studi classici”, XXVII, 1979, 2; *Planudea*, in IF, LXXXIV, 1979; *Massimo Planude ed i suoi discepoli nel περὶ συντάξεως*, in „Byzantinoslavica” (in stampa); *Sull'origine della teoria localistica di Massimo Planude*, in „L'antiquité classique”, IIL, 1979, 1; *Minima Planudea*, in „Historiographia linguistica”, VII, 1980, 1-2; *A propos du septimus casus*, in „Eos” LXVI πε, 1979, 2; *Le πολύπλοκον de Léophile*, in „Eos”, LXVIII, 1980, 1; *Sulla sequenza dei casi nella teorizzazione grammaticale greca*, in „Hellenica”, 1980, 1.

Quanto al punto ii), è opportuno sottolineare che la coppia i) — quando sia rapportata con il problema delle marche casuali — impone una ulteriore distinzione tra un piano che denomineremo semplicemente metalingua (relativo alle conoscenze che i parlanti/ascoltatori di una qualsiasi lingua possiedono o sono in grado di dedurre ad un certo stadio cognitivo-mentale) e quello della lingua (cioè le concrete espressioni fonoi grafiche limitate — nel nostro caso — agli elementi che permettono di riconoscere i rapporti tra le differenti classi di parole).

In questa dimensione, i concetti di struttura profonda/ superficiale e di funzione/forma rientrerebbero nel piano metalinguistico, mentre nella lingua troverebbero il loro posto le marche casuali.

In definitiva le nozioni di funzione, forma e marca troverebbero giustificazione teorica non solo nelle individuali definizioni e giustificazioni, ma anche nel dominio più ampio e sovraordinato delle conoscenze potenziali e delle riutilizzazioni reali dei fruitori di qualsiasi lingua.

D'altra parte, è opportuno che il modello in questione tenga conto altresì — polemicamente, ma con critiche costruttive — della comparazione con la terminologia avanzata dalle grammatiche usuali. I complementi sono definiti dallo stesso Fillmore come usi casuali e ampiamente criticati, giacché sarebbero stati definiti su basi poco solide scientificamente. È noto infatti che essi hanno ricevuto il loro statuto metalinguistico spesso in tappe successive e non comparabili reciprocamente. Gli usi sono in correlazione ovvia con le marche, secondo un approccio che — *mutatis mutandis* — richiama molto da vicino quello tra funzioni/forme e marche della grammatica fillmoriana.

È un problema fondamentale vedere se sia possibile stabilire un parallelo su questi punti tra la grammatica dei casi e le grammatiche normali. Ciò sarebbe attuabile, siccome sussiste un elemento comune tra esse, vale a dire le marche che rientrano di fatto nella/e lingua/e utilizzata/e e sono in certo modo a-tecniche e a-metalinguistiche.

Per di più, esiste la possibilità di rapportare gli usi alle funzioni con un procedimento di riduzione nozionale, poichè quelli e queste si basano su criteri nozionali e semantici, benché su gradi assai diversi di strutturazione, chiarezza e coerenza. Così il tradizionale complemento d'agente e parte del valore del soggetto possono essere riportati all'Agentivo, il complemento oggetto della frase attiva e il soggetto della corrispondente passiva all'Oggettivo, e così via. Ciò comporta praticamente una netta svalutazione delle grammatiche tradizionali, a tutto profitto della grammatica dei casi; pertanto i cosiddetti usi casuali si riveleranno utili „in negativo", per mostrare i vantaggi dell'uso delle funzioni e per identificare i difetti degli incoerenti concetti relazionali delle grammatiche classiche.

4. Il chiarimento dei quattro tipi di nozioni casuali, che abbiamo proposto sulla base dei fatti e dello *state of art*, dovrebbe aver provato che l'impiego della grammatica dei casi è più vantaggioso del modello ortodosso per le seguenti ragioni: i) i tre concetti che rientrano a pieno diritto nel modello semantico-generativo senza dubbio mostrano una più coerente attenzione riservata alla speculazione (in accezione ovviamente

mult mai tirziu). Mai puțin evidentă atunci (volumul I apare în 1967), dar frapantă astăzi, este lipsa de individualizare a unui punct de vedere semiologic în abordarea problemelor de teorie a limbii, deși în introducere se spune că, „en fait, même si l'on n'oublie pas quelques devanciers remarquables, on peut dire que la linguistique générale naît avec le *Cours de linguistique générale* de Ferdinand de Saussure, qui, sans nier que le langage soit un fait social, au contraire, oriente l'analyse de rapports entre langage et société dans une toute autre direction, laquelle semble jusqu'ice s'être démontrée la meilleure”¹⁰. Această „cu totul altă direcție” este tocmai perspectiva semiologică, cea care poate duce la o investigare corespunzătoare a simbolismului scrierii (capitol prezent la Mounin și, am spune, de neomis într-o istorie a lingvisticii *generale*, suficient de general concepută; în sinteza românească, alcătuită de Al. Graur și Lucia Wald, *Scurtă istorie a lingvisticii*, nu apare), căci istoria scrierii „luminează” tocmai matricea semnului, axată pe raportul: referent, semnificat, semnificant. Această „semiotică” implicită, devine explicită încă în antichitate, căci problematica limbajului în cultura occidentală stă de timpuriu sub semnul semnului lingvistic (deci al unei meditații de tip semiotic)¹¹.

Există, cu alte cuvinte, o adevărată constantă dialectică sau, altfel spus, o „direcție” semiotică a lingvisticii generale, foarte veche, care a început să fie desprinsă, cum este și firesc, dinspre prezent înspre trecut de reprezentanții actuali, dintre cei mai notorii ai semioticii, cum sînt Julia Kristeva, Tzvetan Todorov sau G. Genette. Julia Kristeva observa astfel, pe bună dreptate, că ideea semnului ca nucleu fundamental al limbii caracterizează mai multe epoci, începînd cu antichitatea greacă și evul mediu pînă astăzi¹². Problema semnului în forma *thesis* sau *physis* (reiterată nu numai în disputa dintre analogiști și anomalisti) n-a încetat să preocupe, și chiar cu o anumită insistență, întreg evul mediu (gramaticile speculative avînd în centrul lor tocmai acele *modi significandi*), ca și gramaticile raționale pînă la Locke, Leibniz, Condillac, Diderot, primii „semiologi” ai secolului al XVIII-lea (cum îi numește aceeași cercetătoare), care au încercat să elaboreze o teorie generală a limbajului și a semnificației.

Foarte recent, Tzvetan Todorov, plasîndu-și cercetarea într-o problematică a semnului, pe care o secționează într-un spațiu interdisciplinar, de o complexitate, la prima vedere, descurajantă, reflecția semiologică fiind dispersată în mai multe tradiții pe care le consideră „distincte” (în fond subsumabile acestei direcții cu virtuți ordonatoare, dacă ne situăm la un nivel de generalitate corespunzător): filozofia limbajului, logică, lingvistică, semantică, hermeneutică, retorică, estetică, poetică, făcea o observație care, în fond, sprijină concluziile noastre: „L'isolement des disciplines, la variété terminologique nous ont fait ignorer l'unité d'une tradition qui est parmi les plus riches de l'histoire occidentale”¹³. Saussure se dovedește în felul acesta ca fiind într-un anume fel un sfîrșit, și abia apoi un început, marcînd un moment de ruptură a unei continuități ina-

¹⁰ *Ibidem*, p. 2.

¹¹ Vezi, de exemplu, G. Genette, *Mimologiques. Voyage en Cratyle*, Paris, 1976.

¹² Julia Joyaux, *op. cit.*, p. 23. Ideea reappare la aceeași autoare în *Polilogues*, Paris, 1977.

¹³ Tzvetan Todorov, *Théories du symbole*, Paris, 1978, p. 9.

parente. Altfel spus, opera sa se prezintă ca o adevărată sinteză transformatoare înscrisă într-o amplă mișcare de generare a unor concepte aspirând să dezvăluie miraculoasa facultate simbolizantă a omului. Dincolo de sursele „immediate” și reale identificate de cercetători, prin el culminează o întreagă tradiție a gândirii europene bazate pe un punct de vedere teoretic și, implicit, sincronie asupra limbajului. Prin teoria sa lingvistică articulată explicit dintr-o perspectivă semiologică, lingvistica poate deveni în cele din urmă o *antropologie*, fapt subliniat cu toată claritatea de Benveniste¹⁴. Lingvistica devine, în cele din urmă, o va spune R. Barthes răsturnând ierarhia saussuriană, interpretanta tuturor sistemelor semiotice (nu numai a celor lingvistice, ci și a celor non-lingvistice). În felul acesta, din perspectiva unor sisteme semiotice diferite, istoria lingvisticii dă dreptate deopotrivă lui Hermogenes, dar și lui Cratylus, în limbajul poetic, căruia îi dăduse dealtfel dreptate și Saussure în teoria anagramelor, care pune sub semnul întrebării arbitrarul semnului lingvistic din *Cours de linguistique générale*. Această problemă s-a bucurat, și nu întâmplător, de atenția lui G. Genette, care o studiază în lucrarea deja citată, purtând un titlu semnificativ: *Mimologiques. Voyage en Cratyle*. Degajarea constituirii unei perspective semiologice (a cărei istorie a început să se facă) se dovedește o primă direcție fundamentală a unei istorii a lingvisticii generale, ea permițând recuperarea unor etape importante care nu au interesat în mod deosebit până acum. Apare, de asemenea, cu toată evidența, că „une histoire de la linguistique peut enseigner aussi que chaque linguiste n'est pas seul sur son Sinaï, mais reste un chaînon dans une très longue chaîne. Toute histoire d'une science propose une cure de modestie”¹⁵.

Pornind de la ideea exprimată de Lyons, care exista, cum se poate observa, și în afirmațiile citate anterior, că „la linguistique moderne ne se réclame plus d'une conception simplement positiviste de la science; et comme nous verrons l'évolutions des langues n'est plus sa préoccupation fondamentale”¹⁶, am putea adăuga, ca o altă secțiune a unei istorii a lingvisticii generale, alte două direcții fundamentale, aflate, acestea, într-un raport de necesară complementaritate, căci ele vizează aspecte și mecanisme diferite ale limbajului și au în consecință metode distincte. Este vorba de lingvistica limbilor literare și lingvistica limbilor populare. G. Ivănescu le desprinde pentru prima dată cu toată claritatea, lingvistul român opunând concepția neogramaticilor celei a școlii idealiste, absolut îndreptățită, aceasta din urmă, dacă își limitează concluziile la primul aspect, pe care, dealtfel, ea este cea dintâi care îl fundamentează cu adevărat¹⁷. Trebuie să adăugăm însă că lingvistica limbilor literare (luind termenul într-o accepțiune mai puțin rigidă) există, și chiar foarte bine structurată (este vorba în special de stilistică, prezentă în retorică, singura

¹⁴ „J'ai la conscience de plus en plus vive que le niveau signifiant unit l'ensemble des sciences de l'homme” (E. Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, II, Paris, 1974, p. 38).

¹⁵ G. Mounin, *Histoire de la linguistique dès origines au XXe siècle*, Paris, 1967.

¹⁶ John Lyons, *Linguistique générale. Introduction à la linguistique théorique*, Paris, 1970, p. 28.

¹⁷ G. Ivănescu, *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue letterarie*, în „Philologica”, II, 1972 („la storia delle parlate popolari e la storia delle lingue letterarie non si possono fare insieme: abbiamo due rami diversi della storia linguistica”, p. 23).

DIRECȚII ALE LINGVISTICII GENERALE ÎN DIACRONIE

DE

ILEANA OANCEA

Orice diacronie stă sub semnul unei permanente actualități, acționând ordonator: conștiința *modernității* și cea a *istoricității* sînt astfel riguros proporționale ¹.

Dublă dificultate, dacă ne gîndim că lingvistica este astăzi nu numai o știință complex constituită, cu o istorie bimilenară, ci și o modalitate fundamentală de interogare a umanului în esența lui. În acest sens, precizările făcute de Julia Joyaux (Kristeva) la o istorie a lingvisticii, privită din perspectiva caracterului *simbolizant* al limbajului și intitulată semnificativ *Le langage, cet inconnu*, sînt revelatoare. Dacă Renașterea a înlocuit cultul medieval al divinității — notează această cercetătoare — cu cel al Omului, epoca noastră l-a înlocuit pe acesta din urmă, eveniment nu mai puțin revoluționar, cu cel al limbajului. Omul ca limbaj și limbajul în locul omului reprezintă actul demistificator prin excelență, care introduce știința în zona complexă și imprecisă a umanului; lingvistica, fiind tocmai cea care a făcut din limbaj obiect al cunoașterii științifice, devine astfel pragul acestei demistificări ².

Se poate spune, așadar, fără exagerare, că lingvistica se află în centrul epistemei epocii noastre. O istorie a unei științe aspirînd să ajungă pînă la fundamentele existențiale ale omului, trecînd și subminînd în același timp însuși acel *cogito* cartezian al raționalismului triumfător, pulverizată astăzi într-o serie de discipline din ce în ce mai specializate, pe de o parte, și angajată, pe de altă parte, adevărată mișcare inversă, într-un amplu dialog interdisciplinar, se dovedește o întreprindere pe cît de necesară, pe atît de dificilă. Concepută ca un examen lucid, *a posteriori*, al tuturor antecedentelor reale pe care meditația contemporană asupra limbajului le poate oferi unei priviri istorice, ea se impune ca o *sinteză transformantă*, ca un exercițiu spiritual vizînd producerea conceptelor de bază ale disciplinei. Eliberîndu-se de unele puncte de vedere privilegiate de „momente” științifice depășite, cum este, mai ales, *viziunea istoristă* asupra devenirii lingvisticii, prezintă vizibil sau mai puțin vizibil, în puținele istorii ale lingvisticii, o lingvistică cu adevărat *generală* și avînd „ce sens du problème qui donne la marque du véritable esprit scientifique” ³, știut fiind că „toute connaissance est une réponse à une question” ⁴, nu trebuie să stabilească doar filiații și genealogii intelectuale, ci trebuie să-și *construiască*, în același timp, și mai ales, propriul ei obiect; cercetarea diacronică este

¹ Cf. G. Bachelard, *Epistémologie. Textes choisis*, Paris, 1971, p. 201.

² Cf. Julia Joyaux, *Le langage, cet inconnu*, Paris, 1969, p. 16.

³ G. Bachelard, *op. cit.*, p. 159.

⁴ *Ibidem*.

astfel cel mai bun prilej de stabilire a dimensiunilor reale ale unei discipline fatal polivalente tocmai pentru că în centrul ei se află întrebarea, tulburătoarea întrebare, *ce este limbajul*. În diacronie, întrebarea, rămânând în fond aceeași, devine însă : *cum a fost el gândit*. A găsi invariantele în variantele istoriei, adică a uni un punct de vedere sistematic cu unul propriu-zis istoric, iată exigențele unei istorii care nu mai este și nu mai trebuie să fie o *istorie istorizantă*, ci o *istorie sistematică*, purtând amprenta spiritului „constructivist” al autorului ei ⁵.

G. Mounin, de exemplu, concepe istoria lingvisticii ca o continuitate în discontinuitate, lingvistul francez urmărind, o spune el însuși, istoria „de la formation, de la déformation et de la rectification des concepts scientifiques” ⁶, din perspectivă actuală, filtrată prin opțiunile științifice proprii. Reevaluarea relațiilor reale dintre secolul al XVIII-lea (logicist) și secolul al XIX-lea (istorist) se dovedește imperios necesară și nu mai puțin „une histoire linguistique du XVIIIe siècle, écrite du point de vue du XXe siècle, reste à faire” ⁷. Deși lingvistul francez insistă în continuare asupra faptului că istoria sa va avea ca punct de plecare lingvistica de după 1930, cu toate achizițiile ei teoretice (inclusiv lingvistica funcțională și structurală) ⁸, mărturisirea, examinată mai îndeaproape, duce la constatarea unor lacune greu de acceptat, ca să nu spunem chiar surprinzătoare, tocmai dacă ne situăm explicit pe poziția științifică a autorului, lacune care scot în evidență lipsa unui interes deosebit a lui Mounin, ca istoric al lingvisticii, față de problemele limbii literare și ale limbajului poetic, regândite, dincolo de școala idealistă, de structuralismul praghez (manifestat, cum se știe, după 1930 !) și, mai înainte, de Saussure însuși în teoria anagramelor. Să nu uităm de asemenea faptul că Mounin este elevul cel mai fidel al lui Martinet, dovadă și organizarea datelor teoretice din primul volum pe postulatul dublei articulări a limbajului, Martinet fiind și membru francez, marcant, al Cercului lingvistic de la Praga, ca și interesul lui Mounin însuși pentru aceste probleme, manifestat în alte lucrări. Vestigii și, poate, regrete istoriciste, pe care le descoperă și le deplinge la Leroy, în *Les grands courants de la linguistique moderne* (p. 9), se mai ivesc și în propria sa istorie a lingvisticii (care acordă cu reală îndreptățire în volumul I *La linguistique dès origines au XXe siècle*, Paris, 1967, circa 150 de pagini lingvisticii precomparatiste), cînd spune : „les grammairres — și este vorba de cele latine — toutes issues de grammairres grecques, ne tirent pourtant rien des comparaisons que pouvaient suggérer les rapprochements entre grec et latin” ⁹ (și-l citează pe Pedersen, care se referă la nesezizarea de către romani a gramatieii comparate subiacente celor două limbi, fapt dealtfel, trebuie să adăugăm, absolut firesc într-o epocă atît de veche, dominată de epistema clasică și, prin urmare, lipsită cu totul de sentimentul istoriei, pe care cultura europeană îl va dobîndi cu adevărat

⁵ „S'il n'y a pas eu de question, il ne peut y avoir connaissance scientifique. Rien ne va de soi. Tout est construit” (G. Bachelard, *op. cit.*, p. 161).

⁶ G. Mounin, *La linguistique du XXe siècle*, Paris, 1972, p. 6.

⁷ Nu este lipsită de interes precizarea : „Tout ce qui s'est écrit jusqu'à présent d'histoire de la linguistique exprime, ou reflète encore souvent, le point de vue d'époque antérieures à la nôtre” (G. Mounin, *op. cit.*, p. 11).

⁸ *Ibidem*, p. 11.

⁹ *Ibidem*, p. 94.

moderne, al estetizării lor, într-un „conflict” între latinitate și romanitate, o altă și nu mai puțin violentă ceartă între antici și moderni, ducând mai departe — este vorba de noile entități lingvistice ale Europei — preocupările antichității. În Renaștere și chiar după aceea, „purismul” epocii clasice, de exemplu, îl regăsim în toate limbile romanice de cultură: franceză, italiană, spaniolă, română, reeditându-se astfel elemente ale paradigmei teoretice clasice (deci ale lingvisticii limbilor literare), care, în esența ei, nu a încetat nicicând să acționeze în acea zonă a realității lingvistice pentru care de fapt a fost creată. Activitatea filologică a României sub toate aspectele (dicționare, gramatici, ortografie, vegheată de academiiile romanice) și cultivarea limbii, așa cum rezultă ea din discuțiile, adesea polemice, despre limba literară care au loc la toate popoarele europene, se subsumează, în mod firesc, acestei orientări și ea trebuie să intereseze, în mod egal, istoria lingvisticii. Structurându-se astfel în tiparele unor invariante a căror dialectică transformatoare trebuie să o descoperim în istorie, aceasta încetează, cum s-a afirmat la început, de a mai fi o istorie istorizantă; mai mult, în acest fel dobîndește lărgimea, ca și suplețea necesară unor „recuperări” făcute din punctul de vedere al lingvisticii contemporane, interesată de întreaga complexitate a limbajului, ca natură, dar și ca fenomen uman polivalent, în sincronie, ca și în diacronie.

În acest context, lingvistica comparativ-istorică (lingvistica limbilor populare cum a numit-o G. Ivănescu) se dovedește a fi una din direcțiile lingvisticii, nicidecum debutul lingvisticii științifice, așa cum s-a susținut și, uneori, se mai susține absolutizându-se, implicit, un punct de vedere istoricist în studiul limbii; este adevărat că limba este studiată, cum afirmă Fr. Bopp ²⁶, pentru ea însăși (fără presupuziții logice, filozofice, filologice), poate pentru prima dată ²⁷, dar tot atât de adevărat este că asupra studierii faptelor este proiectat la un nivel metalingvistic un model epistemologic exterior ei: la primii comparațiști este un model naturalist (menit să valideze statutul „științific” al lingvisticii); un astfel de model se va aplica de altfel în critica și istoria literară din aceeași perioadă ²⁸. Reținem precizările deosebit de importante în acest sens ale lui J. Lyons: „On dit souvent que le XIXe siècle a vu naître l'étude *scientifique* de la langue en occident. C'est vrai si l'on donne au terme *scientifique* le sens qu'il a en général aujourd'hui; c'est bien au cours du XIXe siècle que l'on a commencé à examiner de façon approfondie et objective les données de la langue, pour les expliquer ensuite à l'aide d'hypothèses inductives.

²⁶ „Les langues dont traite cet ouvrage sont étudiées pour elles-mêmes, c'est-à-dire comme objet, et non comme moyen de connaissance” (apud G. Mounin, *Histoire de la linguistique des origines au XXe siècle*, p. 125; citat comentat astfel de lingvistul francez: „vraie phrase-proclamation de la linguistique naissante, qui l'oppose à toute la philologie traditionnelle”).

²⁷ Lorenzo Renzi spune următoarele despre Schleicher: „Schleicher ha definitivamente chiuso un periodo plurisecolare nel quale si è creduto a una connessione tra lingua e opera di poeti, letterati ecc. Schleicher ha distinto l'opera del linguista che studia la lingua in sé, da quella del filologo, che si serve dello studio della lingua per illustrare fatti di cultura” (*Introduzione alla filologia romana*, p. 52). Adăugăm că cele dintii i-a dat, din această cauză, și o denumire specială: *glotica*.

²⁸ Concludentă este lucrarea lui Ferdinand Brunelière, *L'évolution des genres dans l'histoire de la littérature*, Paris, 1890, în care descoperim, ca și la Schleicher, un metalimbaj axat pe noțiuni ale biologiei.

N'oublions pourtant pas que cette conception de la science est récente. La grammaire spéculative des scolastiques et de leurs successeurs à Port-Royal était scientifique elle aussi par rapport à ce que ceux-ci considéraient comme le savoir constitué”²⁹.

Este drept că secolul al XIX-lea reprezintă un moment fundamental nou față de mișcarea lingvistică relativ unitară, în esența ei, de pînă atunci, ceea ce a și dus la constituirea unei noi paradigme teoretice, cea de tip comparativ-istoric. Neogramaticii au formulat astfel citeva principii ale unei lingvistici avînd ca obiect evoluția limbilor, trecînd prin acele puncte nodale reprezentate de procesele glotogenetice. Cum arată G. Ivănescu, „la concezione naturalistica parte dall'osservazione delle parlate popolari” (...) „L'osservazione dei fatti di lingua popolari conduceva al naturalismo o al positivismo”³⁰.

Opuinindu-se neogramaticilor și reluînd, pe o altă răsucire a spiralei, preocupările anterioare secolului al XIX-lea pentru limbile de cultură, Vossler elaborează o concepție lingvistică adevărată și falsă în același timp : adevărată pentru limbile literare, falsă însă, întrucît vizează și domeniul lingvisticii secolului al XIX-lea, în care neogramaticii au adus contribuții esențiale. Apărînd la două domenii *distincte* ale lingvisticii, cele două concepții nu sînt, în realitate, antinomice, ci complementare. Învîingînd stadiul de natură, în care limba este o activitate instinctivă, limba literară dominată de o activitate *voită, reflexivă, conștientă* atinge stadiul de maximă creativitate în arta literară ; „izvorită din necesitate culminează limba în artă”, spusese Schuchardt, formula închizînd drumul limbii de la *natură* la *cultură*, ca și al lingvisticii (care a fost însă invers : de la lingvistica limbilor literare la lingvistica limbilor populare).

Acumularea extraordinară a cunoștințelor noastre lingvistice, dezvoltarea metodologiilor și proliferarea lor în alte domenii impun popasuri retrospective, cu ocazia cărora complexitatea prezentului se poate decanta în actul însuși de refacere a tradiției în funcție de centrul de interes al epocii noastre : o „arheologie” a gândirii lingvistice a trecutului, mediată obligatoriu de o ordonare teoretică a prezentului. Ordonare teoretică suplă și deschisă, capabilă deci să surprindă dialectica dintre istorie și sistematică.

DIRECTIONS DE LA LINGUISTIQUE GÉNÉRALE EN DIACHRONIE

(Résumé)

Conçue en tant qu'examen a posteriori de tous les antécédents que la méditation contemporaine sur le langage doit offrir à l'histoire de la linguistique, cette science doit être une *synthèse transformatrice*, se débarrassant de certains points de vue privilégiés par des moments scientifiques dépassés (la vision *historiste*). Une linguistique vraiment *générale* ne doit pas se contenter d'établir des filiations et des généalogies intellectuelles, mais elle doit aussi *construire* son propre objet d'études.

²⁹ John Lyons, *op. cit.*, p. 16.

³⁰ G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 23.

care merită cu adevărat, după aserțiunea lui Guiraud, numele de știință în antichitate¹⁸), încă în lingvistica greco-latină.

Prelungind în istoria lingvisticii distincția făcută de G. Ivănescu, descoperim deci în antichitate, alături de o reflecție lingvistică de tip semiotic, și o „lingvistică a limbilor literare”, în care se poate integra, dincolo de retorică, și gramatica greco-latină (alcătuită sub egida retoricii)¹⁹, la fel de importantă pentru constituirea unor cadre formale tradiționale de analiză lingvistică. Deși nu o numește astfel și nu o opune, ca obiect și metodă, lingvisticii istorice, E. Auerbach face o pregnantă caracterizare întemeiată pe această primă fază („clasică”) constituită ca atare, din istoria lingvisticii.

Reținem din cele spuse de romanistul german câteva caracteristici importante ale lingvisticii „clasice”: neglijarea totală a aspectului popular și colocvial al limbajului, decurgind din interesul exclusiv pentru aspectul literar, „teoretizată” în gramatică, stabilirea, în consecință, a regulilor de exprimare, acționând coercitiv; caracterul literar și „aristocratic” al acestei lingvisticii este dublat astfel de un caracter *normativ*, înălțat pe conceptul de *auctoritas*, ceea ce determină o perspectivă fundamental statică asupra limbii.

Orice schimbare lingvistică (și trebuie să adăugăm că această idee o vom întâlni și mai tirziu în unele aspecte esențiale ale ei, de exemplu în România, în ceea ce se numește în filologia italiană „questione della lingua”) înseamnă „decadență”, „corupere”, abatere condamnată de la modelul inuabil (exemplar) de corectitudine și frumusețe stilistică²⁰.

Câteva din caracteristicile studierii limbilor literare, după cum vor arăta Vossler și, după el, A. Meillet sau Walter von Wartburg, de exemplu, și recent, G. Ivănescu, reprezintă ieșirea limbii din starea de natură, în care evoluția ei se supune determinismului implacabil al legilor fonetice, și intrarea în domeniul libertății, al activității conștiente, creatoare, având ca scop *perfectibilitatea* instrumentului lingvistic; se valorizează astfel factorul spiritual (deci individual) al schimbărilor lingvistice (și ca atare volitiv), căci el se regăsește la baza tuturor actelor *normative*, *prescriptive* și de *estetică a limbajului*, ale gramaticii, și mai ales la baza *creativității*, sub semnul căreia stă literatura, ca *artă a cuvîntului*.

Neintuindu-se specificitatea acestei orientări și privilegiindu-se, de data aceasta, punctul de vedere al lingvisticii descriptive (o reeditare, în fond, a antinomiei începutului nostru de secol dintre neogramatici și „idealiști”), John Lyons numește principiile pe care se întemeiază această lingvistică „eroarea clasică”. Această „eroare” ar cuprinde, la rîndul ei, două grave erori parțiale: una care vizează raportul dintre limba vorbită și cea scrisă, datorită interesului exclusiv al

¹⁸ P. Guiraud, *La stylistique*, Paris, 1970, p. 20–23. (... elle est certainement de toutes les disciplines antiques celle qui mérite le mieux le nom de science : l'ampleur des observations, la finesse de l'analyse, la précision des définitions, la rigueur des classifications constituent une étude systématique des ressources du langage dont on ne voit nulle part d'équivalent dans les autres connaissances humaines de ce temps-là”. În felul acesta, retorica se prezintă mai ales ca o lingvistică a limbilor literare *in statu nascendi*).

¹⁹ Vezi H. Lausberg, *Handbuch der literarischen Rhetorik*, München, 1960, p. 35.

²⁰ E. Auerbach, *Introduction aux études de philologie romane*, Frankfurt am Main, 1965, p. 15–16.

lingvisticii antice pentru stabilirea și explicarea limbii autorilor clasici, și o a doua, în problema evoluției limbajului, care nu este luată în considerare, după Lyons, fapt evident în protejarea limbilor clasice (deci a limbilor literare) împotriva „corupției”, prejudecată ce se va menține mai mult de două mii de ani, cu atât mai mult cu cât termenii în care se exprimă (puritate și corectitudine) sînt luați în sens absolut ²¹. De aici pînă la condamnarea „orientării literare”, proprii de altfel acestei lingvistici, al cărei corolar este stilistica, nu mai este mult, cum se vede din următoarea foarte drastică afirmație a lui Lyons : „En condamnant l'orientation littéraire de la grammaire traditionnelle, le linguiste ne fait donc qu'affirmer que la langue se prête à bien des fins différentes et qu'il ne faut pas, pour juger de son emploi à ces fins diverses, appliquer des critères qui concernent seulement, ou principalement, la langue littéraire. Le linguiste ne nie pas que l'étude de l'usage littéraire d'une langue ait sa place dans nos établissements scolaires; mais il prétend encore moins s'aventurer dans le domaine de la critique littéraire” ²².

Fără a cere antichității mai mult decît a putut și a intenționat să dea, putem spune că ea, mai ales, a pus bazele studierii limbilor literare, această direcție a lingvisticii generale, pusă oarecum „între paranteze” de lingvistica istorică, dar care a subzistat chiar și atunci ca o veritabilă constantă a culturii europene. Ea a creat o paradigmă teoretică, să-i spunem chiar de tip clasic, cum o numește, recent, Lorenzo Renzi, din care însă trebuie să eliminăm „eroarea clasică” despre care romanistul italian continuă să vorbească împrumutînd termenul lui Lyons ²³. Acestea i se pot afilia „lingvistica individualului” ²⁴ din secolul nostru, deci concepția vossleriană, neolingvistica, ca și alte orientări, cum ar fi, de exemplu, structuralismul praghez. Lorenzo Renzi sesizează în fond specificitatea unei direcții ²⁵ care străbate gîndirea lingvistică pînă în epoca noastră; prelungind astfel o tradiție, lingvistica actuală, preocupată de acest aspect, a putut să-l întemeieze mai ferm din punctul de vedere teoretic și metodologic prin degajarea conceptelor de limbă literară, limbaj artistic, stiluri funcționale. La baza definiției limbii literare regăsim totmai, și nu întîmplător, ceea ce Lyons incrimina ca „eroarea clasică”, cu alte cuvinte cadrul normativ și prescriptiv caracteristic acestui aspect prelucrat și îngrijit al limbajului.

La această direcție intră ca un capitol important studiul triumfului idiomurilor moderne (romanice, germanice etc.) ca limbi de cultură aspirînd la universalitate, grație efortului conștient al minutorilor lor cei mai autorizați. În cazul limbilor romanice, Dante reprezintă prima manifestare a conștiinței de sine a romanice „vulgare”, dornică să devină, ca și latina, o vulgară „ilustră”; el deschide drumul „cultivării” limbilor

²¹ Vezi John Lyons, *op. cit.*, p. 11.

²² *Ibidem*, p. 36.

²³ Lorenzo Renzi, *Introduzione alla filologia romanza*, Bologna, 1976. Reținem următoarea afirmație: „La « grammatica » diventa la conoscenza della lingua « pura », cioè « letteraria ». L'espressione letteraria il fine della conoscenza linguistica. Questo complesso atteggiamento è stato descritto da J. Lyons e denominato *classical fallacy*: « errore classico »” (p. 21).

²⁴ M. Leroy, *Tendances individualistes dans la linguistique*, în „Diogenè”, 1965, nr. 51.

²⁵ „Questo quadro [este vorba de cel clasic, predominant pînă în secolul al XVIII-lea], anche quando mostra la realizzazione di opere di carattere storico, è radicalmente diverso da quello che apparirà dall'adozione di una nuova metodologia” (*op. cit.*, p. 31).

CONSIDERAȚII ISTORICE ASUPRA TEORIEI TEXTULUI

DE

CARMEN VLAD

1. Se știe foarte bine că numele de *t e x t* nu este o descoperire terminologică a ultimelor două decenii, după cum de asemenea se știe că interesul pentru cercetarea fenomenului denumit astfel nu aparține în exclusivitate celei mai recente orientări din lingvistica europeană, care și-a luat, succesiv, numele de : *gramatica textului*, *lingvistica textului* și, în fine, *teoria textului*. Discipline mai vechi în istoria culturii precum : *hermeneutica*, *retorica*, *poetica* și *lingvistica* au fost consacrate analizei și/sau înțelegerii textelor, descoperirii unor proprietăți ale lor din variate unghiuri de interpretare aplicate unuia și aceluiași fenomen.

În consecință, o apreciere istorică, adică o examinare a complexului de date culturale care au generat *teoria textului* este în măsură să conducă la constatarea că aceasta din urmă reprezintă, în mare măsură, revalorizarea, restructurarea și — poate — rafinarea demersurilor sau a teoriilor anterior cunoscute din care, mărturisit sau nu, își extrage atît elemente de doctrină, de concepție, cît și soluții metodologice.

Teoria textului (abreviată prin *TeT*) interferează *h e r m e n e u - t i c a*¹ prin tentativa de a se constitui într-un instrument de *examinare a sensului* discursiv, de cunoaștere a adevărului său pentru om, pentru cel căruia îi este destinat mesajul, trecînd dincolo de limitele textului sacru — obiect inițial al hermeneuticii.

Ca studiu al *tehnicilor discursive* care permit stimularea sau creșterea adeziunii inteligenței umane față de tezele (sensurile) supuse înțelegerii și asentimentului său, *teoria argumentației*² — o formă mai recentă a vechii *retorici* — a împrumutat teoriei textului ideea de a căuta și a recunoaște în comunicarea verbală „valențele” active ale vorbirii, capacitatea acesteia de a acționa asupra interlocutorilor.

În oricare dintre variantele ei programatice, fie ca practică analitică aplicată unei (fiecărei) opere literare pentru a-i desluși sensul conținut (immanent), fie ca încercare de a descoperi regulile (codul) discursului poetic, prin pregnanța obiectului său — *textul literar* — și prin interesul secular pe care l-a stîrnit, *poetica* a pătruns aproape integral în *TeT*. De aceea nu ne surprinde faptul că, uneori, fenomene din perimetrul textului poetic sînt utilizate ca argumente (sau contraargumente) în dezbaterile

¹ O prezentare sintetică a problematicei hermeneutice se găsește, în literatura românească, la Adrian Marino, *Critica ideilor literare*, Cluj-Napoca, 1974, p. 234—248, căreia i se adaugă o aplicare a teoriei și metodei hermeneutice în recenta lucrare a aceluiași autor, *Hermeneutica lui Mîrcea Eliade*, Cluj-Napoca, 1980.

² Cf. Ch. Perelman, L. Olbrechts-Tyteca, *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*, 2e édition, Bruxelles, 1970.

unor *categorii textuale generale*³ sau că o bună parte din eșafodajul teoretic a fost construit pornindu-se de la cercetarea textelor literare.

Dar în ansamblul disciplinelor cu rol hotărîtor, pentru dezvoltarea teoriei textului în direcțiile la care asistăm în momentul de față, ni se pare că un loc prioritar îl ocupă *logica simbolică* și *lingvistica*. Sub influența semanticii logice *TeT* s-a îmbogățit cu o nouă componentă, *semantica referențială* și cu un instrument nou, *limbajul simbolic*.

2. Dar nu numai dezvoltarea, ci chiar momentul apariției teoriei textului (în forma sa inițială de *gramatică textuală*) a fost profund și complex determinat de *modificările de optică* survenite în *lingvistica* deceniului al șaselea al secolului nostru. Punctul de convergență al acestor transformări pare a fi recrudescența pentru problematica *sensului* în sfera comunicării lingvistice interindividuale. Dintre modificările majore în aria gândirii lingvistice, cu consecințe evidente pentru configurația actuală a teoriei textului vom nota doar :

2.1. tendința de deplasare a accentului de la « *langue* » (sistem) spre « *parole* » (proces), paralel cu renunțarea la « *vorbitorul — auditorul ideal* », pentru a se insista asupra *relației* comunicative, asupra condițiilor comunicabilității ;

2.2. înțelegerea și tratarea vorbirii ca un proces *dublu activ*, ca :

2.2.1. o „acțiune internă”, o relație între subiectul vorbitor (EU) și universul de referință, relație spre a cărei descriere țintește *semantica referențială* dublată de *cea modală* (ambele dezvoltate pe o direcție mai pronunțată logică decît lingvistică⁴) ;

2.2.2. o „acțiune externă” sau *interacțiune* instituită printr-o relație între emițător și receptor (EU-TU), devenită obiect de cercetare pentru *teoria actelor de vorbire* ;

2.3. posibilitatea și fertilitatea depășirii cadrului strict lingvistic în analiza faptelor de limbaj prin cuprinderea unor factori extralingvistici⁵, ceea ce înseamnă reimplantarea produsului verbal în mecanismul mai complex care l-a generat ;

2.4. dezvoltarea semioticii teoretice (chiar dacă, situîndu-ne în cea mai sceptică atitudine, îi acordăm *doar* valoarea unui corpus de întrebări în curs de elucidare).

3. Cum s-a văzut, dintre cele trei denumiri menționate la început, am optat pentru cea de *teoria textului*, considerînd că un asemenea domeniu de cercetare nu se poate valida decît în condițiile interdisciplinarității, a colaborării lingvisticii (care rămîne domeniul de bază) cu psihologia și sociologia, cu logica, cu retorica și poetica, condiții în care termenii de

³ Am aminti doar situația conceptului de coerență. Dacă pentru majoritatea lingviștilor interesați de problemele textului *coerența* reprezintă regula (categoria) definitorie a unității «text», pentru alții (cf. Emanuel Vasiliu, *Coerență și permisiune*, în vol. *Studii de stilistică, poetică, semiotică*, Cluj-Napoca, 1980, p. 195—203) existența unor texte literare (cum ar fi, de pildă, cele aparținînd literaturii absurdului) *lipsite de coerență* pune sub semnul întrebării relevanța conceptului pentru teoria textului.

⁴ Au rămas încă nefructificate sugestiile lui E. Coseriu legate de identificarea și tratarea *indiciilor verbali* ai referențialității (cf. studiul *Determinación y entorno*, din vol. *Teoría del lenguaje y lingüística general*, segunda edición, Madrid, 1967, p. 283—324), încît o cercetare sistematică din perspectiva și cu mijloacele *lingvisticii lipsese încă*.

⁵ Această nouă orientare se regăsește parțial în ideea mai veche a Tatianeî Slama-Cazacu, care preconiza o analiză dinamic-contextuală a vorbirii (cf. *Limbaj și context*, București, 1959).

Dans cette perspective, nous pouvons mettre en évidence une première direction de la linguistique, la direction *sémiotique*, qui s'avère être aussi vieille que la culture occidentale. Deux autres directions, complémentaires, sont, selon G. Ivănescu, « la linguistique des langues littéraires », depuis les grammaire et les rhétoriques de l'antiquité jusqu'à la fin du XVIIIe siècle, reprise par Vossler au XXe siècle, et « la linguistique des langues populaires » (la linguistique comparative— historique), commencée au XIXe siècle par une véritable « coupure épistémologique » sur le fond d'une stabilité théorique impressionnante. Si la langue a évolué de la *nature* vers la *culture*, la linguistique a parcouru le chemin en sens inverse : de la linguistique des langues littéraires vers la linguistique des langues populaires.

Martie 1979

Universitatea din Timișoara
Facultatea de filologie
Timișoara, b-dul V. Pârvan, 4

gramatică textuală (a textului) sau *lingvistică textuală (a textului)* devin inexacti prin îngustimea sensului lor ⁶.

Punctul de vedere cel mai avantajos în abordarea întregii problematice a textului socotim a fi cel *semiotic*, mai întâi pentru că o astfel de modalitate de abordare, interogatoare prin natura ei, poate asigura o bază comună, necesară oricărei încercări de a racorda soluții provenite din ramuri mai mult sau mai puțin înrudite, reclamate de însăși complexitatea empirică a textelor, ca produse ale unor experiențe individuale în sfera comunicării și a semnificării. Apoi, fiind o perspectivă de cunoaștere și nu o metodă specifică de investigare, semiotica manifestă o evidentă (și previzibilă) permeabilitate la mijloace metodologice variate, de la cele matematice și logice, riguroase dar foarte abstracte, la cele lingvistice, dezvoltate în ultima vreme, și pînă la instrumentele (anchete și experimente) pe care sociologia și psihologia și le-au adecvat, perfecționîndu-le în continuare.

În fine — și poate este aspectul cel mai important — o *teorie a textului* orientată semiotic va trebui să se utilizeze cu mijloacele necesare interpretării textului atît în calitatea lui de *semn* al unor anumite „decupări” ale universului, cît și în aceea de *semn* al „universului interior”, cultural-afectiv al producătorilor, ca indivizi sau ca reprezentanți ai unor grupuri sociale.

Teoria textului mai are de parcurs deci etape esențiale pentru a se putea valida sau pentru a putea fi invalidată.

HISTORIC CONSIDERATIONS ON THE TEXT THEORY

(Abstract)

Several older disciplines in the history of culture, such as *hermeneutics*, *rhetoric*, *poetics* and *linguistics*, have laid the foundation of the recent *text-theory* (in short, *TeT*), lending it a number of fundamental concepts, especially those concerned with the understanding and interpretation of discursive meaning. The methodology is preponderantly *linguistic*, reinforced by investigative instruments belonging to *symbolic logic*. The „fate” of *TeT* was shaped in a decisive way in the nineteen fifties by the changes in linguistics brought about by a *new*, more profound and more discriminating, *perspective* on the problems of meaning. For this reason, and owing to its integrating character, the semiotic framework seems to be the most adequate for textual research.

Martle 1980

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

⁶ Luind în discuție denumirile disciplinei, Teun A. van Dijk (cf. *New Developments and Problems in Textlinguistics*, din volumul *Text vs Sentence. Basic Questions of Textlinguistics*, editat de János S. Petőfi, Hamburg, 1979, p. 509—523) o reține pe aceea de *textlinguistics*, interpretată — prin analogie cu „psycholinguistics” sau „sociolinguistics” — ca nume al unei ramuri a lingvisticii „on the basis of its specific *object* or *domain* of study, and not a specific method or theory” (p. 509). Cît privește denumirea de „text grammar”, ea poate fi „an interesting metaphor, but not a serious or ‘real’ grammar” (p. 510).

LES RELATIVES SANS ANTÉCÉDENT EN FRANÇAIS, EN ITALIEN ET EN ROUMAIN

PAR

IOAN BACIU

1. La tradition grammaticale romane distingue des propositions relatives avec et sans antécédent¹ et les manuels et traités expédient d'habitude en quelques lignes les relatives sans antécédent qui représenteraient un emploi marginal, limité aux proverbes et dictons à syntaxe archaïsante, etc. Notre propos est d'examiner de plus près la nature de ces propositions dont l'appartenance aux relatives nous semble douteuse et, pour ce faire, nous commencerons par relever que :

— a. les mots relatifs qui introduisent les deux espèces de propositions relatives ne sont pas toujours les mêmes.

En français, on emploie avec antécédent *qui* (sujet), *que* (objet), *qui*, *lequel* et *quoi* (après préposition), *dont* (à la place des trois précédents quand la préposition est *de*), mais sans antécédent seulement *qui*².

En italien, à *che* et *il quale* employés avec antécédent s'oppose *chi*³ sans antécédent.

En roumain, s'emploient avec ou sans antécédent *care* et *ce* (neutre)⁴, avec antécédent *ce* (masculin et féminin) et uniquement sans antécédent *cine* (personnes).

Ainsi, en français, il y aurait, à première vue, une limitation de l'emploi sans antécédent au seul *qui*. En italien et en roumain, en plus de cette limitation, il y a des formes nouvelles qui apparaissent dans les relatives sans antécédent (*chi*, *cine*) ;

¹ Cf. par exemple W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, III, Paris, 1900, § 612 : « [...] propositions avec pronom-adjectif et propositions avec pronom-substantif ou bien [...] propositions avec antécédent et sans antécédent » (p. 688).

² Pour G. et R. Le Bldois, *Syntaxe du français moderne*, Paris, 1968, dans les relatives sans antécédent : « Le conjonctif est toujours le pronom *qui*, soit construit absolument, soit introduit par une préposition ; [...] » (§ 1350).

³ « Il pronom relativo *chi* [...] è l'unico che si usa senza « precedente », in forma cioè assoluta [...] » (S. Battaglia, V. Pernicone, *La grammatica italiana*, Torino, [1963], p. 270). Cf. aussi R. Fornaciari, *Sintassi italiana dell'uso moderno*, Firenze, 1919, p. 120.

⁴ Nous n'interprétons pas *ceea ce* « ce qui, ce que » comme un « relatif composé » incluant l'antécédent neutre, mais nous rangeons à l'argumentation de D.D. Draşoveanu, in D.D. Draşoveanu, P. Dumitraşcu, M. Zdrengea, *Analize gramaticale şi stilistice*, Bucureşti, 1966, pp. 16–17. Pour les discussions sur *ce*, voir aussi, Maria Iliescu, *Concurenţa dintre pronumele relative care şi ce*, in SG, I, pp. 24–35 ; Mioara Avram, *Despre corespondenţa dintre propoziţiile subordonate şi părţile de propoziţie*, ibidem, pp. 141–164 ; Al. Graur, *Pentru o sintaxă a propoziţiilor principale*, ibidem, pp. 121–139 ; Ion G. Diaconu, *Există pronume relative compuse în limba română?* in LR, VIII, 1959, no. 2, pp. 23–30 ; Angela Bidu, *Cel(a) ce şi cel(a) care*, in SCL, XVII, 1966, no. 1, pp. 87–93.

— *b.* à la différence dans l'inventaire des formes relevée sous — *a.* s'ajoute une différence dans leur fonctionnement. En français, *qui* avec antécédent ne peut être que sujet, mais peut référer à une personne, à une chose ou à un neutre :

(1) *L'homme qui arrive.*

(2) *L'avion qui arrive.*

(3) *Ce qui arrive.*

En échange *qui* sans antécédent peut avoir toutes les fonctions, mais ne peut référer qu'à une personne :

(4) *Regarde qui vient.*

(5) *Regarde qui tu défends.*

(6) *Regarde en qui tu as confiance.*

La situation est semblable en italien et en roumain (dans cette dernière langue pourtant *care* peut avoir diverses fonctions dans les relatives avec antécédent également) ;

— *c.* il est parfois difficile de distinguer les relatives sans antécédent des interrogatives indirectes⁵.

2. Selon nous, dans les prétendues relatives sans antécédent, on n'a pas affaire à un relatif, mais à un interrogatif. Ceci est appuyé par les faits suivants :

— *a.* l'ensemble des pronoms introduisant des relatives sans antécédent opère une partition sur l'ensemble des pronoms introduisant des relatives avec antécédent (du moins en italien et en roumain), tandis qu'il est toujours inclus dans l'ensemble des pronoms interrogatifs : ital. *chi*⁶ et roum. *cine, ce*⁷ sont des interrogatifs avant d'être des relatifs sans antécédent. D'ailleurs, tout comme dans les interrogatifs, les formes distinguent l'opposition « personne — chose » et peuvent avoir toutes les fonctions syntaxiques, ce qui est l'opposé de ce qui se passe dans les relatifs avec antécédent.

Ce qui précède ne donne évidemment pas droit à verser tout simplement les relatives sans antécédent dans les interrogatives indirectes. Vu la diversité des fonctions que présentent les relatives sans antécédent dans la phrase et des verbes recteurs dont elles satisfont les valences, diversité qu'il faut opposer à l'unique fonction de complétive directe et au groupe restreint des verbes qui régissent les interrogatives indirectes⁸,

⁵ Certains auteurs roumains sont même portés à inclure ces dernières parmi les relatives sans antécédent (cf. Valeria Guțu, *Propoziții relative*, in SG, II, pp. 161–172 ; D. Bejan, *Observații asupra funcțiilor sintactice ale cuvintelor relative*, in *StuBB*, series Philologia, XX, 1975, pp. 45–51).

⁶ « In fusione assoluta s'usa, al nominativo, il pronome interrogativo *chi*, [...] » (G. Rohlfs, *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti*, Torino, [1968], § 483).

⁷ Cf. *Ce face?* et *Ce face nu mă interesează* ou *Ce naște din piscică?* et *Ce naște din piscică șoareci mănincă* (dans ce dernier exemple, que nous signale le Prof. M. Zdrenghea, nous voyons également un *ce* de sens neutre et d'origine interrogative). On peut rencontrer dans les relatives sans antécédent également *care* qui normalement est interrogatif (= fr. *lequel?*) et relatif avec antécédent (= fr. *qui*). Or, chose curieuse, dans une relative sans antécédent *care* se traduit par *lequel* : *Îți trimit pe care termină mai repede* « Je t'envoie lequel termine plus vite » (ex. pris dans *Gramatica limbii române*, Ed. Academiei, București, 1963, § 519).

⁸ Cf. I. Kelemen, *La question indirecte à la lumière de la description contrastive*, in « *Le Français moderne* », XLV, 1977, n° 2, pp. 144–155.

on serait plutôt justifié de considérer ces dernières comme un sous-ensemble des premières⁹ ;

— b. on a. attaché, dès le début¹⁰, aux relatives sans antécédent (plus exactement aux relatifs les introduisant) une composante sémique vague, indéfinie. Et, en bonne logique, certaines grammaires n'ont pas manqué de distinguer une catégorie des pronoms indéfinis d'origine relative¹¹.

Or, c'est le pronom interrogatif qui est le signe par excellence de l'inconnu, du vague, de l'indéfini et il suffit qu'il perde le trait syntaxique interrogatif pour qu'il se convertisse en un indéfini pur¹². Cette conversion peut se faire de deux façons : par une modification formelle (dérivation, composition), auquel cas l'indéfini peut s'employer dans des subordonnées aussi bien que dans des indépendantes, et sans aucune modification formelle. Dans ce dernier cas, l'indéfini ne peut s'employer que dans des subordonnées¹³ (les relatives sans antécédent, justement) et pour cause : en l'absence d'une modification de la forme, des restrictions syntagmatiques sont nécessaires pour distinguer l'emploi interrogatif (réservé aux propositions indépendantes et à une catégorie restreinte de subordonnées, les interrogatives indirectes) de l'emploi indéfini (exclusivement dans les subordonnées) ;

— c. en roumain, le passage à l'interrogation indirecte ne peut pas supprimer l'inversion du sujet exprimé :

(7) *Pe cine cauți tu?* « Qui cherches-tu ? », devient :

(8) *Mă întreb pe cine cauți tu* « Je me demande qui tu cherches », tandis que dans les relatives les éventuelles inversions sont facultatives :

⁹ Sans pourtant essayer d'assimiler relatives sans antécédent et interrogatives indirectes aux vraies relatives, comme le font les auteurs cités sous la note 4 ci-dessus.

¹⁰ Cf. : « [...] celui qui parle ne peut pas dire ou ne veut pas dire ce que sont les êtres dont, par la proposition relative, il met un ou plusieurs représentants en vedette, soit qu'il ne s'en fasse aucune idée précise, soit que ce qu'il veut dire se rapporte à tous les êtres d'une même espèce, [...] » (W. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 688).

¹¹ La grammaire de l'Académie roumaine déjà citée sous la note 6, qui parle toujours de pronoms relatifs-interrogatifs, dissocie brusquement quand il s'agit d'une valeur d'indéfini : il y est parlé de pronoms indéfinis composés des relatifs *care, cine, ce, cit* (§780). Cf. aussi R. Fornaciari : « Il suffisso -unque applicato al pronomi relativi ne estende ed accresce il significato » (*op. cit.*, p. 122) ou, pour le français, M. Grevisse, *Le Bon Usage*, 1961, §578, Rem. 2, e). L'héritage latin et roman a contribué à maintenir la confusion : « En italique, [...], c'est l'Interrogatif-indéfini qui a pris la place de l'ancien relatif » (A. Meillet, *Esquisse d'une histoire de la langue latine*, Paris, 1928, p. 61.) Cf. aussi A. Meillet et J. Vendryès, *Traité de grammaire comparée des langues classiques*, Paris, 1953, §730 ; A. Dauzat, *Histoire de la langue française*, Paris, 1930, §450 et A. Ernout, *Morphologie historique du latin*, Paris, 1953, p. 84. C'est, sans doute, ce qui amena à parler d'un pronom interrogatif-relatif. Cependant, sous la confusion des formes, les fonctions se maintiennent distinctes.

¹² Les spécialistes de la langue latine parlent souvent d'un pronom (adverbe) interrogatif-indéfini (Cf. A. Meillet, *op. cit.*, pp. 61–62 ; A. Ernout, *op. cit.*, p. 84 ; A. Dauzat, *op. cit.*, §450, etc.).

¹³ Les deux procédés se retrouvent en latin : il y avait des pronoms indéfinis obtenus d'interrogatifs par reduplication et des interrogatifs devenus indéfinis sans aucune modification formelle. W. Meyer-Lübke cite *quis* (qui, justement, n'était qu'interrogatif) avec le sens de « quelqu'un » et précise qu'il est restreint aux propositions introduites par des conjonctions » (*op. cit.*, §86), donc surtout subordonnées (cf. aussi A. Ernout, *op. cit.*, p. 86). Il y avait aussi des indéfinis tirés de relatifs, mais c'étaient des adjectifs (*ibidem*), ce qui corrobore la distinction opérée par W. Meyer-Lübke entre pronoms-adjectifs et pronoms-substantifs (cf. note 1 ci-dessus).

(9) *Spectacolul pe care l-au văzut studenții* « Le spectacle qu'ont vu les étudiants »

peut toujours être converti en :

(10) *Spectacolul pe care studenții l-au văzut* « Le spectacle que les étudiants ont vu ».

Or, dans les prétendues relatives sans antécédent il y a toujours inversion, comme dans les interrogatives originaires :

(11) *Pe cine cauți tu e un mister* « Qui tu cherches, c'est un mystère ».

(12) *Cum procedează el e bine* « Comme il procède, c'est bien ».

3. Les langues romanes examinées ici ont tiré des composés ou des dérivés indéfinis de tous les mots (pronoms ou adverbess) interrogatifs, même si avec le temps certains sont sortis de l'usage ou ont évolué vers d'autres emplois :

français	italien	roumain
n'importe QUI (QUIconque)	CHIunque	oriCINE
n'importe QUOI	CHEunque	oriCE
n'importe (LE)QUEL (QUELconque)	QUALunque	oriCARE
n'importe QUAND	QUANDunque	oriCÎND
n'importe OÙ	DOVunque	oriUNDE
n'importe COMMENT	COMunque	oriCUM
n'importe COMBIEN	QUANTunque	oriCÎT

Seul le composé du fr. *que?* est absent de cette liste, mais *que?* est en distribution complémentaire avec *quoi?* qui en est la forme disjointe (en italien et en roumain leur correspond une seule forme : *che?*, respectivement *ce?*). En échange si l'on considérerait ces indéfinis comme obtenus à partir de relatifs, il y aurait au moins ital. *cui* et fr. *dont* qui ne fourniraient pas d'indéfini et qui — pure coïncidence? — ne se rencontrent jamais dans les relatives sans antécédent.

Enfin, il est significatif de constater que ces composés (dérivés) indéfinis ont conservé, dans une certaine mesure, la capacité d'introduire de prétendues relatives sans antécédent :

(13) (a) *Il comprenait que quiconque (n'importe qui) était sorti de sa maison devait y rentrer dans l'année.*

(b) « ... *comprendeava che chiunque era uscito di casa sua fra quello anno vi doveva tornare, ...* » (F. Sachetti).

(c) *Înțelegea că oricine ieșise din casa sa trebuia să se întoarcă în cursul anului următor.*

4. Si les pronoms introduisant les relatives sans antécédent sont d'origine interrogative, ils ne sont pas des relatifs et alors on se demande s'ils sont des connecteurs. Il s'agit, avant tout, de savoir si un interrogatif qui apparaît surtout et d'abord ¹⁴ dans une indépendante, où il n'y a pas de connexion à faire, peut devenir connecteur dans les interrogatives indirectes et, de façon plus générale, dans les prétendues relatives sans antécédent. Il serait normal qu'un connecteur apparaisse quand il y a connexion et qu'il disparaisse quand la connexion est supprimée. Aussi pensons-nous que les interrogatifs ne sont — et ce grâce à leur place en

¹⁴ Considérer que l'interrogative directe est une transformée par suppression d'une principale profonde à verbe performatif ne change pas trop le problème.

tête de la proposition et de façon accessoire — que des *démarcatifs* qui signalent une frontière de proposition, tout comme, en phonologie, la place fixe de l'accent sur la syllable initiale, par exemple, indique accessoirement une frontière de mot. Cette situation se maintient dans les indéfinis d'origine interrogative employés dans les subordonnées dites relatives sans antécédent.

Quant aux indéfinis sous le § 3. ci-dessus, leur forme les distinguant des interrogatifs, ils peuvent s'employer dans des indépendantes aussi bien que dans des subordonnées, en tête de la proposition ou ailleurs. Ceci fait qu'on peut encore moins parler de connecteurs.

Que sont au fond ces propositions quasi asyndétiques débutant par un pronom ou un adverbe indéfini-interrogatif et qu'on appelle à tort relatives sans antécédent ? Il s'agit d'une façon vague d'indiquer une idée nominale ou adverbiale ¹⁵. Nous proposons pour les désigner les termes de *propositions indéfinies* ¹⁶, nominales et adverbiales.

5. Que ces propositions soient de vrais « noms (adverbes) de discours » est confirmé par ce que :

— a. elles peuvent avoir dans la phrase toutes les fonctions que le nom (adverbe) peut avoir dans la proposition : ce n'est pas un hasard que, cherchant en roumain des subordonnées qui correspondent aux compléments circonstanciels d'agent, associatif, instrumental et de relation, Mioara Avram ne découvre que des relatives sans antécédent (*op. cit.* sous note 4) ;

— b. la réponse minimale (elliptique) à une interrogation nucléaire étant un syntagme (nominal ou adverbial), jamais une proposition, seules les propositions indéfinies font exception :

(14) (a) *Qui vient?* — *Jean* [vient].

— *Qui veut* [vient].

(b) *Chi viene?* — *Giovanni* [viene].

— *Chi vuole* [viene].

(c) *Cine vine?* — *Ioan* [vine].

— *Cine vrea* [vine].

¹⁵ • On a pu montrer, [...], que la phrase relative, de quelque manière qu'elle soit rattachée à l'antécédent (par un pronom, une particule, etc.), se comporte comme un 'adjectif syntaxique' déterminé, de même que le pronom relatif joue le rôle d'un 'article syntaxique' déterminatif ». (E. Benveniste, *La phrase relative, problème de syntaxe générale*, in « Bull. de la Soc. de Ling. de Paris », LIII, 1957-1958, fasc. 1, pp. 53-54). Or, les prétendues relatives sans antécédent sont des 'substantifs syntaxiques' dont le pronom est le centre, le support de l'idée nominale (W. Meyer-Lübke ne parle-t-il pas de « pronoms-substantifs »?). C'est, peut-être, ce qui explique, du moins en français, que le subjonctif soit exclu des interrogatives indirectes et des relatives sans antécédent (Cf. G. et R. Le Bidois, *op. cit.*, §1353).

¹⁶ C. Ayer (*Grammaire comparée de la langue française*, Paris, 1900) parle de relatives substantives, mais il y fait entrer les relatives à antécédent neutre à côté des indéfinies. Kr. Nyrop (apud G. et R. Le Bidois, *op. cit.*, §1343) restreint le nom de substantives aux seules relatives sans antécédent, mais J. Damourette et E. Pichon (*Des Mots à la Pensée. Essai de Grammaire de la Langue française*, Paris, 1911-1927, §1350) appellent statives exactement les mêmes propositions qu'Ayer appelle substantives. De plus, le terme de propositions substantives est déjà employé, du moins en grammaire française, avec une autre acception. Enfin G. et R. Le Bidois (*op. cit.*, §1350) parlent de conjonctives non dépendantes. Nous avons trouvé préférable de ne retenir aucun de ces termes.

— c. tout comme les noms, les indéfinies nominales seront introduites par une préposition si le verbe recteur a un régime prépositionnel :

(15) (a) *Je parle à qui écoute.*

(b) *Parlo a chi ascolta.*

(c) *Îi vorbesc la cine ascultă.*

Mais dès que dans (15) on remplace l'indéfinie par une subordonnée conjonctionnelle, un tampon nominal devra s'interposer entre la préposition et la conjonction :

(16) (a) *Je parle de CE qu'il vient.*

(b) *Parlo del FATTO che lui viene.*

(c) *Vorbesc de FAPTUL că vine.*

C'est que *parler* — *parlare* — *a vorbi* régissent un complément prépositionnel exprimé par un nominal et que dans (15) c'est la proposition indéfinie qui est ce nominal. D'où l'inutilité du tampon nominal comme dans (16) où il doit séparer deux connecteurs qui s'excluent ;

— d. la préposition étant un équivalent syntaxique des désinences casuelles, on devrait s'attendre que, en roumain où certains pronoms se déclinent, certaines prépositions puissent céder la place à une désinence casuelle dans le pronom indéfini, désinence imposée par le verbe ou le substantif recteur. Effectivement, cela se rencontre : à (15) (c) on préfère :

(17) *Îi vorbesc cui ascultă* « Je parle à qui écoute ».

(18) *E rîndul cui întrebă* « C'est le tour de qui demande ».

Dans (17) *la cine* a cédé la place au datif *cui* qui continue à être sujet du verbe de la subordonnée, dans (18) *cui* est un génitif, la proposition indéfinie déterminant le substantif *rîndul* de la proposition principale.

Ce phénomène — le cas du pronom indéfini imposé à partir de la principale, par rection — est l'argument le plus important de grammairiens roumains qui soutiennent que le pronom, tout en appartenant à la subordonnée, a une fonction dans la principale et dans la subordonnée¹⁷ (ci-dessus, *cui* serait, dans (17), objet indirect dans la principale et sujet dans la subordonnée) ou même seulement dans la principale¹⁸. En réalité un constate vite que cette prétendue fonction syntaxique que le pronom indéfini aurait dans la principale est celle de toute la proposition indéfinie, mais seul le pronom initial pouvait se décliner (ou être en séquence immédiate avec la préposition).

On peut également constater que l'expression de la subordination de la proposition indéfinie dans la phrase prime celle de la fonction du pronom indéfini dans la subordonnée indéfinie. Ceci fait que la proposition indéfinie peut avoir, on l'a vu, toutes les fonctions possibles dans la phrase, mais le pronom ne peut pas toujours avoir toutes les fonctions dans la subordonnée : essentiellement, quand la fonction de la proposition indéfinie est marquée par une préposition ou par une désinence sur le pronom indéfini, celui-ci ne peut plus avoir de fonction prépositionnelle dans la subordonnée car ce serait employer deux prépositions consécutives régissant apparemment le même segment. Ainsi dans :

¹⁷ Cf. la grammaire de l'Académie roumaine citée sous la note 6 ; Valeria Guțu, *op. cit.*, p. 165 sqq ; D. Bejan, *op. cit.*, p. 45 sqq.

¹⁸ D. Bejan, *op. cit.*, p. 45.

(19) (a) *Je pense à qui t'a salué.*

(b) *Penso a chi ti ha salutato.*

(c) *Mă gândesc la cine te-a salutat,*

qui, chi et *cine* reçoivent, en tant que représentant toute la proposition indéfinie, l'incidence de la préposition du verbe recteur et fonctionnent comme sujets du verbe régi. Mais que ces pronoms deviennent objets indirects¹⁹ de *parler* — *parlare* — *a vorbi* et il faut renoncer à la construction par impossibilité d'insérer un *de* — *di* à côté de l'autre préposition :

(20) (a) **Je pense à de qui tu as parlé.*

(b) **Penso a di chi hai parlato.*

(c) **Mă gândesc la de cine ai vorbit.*

Ces phrases devront être modifiées de sorte qu'un nominal sépare les deux prépositions. Du même coup ce nominal sera un antécédent et la subordonnée se convertit en relative :

(21) (a) *Je pense à CELUI dont tu as parlé.*

(b) *Penso a QUELLO del quale hai parlato.*

(c) *Mă gândesc la CEL de care ai vorbit,*

où *qui, chi* et *cine* seront remplacés respectivement par les relatifs *dont, il quale* et *care*.

Il y a pourtant une exception: quand les deux fonctions prépositionnelles — de la subordonnée dans la phrase et du pronom dans la subordonnée — s'expriment à l'aide de la même préposition, il y a haplologie :

(22) (a) *Je ne me fie pas à qui tu te fies.*

(b) *Non mi fido di chi tu ti fidi.*

(c) *Nu mă încred în cine te încrezi*²⁰.

6. Les auteurs roumains qui parlent de double fonction syntaxique — dans la principale et dans la subordonnée —, le font à propos de ce qu'ils appellent pronoms et adverbes relatifs dans des constructions où, pour nous, ce sont des pronoms et des adverbes d'origine interrogative. Un seul²¹ y ajoute des substantifs à double fonction, mais il est obligé de préciser tout de suite que ces substantifs sont obligatoirement précédés par les adjectifs relatifs roum. *cîți, cîte* « combien de », *care, ce* « quel, quelle ». Or, ces adjectifs sont interrogatifs (cf. d'ailleurs leurs équivalents français) et nous retrouvons toujours des mots et des constructions d'origine interrogative où la fonction dans la principale attribuée au substantif

¹⁹ Comme en roumain l'objet direct pronominal est prépositionnel (*pe*), on n'aura pas de phrase à proposition indéfinie équivalente de :

Je pense à qui tu regardes.

Penso a chi guardi,

mais une relative :

Mă gândesc la CEL pe care îl privești.

²⁰ Parfois cette construction symétrique est camouflée par ce que dans la proposition indéfinie le verbe, modalisé par un verbe du type *devoir, pouvoir, vouloir*, est sous-entendu. C'est le cas de ces phrases à propos desquelles D. Bejan (*op. cit.*, pp. 47 — 48) affirme à tort que le recours à la structure sous-jacente ne simplifie pas les choses :

Raportează cui vrei [să raportezi] • Rapporte à qui tu veux [rapporter] • ;

Este bătut de cine vrei tu [să fie bătut] • Il est battu par qui tu veux [qu'il soit battu] • , où sans le verbe modal, il y aurait des phrases du type • Rapporte à qui tu rapportes •.

²¹ D. Bejan, *Substantive cu dublă funcție*, in CL, XXIII, 1978, no. 1, pp. 91 — 92.

accompagné d'adjectif interrogatif est celle de toute la subordonnée indéfinie :

(23) *Mă gândesc la ce greutăți vom avea de întîmpinat* « Je pense à quelles difficultés nous devons vaincre ».

(24) *Poți să te plimbi pe care stradă vrei* « Tu peux te promener dans quelle rue tu veux », etc.,

où à la place d'un syntagme prépositionnel il y a des propositions. Normalement quand la place du syntagme nominal est prise par une proposition, la préposition cède la place à une conjonction. La non-observance de cette règle est à coup sûr pour quelque chose dans la conception de la double fonction syntaxique. Pourtant il faut relever le fait que la langue roumaine populaire a la possibilité de remplacer, dans (23) par exemple, la préposition (*la*) par une conjonction (*că*) :

(25) *Mă gândesc că ce greutăți vom avea de învins*,
ce qui plaide contre la double fonction du substantif précédé par l'adjectif interrogatif et contre la fonction conjonctive des mots interrogatifs ²².

L'idée de distinguer des subordonnées régies par une préposition n'est pas nouvelle. J. Damourette et E. Pichon, dans leur monumentale grammaire de la langue française ²³, parlent de subordonnées prépositives. Au paragraphe suivant il y est question des subordonnées prépositivo-conjonctives, qui représentent bien le type de subordonnées qui nous préoccupe ici, et dont ils donnent cet exemple d'H. Pourrat :

(26) *Un vieux mendiant ... le dit à qui voulait l'entendre*,
qu'ils commentent dans ces termes : « ... cette subordonnée est également prépositive car la préposition *à* confère à l'ensemble *qui voulait l'entendre* un rayon sous lequel cet ensemble devient écart du verbe principal *dit* ». C'est donc toute la subordonnée qui est complément prépositionnel de *dit* non pas le seul *qui* ! A la différence des deux auteurs, nous pensons que la présence du connecteur prépositionnel est preuve que le pronom d'origine interrogative n'est pas connecteur.

Nous avons, dans ces deux derniers paragraphes, insisté plus sur les indéfinies roumaines car, en roumain, les prétendues relatives s'antécédent sont compliquées par les faits de déclinaison dont il vient d'être parlé et employées assez fréquemment même dans la langue littéraire. Toutes les propositions indéfinies roumaines n'ont pas de correspondant à structure analogue en français, mais la ressemblance avec l'italien est presque parfaite (déclinaison mise à part) :

(27) (a) *Descoperea că totul e diferit de cum părea*.
(b) « *Scopriva che tutto era diverso da come sembrava* »
(I. Calvino).

(c) **Il découvrait que tout était différent de comme ça semblait*.

²² Des phrases de la langue populaire comme :

L-am întrebat CĂ cine vine « Je lui ai demandé Que quel venait », qui tiennent du discours direct lié (cf. H. Jacquier, *Discours direct lié*, in « Bulletin linguistique », XII, 1944, pp. 7 — 13) autant que du discours indirect, attestent que le pronom interrogatif n'est pas senti, du moins en roumain populaire, comme un conjonctif.

²³ *Op. cit.*, § 1243. En Roumanie, C. Dimitriu affirme que l'infinitif prépositionnel est une proposition, mais pour lui la préposition doit y être interprétée comme une conjonction (*Gramatica limbii române explicată*, Iași, 1979, §75).

(28) (a) *Trebuia să se comporte ca cine știe să impună respectul autorității.*

(b) « *Doveva comportarsi come chi sa imporre ... il rispetto dell'autorità* » (I. Calvino).

(c) *Il devait se conduire comme qui sait imposer le respect de l'autorité.*

(29) (a) *Ajutorul, însă, îmi veni de la cine aș fi putut să mă aștept mai puțin.*

(b) « *Il soccorso, invece, mi venne da chi meno avrei potuto aspettarmelo* » (L. Pirandello).

(c) *Le secours, en échange, me vint de qui je me serais attendu le moins.*

7. En guise de conclusion nous retiendrons les points suivants :

— a. Pour nous les relatives sans antécédent sont des propositions à mot indéfini d'origine interrogative qui sur le plan fonctionnel sont les équivalents propositionnels de syntagmes nominaux ou adverbiaux. D'où la variété des fonctions, la place assez libre dans la phrase, la construction prépositionnelle, leur « déclinaison » en roumain, etc. Il n'y a pas de mot — pronom (ou substantif accompagné d'adjectif) relatif sans antécédent — qui tout en appartenant à la secondaire ait des fonctions syntaxiques dans la secondaire et dans la principale ou, même, seulement dans cette dernière (situation aussi insolite que difficile à traiter en théorie grammaticale). C'est toute la proposition indéfinie qui a une fonction dans la phrase, chose tout à fait normale, courante ²⁴.

— b. Il en découle qu'une subordonnée est relative uniquement si elle détermine un syntagme nominal de la principale, syntagme qui entretient avec le pronom relatif une relation de coréférence et donc d'anaphore.

— c. Il suffit que l'antécédent d'une relative soit assez vague pour que, sémantiquement, relative et indéfinie se valent, sans pourtant se confondre. C'est d'ailleurs ce qui a fait parler à propos des propositions indéfinies de pronom relatif à antécédent (vague, bien entendu) incorporé :

(30) *Qui vivra verra*,
équivalant à :

(31) *Celui (quel qu'il soit) qui vivra verra.*

— d. Par rapport à la subordination, les propositions se divisent en plusieurs catégories :

— il y a d'abord celles qui, par leur forme, sont neutres, pouvant être subordonnées aussi bien qu'indépendantes ou régissantes. En construction hypotactique, la subordination de ces propositions est toujours marquée par une conjonction ;

²⁴ Des phrases comme : (a) « *Je n'ai pas d'informations sur si Charles viendra* » (apud J. Damourette et E. Pichon, *op. cit.*, §1414), analogue à (b) « *Je n'ai pas d'informations sur qui viendra* », appuient notre affirmation que les indéfinies sont à l'origine des interrogatives (d'habitude nucléaires, mais les connexionnelles ne sont pas exclues, à preuve (a) ci-dessus) et que c'est toute l'indéfinie qui a une fonction dans la principale (si l'on peut encore se demander si, dans (b), *sur qui* n'est pas complément du verbe, ou du substantif, recteur, une telle question est impossible à propos de (a)). De même dans : « *Drogo pensava a come potesse essere la Fortezza Bastiani, ma non riusciva a immaginarla* » (D. Buzzati) et dans : « *Vorbeam despre cum ai plecat* », où les compléments prépositionnels ne peuvent pas être *a come* ou *despre cum*, mais les propositions indéfinies que *come* et *cum* introduisent.

— il y a ensuite les propositions dont la forme indique leur caractère subordonné : les relatives. Comme ces propositions manifestent par leur structure même leur nature subordonnée, la question du choix, si choix il y a, entre hypotaxe et parataxe s'y pose d'une manière toute particulière ;

— il y a enfin les indéfinies qui occupent une position intermédiaire. Celles où le mot indéfini coïncide avec l'interrogatif d'origine ne peuvent être que subordonnées reliées à la principale exactement comme le serait le syntagme dont elles sont les équivalents propositionnels : soit par juxtaposition, soit par un connecteur prépositionnel. Celles où l'interrogatif a été modifié (cf. § 3) peuvent être subordonnées comme dans (32), par exemple, aussi bien qu'indépendantes ou principales comme dans (33) ci-dessous :

(32) (a) **Quiconque** *fait autrement pèche.*

(b) **Chiunque** *altrimenti fa pecca.*

(c) **Oricine** *face altfel păcătuiește.*

(33) (a) **Quiconque** *peut pécher.*

(b) **Chiunque** *puo peccare.*

(c) **Oricine** *poate păcătui.*

Dans les subordonnées il y a soit parataxe (comme dans (32) ci-dessus), soit hypotaxe comme dans :

(34) (a) *Il me plaît parce qu'il écoute n'importe qui.*

(b) *Mi piace perché ascolta chiunque.*

(c) *Îmi place pentru că ascultă pe oricine.*

Octobre 1979

Universitățile „Babeș—Bolyai”
Facultăți de filologie
31, rue Horea, Cluj-Napoca

ÎN LEGĂTURĂ CU GRUPAREA VERBELOR DUPĂ PERSOANĂ

DE

D. BEJAN

1. Din punctul de vedere al persoanei gramaticale (al flexiunii verbului), verbele din limba română sînt clasificate de lucrările de specialitate în verbe *personale* (= *tripersonale*) și verbe *unipersonale*, verbe care se conjugă numai la persoana a III-a singular (*trebuie, îmi pasă*) sau numai la persoana a III-a singular și plural (*ne doare, ne dor, se aburesc, se aburesc etc.*).

Raportate la autorul acțiunii, verbele românești se clasifică în verbe a căror acțiune are autori la cele trei persoane (*mănînc, mănînci, mănîncă*), numai la forma de persoana a III-a (*beăie, miaună*) și verbe a căror acțiune nu poate fi atribuită unui autor (*plouă, ninge*). Cele din categoria a doua sînt denumite în lucrările de specialitate tot *unipersonale*, iar cele din grupa a treia *impersonale* (= *nepersonale*).

Avem deci verbe *unipersonale*, pentru că se conjugă numai la persoana a III-a, avînd autor al acțiunii numai la această persoană, și *impersonale*, pentru că acțiunea lor nu are autor. Din punctul de vedere al persoanei, ele sînt verbe unipersonale.

2. În cele ce urmează ne oprim asupra celor două clase de verbe — *unipersonale* și *impersonale* — prin raportare la autorul acțiunii verbului, deși problema respectivă constituie obiectul mai multor lucrări de specialitate¹.

2.0. Verbele a căror acțiune să se individualizeze prin autor sau care pot avea subiect întotdeauna numai la persoana a III-a sînt destul de puține în limba română. Ele sînt : a) *verbe active*, ce denumesc acțiuni legate de glasul animalelor : *beăie, latră, rage, miaună etc.*², alte verbe active

¹ Le dăm în ordine cronologică : Valeria Guțu Romalo, *În problema clasificării verbelor. Încercare de clasificare sintagmatică*, în SCL, XIV, 1963, nr. 1, p. 29 — 45; *Gramatica limbii române*, Academia Republicii Populare Române, vol. 1, ediția a II-a, București, 1963, p. 234 — 244; Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo și Al. Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967, p. 190 — 191; Lilliana Ionescu, *Generarea construcțiilor cu subiect nedeterminat*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 4, p. 413 — 425; D. D. Drașoveanu, *O categorie gramaticală — unicitatea*, în CL, XVII, 1971, nr. 2, p. 333; Ecaterina Teodorescu, *Propoziția subiectivă*, 1972, p. 18 — 57; Mircea Zdrenghea, *Limba română contemporană, Morfologia*, Cluj, 1972, p. 168; Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române*, București, 1974, p. 170 — 171; N. Goga, *Verbe și forme unipersonale, unipersonalizarea în limba română contemporană*, în StUBB, series Philologia, XIX, 1974, fasc. 1, p. 89 — 97; *Limba română contemporană*, vol. I, sub coordonarea acad. I. Coteanu, București, 1974, p. 198; Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, 1974, p. 58 — 93; I. Iordan și V. Robu, *Limba română contemporană*, București, 1978, p. 444.

² Ele îndeplinesc această condiție numai cînd sînt luate cu sensul lor propriu, căci, atunci cînd sînt date figurat, pot avea autor al acțiunii la toate trei persoanele.

numai cu pronume personal la dativ și acuzativ : *îmi convine, ne doare, ne priește, ne frapează, mă miră* ori fără pronume : *reiese, rezultă, costă, rentează* etc. ; b) reflexive cu pronume în acuzativ : *se agravează, se alterează, se fluidizează, se evaporă, se întâmplă, se scurge* etc. și c) pasive : *i-a fost hărăzită o altă soartă*.

2.1. Alte verbe unipersonale provin din verbe personale a) prin reflexivizare : *se recapitulează, se recuperează, se reproduce, se respinge, se restituie, se sondează, se valorifică* ³ (e vorba de reflexive pasive care pot avea și subiective neconjuncționale : *se recapitulează ce s-a învățat*) ; b) prin determinare : *se are în vedere* ; c) cu ajutorul pronumelui personal în dativ : *i s-a năzărit, i s-a amărit*.

2.2. Toate verbele de mai sus pot avea ca subiect numai nume de lucruri și niciodată nume de persoane, ceea ce ar putea pleda pentru neincadrarea lor la personale. Dacă ar putea avea asemenea subiecte, ele n-ar mai fi, bineînțeles, *uni-*, căci ar putea avea subiect și la persoanele I și II. Din punctul de vedere al autorului acțiunii, ele sînt *impersonale contextuale, condiționat impersonale*. Lucrările de specialitate le numesc *unipersonale improprii*.

2.3. Atît unipersonalele din categoria întîi, cit și cele din categoria a doua sînt unipersonale din două direcții: din punctul de vedere al persoanei verbului și din punctul de vedere al autorului acțiunii.

3.0. Verbele care niciodată nu pot avea autor al acțiunii sau subiect — numite de lucrările de specilitate *impersonale* — sînt : a) active și reflexive, ce denumesc fenomene ale naturii : *plouă, tună, fulgeră, se înserează, se înnoptează* etc. ; b) verbe active, cu pronume personal în dativ : *îi pasă* ; c) expresii : *e bine, e rău, e ușor* etc.

3.1. Mai numeroase sînt verbele impersonale care provin din verbe personale active ⁴, care, contextual (însoțite de pronume reflexive), nu pot avea subiect : *se absentează, se abuzează, se apelează, se avansează, se candidează, se chefuiește, se chibzuiește* etc. ⁵

3.2. La multe verbe impersonalizarea se produce numai atunci cînd sînt însoțite de o subiectivă : *se spune, se zice, se povestește, se zzonește, se insinuează, se presupune* etc. Tot aici se încadrează și expresiile impersonale propriu-zise : *e bine, e rău, e ușor* etc., precum și cele create ad-hoc prin diferite determinări : *e în firea lucrurilor să ... , nu e în intenția mea să ... , e o întoarcere la vechile concepții să ... , e o deformare a adevărului să ...*

3.3. Există un paralelism între verbele, expresiile cu substantive și expresiile cu adverbe care cer subiective : *ne încîntă să ... / e o încîntare să ... / e încîntător să ... , ne jignește să ... / e o jignire să ... / e jignitor să ...* etc.

3.4. Verbele impersonale de la **3.1.** și **3.2.** sînt impersonale contextuale, ocazionale. Ele sînt numite în lucrările de specialitate *impersonale improprii*.

3.5. Toate verbele impersonale sînt, după cum se știe, și personale, din punctul de vedere al flexiunii verbale.

³ Vezi și N. Goga, *op. cit.*, p. 91 — 93.

⁴ Vezi, pentru impersonalizare, Gabriela Pană Dindelegan, *op. cit.*

⁵ E de observat că ele nu pot avea nici subiective, lucru care le apropie de impersonalele ce denumesc fenomene ale naturii.

4. De multe ori, faptul că avem de-a face cu un verb unipersonal (deci cu subiect) sau cu unul impersonal (deci cu subiectivă) depinde numai de vorbitor, de cât de explicit sau de neexplicit vrea acesta să fie. Se crează, din cauza aceasta, un paralelism între verbele cu subiect nume de lucru numai la persoana a III-a și aceleași verbe cu subiective la aceeași persoană. Apariția subiectului și subiectivei este condiționată de anumiți factori gramaticali: a) pronume reflexive: *se aude ceva / se aude că vine cineva, s-a zis un lucru bun despre el / s-a zis că e un om de treabă*; b) pronume personale în dativ și acuzativ: *mă miră pasivitatea ta / mă miră că nu faci nimic, ni s-a promis o excursie / ni s-a promis că vom merge într-o excursie*; c) determinări ale verbului în prezența sau absența pronumelui personal: *ne costă o sumă de bani casa / ne costă o sumă de bani să construim casa, se aduce la cunoștință un lucru / se aduce la cunoștință că vor veni colegii tăi, se scapă din vedere un lucru / se scapă din vedere că n-ai venit la timp*; d) negația: *nu face doi bani părearea ta / nu face doi bani ce zici tu*. E normal că în asemenea contexte și topica joacă un anumit rol.

5. Concluzii.

a) Verbele cu subiect întotdeauna numai la persoana a III-a și verbele întotdeauna fără subiect (deci *uni-* și *impersonale propriu-zise*) sînt puțin frecvente în limba română. Mult mai numeroase sînt verbele *uni-* și *impersonale contextuale (improprii)*.

b) Din punctul de vedere al flexiunii verbale, se disting verbe *personale (tripersonale)* și *unipersonale*. Din punctul de vedere al autorului acțiunii și al subiectului, avem verbe cu autor al acțiunii și subiect la toate trei persoanele gramaticale (la persoana a III-a unele cu subiect nume de persoană și nume de lucru), verbe cu autor al acțiunii și subiect (nume de lucru) numai la persoana a III-a și verbe fără autor al acțiunii, adică *personale, unipersonale* și *impersonale*. Cele cu subiect nume de lucru își justifică, din acest punct de vedere, mai puțin denumirea de *personale*.

c) Raportate la flexiunea verbală, verbele impersonale sînt și unipersonale, deosebindu-se deci o a treia categorie de verbe, *impersonale-unipersonale*, pe lângă verbele *personale* și *unipersonale*.

À PROPOS DE LA CLASSIFICATION DES VERBES SELON LA PERSONNE

(Résumé)

L'auteur classifie les verbes roumains en personnels (tripersonnels) et impersonnels (ayant seulement la IIIe personne) — par rapport à la flexion, en personnels, unipersonnels et impersonnels — selon que l'action a des auteurs aux trois personnes, seulement à la IIIe ou n'en a pas du tout et en impersonnels — par rapport à l'auteur de l'action et à la flexion. On a ainsi des verbes personnels, unipersonnels et impersonnels-unipersonnels.

Aprilie 1980

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

NIȘTE

DE

ILEANA CÂMPEAN

Una dintre problemele dificile ale gramaticii limbii române o constituie, fără îndoială, *articolul*. Cu toate încercările relativ numeroase, nu s-a reușit definirea cu exactitate a valorii și funcției articolului în general, nici a valorii și funcției fiecărui articol în parte. Dimpotrivă, nu o dată, s-a ajuns la punerea sub semnul întrebării chiar a existenței categoriei articolului în limba română¹.

Din seria articolelor limbii române², cel nehotărît ridică serioase probleme chiar de delimitare. Toți cercetătorii care îi recunosc sau îi acceptă existența admit că, la singular, nu poate fi delimitat clar și precis de adjectivul pronominal nehotărît³. De asemenea, se afirmă, cel mai adesea, că, neavînd o formă proprie, pentru plural se folosește adjectivul nehotărît *niște*⁴.

Gramatica Academiei nu-l încadrează pe *niște* la nici o clasă de cuvinte, arătînd doar că: „se consideră în mod obișnuit că articolul nehotărît pentru plural este *niște*”⁵. De aceea considerăm că o discuție asupra lui nu este lipsită de importanță.

Acest cuvînt, care „a ajuns să joace un rol de articol nehotărît, pe lingă plurale, paralel cu *un* de la singulare”⁶, provine din latinescul *nescio quid*, ceea ce îi explică sensul nedefinit, nedeterminat.

Raliindu-ne părerii că *niște* este *adjectiv nehotărît*, vom prezenta cîteva argumente în sprijinul acesteia.

1. Urmărind seria cuvintelor prin care *niște* poate fi substituit constatăm că acestea sînt adjective nehotărite⁷.

Acest fapt constituie un incontestabil semn al unei relative autonomii semantice, mult mai mari decît prezintă un « articol ».

¹ Cf. Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967, p. 179.

² *Gramatica limbii române*, ed. a II-a, Academia Republicii Populare Române, București, 1963 (în continuare : *Gramatica* ...), vol. I, p. 97 — 111, admite existența în limba română a patru articole : *hotărît*, *nehotărît*, *posesiv* (*genitiv*), *demonstrativ* (*adjectival*).

³ Asupra acestei chestiuni ne-am oprit anterior în *Un, o; unu, una; unul, una*, în CL, XXIII, 1978, nr. 2, p. 171 — 176.

⁴ Cf. Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, București, 1937, p. 111; idem, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 395; Al. Rosetti, J. Byck, *Gramatica limbii române*, ed. a II-a, București, 1945, p. 41; Florica Dimitrescu, *Observații asupra valorilor afective ale articolului nehotărît în limba română*, în SCL, V, 1954, nr. 1 — 2, p. 93; etc. Interesant de remarcat ni se pare faptul că H. Tiktin, în *Gramatica limbii române*, ed. a III-a, București, 1945, p. 39, spune că articolul nehotărît nu are plural și la p. 40, declinînd substantivul *codru*, dă la singular *un codru*, iar la plural *mai mulți codri*.

⁵ *Gramatica* ..., p. 110.

⁶ Alexandru Graur, *Niște*, în „România literară”, 21 iulie 1977.

⁷ Tratat în *Gramatica* ..., p. 173 — 176, ca adjective pronominale nehotărite.

Substitutedele lui *niște* sint : *unii, unele* ⁸, *cîțiva, cîteva* ⁹, *niscăi(va)*.

Niscăi(va) provine din latinescul *nescio qualis*, fapt ce îl apropie și mai mult de *niște*, chiar dacă sensul acestuia din urmă pare mai puțin neprecis.

Apropierea dintre cele două cuvinte este și morfologică : nici unul dintre ele nu se declină.

2. Explicația valorii exclusiv adjectivale a lui *niște* o găsim tot în etimonul său, continuatorul lui *nescio quid* cerind în mod obligatoriu un substantiv. Faptul poate fi ilustrat începînd cu cele mai vechi atestări și pînă azi :

Ipac să știi cum se-au prins nește meșter den Țarigrad cum vor treace aceale corabii (a. 1521). HURMUZAKI, XI, 843.

Veni jalobă din tîrg la divan de niște fămei pre acel vîtav nou. M. COSTIN, O. 90.

Împăratul arată spînului niște pietre scumpe. CREANGĂ, P. 216.

Niște pui de porumbiei, De argint și de polei, Vin în stoluri, ca o ceață. ARGHEZI, C. O. 70.

Utilizarea lui *niște* înaintea unui substantiv cu valoare colectivă sau nume de materie la singular este motivată, de asemenea, de etimonul său. Vom da doar cîteva exemple :

Să-l ungem pre el ca și cu nește mir de mult preț (a. 1642). GCR I, 101/24.

Ca să-i fie mai moale culcușul, au așternut niște iarbă uscată. DRĂGHICI, R. 54/5.

Mare lucru n-avem. Dar e niște rață pe varză rămasă de la prînz. SEBASTIAN, T. 253.

Au fript niște carne de iepure. RETEGANUL, P. II, 71.

De dată mai recentă par a fi situațiile în care *niște* apare pe lingă substantive ce exprimă ideea de calitate negativă, accentuînd această idee :

Voi sînteți urmașii Romei? Niște răi și niște fameni! EMINESCU, O. I, 151.

Ai lui Sofron or fost totdeauna nește otrepe. T. POPOVICI, S. 163.

O tot mai mare extindere ia utilizarea lui *niște* înaintea unor substantive cu sens pozitiv, dar folosite cu intenția de a ironiza : *niște savanți, niște curajoși*, precum și în expresii de tipul : *are niște idei* . . .

În stabilirea cu exactitate a intenției exprimate, un rol deosebit îl are contextul. Cu atît mai mult cu cît o tendință actuală (ușor de observat în vorbire mai ales) este folosirea tot mai largă a lui *niște*, în situații ca cele amintite mai sus, fără a mai fi simțit ca peiorativ ¹⁰. Se spune frecvent : *are Ionescu niște idei* . . . , *a făcut niște descoperiri* . . . , *sînt niște savanți*, exprimînd astfel, la fel de bine ironia, admirația sau surpriza.

Mai puțin justificate (indiferent de unghiul din care le analizăm) apar utilizările de tipul : *la hotelul nou se asigură niște condiții minunate.*

⁸ Acesta apare în DLR definit prin *niște* (definiție sinonimică) ; cf. și Ileana Cîmpean, art. cit.

⁹ Al. Rosetti, J. Byck, op. cit., p. 41, arată că în loc de plural al articolului nehotărit se întrebunțează „adj. nehot. *niște*”, iar la p. 43, ilustrînd declinarea I cu articolul nehotărit, se dă la singular *o casă*, iar la plural *cîteva case*.

¹⁰ Cf. Alexandru Graur, art. cit.

Astfel de exprimări apar în vorbirea cotidiană, șansele lor de stabilizare în limbă neputîndu-se încă preciza. Considerăm că mai corect ar fi fost : *la hotelul nou se asigură condiții minunate*¹¹.

Desigur discuția ar putea continua, existînd încă numeroase direcții de evoluție ale sensului etimologic al lui *niște*. Ne oprim însă aici, considerînd că sensurile diferite — așa cum le selectează contextele de mai sus — sînt o altă dovadă a relativei autonomii semantice a cuvîntului.

3. Un ultim argument, semn al unei independențe mult mai mari decît s-ar accepta pentru un « articol », este atestarea în textele vechi a formei de genitiv-dativ *niștor*, care însă nu s-a păstrat (lipsa a fost suplinită de genitiv-dativul adjectivului nehotărît *unii, unele*). Ilustrăm cele semnalate prin două exemple :

Începură a li să închina ca neștor dumnedzâi. DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 163^v/26.

Pentru că sânt rînduitu spre hotărîre a niștor moșii, nu lipsăsc a nu înștiința pe svințâie ta ca să trimețu vechilu (a. 1812). IORGA, S. D. XI, 66.

Concluzia ce se desprinde și din analiza acestor fapte este că trecerea lui *niște* în clasa articolului (nehotărît) este arbitrară, toate funcțiile și sensurile sale cerînd încadrarea lui în clasa *adjectivelor nehotărîte*.

NIȘTE

(Résumé)

Dans cet article l'auteur se propose de remettre en discussion le statut de *niște* en s'étayant sur des arguments qui lui permettent considérer le mot comme adjectif pronominal indéfini.

Mai 1980

Institutul de lingvistică și
istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

¹¹ În textele vechi îl întîlnim pe *niște* și în fața unui substantiv precedat de numeral (construcție de asemenea mai puțin firească) ; *Niște trei voinici luminași de cănta și cădea trupul măcenicului.* VARLAAM, C. 457 ; situație în care azi nu mai este folosit.

OBSERVAȚII ASUPRA CONJUNCȚIILOR SUBORDONATOARE FRANCEZE

DE
LIGIA FLOREA

0.0. Excluzînd calitățile relaționale, trăsăturile ce definesc conjuncțiile în raport cu pronumele și cu adverbele relative sînt prin excelență negative :

	Variabilitate (morfologică)	Funcție sintactică
Pron. rel.	+	+
Adv. rel.	—	+
Conjuncții	—	—

În schimb, conjuncțiile subordonatoare se opun celor coordonatoare prin trăsături comune cu pronumele și adverbele relative :

Conectiv	{	cu regim verbal-personal = poziție	{	conj. subord.	
		(subordonatoare)		inter-	pron. rel.
				prop.	adv. rel.
				= poziție — conj. coord. ¹	
		inter- și			
		fără regim			
		(coordonatoare)			
				intra-	
				prop.	

0.1. Inventarul conjuncțiilor subordonatoare franceze nu se prezintă din păcate sub o formă riguroasă și definitivă : el înregistrează numeroase fluctuații, comportînd diferențe simțitoare de la un autor la altul, de la o gramatică la alta.

1.1. Ne vom opri asupra unei categorii de conjuncții (de fapt locuțiuni conjuncționale), care ating, la unii autori ², un număr „exorbitant”, dar care sînt departe de a constitui, după părerea noastră, grupări fixe cu valoare de conectiv. Iată cîteva dintre ele : *à la/à cette (seule) condition, que, au/à ce/à tel point que, au/dès le/moment que/où, au cas où/que, de telle facon/manière/sorte que, dans la/dans cette (seule)/crainte/peur que, dans le cas où/que, en ce sens que, sous le prétexte que, toutes les/chaque fois que.*

Prezența predeterminanților (*le, la, ce, cette, un, tel*), aglutinați sau nu cu prepoziția, dăunează coeziunii lor, indicînd un grad insuficient de sudură pentru a acorda grupărilor în cauză statutul de locuțiuni conjuncționale.

¹ Vezi, pentru schița conectivelor, aici reprodusă, D. D. Drașoveanu, *Legături sintactice de la stînga la dreapta*, în CL, XIV, 1969, nr. 2, p. 241 ; cf. și idem, *Observații asupra cuvîntelor relaționale*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 19 — 32.

² Vezi M. Dessaintes, *L'analyse grammaticale — au seuil de la stylistique*, Paris, 1962, p. 109 — 110.

(a) Predeterminantul conferă substantivului (cu concursul prepoziției) o oarecare autonomie față de conjuncție (sau adverb), formînd, împreună cu el, ceea ce se cheamă, în termeni funcționaliști, o „sintagmă autonomizată”³. Dovadă, posibilitatea de a o izola complet de conjuncție prin întrebări ca : *à quelle condition?*, *à quel point?*, *à quel moment?*, *de quelle façon?*, *dans quel cas?*, *en quel sens?*, *sous quel prétexte?* etc.

(b) Existența predeterminanților atrage după sine posibilitatea inserării unor determinanți adjectivali (ca *seule* de pildă), ceea ce consacră autonomia sintagmei „prep. + predet. + (adj.) + subst.” și, implicit, disocierea ei de conjuncția *que*, conectivul propriu-zis. Rezultă de aici că substantivul, departe de a-și pierde individualitatea, este un termen *marcat*, *determinat* de un atribut adjectival (dacă apare) și de o subordonată atributivă (*complément du nom*) în același timp.

Dat fiind că sînt disociabile, nimic nu ne îndreptățește să considerăm aceste grupări drept locuțiuni conjuncționale. La fel stau lucrurile și în cazul lui *de crainte/peur/que*, *sous prétexte/motif/que*, care se pretează și ele la disociere, în ciuda absenței predeterminantului, datorată dealtfel funcției adverbiale a substantivului-nucleu.

1.2. O situație similară prezintă *à ce que*, *de ce que*, *en ce que*, centrate, de astă dată, în jurul unui element pronominal — *ce* demonstrativ neutru. Alte două argumente, unul morfologic și altul sintactic, pledează și în acest caz pentru disociere : folosirea modului și proba substituției.

(a) Dacă ar fi corespondentele conjuncției *que* în contextul verbelor tranzitive (*s'attendre*, *consentir*, *s'étonner*, *se réjouir*, *se plaindre*, *se souvenir*, *s'opposer*, *s'exposer*, *veiller*, *douter* etc.), cum se pretinde unanim, aceste așa-zise locuțiuni conjuncționale ar trebui să impună majorității verbelor același mod ca și conjuncția simplă, adică subjonctivul. Or, nu se întîmplă deloc așa : cel mai adesea, faptul de a recurge la aceste „locuțiuni” în locul conjuncției *que* permite folosirea indicativului chiar și acolo unde era de așteptat un subjonctiv. Exemplu :

Je suis étonné

qu'il ne soit pas mort
de ce qu'il n'est pas mort.

(b) Dacă grupul format dintr-un pronume demonstrativ și unul relativ este decompozabil în „antecedent + conectiv”, atunci grupul format dintr-un demonstrativ cu prepoziție și o conjuncție se descompune și el în termen regent + conjuncție.

Fie două enunțuri : *Je pense à ce qu'il m'a dit.*

Je m'attends à ce qu'il me le dise.

Probei pronominalizării (*J'y pense*, *Je m'y attends*), considerată pînă acum drept un argument în favoarea coeziunii interne a acestor grupări, i-o opunem pe cea a substantivării, care evidențiază o certă lipsă de coeziune : *Je pense au fait qu'il m'a dit*, *Je m'attends au fait qu'il me le dise*. Așadar, enunțurile de mai sus se structurează, pe de o parte, ca „antecedent + pron. rel. + subordonată atributivă” (gen „épithète”), iar, pe de altă, ca „regent + conjuncție + subordonată atributivă”

³ Termenul aparține lui Chr. Hudelot, „Relative” et „relatif”, în *Langue française*, sept. 1977, nr. 35.

(gen „compl. du nom”). N-ar fi de altfel singurul caz în care un pronume demonstrativ este urmat de o conjuncție⁴.

La o privire mai atentă însă, chiar și proba pronominalizării pune în evidență caracterul eterogen al acestor grupări. Pronumele adverbial este substitutul unui element nominal precedat de *à*. În cazul nostru, singurul element susceptibil de a fi regizat de către această prepoziție este pronumele demonstrativ, întrucît cel relativ, ca și conjuncția sînt incompatibile cu aceasta, unul prin forma lui, cealaltă prin însăși natura sa.

1.3. Vom aplica un tratament similar grupurilor formate din conjunctivul *que* și din corelativil său adverbial, dintre care doar primul element este unul de relație, aderînd, prin urmare, la propoziția subordonată⁵. Dăm în continuare cîteva dintre ele :

d'autant plus/moins ... que + comparativă,
à peine/plus tôt/de sitôt ... que + temporală,
si/aussi/lant/tellement ... que + consecutivă,
si/ aussi/tout/pour/quelque ... que + completivă a adj./adv.

1.4. În ciuda coeziunii lor logice incontestabile, grupurile constituite dintr-un verb la mod nepersonal și conjuncția *que* manifestă o structură neunitară, o lipsă de coeziune formală, care ne obligă să le disociem. E vorba de preînsele locuțiuni : *à croire que*, *à savoir que*, *à supposer que*, *en admettant que*, *en attendant que*, *étant donné que*, *vu que* (ultimele două admitînd inserarea unui substantiv : *étant donné/vu/le fait que*). Intră aici și grupul *si ce n'est que*, a cărui eterogenitate rezidă mai ales în incompatibilitatea dintre două conective (*si — que*), astfel încît calitatea lui de subordonant (luat global) se află sub semnul întrebării.

2.0. În toate cazurile de mai sus, singurul suport al conexiunii sintactice este conjuncția, restul elementelor putînd îndeplini independent și în afara acesteia o funcție în propoziția regentă. Mai mult, trecînd astfel din subordonată în regentă, ele își păstrează fiecare sensul intact, încît nu se produce nici pierdere, nici schimbare de sens, fapt ce s-ar opune categoric acestei restructurări.

REMARQUES SUR LES CONJONCTIONS DE SUBORDINATION FRANÇAISES

(Résumé)

Le présent article met en discussion le cas des prétendues locutions conjonctionnelles : *à cette condition que*, *dès le moment que*, *sous le prétexte que*, *toutes les fois que*, *à ce que*, *d'autant plus ... que en attendant que*, *si ce n'est que*, etc., dont la constitution hétérogène nous autorise à y voir des groupements analysables.

Februarie 1980

Universitatea „Babeș-Bolyai”
 Facultatea de filologie
 Cluj-Napoca, str. Horea. 31

⁴ „... une de mes terreurs enfantines comme celle que mon grand-oncle me tirât par mes boucles” (M. Proust, *La Recherche*, Paris, 1954, p. 6).

⁵ „Aderență” este folosit aici în accepțiunea dată de D. D. Drașoveanu, *Coordonarea/subordonarea — o diviziune dihotomică*, în CL. XXII, 1977, nr. 1, p. 28 : „... pe cînd **Re** generează bilateral omisibilitatea [...], un **Rs** o generează unilateral”. Înseamnă că un **Rs** se află în aderență cu **Ts**.

CONSTRUCȚII OSCILANTE

DE

G. GRUIȚĂ

0. Utilizarea pronumelui relativ cu antecedent în enunț creează, în multe contexte, dificultăți și oscilații¹. În cele ce urmează, vom lua în discuție trei din cele mai frecvente construcții de acest fel.

1. *Unul dintre oamenii care ...*

Această structură actualizează un model foarte productiv în limba română contemporană : *unul / una + atribut partitiv la plural + care/ce*. Oscilația se produce la predicatul subordonatei al cărei subiect este relativul *care/ce* și este generată, între altele, de dificultatea identificării adevăratului antecedent al relativului :

- (a) *Unul dintre romanele care au făcut epocă a fost tocmai „Ion”* („România literară”, 1.IX.1970, p. 14, col. 2).
- (b) *Remarque a fost și este una din inimile care ura războiul* („România literară”, 1. IX.1970, p. 23, col. 5).

În (a), antecedentul lui *care* este considerat *romanele*, a cărui pluralitate este preluată de pronume și transmisă predicatului din atributivă.

În (b), *care* se orientează după *una*, de aceea predicatul subordonatei apare la singular. Ceea ce pare curios în această concurență pentru rolul de antecedent al relativului este faptul că mulți vorbitori preferă tocmai termenul mai îndepărtat : *unul/una*. În consecință, varianta cu predicatul subordonatei atributive la singular este foarte frecventă :

Am văzut unul din edificiile care se impune în arhitectura nouă a Bucureștiului („Scinteia”, 28.VI.1970, p. 5, col. 2).

Era una din acele figuri care-ți comunica setea de acțiune („Contemporanul”, 6.XI.1970, p. 1, col. 6).

O spectatoare fidelă, una din puținele care a înfruntat duminică frigul ... („Făclia”, 10.III.1971, p. 3, col. 6).

Tenisul este unul din rarele sporturi ce se poate juca de mic pînă la adînci bătrînețe („Magazin”, 12.III.1972, p. 8, col. 1).

Era ardelean și încă unul dintre aceia care știe ce vrea („România literară”, 13.I.1972, p. 8, col. 1).

Această atracție puternică exercitată de *unul/una* asupra relativului *care/ce* și a predicatului acestuia se poate explica prin semantica specială a acestui pronume nehotărit. *Unul/una* exprimă foarte pregnant ideea de singularitate, atît afixal (prin *-l*, *-a*), cît și tematic, prin radical (*unu* este numeralul cardinal care indică unitatea, exemplarul unic, nonpluralitatea).

¹ Vezi, în acest sens, Elsa Nilsson, *Les termes relatifs et les propositions relatives en roumain moderne. Étude de syntaxe descriptive*, Lund, 1969.

O cauză suplimentară, convergentă, care să explice singularul predicatului din atributivă, ar putea-o constitui contaminarea următoarelor variante, ambele corecte :

(c) *Am vizitat unul din edificiile care se impun.*

(d) *Am vizitat un edificiu care se impune.*

În ambele formulări ni se dau informații despre un singur obiectiv vizitat. În varianta (c) însă, la fel ca în toate enunțurile citate anterior, exemplarul unic este încadrat într-o totalitate (= pluralitate), exprimată de atributul partitiv la plural și caracterizată prin subordonata atributivă. Pluralul predicatului din această atributivă nu este, prin urmare, opțional, ci este impus de pluralitatea antecedentului. Orientind atributiva după un antecedent fals (*unul/una*), nu se compromite numai gramaticalitatea enunțului, ci poate fi afectată însăși claritatea mesajului. Un exemplu :

(e) *Acest lucru nu s-a întâmplat, a fost unul din puținele vise ale umanității, care nu s-a împlinit niciodată („Contemporanul”, 8.I.1971, p. 1, col. 5).*

În forma aceasta (cu predicatul atributivei la singular, plus o virgulă neinspirată, iar doua), enunțul are următorul sens : „Umanitatea a avut puține vise, iar unul dintre acestea, cel în discuție, nici nu s-a realizat niciodată”. Aceasta este însă în contradicție cu mesajul gândit de autor, care a intenționat să arate tocmai că ~~umanitatea~~ a avut totdeauna multe aspirații și că puține dintre acestea (între care și cel în discuție) nu s-au realizat.

În concluzie, putem considera că atunci când apelăm la construcții de tipul *unul dintre oamenii care ...*, atributiva care urmează reclamă cu necesitate un predicat la plural. În ciuda frecvenței în uz, varianta cu predicatul la singular este nerecomandabilă, fiind de o gramaticalitate îndoielnică și contravenind logicii și clarității mesajului.

2. Ca unul care ...

Oscilația se produce tot la predicatul atributivei care urmează, numai că în acest caz intră în discuție categoria gramaticală a persoanei :

(f) *Ca unul care are oroare de concluzii definitive, de drumuri impuse și de sentimente fără apel, sper ... („Săptămîna”, 11.XII.1970, p. 3, col. 2).*

(g) *Ca unul care cunoști mai bine ca mine limba, ai putea ... („România literară”, 16.III.1972, p. 17, col. 3).*

(h) *Ca unul care am participat la acest război, știu ... („Făclia”), 21.VI. 1972, p. 2, col. 3).*

Pronumele nehotărit *unul/una*, antecedent real al relativului în asemenea construcții, este neglijat în mod curent în stabilirea persoanei predicatului din atributivă [vezi (g) și (h)]. Orientarea acestuia după persoana subiectului din regentă, când această funcție este îndeplinită de emițător sau receptor, are un efect stilistic pozitiv. Ea evidențiază, în asemenea contexte, identitatea referențială dintre indefinitul *unul/una* și pronumele personal care indică locutorul sau interlocutorul. Din această cauză, variantele de tipul (f), riguros gramaticale, sînt simțite de vorbitori ca mai puțin naturale și sînt, instinctiv, evitate.

3. *Sînt un om care ...*

- (i) *Sînt un om care vreau să-i învingem duminică pe greci („Sportul”, 7.V.1969, p. 2, col. 7).*
- (j) *Dar tu ai fost activistul care i-ai dat ordin acestui judecător (Marin Preda, Marele singuratic, București, 1972, p. 182).*
- (k) *Tu ești acela care se pleacă înaintea lui ca o slugă (Ioan Slavici, Moara cu noroc, București, 1960, p. 103).*

Orientarea relativului *care* și a predicatului său din atributivă după subiectul regentei [vezi (i) și (j)], și nu după antecedent [ca în (k)], este favorizată de mai mulți factori. Subiectele din regente sînt persoane prioritare (I și II); în plus, ele sînt în raport de echivalență cu antecedentele relativului (*om, activistul*), prin funcția de nume predicativ a acestora. Persoana I (i) sau persoana a II-a (j) a predicatului din atributivă subliniază acest raport de echivalență și, implicit, calitatea de protagonist (cu participare intens activă) a emițătorului/receptorului în toate fazele procesului enunțat².

4. *Concluzii*

Criteriul gramaticalității poate fi invocat ca argument în elucidarea unor situații ezitante (vezi 1.). Alteori însă, el poate fi sacrificat în numele unei exprimări mai nuanțate, în deplină concordanță cu logica mesajului gândit (vezi 2. și 3.).

OSCILLATING CONSTRUCTIONS

(Abstract)

The author of the present article describes three types of Romanian oscillating constructions generated by the difficulty in the use of relative pronouns with antecedentes. The conclusion he has come up with is that grammaticality can be considered as the main criterion in establishing the norm only in one of the three cases.

Martie 1980

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

² Pentru alte exemple și o explicație diferită a fenomenului, vezi GLR. ed. a II-a, vol. II, București, 1963, p. 106.

CONDIȚIA BINARITĂȚII ÎN STRUCTURILE COORDONATE DIN ENGLEZĂ ȘI ROMÂNĂ

DE

MARIANA GRUIȚĂ

0. Este cunoscut faptul că conjuncțiile coordonatoare au o anumită valoare semantică, care le diferențiază între ele și care le permite să impună anumite restricții termenilor care urmează a fi coordonați. Aceste restricții sînt atît de natură semantică, cît și sintactică. De pildă, componentul semantic al gramaticii impune ca restricție principală existența unei anumite *compatibilități* („common topic”) între membrii coordonați. Restricțiile de natură sintactică, mai numeroase, sînt și mai interesante. În articolul de față ne propunem o examinare paralelă a structurilor coordonate din limbile engleză și română, avînd în vedere reacția acestora la *condiția restrictivă a binarității* în ceea ce privește extinderea termenilor coordonați

1. Tipul copulativ (and/și)¹

1.1. În exprimarea nonemfatică, atît engleza, cît și româna resping condiția binarității, astfel că, teoretic cel puțin, numărul membrilor coordonați poate să fie infinit, la ambele nivele ale enunțului :

- (1) (a) *John, Mary ... and Peter are singing beautifully.*
(b) *Ion, Maria ... și Petru cîntă frumos.*
- (2) (a) *John is smoking, Mary is dancing ... and Peter is drinking wine.*
(b) *Ion fumează, Maria dansează ... și Petru bea vin.*

1.2.1. Exprimarea emfatică diferențiază cele două limbi, din punctul de vedere urmărit de noi. Engleza realizează emfaza tipului copulativ prin inserția adverbului *both*, corelat cu conjuncția *and* :

- (3) (a) *Both John and Mary sang.*
(b) *John and Mary both sang and danced.*
(c) *Both John and Mary both sang and danced.*

Inserția adverbului de emfază (*both*) blochează generarea unor enunțuri în care structurile coordonate să aibă mai mult de doi constituenți, impunînd astfel, ca obligatorie, condiția binarității. Enunțurile care nu respectă această condiție (**Both John and Mary and sang*; **John both sang and danced and drank wine*) sînt nereperabile în limba engleză². Asemenea

¹ Voin avea în vedere numai tipurile coordonatoare reale (*copulativ, disjunctiv și adversativ*). Pentru demonstrația inexistenței unei coordonări conclusive în limba română, vezi D. D. Drașoveanu, *Observații asupra cuvintelor relaționale*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 27–30, precum și Sabina Teiuș, *Există coordonare conclusivă?*, în „Studii”, I, Dej, 1978, p. 195–198. Excludem, de asemenea, ceea ce unele gramatici și studii de limba engleză numesc „coordonare cauzală” (justificarea acestei poziții, în Mariana Gruică, *Contribuții la studiul contrastiv al conectivelor coordonatoare în engleză și română*, în „Studii”, I, Dej, 1978, p. 135–136).

² În cazul cînd există mai mult de doi membri coordonați, engleza apelează la un alt adverb cuantificator, *all*, care se află în distribuție complementară cu *both*. Pentru detalii, vezi Mariana Gruică, *Emphasis in the And-Type Conjunction in English and Romanian*, în 2nd International Conference of English Contrastive Projects, Bucharest, 1976, p. 181–188.

enunțuri pot fi considerate însă gramaticale atunci când constituenții coordonați sînt concepuți ierarhic de către emițător, iar enunțurile sînt înțelese ca : *John and both Mary and Peter sang./ Mary and both John and Peter sang./ Peter and both John and Mary sang.*³

1.2.2. În limba română, coordonarea emfatică de tip copulativ, realizată prin inserția adverbului repetat *și*, nu respectă principiul binarității :

- (4) (a) *Și Ion, și Maria ... , și Vasile cîntă.*
 (b) *Ion și cîntă, și dansează ... , și mănîncă.*

1.3.1. Restricția binarității funcționează în engleză și în cazul structurilor negative în care emfaza este marcată de adverbele *nor* și *neither*, folosite singure sau corelate :

- (5) (a) *John was never a smart boy and neither/nor was he very hard-working.*

(b) *Neither John, nor Mary could answer the question.*

Observație. Elidarea conjuncției copulative *and* este obligatorie atunci cînd cele două adverbe sînt corelate.

1.3.2. Româna prezintă și pentru variantele negative o situație mai elastică, în sensul că utilizarea adverbului de emfază, *nici*, repetat⁴, nu impune limitarea numărului de termeni coordonați :

- (6) *Nici Ion, nici Maria ... , nici Vasile n-au venit.*

Observație. Elidarea conjuncției copulative *și*, deși nu este obligatorie, se practică frecvent în limba română în structurile copulative emfatice (afirmative sau negative).

2. Tipul adversativ (*but/dar*)

2.1. Condiția binarității se impune cu stringență în coordonarea adversativă engleză, la ambele nivele ale enunțului, fără a se face deosebire între exprimarea neutră și cea emfatică. Această restricție blochează generarea unor enunțuri de tipul :

- (7) * *John is lying in bed, but he is not sleeping, but he is reading.*

În consecință, apariția a două sau mai multe conjuncții adversative într-un enunț englezesc reprezintă o situație de excepție. Chiar și în asemenea cazuri însă, condiția binarității este respectată. În enunțul :

- (8) *This coffee is hot but bitter, but the one I had before was excellent,* fiecare *but* îndeplinește condiția amintită la nivelul la care este utilizat. Primul coordonează la nivel intrapropozițional (*hot but bitter*), iar al doilea are acest rol la nivel interpozițional (propoziția I — *but* — propoziția a II-a). Restricția asupra utilizării lui *but* este prin urmare riguros aplicată, putînd fi formulată în următoarea regulă de subcategorizare : *but* [— SSS ...].

2.2. În română apare o situație diferită în sensul că enunțuri ca :

(9) *Ion stă în pat, dar nu doarme, ci citește.*

³ Vezi Robert Stockwell, Paul Schachter and Barbara Partee-Hall, *The Major Syntactic Structure of English*, New York, 1973, p. 403.

⁴ Faptul că *și ... și* și *nici ... nici* sînt adverbe și nu conjuncții coordonatoare, cum s-a susținut și se mai susține încă în unele manuale, a fost convingător demonstrat de D. D. Drășoveanu, *Observații ...*, p. 29 — 30.

sînt foarte frecvente. Diferența dintre engleză și română s-ar putea explica prin faptul că raportul de tip adversativ se realizează în română prin mai multe conective (*dar, însă, ci, iar, și*) între care există deosebiri semantico-sintactice⁵. Astfel, dacă folosirea lui *ci*, de aici, este limitată de regula: *ci* [+NEG S₂], în cazul lui *dar*, elementul negativ este conținut de S₂. Acest lucru nu este absolut obligatoriu, dar cînd S₂ apare ca atare (incluzînd pe *nu*), acesta poate constitui un S₁ (condiție obligatorie pentru *ci*), iar regula, teoretic cel puțin, are un caracter recursiv: *Ion stă în pat, dar nu doarme, ci citește, dar nu cu voce tare, ci în șoaptă* ...

3. Tipul disjunctiv (or/sau)

3.1. Structurile disjunctive nonemfatice ale celor două limbi nu se organizează după principiul binarității:

(10) *John sang or danced or played soccer that afternoon*⁶.

(11) *Ion a cîntat sau a dansat sau a jucat fotbal în după amiaza aceea*.

3.2.1. Inserarea unui adverb cuantificator, de emfază (*either*)⁷, limitează numărul membrilor coordonați la doi:

(12) *Either John or Mary sang*.

Prin această binaritate obligatorie se blochează generarea unor enunțuri de tipul:

(13) (a) **Either John or Mary ... or Peter sang*.

(b) **John either sang or danced or played soccer*.

Asemenea exemple pot fi considerate gramaticale dacă coordonarea este concepută ierarhic de către emițător și un enunț ca cel de la (13a) este înțeles ca: *John or either Mary or Peter sang*. / *Mary or either John or Peter sang*. / *Peter or either John or Mary sang*.

3.2.2. Limba română nu dispune de un element adverbial de emfază pentru tipul disjunctiv. Emfaza se realizează prin blocarea unei transformări (elidarea conjuncției inițiale — „initial conjunction deletion”⁸):

(14) *Sau Ion sau Maria sau Petru cîntă*.

Restricția binarității nu se impune nici în asemenea formulări.

4. Concluzii

Structurile coordonate din engleză și română se diferențiază destul de net sub aspectul numeric al membrilor coordonați. Româna aplică anumite restricții doar la tipul adversativ, dar și în acest caz numărul mai mare de conective specifice asigură, teoretic cel puțin, o amplitudine nelimitată lanțului de constituenți. În engleză funcționează destul de riguros principiul binarității în coordonare. Tipul adversativ este integral subordonat acestei reguli, celelalte două (copulativ și disjunctiv) aplicînd restricția numai în varianta emfatică.

⁵ Vezi articolul nostru *Contribuții...*, p. 138—142.

⁶ Menționăm că asemenea enunțuri sînt posibile, dar sînt reperate rar.

⁷ Este vorba de adverbul cuantificator *either* și nu de adverbul negativ omonim din structura *John didn't sing and Mary didn't either*.

⁸ Pentru explicarea acestei transformări și aplicarea ei în limba engleză, vezi Stockwell et al., *The Major Syntactic ...*, p. 413 — 416. Pentru aplicarea ei la limba română, vezi Mariana Gruță, *Aspects of Coordination in English and Romanian*, în *Probleme de sintaxă*, Cluj-Napoca, 1978, (multigrafiat), p. 195 — 197.

THE CONDITION OF BINARINESS IN COORDINATE STRUCTURES OF ENGLISH AND ROMANIAN

(*Abstract*)

The present article is a contrastive analysis of one of the restrictions that operates on English and Romanian coordinate structures, namely *the condition on binariness*. The conclusion that the author has come up with is that in English this restriction is very strong and applies both in unemphatic (*but-type* conjunction) and emphatic conjunction (all types), while in Romanian it applies only in the *but-type* conjunction.

Februarie 1980

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

ÎN PROBLEMA RELĂȚIEI PREDICATIVE

DE

ȘTEFAN HÁZY

Este cunoscut faptul că în jurul problemei definirii propoziției s-au purtat numeroase controverse, că s-a pus la îndoială însuși caracterul de noțiune lingvistică al propoziției — chiar considerată ca subcategorie a enunțului —, apreciindu-se că ea este, de fapt, rezultatul unei confuzii cu judecata logică¹.

Numeroși reprezentanți ai unor orientări noi în interpretarea și descrierea fenomenelor sintactice au negat, la rîndul lor, necesitatea menținerii, într-o gramatică riguros elaborată, a părților de propoziție principale și a propoziției².

În lingvistica noastră, această idee, adoptată și aplicată parțial, cu justificate rezerve, apare în tentativa de redefinire a subiectului și de reasezare a lui în structura propoziției, tentativă care are repercursiuni deloc neglijabile și asupra definirii celorlalte mărimi sintactice.

Astfel, a considera subiectul drept o categorie sintactică inexistentă sau ca fiind un determinant verbal³ duce la acceptarea ideii că propoziția reprezintă o structură „piramidală”⁴, cu predicatul în vîrf, și că subiectul, ca dependent verbal, poate apărea și extrapropozițional⁵.

Acest mod de a interpreta subiectul, situîndu-l, în propoziție, ca parte secundară a ei, dependent de un verb predicat cu care se acordă⁶ (? !), sau ca termen în afara propoziției, subordonat tot unui verb, dar la mod nepredicativ, și alături de un alt subiect cu care nu se coordonează, făcînd parte din propoziția cu predicatul la mod personal, dar, în același timp, situîndu-se totuși în afara limitelor ei, nu se sprijină pe nici un fel de argumente gramaticale sau de alt ordin.

Interpretarea este consecința încercărilor de a explica prezența subiectului în situații aparent paradoxale, cînd acesta nu are drept predicat un verb la mod personal, și a numelui predicativ ce însoțește auxiliare sintactice la moduri nepredicative⁷, construcții care, în lipsa indicilor de predicatie a verbului, nu pot fi purtătoare ale acestuia⁸.

Drept urmare, numele predicativ (simplu sau în serie) devine, împreună cu auxiliarul însoțit, o parte de propoziție⁹ (de obicei, complement

¹ La crearea unor dificultăți în acest sens contribuie și existența propozițiilor nominale (pe care le vom lua în discuție cu alt prilej) și a celor neanalizabile.

² Pentru istoricul problemei, vezi [19].

³ Vezi [15], p. 511 și [3], p. 15.

⁴ Vezi [15], p. 512.

⁵ Subiectul este aparent extrapropozițional cînd e „suspendat”.

⁶ Vezi [15], p. 512.

⁷ Vezi [12], vol. II, p. 271, unde însă nu se face nici o precizare cu privire la predicativitatea sau nepredicativitatea copulativului.

⁸ Păreră păstrată datorită unei tradiții destul de vechi.

⁹ Vezi [20], p. 149 — 164 și [1], p. 141.

circumstanțial), iar propoziția predicativă, atît propoziție ¹⁰ — din moment ce are ca predicat un verb la mod personal —, cît și, suplinind numele predicativ, adică o parte a unei funcții, complement; ar urma, deci, să cumuleze două funcții distincte ce se manifestă la nivele diferite, fapt care, dincolo de nonsensul gramatical pe care-l conține, duce la ștergerea deosebirilor dintre propoziție și frază, la negarea poziției și rolului exclusiv interpozițional al elementelor subordonatoare în frază ¹¹, care sînt, în același timp, condiție și indice al realizării propozițiilor subordonate, tipic construite.

De asemenea, s-ar lăsa loc unor interpretări și definiri, ale unităților sintactice respective, lipsite de criterii sigure.

Apreciem că menținerea în descrierea sistemului sintactic al limbii a propoziției și a părților de propoziție ¹² este nu numai utilă, ci de-a dreptul indispensabilă. La fel și ierarhizarea lor în principale, fundamentale pentru definirea propoziției, a „constituenților centrali” ¹³, ei fiind condiția și consecința existenței ei, și în secundare, adjuncti sintactico-semantici, a căror prezență într-o propoziție este condiționată de existența celor din ierarhia superioară, care le „gvernează”.

Esența oricărei propoziții o constituie predicatia ¹⁴, care se realizează, de obicei, printr-un predicat ce-și atribuie subiectului conținutul. Aceasta înseamnă că atît subiectul, cît și predicatul sînt mărimi ce se pot defini gramatical, ele constituind scheletul minimal al oricărei propoziții.

Neajunsurile relevate mai sus, pe care le conține opinia pusă în discuție, că subiectul este un dependent verbal, obligă la reexaminarea și reconsiderarea modalităților de realizare a predicatului (verbal și nominal), fundamentală pentru definibilitatea mărimilor sintactice: părți principale și secundare, propoziție și frază.

Reformularea definiției în uz a predicatului — prin lărgirea ei — devine necesară și unic posibilă, admitînd, ca premise ale punctului nostru de vedere, următoarele realități gramaticale:

1. subiectul, un N de ordinul I ¹⁵, este regentul predicatului, acesta acordîndu-se cu el ¹⁶, și niciodată invers;

2. propoziția, a cărei esență o constituie predicatia, este alcătuită din subiect ¹⁷ și predicat, ca termeni minimal necesari.

Drept consecință, trebuie să admitem că subiectul, și în situațiile cînd nu are ca predicat un verb la mod personal, ci unul predicativ ne-personal (gerunziu și infinitiv), rămîne subiect, el fiind indicele predicativizării, limitată la contextul dat, a verbului respectiv, care astfel, împre-

¹⁰ Vezi [12], vol. II, p. 271.

¹¹ Vezi [7].

¹² În privința conceptului *parte de propoziție*, vezi [12], vol. II, p. 74 și urm.

¹³ Vezi [18], p. 9.

¹⁴ Vezi [12], vol. II, p. 17.

¹⁵ Vezi [8], p. 78.

¹⁶ Vezi [6]. Ideea că predicatul se subordonează subiectului, susținută de D. D. Drașoveanu în [6], a fost înțeleasă răsturnat în [17], p. 577, nota 16.

¹⁷ Existența verbelor impersonale pune, aparent, sub semnul incertitudinii afirmația noastră; soluția însă ne-o oferă imposibilitatea folosirii la altă persoană decît a III-a singular a acestor verbe și păstrarea în unele limbi (franceza, germana) a unor rămășițe ale subiectului. „Dacă și în română ar fi obligatorie folosirea pronumelui personal, am avea (și noi) *el plouă* (ca în fr. *il pleut...*)”. Vezi [10], p. 8.

ună cu N_1 de care depinde, se constituie într-o propoziție gerunzială¹⁸ sau infinitivală¹⁹, ocupînd poziția unei subordonate, de obicei circumstanțiale.

Aplicîndu-se același tratament și verbelor copulative urmate de nume predicativ²⁰, indiferent de identitatea sau nonidentitatea subiectului cu cel al predicatului personal, vom consemna existența în structura frazei a unor subordonate gerunziale și infinitivale cu predicate nominale.

Lărgind posibilitățile de exprimare a predicatului, prin adăugarea la cele existente a celor ce se desprind din afirmațiile de mai sus, definirea ca mărimi sintactice a subiectului și predicatului (implicit a propoziției) nu întîmpină dificultăți și nu obligă la inconsecvențe care să justifice indefinibilitatea și, deci, inexistența lor sau acceptarea unei relații de subordonare inversă, de la subiect la predicat sau verb, pe care o infirmă înseși considerentele de ordin logic.

BIBLIOGRAFIE

1. AVRAM, M., *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SG, I, p. 141 — 164.
2. CARAGIU, M., *Sintaxa gerunziului românesc*, în SG, II, p. 61 — 89.
3. CHOMSKY, N., *Current Issues in Linguistic Theory*, Haga, 1964.
4. COLBERT, BR., SAVIN, E., *Participiul prezent german și gerunziul românesc*, în AUB, 13, 1964, p. 337 — 347.
5. DIACONESCU, I., *Observații cu privire la valoarea infinitivului în limba română*, în LR, XVII, 1968, nr. 2, p. 111 — 121.
6. DRAȘOVEANU, D. D., *Despre natura raportului dintre subiect și predicat*, în CL, III, 1958, p. 175 — 182.
7. Idem, *Observații asupra cuvintelor relaționale*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 19 — 32.
8. Idem, *O clasificare a cazurilor cu aplicare în problema posesivelor*, în CL, XIV, 1969, nr. 1, p. 77 — 81.
9. Idem, *Elemente de analiză sintactică*, în D. D. DRAȘOVEANU, P. DUMITRAȘCU, M. ZDRENGHEA, *Analiză gramaticale și stilistice*, București, 1959.
10. Idem, *Sensul relațional și expresia lui în limba română*. (Rezumatul tezei de doctorat), Cluj, 1974.
11. EDELSTEIN, FRIEDA, *Sintaxa gerunziului românesc*, Editura Academiei, București, 1972.
12. *Gramatica limbii române*, Academia Republicii Populare Române, ed. a II-a, București, 1963.
13. HÁZY, Št., *Gerunziul — predicat „dependent”*, în StUBB, series Philologia, 1971, fasc. 1, p. 109 — 119.
14. Idem, *Infinitivul — predicat „dependent”*, în StUBB, series Philologia, 1974, fasc. 1, p. 97 — 103.
15. IACOB, Št., *Natura subiectului*, în LR, XVIII, 1969, nr. 5, p. 509 — 512.
16. IORDAN, IORGU, *Limba română contemporană*, București, 1956.
17. IORDAN, IORGU și ROBU, VLADIMIR, *Limba română contemporană*, București, 1978.
18. POTTIER, B., *Du très général au trop particulier en analyse linguistique*, în TLL, I, 1963.
19. SANDMANN, *Subject and Predicate*, The Edinburgh University Press, 1954.
20. TUNSOIU, O., *Verbe copulative la mod nepersonal*, în AUB, Științe sociale (filologie), 1967, p. 119 — 161.

¹⁸ Pentru argumente și detalii privind predicativitatea gerunziului, vezi [16], p. 662; [2]; [9], p. 53; [11]; [4] și [13].

¹⁹ Vezi [5] și [14].

²⁰ Pentru argumente și alte detalii, vezi [14].

À PROPOS DE LA RELATION PRÉDICATIVE

(*Résumé*)

L'auteur traite de la possibilité de définir les parties principales du discours, de la situation du sujet dépourvu d'un prédicat propre (au mod personnel), concluant qu'il faut élargir les modalités d'expression du prédicat par l'adjonction de nouvelles possibilités.

Decembrie 1979

*Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31*

STRUCTURI „SUPRAPUSE”

DE

VIOREL HODIȘ

Este o practică deja încetățenită la noi în ultimul timp de a valida numai relațiile sintactice stabilite din aproape în aproape între termenii aflați în contiguitate directă, excluzându-se sau ignorându-se posibilitatea „contractării” de relații „la distanță”. Astfel, se consemnează (în schemă) doar subordonarea coordonatului mai apropiat de regent, nu și a celorlalți — situați la o „depărtare topică” variabilă¹. La fel, în coordonarea termenilor A—B—C sînt recunoscute numai coordonarea lui B cu A și a lui C cu B — termeni ce se succed „atingîndu-se” —, în timp ce coordonarea A — C este ignorată sau contestată², tocmai datorită „distanțării topice” a termenilor sau — poate — datorită unei temeri de a nu-i „supraîncărca” cu o altă coordonare.

Se manifestă, în practica aceasta, o rezervă în a constata că unul și același component sintactic ar putea participa simultan și la alte relații decît aceea contractată „îndeaproape” cu termenul precedent, respectiv succedent în ordinea lineară, ignorînd existența vreunei alte ordini, a unei eventuale „ordini (sau organizări) structurale”³.

În cele ce urmează vom încerca să demonstrăm că această practică implică un pericol latent, care — în structuri sintactice cu un grad sporit de dificultate în analiză — nu poate duce decît la contradicții, pentru (surmontarea cărora se impun căutări în continuare.

Cîtă vreme operăm cu un singur regent (T) și un singur subordonat (T'), în imbinări ca (1) *te întreabă CE e rău*⁴; și (1 a) *CE e rău te întreabă* vom avea de înregistrat a c e e a și structură sintactică :

$$(I) \quad T \leftarrow T' \quad (I a) \quad T' \rightarrow T; \text{ mai adecvat subordonării: } (I - 1) \quad \begin{array}{c} T \\ \uparrow \\ T' \end{array}$$

¹ Vezi Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și orientări*, București, 1973, p. 74 (schema: $A + B \rightarrow C$); A. Nicolescu, *Probleme de analiză a frazei*, București, 1969 frazele 45, 47, 50 etc.; D. D. Drașoveanu, *O categorie sintactică — unicitatea*, în CL, XVI, 1971, nr. 2, p. 332 (schema 3) [în continuare: *Unicitatea*]. Valeria Guțu Romalo afirmă, însă, în alt loc (*op. cit.*, p. 42), în analiza unui exemplu similar, că ambii termeni coordonați „sînt subordonați”.

² Vezi D. D. Drașoveanu, *Structuri și linearitate*, în CL, XXIII, 1978, nr. 2, p. 180.

³ Vezi Ch. C. Fries, *An Introduction to the Construction of English Sentences*, Londra, 1957, p. 32 (apud Valeria Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 12); un comentariu asupra problemei vezi la V. Hodiș, *Despre un anume fel de relative*, în *Probleme de sintaxă*, Cluj-Napoca, 1978 [multi-grafiat], p. 254 [în continuare: *Relative*].

⁴ Dăm cu majuscule conectivele.

La fel, în fraza formată prin coordonare, imbinări ca (2) *te întreabă ȘI socoate*, respectiv (2a) *socoate ȘI te întreabă* se dovedesc a concretiza a c e e a ș i structură :

$$(II) T_1 - T_2; \quad (II a) T_2 - T_1; \quad (II-1) T - T$$

variațiile topice neimplicîndu-se funcțional, deci în ordinea structurală.

Cînd, însă, atît T, cît și T' sînt multiplicați prin coordonare, problema se complică în analiza conformă practicii discutate. Fraza astfel formată (3) „*Te întreabă ȘI socoate/ CE e rău ȘI CE e bine*”⁵ dă structura :

$$(III) T_1 - T_2 \leftarrow T'_1 - T'_2, \quad \text{sau :} \quad (III - 1) T_1 - T_2 \\ \uparrow \\ T'_1 - T'_2{}^6$$

În timp ce a c e e a ș i frază, într-o ordine topică nouă, (3a) „*CE e rău ȘI CE e bine/ Tu te întreabă ȘI socoate*”⁷, conduce la altă structură sintactică :

$$(III a) T'_1 - T'_2 \rightarrow T_1 - T_2, \quad \text{sau} \quad (III a - 1) T'_1 - T'_2 \\ \uparrow \\ T_1 - T_2{}^8$$

Structurile — evident nonidentice — materializează contradicția. Nonidentitatea structurilor obținute în analiză n-ar putea avea decît una din două explicații : sau avem de-a face cu texte diferite — și atunci este firesc să ajungem la rezultate diferite — sau, din contră, enunțurile supuse analizei sînt — în ciuda variației topice — unul și același din punct de vedere structural — și atunci firesc ar fi să primim în analiză, ca rezultat final, o structură unică (așa cum am primit în analiza textelor (1 — 1a) și (2 — 2a), *supra*).

Considerăm că — fără a mai zăbovi — asupra acestei chestiuni — putem porni de la premisa că, în ciuda variabilei ordini lineare, avem de-a face aici cu texte prechi identice din punctul de vedere al ordinii structurale, variația topică servind doar „unor scopuri expresive, deci extra-sintactice”⁹. Înseamnă deci, că neajunsul de a obține soluții opuse în analiza unor enunțuri egale cu ele însele trebuie pus în seama metodei, a practicii încetățenite, care — așa cum am constatat — tinde a stabili semnul egalității între esență (aici : ordinea structurală, organizarea sintactică) și fenomen (ordinea lineară, topică).

⁵ Cf. ediția princeps : *Poesii* de Mihail Eminescu, București, 1884, p. 143 și 147.

⁶ A se compara (III-1) cu schema 3 (D. D. Drașoveanu, *Unicitatea*, p. 332).

⁷ Vezi *supra* nota 5.

⁸ Întîmpinînd o posibilă obiecție cum că „al doilea T' nu se subordonează lui T", ci numai primul T' (cf. D. D. Drașoveanu, *Unicitatea*, p. 332) și refăcînd analiza în această lumină, (III a) devenînd (III b) $T'_2 - T'_1 \rightarrow T_1 - T_2$ constatăm că — și așa — opoziția de structuri sintactice este evidentă.

⁹ Vezi S. Stati, *Teorie și metodă în sintaxă*, București, 1967, p. 124 ; „L'ordre des mots est libre [...] dans tous les cas de coordination” (Mihaela Mancaș, *Aspects de la grammaire de coordination en roumain*, în CLTA, IV, 1967, p. 110).

Structurile complexe, ca cea de mai sus (3 — 3a), în care termenii sînt — evident — angajați simultan în mai mult decît o relație, s-au acumulat după opinia noastră prin „suprapunerea” și înglobarea unor structuri parțiale, mai simple, ce conțin relații „coprezente” în complex ¹⁰.

Următorul tablou sinoptic va ilustra „etapele” posibile ale generării prin suprapuneri succesive a structurii finale, pe care — din aceste rațiuni — o numim „suprapusă” :

faze	fraze	suprapuneri de structuri			
A	(1)	te întreabă	CE e rău	CE e bine	
	(2)	te întreabă		CE e bine	
	(1 + 2)	te întreabă	CE e rău ȘI	CE e bine ¹¹	
B	(3)	 socoate	CE e rău		
	(4)	 socoate		CE e bine	
	(3 + 4)	 socoate	CE e rău ȘI	CE e bine	
C	(5) = (1 + 2)	te întreabă	CE e rău ȘI	CE e bine	
	(6) = (3 + 4)	 socoate	CE e rău ȘI	CE e bine	
	(5) + (6) = [(1 + 2) + (3 + 4)]	te întreabă ȘI socoate	CE e rău ȘI	CE e bine	

Socotim fundamentală, aici, premisa teoretică privind realizarea — și în fraza ansamblu — a tuturor relațiilor sintactice prezente în frazele fragmente; altfel spus, validarea — și simultan, în *praesentia* — a tuturor relațiilor sintactice dovedite ca realizate succesiv, în *absentia* ¹². Problema se pune — în (3), cu structura (III — 1) — doar pentru relațiile $T_1 \leftarrow T'_1$ și $T_2 \leftarrow T'_2$, precum și pentru $T_1 \leftarrow T'_2$, celelalte nefiind „în litigiu”.

Testul omisiunii — care, dealtfel, nu realizează decît derularea „fazelor” suprapunerii de la fraza ansamblu (5 + 6) la subansamblele (1 + 2), (3 + 4), respectiv la enunțurile componente primare (1), (2), (3), (4) — stă mărturie că :

1. Primul T devine — în cazul omisiunii lui T_2 — unicul regent și ca atare, apt a-și subordona atît pe T'_1 cît și pe T'_2 , chiar dacă pentru subordonarea aceasta din urmă se recomandă subînțelegerea repetării lui T_1 :

$$\begin{array}{ccc}
 \text{(III-2)} \quad T_1 \longrightarrow \overline{T_2} & \text{(III-3)} \quad T_1 & \text{(III-4)} \quad T_1 \quad [T_1] \\
 \uparrow & \uparrow & \uparrow \quad \uparrow \\
 T'_1 \longrightarrow T'_2 & T'_1 \longrightarrow T'_2 & T'_1 \longrightarrow T'_2
 \end{array}
 \quad ^{13}$$

¹⁰ Vezi și Mihaela Mancaș, *op. cit.*, passim, și Em. Vasiliu, Sanda Golopenția-Eretescu, *Sintaxa transformațională a limbii române*. București, 1969, p. 147 și urm.

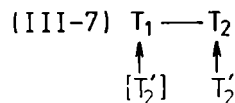
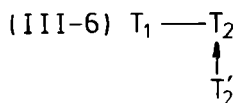
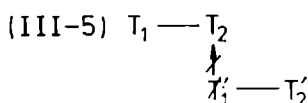
¹¹ Semnul (+) înseamnă aici „și”.

¹² Vezi un comentariu pe această temă la V. Iodiș, *Relative*, p. 252 și urm.

¹³ A se compara (III-1) cu schema 2 (cf. D. D. Drașoveanu, *Unicitatea*, p. 332).

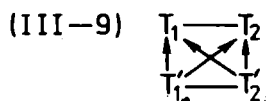
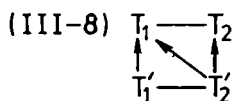
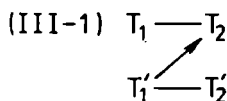
Și, dacă așa stau lucrurile în absența lui T_2 , avem temeiuri să credem că și în prezența lui subordonările în discuție se realizează nestingherit, din moment ce „prezența” lui T_2 — aici pur lineară, accidentală, neimpli-cată sintactic — este curată „absență” în ordinea structurală. Altfel spus, T_2 n-are cum „sta în calea” relațiilor în discuție din moment ce nu face parte integrantă din ele.

2. În același fel și din aceleași rațiuni, T'_2 , aflat — prin omisiunea lui T'_1 — în „contact direct” cu T -ii, se subordonează simultan ambilor, chiar dacă pentru T_1 uzăm — creator¹⁴ — de procedeu subînțelegerii lui T'_2 , restabilind, și aici, paritatea $T - T'$:

Și, dacă în lipsa lui T'_1 sînt evidente aceste subordonări, nimic nu se poate opune realizării lor nici în prezența — și aici pur lineară, acci-dentală, care ține de fenomen și nicidecum de esență¹⁵ — a lui T'_1 , care „prezență” este, așa cum s-a dovedit, pură „absență” în ordinea structurală.

„Suprapunerea” structurilor rezultate din testul omisiunii: (III — 4) și (III — 7), conduce la (III — 8), care — „suprapusă” la rindu-i structurii (III — 1) — impune cu forța de convingere proprie adevărului științific structura (III — 9), care este graful realizării *t u t u r o r* rela-țiilor sintactice implicate între termenii unor asemenea structuri sintactice :

Credincioși cunoscutelor principii ale cercetării științifice¹⁶, vom considera că : a) o analiză care ignoră anumite relații (III — 1) — obiect de cercetare a sintaxei — nu poate aduce decît prejudicii științei limbii ; b) o analiză exhaustivă care, însă, ajunge la rezultate contradictorii — (III — 1) și (IIIa — 1) — este, cu atît, mai puțin științifică decît alta — (III — 4) și (III — 7) — care nu se contrazice ; c) dintre două analize

¹⁴ Datorind lui D. D. Drașoveanu ideea (*Unicitatea*, p. 332), considerăm că o preluăm creator prin această „răsturnare dialectică” a repetării prin subînțelegere — nu numai a unui T — ci și a unui T' față de un T .

¹⁵ Vezi, *supra*, nota 9 și discuția ce urmează acestei note.

¹⁶ „Descrierea [științifică, n.n., V. H.] trebuie să fie lipsită de contradicții, exhaustivă și cît mai simplă” (cf. Hjelmslev, *Preliminarii la o teorie a limbii*, traducere din limba engleză de D. Copeag și V. Șuteu, București, 1967 [multigrafiat], p. 17).

exhaustive și necontradictorii — (III — 9) și o posibilă (III — 10¹⁷) — prima, fiind evident mai simplă, va fi cu atât mai științifică.

Încheiem precizînd că nu toți coordonații unui T devin *ipso facto* regenții lui T'. Există anumite restricții morfosintactice și semantice.

Despre acestea, însă, vom trata cu altă ocazie.

STRUCTURES « SUPERPOSÉES »

(Résumé)

L'auteur analyse-t-il des structures syntaxiques complexes formées par „superposition” des structures partielles, plus simples, que apportent des relations syntaxiques „co-présentes” en complex. Structures syntaxiques nommées par l'auteur „superposées”.

Martie 1980

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

¹⁷ Uzînd de subînțelegeri succesive, ca *supra* (III-4) și (III-7), o structură (III-10) ar avea forma :

$$\begin{array}{cccc} T_1 & - & T_2 & [T_1 - T_2] \\ \uparrow & & \uparrow & \uparrow \\ [T'_1] & & T'_1 - T'_2 & [T'_2] \end{array}$$

care, înveșmîntată în cuvinte, ar suna astfel : *Te întreabă [CE e rău] ȘI socoate CE e rău ȘI CE e bine [te întreabă ȘI socoate CE e bine]*. Raportul dintre această „frază” și (3) este elocvent pentru cel dintre structurile (III-10) și (III-9).

APOZIȚII SAU COMPLEMENTE DE LOC?

DE

CONSTANTIN MILAȘ

0.0. Ne propunem să discutăm în prezentul articol încadrarea sintactică a unor secvențe de concretizare a complementului de loc adverbial de tipul *acolo jos*, *aici în sat*, devenite veritabile cvasiautomatisme în exprimarea curentă scrisă sau orală.

Discuția urmărește să stabilească dacă în enunțuri ca: [...] *arăță* [...] *pe urmă pe cea tină ră și jos în mijlocul casei* (2, p. 11)¹; [...] *și-ți dau drumu de te duci acolo la fund* (3, p. 123), termenii cuplurilor de precizare locală: *jos în mijlocul casei*, *acolo la fund* actualizează între ei o relație sintactică de echivalență² sau, dimpotrivă, se înscriu, individual, într-una de dependență față de termenul regent (verb, adverb).

1.0. Orice explicație de tip apozitional presupune o identitate de referire a termenilor. Astfel, în: *L-am văzut pe Ion, inginerul*, termenii *Ion* și *inginerul* se referă la una și aceeași persoană, evidențiind și o echivalență a sferelor semantice.

În cazul adverbilor, situația este mai complexă, din cauza caracterului eterogen, din punct de vedere semantic, al componentelor acestei clase. Ele se ierarhizează în funcție de gradul mai ridicat (*acolo*, *aici*) sau mai scăzut (*jos*, *sus*) de abstractizare a conținutului lor semantic³. Într-adevăr, sfera semantică a adverbului *acolo* este mai generală decât cea a adverbilor *sus* sau *jos*, pe care, de altfel, le poate include, ca în: *Am vizitat grota X. Acolo, sus și jos, vezi numai picturi (pe pereți)*. Aici, sfera semantică a lui *acolo* este în raport de supraordonare față de cele ale adverbilor *sus*, *jos*, care o reiau împreună și o precizează. În acest caz însă în *acolo jos (sus)* avem o determinare a sferei mai generale de către una cu un grad mai redus de generalitate, fapt similar, semantic, cu situația secvențelor: *sală de curs*, ~ *de seminar*. În plan gramatical, adverbul *jos* din: *Creionul este acolo jos* se subordonează verbului-regent, determinând, în același timp, la nivel logic, sfera lui *acolo*, într-un mod analog raportării, la substantiv, a adjectivului din seria atributivă: *semințe germinative* selecționate.

1.1. Admițând ca reală relația de echivalență între termenii C, D, E din enunțul: *Am pus (A) ciocanul (B) acolo (C) sus (D) în dulap (E)*,

¹ Cifrele incluse în paranteze trimit la lista izvoarelor, atașată la sfârșitul articolului (Bibliografie).

² Pentru interpretarea apozitiei ca o relație de echivalență, vezi Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, 1973, p. 43 și urm.

³ Vezi Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967, p. 271; vezi și *Gramatica limbii române*, Academia Republicii Populare Române, ed. a II-a, București, 1963, vol. I, p. 303.

ajungem la o contradicție logică. Dacă $C = D$ și $D = E$, ar urma că $C = E$, cum ar proba și ocurența apozitivului *adică*⁴ — *acolo, adică sus, adică în dulap*. Or, între D și E nu se poate vorbi de identitate referențială sau echivalență de sfere, întrucât *sus* reprezintă numai o parte a dulapului (cea de sus). Avem a face, prin urmare, numai cu o limitare a sferei lui *acolo* efectuată de adverbul *sus*, iar secvența *în dulap* localizează concret sfera deja determinată.

1.2. Intervertirea termenilor din succesiunea de determinări nu rezolvă contradicția semnalată sub 1.1. (cf. : *sus acolo în dulap; sus în dulap, acolo*). În schimb, ea reliefează cumulara de către adverbul *acolo* a unei valori intensive — deci stilistice — de subliniere a localizării exprimate anterior. Iată câteva exemple : [...] *să-l aruncăm în camera cu bani acolo, cocoșu* (1, p. 153); [...] *a murit în pădure acolo* (3, p. 122); *Eu, să vă spun ceva, nu-s om fără credință, dar la biserică acolo* [...] *nu-mi vine să mă duc* (4, vol. 4, p. 243).

1.3. Dacă ținem seama de o particularitate distribuțională a seriei adverbului demonstrativ — posibilitatea de a fi corelativul (asumînd, implicit, calitatea de regent⁵) al adverbului relativ *unde*, introductiv al circumstanțialei de loc, cf. : *Merge acolo unde-i place* — , urmează, prin analogie, că secvențele nominale, însoțitoare, se subordonează adverbului pe care-l concretizează. Astfel, în enunțurile : *Se duce acolo unde-i observatorul și se duce acolo la observator*, poziția sintactică a adverbului *acolo* este identică : circumstanțial de loc al verbului (*se duce*), explicitat fie în planul frazei, fie în cel al propoziției. Prin urmare, consecvența în analiză impune interpretarea asemănătoare, gramatical, a celor două situații, întrucât secvența *la observator* realizează, similar subordonatei locale introduse prin relativul *unde*, aceeași funcție pe lingă același termen regent (*acolo*), dar la nivel intrapropozițional.

Reiese, din cele spuse pînă aici, că, în structurile de localizare de tipul *acolo sus (jos), acolo în pădure*, componentele adverbiale sau/ și nominale nu se găsesc în relație de echivalență unele cu altele, deci nu sînt apozitii. Dimpotrivă, termenii respectivi fac parte dintr-un lanț de determinare succesivă a sferelor semantice (vezi 1.0.), deci se înscriu într-o relație de dependență (vezi 1.0.; 1.3.).

2.0. Fără îndoială, există adverbe care, realizînd poziția complement de loc, sînt explicate printr-o apozitie. Actualizarea concretă a acesteia în lanțul lingvistic ține însă de competența emițătorului. În caz că pentru acesta secvențele ce succed adverbilor *aici, acolo* etc. reprezintă termeni apozitivi ai acestora, el va marca relația de echivalență semantică prin pauză ce semnalează, de obicei, explicația, ca în : *Acolo, între codri, la 1200 de metri înălțime, se deschide șesul acestor două ape; tot acolo în*

⁴ De remarcat că există numeroase situații în care explicația, deși introdusă prin adverbele apozitive, nu se înscrie într-o relație de echivalență, ceea ce relevă caracterul echivoc al criteriului. Vezi, de exemplu, contextul următor : — *Ai rezolvat situația critică din sectorul tău?* — *Da, am discutat-o și cu directorul general. Adică (mai precis) am discutat mai întâi cu cel vizat direct, apoi cu responsabilii locali și numai după aceea ...*

⁵ Vezi D. D. Drașoveanu, *O categorie sintactică — unicitatea*, în GL, XVI, 1971, nr. 2, p. 328

șesul acela înalt ajunge și pîrăul șerpilor (4, vol. 14, p. 180) ; [...] *iară noi, ca mezini ce sîntem, să rămînem aici, în casa bătrînească* (2, p. 11). Avem în acest caz o echivalare între sfera semantică a adverbului și cea a segmentului izolat prin pauze [, ... ,], deci identitate referențială.

BIBLIOGRAFIE

1. BÎRLEA, OVIDIU, *Antologie de proză populară epică*, București, 1966, vol. I.
2. CREANGĂ, ION, *Opere*, vol. I, ediție îngrijită, note și bibliografie de Iorgu Iordan și Elisabeta Brincuş, București, 1963.
3. *Povești, snoave și legende*, antologie de literatură populară, alcătuită și îngrijită de I. C. Chițimia, București, 1967.
4. SADOVEANU, MIHAIL, *Opere*, ediție apărută sub supravegherea autorului, [f. a.], vol. IV și vol. XIV.

APPOSITIONS OU COMPLÉMENTS DE LIEU ?

(Résumé)

L'auteur conteste l'existence de la relation syntaxique d'équivalence entre les membres de couples tel que *acolo jos*, « là, en bas », *acolo pe masă* « là, sur la table ». En partant de l'analogie avec le plan de la phrase où l'adverbe *acolo* « là » peut régir une subordonnée de lieu : *Mergem acolo unde este nevoie* « Nous allons là où il y a besoin », l'auteur considère que l'adverbe en cause exige, tout comme dans la phrase, un déterminant qui a un comportement identique aussi au niveau de la proposition. Ainsi dans : *Fotoliul se află acolo în birou* « Le fauteuil se trouve là, dans le cabinet », la séquence *în birou* « dans le cabinet » représente le complément de lieu de l'adverbe *acolo* « là ».

Februarie 1979

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

NUMERALUL. TREI NOTE MORFOSINTACTICE

DE

G. G. NEAMȚU

0. Acceptînd existența numeralului ca parte de vorbire autonomă¹, în cele de mai jos sînt discutate unele aspecte legate de definiția, întrebuintarea și funcțiile sintactice ale acestei clase, avînd, în principiu, drept punct de referință descrierea din GLR².

1. În definiția numeralului se evidențiază constanta semantică a acestuia, și anume că el indică (exprimă) cantitatea (= numărul; determinarea numerică) sau ordinea, prin numărare, a obiectelor³.

Comparîndu-l cu substantivul și pronumele, în tratatul academic se mai adaugă: „Numeralul nu numește, nici nu înlocuiește numele de lucruri sau de ființe, ci indică numărul (*cinci elevi, zece studenți*), substantivul putînd fi *subînțeleș* (*trei, opt, doisprezece* etc.) [subl. mea — G.N.]”⁴.

Această «anexă» la definiție, concepută, deducem, ca precizare, conține, prin consecințe, două afirmații discutabile și contradictorii;

1.1. Dacă numeralul, folosit fără substantiv, n-ar înlocui nume de obiecte (= substantive), ar însemna să nu fie substituit al substantivului. Or, în volumul al II-lea al aceleiași lucrări, numeralul, în absența unui substantiv cu care să se acorde, este tratat constant, alături de pronume, ca *substituit* (al substantivului) și denumit ca *atare*⁵.

Posibilitatea ca secvența „nu înlocuiește” din formularea citată să se refere la numeralul acordat se exclude, întrucît, în această din urmă situație, nu se pune problema nici a „numirii” (obiectului) și nici a „înlocuirii” (numelui său), după cum, în același fel, n-o pun nici adjectivele pronominale.

Faptul că numeralul *exprimă numărul* sau *ordinea* (obiectelor) nu vine în contradicție cu calitatea de *substituit*, asemănîndu-se, la acest nivel, cu pronumele, care *substituie* și mai exprimă *ceva* — raportul (în timp sau spațiu) față de vorbitor (demonstrativele), trăsătura „necunoscut” (pentru vorbitor) a obiectelor substituite (nedefinitele) etc., fapt care și permite stabilirea mai multor subclase de pronume.

1.2. În ce privește *subînțelegerea* substantivului pe lingă numeral, aceasta ne apare *improprie* ca formulare. Subînțelegerea, fapt

¹ Vezi, pentru discuțiile purtate în jurul acestei categorii, Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane* [în continuare: SMLRC], București, 1967, p. 156 — 166. Notele de față au în vedere nucleul clasei — numerele cardinale (propriu-zise) și ordinale.

² *Gramatica limbii române*, Academia Republicii Populare Române, ed. a II-a, București, 1963, vol. I și II.

³ Vezi GLR, vol. I, p. 181; SMLRC, p. 157.

⁴ GLR, vol. I, p. 181.

⁵ Vezi GLR, vol. II, p. 150, 153, 163 etc.

de *sintagmatică*, trimite la *existența* (neexprimată) a unui element din *structură*, cu poziție și funcție bine determinate. Or, în cazul de față, numeralul nu poate fi, pentru substantiv, în același timp, și substitut, și *partener de relație*.

Ca unul care exprimă numărul (concret) sau ordinea numerică a obiectelor, numeralul implică firesc existența respectivelor obiecte cu numele lor, dar implicația și subînțelegerea sînt două fenomene net distincte. În caz contrar, numeralul n-ar putea fi în plan sintagmatic decît determinant al substantivului și acordat cu acesta.

2. Potrivit unei formulări curențe, numeralul poate avea valoare (întrebuințare) *adjectivală* sau *substantivală*⁶, valori impuse de faptul că el poate apărea acordat cu un substantiv, asemenea unui adjectiv, sau singur, ca substitut.

Dacă întrebuințarea adjectivală este adecvat reprezentată terminologic, utilizarea lui ca substitut ne apare în schimb defectuos formulată.

Acceptînd că pronumele și numeralul sînt categorii distincte una față de cealaltă și amîndouă, în bloc, altceva decît substantivul, și anume substitute (ale substantivului), firesc ar fi ca, așa cum nu vorbim de «proneume cu întrebuințare substantivală», să nu vorbim nici de «numeral cu întrebuințare substantivală», ci, simplu, de *numeral*, altfel numeralul, deși îi este afirmată autonomia, este practic «desființat» ca parte de vorbire și dizolvat în alte clase de cuvinte.

3. În contradicție cu «acceptarea» numeralului se află și tratamentul său sintactic, unul singular în gramatică.

3.1. Numeralul este unica parte de vorbire, căreia, deși i se afectează în descriere un capitol separat, nu-i sînt date funcțiile sintactice — și nu apare, în capitolul destinat lui, o dată măcar termenul de funcție sintactică —, deși, cînd sînt prezentate, la diferite funcții, clasele de cuvinte prin care acestea se exprimă, el apare alături de substantiv, pronume etc.⁷

Cum numeralului nu i se neagă deci funcțiile sintactice, acestea, chiar dacă nu sînt unele specifice, trebuie să figureze, ca *paragraf*, în descrierea lui, la fel ca la celelalte părți de vorbire.

3.2. Dacă atributul îl clasificăm după părțile de vorbire prin care se exprimă și dacă acceptăm numeralul ca parte de vorbire autonomă, s-ar impune să tratăm și atributul exprimat prin numeral (ca substitut) drept specie distinctă de atribut, și anume atribut *numeral*, cum, dealtfel, era prezentat în gramatici mai vechi⁸, și nu ca atribut ... substantival.

Numeralul ca atribut ar fi deci atribut *numeral* (exprimat prin numeral ca substitut, în caz₁ sau caz₃) și atribut *adjectival* (exprimat prin adjectiv (provenit) din numeral, în caz₂), la fel ca la pronume — atribut *pronominal* (exprimat prin pronume ca substitut, în caz₁ sau caz₃) și atribut *adjectival* (exprimat prin adjectiv pronominal (= provenit din pronume), în caz₂).

⁶ Vezi GLR, vol. I, p. 183 — 184, 199.

⁷ Vezi GLR, vol. II, p. 89, 103, 153 etc.

⁸ Vezi Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 623 — 624.

⁹ Vezi, pentru ierarhia funcțională a cazurilor, D. D. Drașoveanu, *O clasificare a cazurilor cu aplicare în problema posesivelor*, în CL, XIV, 1969, nr. 1, p. 77 — 81

În fond, atributele pronominal și cel substantival au, în principiu, a c e l e a ș i valori gramaticale și a c e l e a ș i mijloace de realizare la nivelul expresiei (cazul₁ și cazul₃ (prepozițional)), încît, dacă ele sînt considerate totuși d o u ă feluri de atribute, consecvența ar obliga la accep-tarea și a atributului numeral drept specie distinctă, neînglobată în atri-butul substantival.

LE NUMÉRAL. TROIS NOTES MORPHOSYNTAXIQUES

(Résumé)

Dans cet article, l'auteur soutient que si l'on considère le numéral comme une classe distincte de mots, il est nécessaire de lui appliquer un traitement terminologique et syntaxique propre, voire de lui conférer des fonctions syntaxiques non incluses dans d'autres classes de mots (le substantif, le pronom, l'adjectif).

Februarie 1980

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

DESPRE CA ȘI

DE

SABINA TEIUȘ

Despre *ca și*, *Gramatica Academiei* spune că este un adverb de comparație¹, prezent deci în construcțiile comparative „care pot avea funcție de complement circumstanțial de mod (comparativ), de atribut sau de nume predicativ”².

Ca și impune termenului de comparație forma cazului acuzativ (Ac_3)³ când termenul comparat stă în nominativ (de exemplu: *el este tot atât de bun ca și tine*), ceea ce dezvăluie comportamentul de prepoziție al lui *ca și*⁴. De aici decurge logic că, cel puțin în această ipostază, combinația *ca și* trebuie socotită locuțiune prepozițională, căci are regim substantival-cazual, element definitoriu pentru prepoziție⁵. *Gramatica Academiei* recunoaște, în această împrejurare, rolul de prepoziție al lui *ca și*, fără să se exprime însă asupra încadrării ferme a acestuia în rîndul locuțiunilor prepoziționale, lucru pe care unii cercetători l-au făcut⁶.

Dacă îl considerăm pe *ca și* locuțiune prepozițională — unica soluție acceptabilă în situația dată —, se pune problema componentei acestei locuțiuni. Este unanim recunoscut faptul că o locuțiune prepozițională conține obligatoriu o prepoziție⁷. Atît *Gramatica Academiei*, cît și dicționarele limbii române îl consideră pe *ca* din construcțiile comparative drept adverb⁸. Autorii *Limbii române contemporane*⁹ însă, confruntîndu-l pe *ca* din structura complementului comparativ și a elementului predicativ suplimentar cu contextul diagnostic al adverbului, constată, pe bună dreptate, că acesta nu este admis de un asemenea context și că are exclusiv funcție relațională¹⁰. Acest fapt i-a determinat pe autorii respectivi să-l încadreze pe *ca* în rîndul prepozițiilor¹¹. Astfel se rezolvă problema existenței unei prepoziții în formația *ca și*.

Dar și de aici este analizat în DL și DEX ca o conjuncție. Or, nu cunoaștem cazuri în care conjuncțiile coordonatoare să-și fi pierdut cali-

¹ Vezi [14], vol. I, p. 127, 317; vol. II, p. 185, 186.

² [14], vol. II, p. 83. Nu intenționăm să comentăm aici existența sau inexistența numelui predicativ — vezi problema în [13].

³ Vezi [12].

⁴ Vezi [14], vol. I, p. 78, 317.

⁵ Vezi [11], p. 19 — 23; [6], p. 294.

⁶ Vezi [4], p. 21; [3], p. 217.

⁷ Vezi [17], p. 484, nota 1; [18], p. 291; [23], p. 219; [6], p. 298.

⁸ Vezi [8], [10] și [7] s.v. *ca*; vezi, mai vechi, [2], p. 121 și, mai nou, [1], p. 291, unde autoarea îl consideră adverb cu valoare aproplată de prepoziție.

⁹ [6].

¹⁰ Vezi [6], p. 273 — 275.

¹¹ Vezi [6], p. 294 — 295; vezi, mai vechi, [4], p. 21 și [18], p. 112, iar, mai nou, [3].

tatea lor de bază așa încît să intre în componența unor locuțiuni prepoziționale. Deci nu poate fi vorba aici de conjuncția copulativă *și*. Analiza corectă o găsim în DLR ¹², unde *și* din construcția *ca și* este tratat ca adverb.

S-ar putea obiecta calității de locuțiune prepozițională a lui *ca și* faptul că prepoziția componentă nu ocupă poziția finală, așa cum se întâmplă de obicei ¹³. Credem că, în cazul lui *ca și* din construcțiile comparative, neocuparea poziției finale de către prepoziție este suplinită de accentuarea puternică a lui *ca*, astfel încît adverbul *și*, care în mod obișnuit se pronunță accentuat, de data aceasta se șterge ¹⁴, păstrîndu-și dintre caracteristici doar locul — înaintea termenului pe care îl scoate în evidență ¹⁵. Așa se explică, dealtfel, posibilitatea omiterii lui *și* din construcțiile comparative, fără a afecta înțelesul sau construcția sintactică.

În vorbirea actuală se întîlnește tot mai des construcția *ca și* cu *precum și* în poziția sintactică a lui *precum și* ¹⁶, ca în exemplele :

1. „*Fiind imposibile R [= relația] (AB), ca și R (AC), trebuie să considerăm ...*” (CL, XVIII, 1973, nr. 2, p. 275).

2. *Au venit mulți tineri : studenți, ca și elevi* (exemplul este luat din [1], p. 293).

3. *Citim cărți, ca și reviste.*

4. *Pe masa, ca și pe scaunul din bibliotecă sînt cărți.*

5. *Tot el l-a îndemnat să vină, ca și să plece.*

În cazul acestui *ca și*, echivalent pe planul conținutului relațional al lui *precum și*, avem de-a face cu un transfer de funcții către *ca și* dinspre *precum și* ¹⁷ printr-o analogie, pornind de la o bază comună în sfera construcțiilor comparative ¹⁸. Acolo, *ca*, acționînd intrapropozițional, ajută la construirea circumstanțialului de mod comparativ de egalitate ¹⁹, în timp ce *precum*, acționînd interpropozițional, introduce subordonata circumstanțială comparativă de egalitate ²⁰. Întîlnirea dintre *ca și* *precum* are loc deci la același nivel, al subordonării, primul *ca* prepoziție, al doilea *ca* element conjuncțional provenit dintr-un adverb relativ ²¹, amîndouă fiind conective subordonatoare și apărînd în distribuție complementară ²².

Existența deja a lui *precum și* încadrat de termeni pe același plan sintactic ²³ a facilitat apariția, în aceleași condiții, a lui *ca și* ²⁴, acesta

¹² Vezi [9] s.v. *și* ; vezi, mai vechi, [2], p. 231 și, mai nou, [1], p. 291, unde autoarea îl numește *și adverbial*.

¹³ Vezi [11], p. 23 — 24.

¹⁴ Vezi [1], p. 291 : „Adăugirea lui *și* poate fi socotită, cel mult, redundantă semantic — în urma slăbirii valorii sale proprii de întăritor”.

¹⁵ Vezi [19].

¹⁶ Vezi [15], p. 126 ; [1], p. 293.

¹⁷ Despre o mișcare inversă, dinspre *ca* spre *precum*, vezi [20].

¹⁸ Vezi [2], p. 122, 126 ; [1], p. 293.

¹⁹ Vezi [14], vol. II, p. 185.

²⁰ Vezi [14], vol. II, p. 309.

²¹ Pentru alte valori ale lui *precum* (compus al lui *cum*), vezi [16], *precum și* [21].

²² Vezi [6], p. 295. Pentru problema generală a corespondenței dintre prepoziții și conjuncțiile subordonatoare, vezi [5].

²³ Vezi [2], p. 126.

²⁴ Vezi [15], p. 126.

fiind atras datorită atît formei asemănătoare, cît și conținutului asemănător :

În contexte subordonate	În contexte coordonate
ca și	precum și
precum	

În împrejurarea în care *ca și* îl înlocuiește perfect pe *precum și*, socotit un incontestabil conectiv coordonator ²⁵, am fi obligați să admitem existența unei locuțiuni conjuncționale coordonatoare *ca și*. Se pune însă problema satisfacerii cerinței obligatorii ca în structura locuțiunii respective să intre un element conjuncțional ²⁶.

Cu privire la *precum și*, părerile merg aproximativ în aceeași direcție : locuțiune conjuncțională ²⁷, compunere conjuncțională ²⁸, conjuncție compusă ²⁹, recunoscînd fiecare în *precum* elementul conjuncțional. *Precum* este considerat de dicționare ³⁰ conjuncție, iar de *Gramatica Academiei* adverb relativ-interogativ cu rol de conjuncție ³¹. Și din componența lui *precum și* este socotit de aceleași dicționare drept conjuncție ³², iar *Gramatica Academiei* nu discută această problemă.

Transpunînd în formă negativă pe *precum și*, obținem formația *precum nici*, unde lui *și* îi corespunde adverbul *nici*, antonimul adverbului *și* ³³. Prin urmare, în construcția *precum și* avem de-a face cu *și* adverb ³⁴, nu cu *și* conjuncție, cum pare că este interpretat uneori ³⁵. În componența acestei construcții intră deci un adverb relativ-interogativ, care poate avea rol de conjuncție — dar subordonatoare ! — și un adverb nerelativ. Cu astfel de elemente componente nu se poate ajunge la o locuțiune conjuncțională coordonatoare ³⁶. Mai mult, *ca și*, printr-o echivalare semantico-sintactică perfectă a lui *precum și*, vine să submineze poziția pe care acesta din urmă a fost plasat de *Gramatica Academiei*, nerăspunzînd cerințelor unei locuțiuni conjuncționale coordonatoare, adică, în primul rînd formal, neconținînd nici o conjuncție coordonatoare, întocmai ca *precum și*.

Se pune deci problema reconsiderării morfologice și sintactice a celor două construcții, *precum și* și *ca și*, pornind de la analiza contextelor în care apar.

²⁵ Vezi [14], vol. I, 396 ; vol. II, p. 213, 215, 244 ; [11], p. 26, nota 30. Pentru o altă părere, vezi [2], p. 122 și 126, unde *precum și* este tratat ca element joncțional subordonator cu valoare comparativă foarte ștearsă, fiind aproape de valoarea conjuncțiilor copulative.

²⁶ Vezi [17], p. 484 ; [2], p. 227 ; [6], p. 312.

²⁷ Vezi [14], vol. I, 396.

²⁸ Vezi [11], p. 29.

²⁹ Vezi [6], p. 311.

³⁰ Vezi [10] și [7] s.v. *precum*.

³¹ Vezi [14], vol. I, p. 384.

³² Vezi [10] și [7] s.v. *precum*. În [9] s.v. *și* nu se amintește de combinația *precum și*.

³³ Vezi [11], p. 30.

³⁴ Vezi [2], p. 230, unde *și* din *cum și* este considerat adverb.

³⁵ Vezi [11], p. 230, nota 44 ; [6], p. 311.

³⁶ Se cunosc cazuri de transfer de funcții, dar acesta are loc, de regulă, la nivelul aceluiași raport — vezi [22].

BIBLIOGRAFIE

1. AVRAM, MIOARA, *Aspecte ale folosirii lui ca*, în LR, XXVIII, 1979, nr. 3, p. 291 — 295.
2. Idem, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, [București], 1960.
3. BEJAN, D., *Prepoziție + adverb*, în CL, XXI, 1976, nr. 2, p. 213 — 219.
4. CARABULEA, ELENA, *Unele observații asupra termenilor comparativului și superlativului relativ în limba română*, în SG, II, p. 19 — 27.
5. CIOBANU, FULVIA, *Unele aspecte ale corespondenței dintre elementele prepoziționale și cele conjuncționale, cu referire specială la locuțiuni*, în SG, III, p. 67 — 77.
6. CIOMPEC GEORGETA, DOMINTE CONSTANTIN, GUȚU ROMALO VALERIA, MÎRZA CLEMENT, VASILIU EMANUEL, *Limba română contemporană*, sub coordonarea acad. Ion Coteanu, vol. I, București, 1974.
7. *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Academia Republicii Socialiste România, Institutul de lingvistică din București, [București], 1975.
8. *Dicționarul limbii române [DA]*, Academia Română, tomul I, partea II, C — cojoaică, București, 1914.
9. *Dicționarul limbii române (DLR)*, Academia Republicii Socialiste România, serie nouă, tomul XI, partea 1, litera Ș, București, 1978.
10. *Dicționarul limbii române literare contemporane [DL]*, Academia Republicii Populare Române, vol. I, A — C, 1955, vol. III, M — R și vol. IV, S — Z, 1957.
11. DRAȘOVEANU, D. D., *Observații asupra cuvintelor relaționale*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 19 — 32.
12. Idem, *O clasificare a cazurilor cu aplicare în problema posesivelor*, în CL, XIV, 1969, nr. 1, p. 77 — 81.
13. Idem, *Sintagma „verb + adjectiv” — o certitudine?*, în CL, XVIII, 1973, nr. 2, p. 265 — 277.
14. *Gramatica limbii române*, Academia Republicii Populare Române, vol. I și II, ed. a II-a, București, 1963.
15. GRUIȚĂ, GLIGOR, *False subiecte multiple*, în „Studii”. Supliment științific al periodicului „Răsunetul”, editat de comitetul U.T.C. al Liceului „Andrei Mureșanu”, Dej (multigrafat), 1978, p. 123 — 128.
16. HÁZY, ȘTEFAN, *Cum de — o aparentă abatere de la „unicitate”*, în CL, XXIV, 1979, nr. 1, p. 59 — 62.
17. IORDAN, IORGU, *Limba română contemporană*, [București], 1956.
18. IORDAN, IORGU, GUȚU ROMALO VALERIA, NICULESCU, ALEXANDRU, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967.
19. KERSCHBAUMER, MARIE THÉRÈSE, *Și adverbial — mijloc de întărire, mijloc de atenuare*, SCL, XIX, 1968, nr. 4, p. 365 — 374.
20. MAREȘ, L., *Notă de cultivare a limbii*, în LR, XI, 1962, nr. 5, p. 574 — 576.
21. NEAMȚU, G. G., *Pe marginea unor adverbe relative atipice*, în CL, XXIV, 1979, nr. 2, p. 219 — 222.
22. TODORAN, R., *În legătură cu și „să” în graiurile dacoromâne. Căel, conjuncție completivă directă*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 33 — 38.
23. ZDRENGHEA, MIRCEA, *Limba română contemporană. Morfologia (curs litografat)*, Cluj, 1970.

SUR CA ȘI

(Résumé)

L'auteur montre que dans les constructions comparatives *ca și* « tout comme » est une locution prépositive, formée de la préposition *ca* et l'adverbe *și*.

L'auteur constate ensuite un emploi récent de *ca și* = *precum și* (« ainsi que »), donc d'autres conditions que celle de locution prépositive, et aboutit à la conclusion que tant *ca și* que *precum și* ne remplissent pas la condition d'un connectif de coordination ; il faudrait donc les soumettre à un nouvel examen morphologique et syntaxique.

Aprilie 1980

Institutul de lingvistică
și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

CÎTEVA OBSERVAȚII ASUPRA CONSTRUCȚIILOR CU VALOARE RECIPROCĂ ÎN ENGLEZĂ

DE

MILAI M. ZDRENGHEA

1.0. O descriere gramaticală a limbii este reușită dacă explică precis abilitatea pe care o are un vorbitor ideal pentru a produce și înțelege propoziții gramaticale. Cunoștințele pe care vorbitorul le etalează cînd își exersează această abilitate pot fi clasificate în cunoștințe generale și cunoștințe specifice. Cunoștințele generale despre limbă sînt organizate și prezentate în gramatică; cunoștințele specifice despre obiectele lingvistice individuale — cuvinte, expresii — sînt enumerate într-un dicționar al limbii.

1.1. Obiectul studiului nostru este de a determina cîteva dintre elementele care țin de gramatica construcțiilor reciproce în engleză, dar care implică și elemente ce țin de cunoștințele specifice pe care le au vorbitorii limbii engleze despre semantica verbelor și pronomelor care intră în aceste construcții. Scopul acestui studiu este de a descoperi informația care trebuie înregistrată, într-un fel sau altul, în prezentarea gramaticii unor astfel de construcții vorbitorilor de limba română care studiază engleza.

2.0. Construcțiile verbale care exprimă ideea de reciprocitate indică procese ce implică cel puțin doi agenți. Verbele din engleză care conțin trăsătura [+RECIPROCITATE] nu presupun și prezența pronumelui de reciprocitate în structura de suprafață, el fiind suprimat opțional. Prezența trăsăturii [+RECIPROCITATE] implică contextul + [GN₁ — with °GN₂ °Coord° [GN₂ — with °GN₁]¹. Așa cum în română se impune contextul mai sus amintit pentru a putea identifica aceste verbe de alte verbe care apar în contextul [GN₁ — with °GN₂]², la fel se întîmplă și în engleză: (1) *John sympathizes with Jane*, ca deosebit structural de (2) *John quarrelled with Jane*.

Conextul [GN₁ — with °GN₂] °Coord° [GN₂ — with °GN₁] asigură, după cum arată Pană-Dindelegan³, distingerea în cadrul clasei verbului a mai multor unități lexical-sintactice, chiar dacă verbe care prezintă aceste particularități nu sînt toate aceleași ca și în română: (3) *John and Jane fight over the last piece of cake*, dar (4) *They fight the oppressor*.

¹ Vezi Gabriela Pană-Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, Editura Academiei R.S. România, București, 1974, p. 95.

² Coordonarea a două secvențe propoziționale asupra cărora se aplică transformarea de reciprocitate este justificată de existența unor verbe care acceptă contextul [GN₁ — with °GN₂] ca și verbele din construcțiile ce redau ideea de reciprocitate și deci contextul nu poate fi diagnostic (cf. Gabriela Pană-Dindelegan, *op. cit.*, p. 94).

³ *Ibidem*, p. 95.

Transformarea de reciprocitate are la bază structura care conține două secvențe propoziționale coordonate. Secvențele conțin aceeași constituentă GN_1 și GN_2 , care își schimbă poziția între ei în cea de-a doua secvență⁴. Spre deosebire de română, transformandumul se referă doar la verbele active. În plus, în cazul verbelor ca *to smile*, *to rely on*, *to quarrel* etc. în structura de bază trebuie introdus și simbolul [+ RECIPROCITATE], care marchează caracterul obligatoriu al transformării de reciprocitate și indică conținutul semantic al acesteia.

2.1. (5) *John and Jane rely on each other*, sau (6) *John and Jane smile at each other* se obțin după ce elementele identice din cele două secvențe se suprimă și se trece *Jane* sub dominația subiectului din prima secvență, adică sub același nod cu *John*, apoi *Jane* din prima secvență propozițională și *John* din cea de-a doua secvență se suprimă înlocuindu-se cu simbolul RECIPROC, care trece sub dominația simbolului GPrep. Cu acest grup de verbe simbolul [+ RECIPROCITATE] trebuie păstrat în structura de suprafață pentru a marca valoarea de reciprocitate. Aceste transformări se aplică la construcții verbale care în structura de adincime nu au trăsătura semantică [+ RECIPROCITATE].

2.2. Există construcții verbale în care ocurența simbolului [+ RECIPROCITATE] nu este obligatorie la suprafață; configurația semantică a acestor verbe nu include trăsătura [+ RECIPROCITATE], dar ea apare ca urmare a unui transfer semantic de la determinant și astfel pronumele devine redundant la suprafață: (7) *John quarrelled with Jane* sau (8) *John and Jane quarrelled (with each other)* și (9) *John married Jane* sau (10) *John and Jane (got) married*⁵. După cum se vede, aceste verbe admit două transformări de reciprocitate⁶: una este asemănătoare cu cea pentru *rely on* și *smile*, iar cealaltă, unde aplicarea transformării de reciprocitate este limitată — cu excepția unor verbe —, la verbe cu regim prepozițional. Cea de-a doua formă — în propozițiile (7) și (9) — și-a pierdut caracteristica de pronominalizare, rămânând numai o transformare de reciprocitate. În celelalte două cazuri (8) și (10), prezența pronumelui de reciprocitate este facultativă în structura de suprafață, spre deosebire de (5) și (6). Totuși propozițiile (7) — (10) pornesc de la aceeași structură de bază, pe care ulterior o convertesc în structuri de suprafață diferite.

2.3. În cazul unor verbe ca *to coexist*, *to coincide* etc., marca semantică aparține configurației semantice proprii verbului: (11) *John's statement coincides with Jane's statement* sau (12) *John's and Mary's statements coincide*. Și în acest caz ocurența simbolului reciproc este facultativă în structura de suprafață: (13) *John's and Jane's statements coincide (with each other)*, pentru că prezența trăsăturii [+ RECIPROCITATE] în structura

⁴ Păreră că transformarea de reciprocitate se aplică asupra a două secvențe propoziționale este exprimată de Lila Gleitman, *Coordinating Conjunctions in English*, în „Language”, 41, 1965, pp. 260 — 293 și de Henry Niedzielsky, *A Contrastive Semantico-Syntactic Analysis of Pseudo Reflexive Verbal Constructions in English and Romanian*, în *The 2nd International Conference of English Contrastive Projects*, Bucharest University Press, 1976, pp. 207 — 224.

⁵ Dar în *John and Jack married two former class-mates*, *John and Jack* nu apar ca rezultat al aplicării transformării de reciprocitate, ci ca rezultat al coordonării la nivelul grupului nominal. Existența simbolului ODir nu permite asocierea verbului cu trăsătura [+ RECIPROCITATE].

⁶ Ca și verbele din construcțiile reciproce de tip A la Gabriela Pană-Dindelegan, *op. cit.*, p. 102 — 106; totuși nu toate trăsăturile sînt identice.

verbului asigură recuperarea semantică a informației după suprimarea simbolului [+ RECIPROCITATE].

3.0. În aceste exemple s-a analizat reciprocitatea ca derivând din două secvențe propoziționale coordonate ⁷. Deoarece trăsătura comună a construcțiilor verbale care exprimă ideea de reciprocitate este reflexivitatea semantică, s-a încercat în, unele studii, analiza verbelor reciproce în același fel cu verbele reflexive ⁸. Considerăm că rezultatele nu au fost concludente. Prin analiza pe care am făcut-o se poate concluda că dincolo de informația despre caracterul lor general semantic și de necesitatea indicării contextelor în care aceste construcții pot fi folosite, informația specific lexicală are în vedere înțelesul specific al verbelor discutate. Proprietățile lor sintactice și semantice le conferă un caracter aparte. Aceste proprietăți pot fi asociate unor întregi clase de verbe.

Este interesant că datele pe care le am examinat nu oferă o bază pentru o distincție clară între sintaxă și semantică. Modificările din structura de adîncime tind să ofere tot mai multe elemente ce pot fi folosite pentru exprimarea trăsăturilor semantice. Desemnarea unor trăsături semantice ca AGENT, RECIPROCITATE etc. are evidente consecințe sintactice. Toate aceste date trebuie luate în considerare în elaborarea unei teorii a predării acestor construcții vorbitorilor de limba română.

SOME OBSERVATIONS ON RECIPROCAL CONSTRUCTIONS IN ENGLISH

(Abstract)

The paper discusses three classes of reciprocal constructions established according to the generative processes and structures : (a) that have verbs with the feature [RECIPROCAL] in their semantic description ; (b) that have the feature [+ RECIPROCAL] assigned through a semantic transfer from the determinant and the pronoun is obligatory in the surface structure ; and (c) that have the feature [+ RECIPROCAL] assigned as for (b) but the occurrence of the pronoun in the surface structure is optional.

Noiembrie 1979

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

⁷ Așa cum apare la L. Gleitman, Gabriela Pană-Dindelegan și Henry Niedzielsky.

⁸ Este vorba de G. Lackoff și S. Peters, *Phrasal Conjunction and Symmetric Predicates*, in *Modern Studies in English*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1969 și Philip Baldi, *Reciprocal Verbs and Symmetric Predicates*, in *Papers from the 10th Chicago Linguistic Society*, Chicago University Press, Chicago, 1975, pp. 17 – 26.

NOTE LEXICALE ȘI ETIMOLOGICE

DE

IOANA ANGHEL

tândăl, tândlăr. *Tandăl* a fost notat de Emil Petrovici în cursul anchetei pentru ALR II, în localitatea Pecinișca—Băile Herculane, jud. Caraș-Severin, la întrebarea 6 492: „cum îi ziceți la acela care umblă prin sat și cumpără haine rupte?” Acest gen de negustor ambulant era numit mai frecvent, așa cum rezultă din anchetă, *zdrențar, rizar, dîrzar, telal*. *Tândăl*, avînd sensul „negustor de vechituri, persoană care vinde lucruri la talcioc”, e cunoscut și în Berzovia, jud. Caraș-Severin (com. Doina Grecu), iar forma *tandlăr*, cu același sens, în Berzasca, jud. Caraș-Severin (com. P. Neiescu). *Tandlăr* se întrebuițează cu nuanță peiorativă, așa cum rezultă și din următorul context: *umblă ca un tandlăr*, adică „murdar, neglijent îmbrăcat”. Cuvîntul provine din germ. dial. *Tandler* (lit. *Tändler*) „negustor de haine vechi, telal”.

Ambele varinate au și sensul „tîrg de vechituri, talcioc” (<germ. *Tandelmarkt*): *mă duc la tandăl* sau *la tandlăr* (com. Doina Grecu). Același sens ne-a fost comunicat și pentru *tândlărai*; *mă duc la tandlărai* = *mă duc la talcioc*. În plus, *tândlărai* (cf. germ. *Tändelei*) înseamnă și „dezordine, harababură, talmeș-balmeș (de lucruri)”. Cu acest ultim sens, dar în forma *tândărai*, e cunoscut și în Herendești, jud. Timiș (com. Nina Beltechi) și în Toager, jud. Timiș (com. I. Mării).

tandîr. Potrivit atestărilor de care dispunem, din fișierul *Dicționarului limbii române* (DLR), cuvîntul *tandîr*, care nu a fost inserat în dicționarele noastre explicative¹, e cunoscut în unele localități din Dobrogea și Muntenia, avînd mai multe sensuri. Din Mangalia s-a comunicat sensul de „postament, zid de piatră sau de cărămidă pe care e așezat cuptorul de piine” (cf. CHEST. II 321/136); pe această construcție din preajma cuptorului își pun țărani hainele la uscat (Bozioru, jud. Buzău; cf. CHEST. II 321/136). În Agighiol, jud. Tulcea, *tandîr* înseamnă „prispă”; la fel și în Somova, jud. Tulcea (cf. ALR II/I, h. 235/682), unde prin *tandîr* s-a răspuns și la întrebarea „pridvor”² (cf. ALR II/I, h. 234/682).

O răspîndire mai mare cunoaște cuvîntul *tandîr* ca termen păstoresc, denumind o împrejmuire, o îngrăditură, un fel de adăpost, mai ales pentru oi, construit, după împrejurări, din diferite materiale. „*Tandîru* [e] de forma unui semicerc, ridicat din pămînt și acoperit cu ogrinji” (I. Stoian, *Păstoritul în Rîmnicul Sărat*, în GR. S. VI, p. 44). „*Tandîrul* e un zid, o îngrăditură, un ocol pentru vite, în special pentru oi, făcut din nuiele,

¹ E înregistrat de Al. Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, Universidad de La Laguna, 1958—1961, ca variantă a lui *landur*.

² Cf. SCL, XVII, 1966, nr. 1, p. 146, unde *landr* „pridvor” e apropiat etimologic de rus. *lambur* „marchiză”.

din stuf sau din ogrinji, din paie etc.” (com. V. Băjănică, Țepeș Vodă, jud. Constanța). În Valea Prahovei, *tandîrul* e un adăpost pentru oi făcut din paie (cf. R. Vuia, *Tipuri de păstorit la români, sec. XIX – începutul sec. XX*, București, 1964, p. 99); în Cîmpia Dunării această împrejurare se face din stuf (p. 45). Construcția servește și pentru adăpostul ciobanilor (p. 45).

Cuvîntul este de proveniență turcă: tc. *tandır*³. În zonele în care circulă, există și alți termeni păstorești, de aceeași origine (cf. și R. Vuia, *op. cit.*, p. 42).

E interesant să amintim că același cuvînt turcesc, însă în forma *tandur*, a intrat în română cu sensul „recipient metalic portativ, umplut cu mangai, așezat sub o masă acoperită cu covoare, și care încălzește picioarele celor ce stau împrejur”. *Tandur* e înregistrat în majoritatea dicționarilor noastre, precum și în studiile care se ocupă de elementul turcesc în română⁴. El face parte din „cuvintele călătore”, reținute de Al. Graur în *Dicționarul*⁵ său: *tandur* <tc. *tandır* <ar. *tannur* <asir. *tinûru* „sobă mișcătoare”.

tapagău. E numele unei unelte de pescuit și a fost înregistrat într-un singur punct (345) Moieșeni, jud. Satu Mare, în cadrul anchetei pentru ALR I, la întrebarea „crîșnic sau roci”. În maghiară există cuvîntul *tapogató*⁶, de care acest regionalism poate fi apropiat semantic și etimologic. *Tapogató* e un instrument primitiv de pescuit, în formă de coș fără fund și capac, care se poate folosi numai în apele puțin adînci și tulburi, și din care peștii prinși se scot apoi cu mîna.

tarabulús, tarabuliu, taraból. Majoritatea dicționarilor noastre înregistrează cuvîntul *tarabulus*. Este vorba de un obiect de îmbrăcăminte, un fel de șal care se înfășura în jurul capului sau era legat în jurul brîului, ca cingătoare⁷. Obiectul era utilizat în secolul trecut și în Țara Românească, așa cum rezultă din următoarele citate extrase din I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, București, 1887: *În timpul lui Grigorie Vodă Ghica, pe la 1823 – 1824, cuconășii nu lăsau să le scape nici un prilej de ... a se lega la cap cu tarabolus* (p. 45). *Se lega cu un brîu roșu sau cu un tarabolus* (p. 98).

A fost explicat din numele propriu *Tarabulus*, denumirea turcească a orașului Tripoli, însemnînd deci „șal care provine din 'Tripoli'” (cf. TDRG).

Dar *tarabulus* mai avea și un alt sens, necunoscut dicționarilor noastre. Tot așa s-au numit și monedele turcești, atît de aur cît și de argint,

³ H. C. Hony, F. Iz, *A Turkish-English Dictionary*, Oxford, 1960.

⁴ Cuvîntul e cunoscut și în alte limbi din Peninsula Balcanică; scr. *tandara* „birt, elcrejumă (unde se servesc mincăruri prăjite)” <tc. *tandır* „aparat, dispozitiv din argilă pentru fript și încălzit” (cf. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, fasc. 75, Zagreb, 1962), *tandara* „grătar, birt” <tc. *tandır* „cuptor mic de tablă; grătar” (cf. A. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo, 1965, p. 599); ngr. τανδούρι „tandur” (cf. A. Th. Hépitès, *Dictionnaire grec-français*, III, Atena, 1910).

⁵ *Dicționar de cuvinte călătore*, București, 1978. Cf. și K. Lokotsch, *Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs*, Heidelberg, 1927, unde prezența termenului arab și a celui turc e semnalată și în numeroase alte limbi.

⁶ Cf. *Magyar Értelmező Kéziszótár*, Budapesta, 1972.

⁷ Cu sensul de „cingătoare, brîu bărbătesc colorat, mai ales de mătase”, e cunoscut și în sîrbocroată: *trabolos, traboloz* <tc. *trabulus* (salt). Cf. A. Škaljić, *op. cit.*, p. 620. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, fasc. 77, Zagreb, 1963.

bătute la Tripoli începînd din 1520, sub sultanul Suleiman I și pînă în 1808 sub Mahmud II⁸ și care au circulat și în Principate. Se cunoaște faptul că în țările române au circulat în trecut monede din statele vecine sau apropiate; numeroase dintre ele proveneau din Imperiul otoman. În perioada fanariotă monedele turcești circulau cu prioritate, iar tranzacțiile comerciale se făceau tot după sistemul turcesc⁹. În timpul lui Grigore Ghica Vodă se stabilesc noile cursuri ale monedelor în Țara Românească, în funcție de cursul pe care acestea îl aveau în Imperiul otoman. *Tarabulusul* sau *tarabuliul* de aur bătut ultima dată la Tripoli în 1808, valora la Constantinopol 12 piaștri, după cursul oficial din 1822¹⁰, iar în Principate cursul lui era stabilit la 12 taleri¹¹. La acest fapt se face referire și într-un act din 1822, publicat în culegerea de *Documente privitoare la economia Țării Românești (1800—1850)*, București, 1958, vol. I, p. 261, în care moneda de care ne ocupăm e menționată în forma *tarabol*.

tarán. *Ocheana* sau *babușca albă* e numită în Delta Dunării *taran*, numire populară înregistrată de Gr. Antipa în lucrarea sa, *Fauna ichtiologică a României*, București, 1909, p. 181¹².

Termenul a fost împrumutat din ucraineană: *мапан*¹³; cf. și rus *мапань*¹⁴ (*Rutilus rutilus Heckeli*).

tarăncă. *Taranca*, un soi de babușcă mare (30—50 cm), trăiește în zonele cu apă dulce ale Mării Negre și ale Mării de Azov, de unde intră și în unele riuri (cf. C. Antonescu, *Peștii din apele Republicii Populare Române*, București, 1957, p. 136). A fost menționată și de Gr. Antipa, *op. cit.*, p. 711. Varianta *talancă* a fost comunicată din Frumușița, jud. Galați (cf. II III 195).

Numele provine din ucr. *мапанка*¹⁵ „peștele *Leuciscus Heckeli Nordmann*”.

tarășcă. M. Băcescu, în lucrarea *Peștii, așa cum îi vede țăranul pescar român*, București, 1947, a înregistrat acest termen în Balș, la gura Argeșului, ca nume al unui pește pe care nu l-a putut identifica: „pește de forma caracudei, negru, ce trăiește la papură” (p. 185).

În ce privește originea termenului, el poate fi explicat prin rusă, din *мапука*¹⁶ „peștișor mărunț folosit ca momeală, ca nadă”.

tîrbă. Regionalism notat numai în Birsana, jud. Maramureș, cu prilejul anchetei pentru ALR II, la întrebarea: „cum numiți mîncarea

⁸ Cf. H. Dj. Siruni, *Monetele turcești în țările române*, în „Balcania”, II—III, 1939—1940 p. 74.

⁹ *Ibidem*, p. 25 și urm.

¹⁰ *Ibidem*, p. 40 și 74.

¹¹ *Ibidem*, p. 32.

¹² Și F. R. Atila, *Peștii și pescuitul*, București, 1916, p. 330, menționează *taranul*, preluînd informația din Antipa, dar îl localizează greșit.

¹³ Cf. B. D. Hrinčenko, *Slovar ukraïnskogo jazyka*, Kiev, 1909, s.v.

¹⁴ Cf. M. Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch*, vol. III, Heidelberg, 1958. În rusă etimologia cuvîntului e neprecizată.

¹⁵ Cf. B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, s.v.

¹⁶ Cf. Vl. Dal', *Tolkovij slovar živoj velikorusskogo jazyka*, Moscova, 1955, s.v. *мапань*.

făcută din felii de pâine uscată muiate în apă fiartă și peste care se pune brinză?”

În unele puncte s-a răspuns prin *păpară*, *păpăruie*, *bou breaz*, *mîndrușcă* etc., iar în numeroase localități informatorii au afirmat că nu se face o astfel de mâncare.

Termenul de care ne ocupăm e un împrumut din ucr. *мупба*¹⁷, pe care l-am găsit atestat numai cu sensul „Mehlbrei”.

Aprilie 1980

*Institutul de lingvistică
și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

¹⁷ Cf. E. Żelechowski, *Ruthenisch-deutsches Wörterbuch*, Lvov, 1886.

DIN TERMINOLOGIA CÎNEPEI. NOTE LEXICALE

DE

ELENA COMȘULEA

Întreprinzînd un studiu lexical asupra termenilor pentru meliță și părțile ei, pe baza unui material cules din graiurile populare, am considerat util să aducem cîteva completări informațiilor oferite de dicționare cu privire la aria semantică, circulația, paradigma sau etimologia unor cuvinte din acest sector al vocabularului și să subliniem prin aceasta importanța materialului dialectal, strîns de-a lungul anilor, pentru cunoașterea temeinică a lexicului românesc.

călcătoare de fuioare. Într-un studiu cu caracter etnografic¹ se descrie o veche instalație folosită în județul Satu Mare pentru înlăturarea puzderiilor din fuioare și pentru înmuierea fibrelor. Este alcătuită din trei părți : *un fus*, avînd o scobitură în care se introduce fuioarele melitate în prealabil, două *blăni* cu șase *sucituri* verticale, fixate la distanță, și o *rudă* cu ajutorul căreia se învîrtesc blănilor în jurul fusului. Puzderiile sînt eliminate prin frecarea fuioarelor de sucituri.

Instalația este numită *călcătoare de fuioare*, iar operația la care sînt supuse fibrele textile, *călcăt*. Denumirea, care încă nu a reținut atenția lingviștilor, provine, după cum explică și autorul studiului, de la obiceiul călcatului cînepii cu picioarele, practicat mai demult în Țara Oașului și în lunca Someșului. Este un procedeu asemănător tescuirii strugurilor prin călcarea lor cu picioarele (în călcător).

cordenci. *Cordenci* (<*coardă* + suf. *-enci*) este înregistrat în DA cu unul dintre sensuri „bucată de lemn mobilă a melitei, cu care se rup firele de cînepă (VICIU, GL.) sau de în (VAIDA, CABA, SĂL.) ; limbă”.

Numărul mare al localităților din care s-au primit răspunsuri la Chestionarul III „Firul” al Muzeului limbii române (CHEST.)² atestă circulația cuvîntului într-un teritoriu larg și bine delimitat din Maramureș, nordul Transilvaniei și al Crișanei (91, 250, 252, 254, 262, 264, 281, 282, 286, 299, 306, 344, 348, 351, 352, 356, 358), ceea ce confirmă și ALRR - Mar. (vol. II, h. 500), care, cu două excepții (237, 240), l-a înregistrat în toate punctele anchetate.

Menționăm și formele de plural ale cuvîntului : *cordence*, *cordenciuri*, precum și variantele sale lexicale : *codrenci* (ALRR — Mar., 235, 236, 237) — formată prin metateză, *scordenci* (CHEST., 250, 348, 351 ; pl. și m. *scor-*

¹ Ivan Iurașciuc, *Instalația populară — „călcătoare de fuioare”*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei” pe anii 1971—1973, p. 325 — 331.

² Vezi lista localităților anchetate pentru Chestionarul III „Firul” al Muzeului limbii române la Elena Comșulea, *Din terminologia firului : cînepă, haldan, pobirc*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 73 — 76.

denci, ALRR — Mar., 225), *șcordenci* (ALRR — Mar., 223, 226) și *șcordenț* (ALRR — Mar., 229) — formate prin proteza unui *s*, respectiv *ș*.

melicioară, melițică, melițuca, melițuică. În cursul procesului de prelucrare a cînepei, pentru obținerea fuiorului cît mai curățat de părțile lemnoase, se mai efectuează, în unele zone din țară, mai ales în Moldova, după melițarea propriu-zisă, operația de trecere a firelor printr-o unealtă asemănătoare meliței, dar mai mică, mai fină. Această unealtă este numită cu diminutive, derivate ale substantivului *meliță*. *Dicționarul limbii române* (DLR), tomul VI, litera **M** înregistrează pe *melițuică* și *melițuca*, primul fiind considerat termenul literar pentru noțiunea la care ne referim. În ce privește pe *melițuică*, adăugăm singurei atestări cunoscute de redactorii DLR (A V 15) CHEST. III „Firul” cu punctele 137 (Benic — Alba), 531 (Miroslăvești — Iași), precum și răspunsul la întrebarea 1 228, înregistrat de către cercetătorii care au efectuat anchetele dialectale pentru NALR — Mold.³ în punctul 481 (Vama — Suceava), unde s-a notat și pl. *melițuci*.

Materialul lingvistic pe care l-am cercetat mai conține forme: *melițică* (CHEST., 630, ALR, II, s. n., vol. I, h. 257/520, NALR — Mold., 616, 619, 623, 625, 658) cu varianta lexicală *melețică* (NALR — Mold., 604, 605, 658), cu pl. *melițici*, și *melicioară* (CHEST., 376).

mîtcă. Cuvîntul *mîtcă* este cunoscut în limba română, așa cum o ilustrează DLR, tomul VI, litera **M**, cu mai multe semnificații, nucleul său semantic conținînd ideea „bucată de lemn, băț (cu care se bate ceva)”. Izvoarele populare care menționează cuvîntul dovedesc răspîndirea lui cu precădere în Oltenia și în zona limitrofă din sud-vestul Transilvaniei.

Mai recent, NALR — Olt. (vol. III, h. 496) pune în lumină o semnificație pînă acum necunoscută, dar care se încadrează perfect structurii semantice a cuvîntului, și anume „limba meliței”, înregistrată în punctul 942, alături de *cuțit*. Privit din punctul de vedere al ansamblului lexical al termenilor pentru noțiunea „limba meliței”, *mîtcă* aparține unui subansamblu de cuvinte a căror semnificație principală este aceea de „obiect cu care se bate, se zdrobește, se fărîmîțează”, din care fac parte și : *bătător*, *bătălău*, *bățuș*, *bătătoare*, *cioacă*, *tocător*, *tocătoare*, *zdrobitor*, *zdrobalău*, *căravălău* etc.

În ce privește etimologia, considerată în DLR necunoscută, credem că se poate accepta originea slavă pe care o amintea E. Petrovici, cînd scria : „Din același radical slav *mot-* este și apelativul românesc *mătcă*, *mîtcă* „bătătoare putineiului de făcut unt” <bg. *mătka* „putinei”⁴.

năbó(i)nic. În DLR, tomul VII, partea 1, litera **N**, este înregistrat substantivul neutru *năbonic*, cu varianta lexicală *năbolnic*, pe baza a trei izvoare (H XVIII 175, L. COSTIN, GR. BĂN. 143, com. din Brădișorul de Jos — Oravița), care atestă circulația lui în Banat, ca denumire pentru „instrument de lemn, avînd forma unui cuțit, cu care se bate cînepa”.

³ Pentru localitățile anchetate, vezi Stelian Dumistrăcel, *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova și Bucovina. Probleme ale elaborării*, în LR, XXV, 1976, nr. 5, p. 547 — 558 ; Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, București, 1978, p. 200 — 204.

⁴ E. Petrovici, *Daco-slava*, în DR, X, 1941, p. 248. Vezi și S. Pușcariu, *Recenzii*, în DR, III, 1923, p. 834 ; Al. Procopovici, *Recenzii*, în DR, IV, 1924—1926, p. 1161.

Pluralul nu este menționat. În ce privește etimologia, se spune „cf. năboi², naboinic³”, ultimul dintre aceste cuvinte avînd precizată originea, rus. *nabojnik*.

Cu același sens, *năbonic* apare și în CADE, care se bazează pe LIUBA- IANA; M. CADE adaugă și pluralul *năbonice*.

Anchetele dialectale efectuate prin corespondență (CHEST. III „Firul”, întrebările 27—40) sau direct (ALR II, s.n., vol. II, h. 258; NALR — Banat, întrebarea 1 229) largesc informațiile cu privire la răspîndirea geografică a termenului și la formele sale lexico-gramaticale.

Cuvîntul a fost înregistrat în localități în care unealta de melițat este proțapul (rar, capra sau piua), prin urmare nu denumește o limbă de meliță propriu-zisă, ci un obiect mobil, detașat, un mai de lemn cu care se bate cînepa. Dialectologii care au efectuat ancheta pentru NALR — Banat au notat în punctele 4, 5, 15, 34 forma *năboinic*, pl. *năboinice*. Aria sa de circulație ne duce spre un etimon sîrbocroat, *nabojnik*⁵, care poate explica, formal și semantic, termenul românesc. Acceptînd această etimologie, forma titlu de înregistrare lexicografică ar fi *năboinic*, cu variantele *năbonic* (CHEST., 19, 20; ALR II, s.n., vol. II, h. 258/29; NALR — Banat, 6, 8, 11, 13, 18, 27, 35, 37, 38, pl. și m. *năbonici*, *ibidem*, 14) și *năbolnic* (NALR — Banat, 10, 12, 23).

piuă. Zdrobirea tulpinii lemnoase a cînepei, în vederea desprinderii fibrelor textile, se face folosindu-se în general, în prima fază, melițoiul. În unele localități se utilizează însă alte unelte speciale sau chiar unelte care au altă destinație principală în gospodărie (proțap). Un studiu etnografic⁶ semnalează, în județul Dolj, instrumentul numit *piuă*, constînd dintr-o bucată de lemn dreptunghiulară, la capete cu scobituri, peste care se așază cînepa pentru a fi bătută cu un bătător de lemn, un fel de mai. Operația se face pe pămînt.

Probabil, cuvîntul *piuă*, înregistrat în punctul cartografic 872 (Măceșu de Jos — Dolj), anchetat pentru ALR II (*cînepa o batem în piuă cu maiu (măiuș) și apoi o tragem și la meliță*), denumește tot instrumentul descris mai sus.

valău. Unele lucrări lexicografice (TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM) și de dialectologie (ALR II, s. n., vol. II, h. 330; FD, IX, 116; LEXIC REG., II, 42, 75, 105, 109) înregistrează cuvîntul *valău* (*vălău*) <magh. dialectal *vălu* (mai apropiat formal ar fi magh. dialectal *váló*), cu sensul de jgheab folosit pentru adăpatul vitelor, pentru hrănirea porcilor sau pentru scurgerea apei dintr-o fîntînă. Atestările pe care le cunoaștem dovedesc circulația termenului în sud-vestul Transilvaniei, Crișana, Banat și nordul Olteniei.

Semnalăm și sensul, format prin analogie, „trupul meliței cu scobitura în care se mișcă limba”, pe care îl are cuvîntul *vălău* în punctele 16 (Pirvova — Caraș-Severin), 104 (Tărtăria — Alba) și 114 (Unirea — Hunedoara) din CHEST. III „Firul”.

⁵ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* al Academiei din Zagreb, s.v.

⁶ Marcela Focșa, *Tehnici tradiționale pentru prelucrarea cînepii*, în „Cibinium”, Sibiu, 1967—1968, p. 141—152.

văgdălău. Ca denumiri pentru noțiunea „melițoi” s-au înregistrat de ALR II formele *văgdălău* în 5978/574 (Mihăileni — Harghita) și *băgdălău*, pl. *-lăie* în 5984/47 (Vălcani — Timiș). Anchetele mai noi pentru NALR — Banat atestă în punctul cartografic 63 (Beba Veche — Timiș) forma *vădgălău*, pl. *-lăie*.

Nu au fost incluse în dicționarele românești apărute pînă în prezent. Etimonul lor este magh. dialectal *vagdaló* „meliță”⁷.

Aprilie 1980

Institutul de lingvistică
și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

⁷ Szinnyei József, *Magyar tájszótár*, Budapesta, 1897—1901.

NOTE SEMANTICE ȘI ETIMOLOGICE

DE

EELICIA ȘERBAN

chêrsă, chersăgei, persăcei, piersecéle. Cuvîntul *persăcei* este lucrat în DLR (p. 462) cu etimologia necunoscută, deși reprezintă, în mod cert, o variantă în formă de plural a lui *piersicel*, nume al aceleiași plante, „canale” (*Impatiens balsamina*), la care, dealtfel, se specifică faptul că se folosește mai ales la plural (DLR, p. 583).

În *Dicționarul etnobotanic* al lui Al. Borza (București, 1968) găsim și o altă variantă, *chersăgei*, cu fonetism regional, deci *piersegei*, pe care DLR nu o consemnează, pe cînd la *piersică* este dată varianta *piersegă*.

Urmărind cuvintele în care *che-*, *chi-* ar putea fi forme palatalizate pentru *pie-*, *pi-*, am găsit în DA și *chersă* „zarzără” (comunicare din Straja — Rădăuți), socotită acolo „o formă reconstituită din dialectalul *chersăo* = *piersic*”. Din materialul *Atlasului lingvistic român II*, DLR reține la *piersică* varianta *piersă*, cunoscută tot în nordul Moldovei, dar nu introduce și atestările publicate în DA s.v. *chersă*. Confuzia între „zarzără” și „piersică” se explică prin faptul că *piersica* este puțin cunoscută în zonă: pe fișa din atlas se menționează că informatorul din Mihăileni (punctul 574) nu a văzut în sat asemenea fructe.

În DLR *piersicel* („canale”) și *piersecele* (aceeași plantă) sînt lucrate cuvinte aparte, pe temeiul unor etimologii diferite: *piersic* + suf. *-el*, respectiv *piersică* + suf. *-ele*. Cea dintîi ni se pare justificată, întrucît planta în întregime poate fi asemănată cu un piersic sau cu un arbust foarte mic (regional se mai numește și *copăcei*, *răchitică*, *sălcioară*). Nici un element al plantei însă nu prezintă vreo analogie cu fructul piersicului, astfel încît să-și poată trage de aici numele. *Piersecele* provine în realitate din *piersicei*, cu schimbarea genului gramatical; exemple de acest fel sînt numeroase ca nume de plante — amintim doar *aișoară* < *aișor* (*Lathyrus tuberosus*, cf. Al. Borza, *op. cit.*, p. 97) și *măzărel* < *măzărică* (*Lavandulă angustifolia*; *ibidem*, p. 99).

pătlăgean. La cuvîntul *pătlăgea*, în DLR categoria gramaticală indicată este s.f., s.m., acest s.m. referindu-se la faptul că substantivul ar fi masculin cu sensul (3) „rodii” (*Punica granatum*), în formele *pătlăgean*, *pitlăgean*, *pillijan*. Contradicția dintre forma feminină a cuvîntului-titlu și indicarea categoriei gramaticale se putea evita aici: *pătlăgean* „rodii” este un alt cuvînt, derivat regresiv de la *pătlăgeană* „rodie”, ca atîtea alte nume de pomi fructiferi¹.

permendúr, perminvár. Ambele sînt denumiri ale unor aliaje, lucrate în DLR cu etimologia necunoscută. *Perminvar* figurează în dicționarul

¹ Cf. Th. Hristea, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, București, 1968, p. 66 — 99.

Larousse ², cu explicația „nom déposé; de *permé[abilité]* et *invar[iable]*”. *Permendur* s-a format, desigur, tot în franceză, prin compunerea à două cuvinte abreviate, *perm[éabilité]*, și, probabil, *endur[cir]*.

pistui, piscui, pistui. Sint redactate în DLR ca trei cuvinte independente, ultimele două însemnând „a obliga la tăcere, a impune liniște”. *Pistui* și *pistui*, ca derivate de la onomatopeea *pst* cu sufixul *-ui*, diferă numai prin vocala introdusă în grupul de consoane, pentru a facilita pronunțarea, ceea ce nu justifică tratarea lor în dicționar ca articole separate. Cît despre *piscui*, acesta este considerat un derivat de la interjecția *pis*, variantă a lui *pis* (DLR) „strigăt cu care se cheamă pisica”. Această relație semantică este neverosimilă. Să credem într-o legătură a verbului cu expresia *a nu zice nici pis?* Ni se pare mai curînd o modificare a lui *pistui* în *piscui*, prin înlocuirea dentalei surde cu oclusiva velară surdă.

pițiguș, pițigușă. Sensul 5 al cuvîntului *pițiguș* în DLR este „pom nedefinit mai de aproape”. La *pițigușă*, sensul 3 este „fructul pițigușului (5)”, cuvîntul fiind considerat un derivat de la *pițiguș*. Este, probabil, același cuvînt cu *pîrțigușă*, definită „fructul pîrțigușului (1)” și derivat în DLR de la *pîrțiguș* „specie de prun ale cărui fructe sînt foarte mici și cu simburii care se desprind ușor de carnea fructului”. Apropiat de acesta, ca sens și ca formă, este *fîrțicușă* (*Prunus insititia*), lucrat în DA s.v. *fîrțicușă* (după D. Brandza), cu etimologia necunoscută.

Chiar dacă autorii n-ar fi acceptat să unifice *pițigușă* cu *pîrțigușă*, s-ar fi putut porni, în ambele cazuri, de la fruct, considerînd denumirea pomului drept un derivat regresiv, separînd *pițiguș* „pom” de pasărea cu același nume, deoarece între acestea nu există nici o legătură de filiație semantică.

plaiurea, plaiște. În DLR *plaiurea* este considerat ca o variantă (cu genul neprecizat, accentul necunoscut) a lui *plai*, purtînd indicația „popular”. Forma aceasta apare, după cum arată materialul publicat, numai în balade populare, și anume în *Badiu* și *Stanislav*, rimînd cu *aiurea*, în versurile introductive: *Pe dincolo, pe dincoala, Umblă turcii d-aiurea, D-aiurea prin plaiurea*. Pare să fie pluralul *plaiuri*, modificat din necesități de rimă, și nu o variantă „populară”, în accepțiunea dată termenului ca indicație de răspîndire în DLR (deci neacceptat de limba literară, dar utilizat în vorbire pe întreg teritoriul românesc).

Plaiște ar fi, după DLR, un derivat de la *plai* cu sufixul *-iște*. E greu de admis o asemenea utilizare a sufixului *-iște*. Cuvîntul este extras dintr-un cîntec popular moldovenesc, pentru care cităm o paralelă bine cunoscută în Transilvania: *Știi tu, mîndră, știi tu, știi, Cînd eram noi doi copii Și sedeam pe pajîște Și vorbeam de dragoste*; o variantă din Maramureș a acestor versuri este citată în DLR s.v. *pajîște*. Prin urmare *plaiște* nu este un derivat de la *plai*, ci rezultatul unei contaminări incidentale a acestuia cu *pajîște*.

răgădui. În notele etimologice publicate în LR, XXVIII, 1979, nr. 1, Mihai Mitu se ocupă și de verbul *a răgădui*, afirmînd că etimologia dată în DLR primului omonim cu această formă este greșită: „nu poate proveni din magh. *ragad* (subst.), cum notează DLR, IX, 77, ci din verbul derivat de aici, *ragadni*” (p. 20). La o sumară informare se poate constata că în

² Trois volumes en couleurs, Paris, [1966].

DLR, pentru verbele maghiare, este dată nu forma de infinitiv (în cazul de față *ragadni*), ci, așa cum se obișnuiește și în lexicografia maghiară modernă, cea a persoanei I a prezentului indicativ (*ragad*); prin urmare etimonul, indicat corect în DLR, este verb. Dacă ar fi existat neconcordanțe între cuvântul românesc și etimon, în DLR ar fi fost specificat.

tabacá, tabalhaná, tabaná, tahaná. Pentru toate aceste forme, sensul este „tăbăcărie”: *Tabacalele ... ce au făcut tabacii* (document din anul 1837, în *Documente privitoare la economia Țării Românești*, vol. II, București, 1958, p. 667); *Cercetarea tabalhanalelor aflate în preajma orașului* (document din același an, *ibidem*, p. 692; cuvântul se repetă aici de șase ori, în forma *tabalhana*). Etimonul pentru *tabaca* și *tabalhana* este tc. *tabakhane*³, cu disimilarea oclusivei velare -c- înaintea velarei -h- în cazul variantei *tabalhana*.

Mai puțin clar este sensul lui *tabana* în următorul context: *Toți turci[i] pe margini ne sînt prietini cunoscuți, că toți fac negustorie, socotesc să fim apărați, mai virtos ... tabanaoa* (sic) *o cînstesc foarte* (scrisoare din 1821, ap. N. Iorga, *Scrisori de negustori*, București, 1825, p. 153). Înțelesul se precizează însă prin comparație cu *tahana* (dintr-o altă scrisoare datată 1821): *Chir Vasili e la tahana, la Giorman, să lege cordovanele* (*ibidem*, p. 154), *cordovanele* fiind un fel de piei fine⁴. Sensul ar fi, prin urmare „tăbăcărie”, ca și al tc. *taphane*⁵, din care provin *tabana* și *tahana*.

tătulă. Este denumirea care se dă plantei „ciumăfaie” (*Datura stramonium*); în *Răspunsurile la Chestionarul lingvistic al lui B. P. Hasdeu*, cuvântul este înregistrat în Dobrogea (II 243, III 385, 399) și în Moldova (XII 114, 396, 416; la acestea se adaugă o comunicare făcută de S. Fl. Marian). În dicționarul lui Al. Borza, denumirea aceleiași plante apare în forma *tătură*, a cărei sursă nu am putut-o identifica: în lucrările citate de autor, pe care am avut posibilitatea de a le verifica (aparținând lui N. Leon, D. Grecescu, V. Bianu și Zach. C. Panțu), nu am găsit denumirea aceasta.

Întrucît accentul cuvîntului nu era menționat în nici unul dintre izvoare, am făcut în anul 1978 un sondaj în două dintre localitățile din care proveneau răspunsurile la chestionarul lui Hasdeu; ambele răspunsuri indică accentul pe silaba a doua, precum și faptul că forma *tătură* este necunoscută⁶.

Considerăm că, în limba română, cuvîntul *tătulă* provine din tc. *tatula*⁷.

térde. Înregistrat din Libotin (Baia Mare), înseamnă „coș de nuiele cu minere, în care se adună la cules știuleții de porumb” (cf. *Lexic regional*, [vol.] 2, [București], 1967, p. 113). Este, probabil, o variantă a lui *chel-*

³ Vezi H. C. Hony, *A Turkish-English Dictionary*, second edition, Oxford, 1957.

⁴ Vezi DA. În unele regiuni, precum Munții Apuseni, cuvîntul se păstrează și azi, dar numai ca termen de comparație: *negru ca cordovanul*.

⁵ Vezi W. Radloff, *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialekte*, dritter Band, St. Pétersbourg, 1905, 954.

⁶ Informațiile le-am primit prin bunăvoința directorului și a profesorului de limba română de la Școala generală nr. 1 din Slobozia-Conachi și a directorului Școlii generale din Șivîța (județul Galați).

⁷ Vezi H. C. Hony, *op. cit.*

teu „coș, paner” (< magh. *töltő*), cuvînt prezentînd și formele *telteu*, *telte*, cărora L. Tamás înclină să le adauge și pe *tartău*⁸.

terinbleh. Figurează într-o însemnare din 1754: *1 cutia de terinbleh* (ap. N. Iorga, *Scrisori și inscripții ardelenice și maramureșene*, București, 1906, p. 68). După cuvîntul german din care provine, *Ternbleh*, deducem că denumește un fel de tinichea.

testarditate. Cuvîntul apare în scrierile lui N. Filimon: *Ceea ce mi s-a părut curios și foarte bizar la națiunea aceasta este testarditatea lor și pasiunea de a discuta totdeauna despre toate* (*Opere*, vol. II, [București], [1957], p. 163). Cuvîntul pare să fie format de la it. *testardo* „care acțiunează totdeauna după propria judecată”.

tătă. *Dicționarul de neologisme* de F. Marcu și C. Maneca, ediția a III-a (București, 1978), reia cuvîntul *tetă* din ediția precedentă, schimbînd indicația „rar” prin „anglicism” și menținînd glosarea „guvernantă”, precum și etimonul presupus: engl. *tete*.

După cum remarcă și Th. Hristea⁹, cuvîntul nu pare să fie un anglicism. Se știe că în Banat și în sud-vestul Transilvaniei *tetă* este un termen de adresare, provenit din scr. *teta* „mătușă”¹⁰. Din cit ne-am putut informa, schimbarea sensului s-a petrecut în Transilvania astfel: femeii de origine din Banat, angajate în familii pentru a se ocupa de copii (și a-i deprinde cu limba germană), i-au învățat pe aceștia să li se adreseze cu *tetă*, ca termen de respect pentru o persoană mai în vîrstă, iar părinții au preluat acest termen. „Anglicismul” din dicționarul de neologisme este, probabil, un cuvînt de origine sirbească.

ticérnă. Pentru „uluci pe care curge apa la streășină”, în ancheta de pe Valea Crișului Negru, în localitatea Finiș, s-a obținut răspunsul *ticernă*. Este o variantă a lui *cetîrnă* (< magh.), rezultată prin metateză, de la forma *citernă* (vezi DA).

tînăs. La întrebarea „vraf de griu”, în localitatea Băneasa (lingă Medgidia) s-a răspuns *tînăs* (ALR I 912/984). Etimonul este tc. *tinaz*¹¹.

tropănca. Este numele unui dans popular dobrogean (numit și *tropăita*), descris de G. T. Varone în *Dicționarul jocurilor românești*, București, 1931, p. 151 (vezi și TDRG, *Răspunsuri la Chestionarul lingvistic al lui B. P. Hasdeu*, II/282, XIV/347). Se cunoaște și în variantele *tropănca* („Analele Dobrogei”, XI, 1930, p. 38), *tropînca* (G. T. Niculescu-Varone, loc. cit.). Provine din bg. *тронанка*¹².

troposi. În *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, vol. II, harta 525, punctul 899 (Zimnicea), este înregistrat *troposi* „a însăila”. Provine din bg. *троноса*¹³.

tup. Într-o foaie de zestre din anul 1815 este consemnată *1 giubea cu tup dă jder* (N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. III, București, 1904, p. 45). După cum reiese și din context, cuvîntul *tup* înseamnă aici „blană”, ca și etimonul său, tc. *tup*¹⁴.

⁸ L. Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapest, 1966, p. 195 – 196.

⁹ *Anglicisme reale și aparente*, în „România literară”, 1978, nr. 50, p. 8.

¹⁰ Cf. V. Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București, 1966, p. 30.

¹¹ Vezi H. C. Hony, op. cit.

¹² Vezi N. Gerov, *Rečnik na bălgarski ezik ...*, Plovdiv, 1901.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Vezi H. C. Hony, op. cit.

țăcăraș. În ghicitoarea pe care o reproducem mai jos și al cărei răspuns este „capul omului”, toate elementele sint decodabile : *Am un țăcăraș ; Lîngă țăcăraș Este o poieniță ; Lîngă poieniță, Două păduri dese* etc. (A. Gorovei, *Cimiliturile românilor*, București, 1898, p. 44); dintre acestea, *țăcăraș* ar fi metafora pentru „părul capului”. Rămîne să deducem care este sensul propriu al cuvîntului.

Termenii de comparație pentru „părul capului” în ghicitori, enumerați de G. Pascu, sint : *crîng, pădure, claie, dumbravă, movilă, huci*¹⁵; autorul nu face nici o supoziție asupra sensului pe care l-ar avea *țăcăraș*. Se pare că metafora, în cazul de față, este „huceag” sau „tufăriș” = „părul capului”. Gorovei a reprodus ghicitoarea după „Revista critică” (IV, 1896, p. 300), de unde aflăm că a fost comunicată din Focșani. Prin Muntenia găsim două cuvinte care ni se par înrudite cu *țăcăraș* : primul este *țăcăliș* „tufăriș, lăstăriș” (G. F. Cîușanu, G. Fira și C. M. Popescu, *Culegere de folclor din jud. Vîlcea și împrejurimi*, București, 1928, p. 206; D. Udrescu, *Glosar regional Argeș*, București, 1967) și „grămadă de coji mărunte, amestecătură de surcele, așchii etc.” (D. Udrescu, *op. cit.*); celălalt cuvînt este *țacăr* „bețișor ascuțit rămas de la curățirea pomilor” (comunicare din Turnu-Măgurele) și, la plural, „vrejuri de rapiță și de fasole” (ALR I 953/900). Pentru nici unul însă etimologia nu este cunoscută. Prin sudul Banatului există *cicar* „tufă deasă, tufiș; huci” (DA, NALR - Banat 1 295/1, 4, 1 296/3, 16, 25).

țighidiș. O comunicare mai veche din Avrig semnală cuvîntul cu sensul de „mic funcționar însărcinat cu publicarea ordonanțelor *date de primar*”. Etimonul este magh. *segéd-tiszt*¹⁶, un compus format din *segéd* „ajutor” și *tiszt* (învechit) „funcționar”.

Martie 1980

Institutul de lingvistică
și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

¹⁵ G. Pascu, *Despre cimilituri*, Iași, 1909, p. 214.

¹⁶ *A magyar nyelv értelmező szótára*, 6-todik kötet, Budapest, 1961.

CU PRIVIRE LA DEZVOLTAREA ARIILOR SEMANTICE ALE VERBELOR *A ȚINTI*, *A ȚINTUI*, *A AȚINTI*

DE

VALENTINA ȘERBAN

Din seria derivatelor verbale formate pe teren românesc de la o bază nominală fac parte și verbele *a ținti* și *a țintui* (de la *țintă* < v. sl. *цѣта* „ban, monedă”). Dicționarele explicative ale limbii române (SCRIBAN, D., CADE, DL, DM, DEX) tratează aceste verbe în articole separate, iar pentru etimologie trimit la *țintă*. Doar DEX indică și sufixul *-ui*, cu care este derivat verbul *a țintui*.

Astfel de formații paralele, în *-i* și *-ui*, sînt cunoscute limbii române. În cadrul lor, Laura Vasiliu¹ distinge o categorie a împrumuturilor (vechi slave, slave moderne, latino-romanice, maghiare, neologisme) și una a verbelor formate în românește (de la substantive, adjective, numerale, interjecții).

În cazul nostru, alături de *a ținti* și *a țintui* există și forma cu prefix : *a aținti* (din *a-* + *ținti*). Toate trei se mențin în limba română, așa cum atestă dicționarele, ca forme literare.

În general, formațiile de acest fel păstrează sensul fundamental al substantivului de la care derivă și uzul preferă, de obicei, una dintre forme. Alteori, evoluția semantică se petrece diferit, așa cum este și în cazul verbelor analizate de noi. Le vom urmări mai îndeaproape, în dezvoltarea lor, pentru a surprinde trăsăturile care le deosebesc de alte verbe din grupul amintit.

Derivînd de la *țintă*, el însuși un cuvînt cu o cuprinzătoare sferă semantică, verbele cunosc și ele o evoluție semantică bogată. Ceea ce le caracterizează în primul rînd, așa cum reiese din conținutul lor, este faptul că fiecare dintre ele a preluat ca sens fundamental accepțiuni de bază ale substantivului *țintă*, fără însă ca acestea să se suprapună. Astfel, *a ținti* a împrumutat sensurile mai noi ale lui *țintă*. De la „semn sau loc în care se ocheste cu o armă” (*Mare este omul, iar la războiu pre mică-i este ținta*. NECULCE, L. 243 ; *Să mă mai apuc acum să mă expun și țintei pistolului său ?* NEGRUZZI, S. I, 211) verbul și-a format sensul de bază : „a îndrepta arma luînd drept țintă pe cineva sau ceva ; a ochi” (*Prea rar să întîmpla de nu nimere sămnul în care ținte*. DRĂGHICI, R. 152/15 ; *Țintii cercul*. *Aruncai săgețile și zburară pe d-alături*. DELAVRANCEA, O. II, 99), la care s-au adăugat apoi și alte subsensuri derivate de la acesta : „a atrage atenția asupra unei ființe sau a unui lucru” (*Ținti îndată luarea-aminte a ocîrmuirii asupra sa*. ARHIVA, R. I, 1) și figurat : „a lovi în cineva sau în ceva, satirizînd sau criticînd defectele pe care le are” (*Schițele și povesti-*

¹ Sufizul verbal *-ui* și compusele lui, în SMFC, IV, 1967, p. 115 — 138.

rile animate de spirit critic ținesc mai toate într-o singură direcție. V. ROM. august 1960, 131). Sensul de la țință „obiect spre care se îndreaptă atenția, privirea cuiva”, precum și expresiile : cu ochii (sau cu privirea) țință = cu privirea fixă, ațintită; a privi (sau a se uita, a căta etc.) țință sau a ține (sau a sta cu) ochii țință = a privi atent într-un anumit loc, a privi fix; a privi (sau a se uita) fără (de) țință = a privi în gol se găsesse și la verb : „a-și îndrepta privirea țință spre cineva sau ceva”; prin extensiune „a fixa (pe cineva) cu privirea, a privi insistent” (cf. fr. *fixer les yeux*) (Cu privirea fixă și profundă, pe care și-o țințilung asupra cărții. EMINESCU, N. 59; Vidra nici că se clintea, Ochii-n ochii lui țintea. ALECSANDRI, P. P. 100). Cu sensul figurat și foarte dezvoltat : „a năzui, a aspira, a avea ca țință ceva” (Scoposuri filantropice și făcătoare de bine țintea (cca 1835). URICARIUL, VIII, 121; Pacea, traiul liniștit, Astea trebuie în țară ... Astea veșnic am țințit. EFTIMIU, Î. 15), verbul a ținți păstrează, de asemenea, înțelesul lui țință „ceea ce dorește să înfăptuiască cineva, ceea ce se urmărește printr-o acțiune” (Îngrijiiți-vă a-i aduce la acea țință ... , ca să fie ascultători. PETROVICI, P. 6/28; Constituția și reglementul Era a luptei în față țentul. ZILOT, CRON. 352).

A ținți, a preluat, așadar, nu numai un sens principal al lui țință, ci și pe cele derivate de la acesta. Evoluția semantică a verbului, ca și a substantivului, a avut loc de la sensul de bază, cu caracter concret, spre sensuri mai abstracte.

Nu tot astfel s-au petrecut lucrurile la a țințui. Acesta a preluat un alt înțeles de bază al substantivului, concret și el, de la care apoi verbul a dezvoltat sensuri derivate, în care predomină, de asemenea, acțiuni concrete. Vom ilustra în continuare, cu exemple, evoluția verbului a țințui. De la „cui de fier cu capul de diverse forme (de obicei lat) și de mărimi diferite, folosit în timplărie, tapițerie etc.” (Ținte și verigi și fișini la fereastră (a. 1508), apud MIHĂILĂ, D. 168) s-a dezvoltat sensul „a prinde, a înțepeni în ținte sau în cuie, a pironi” (Era ferecat trupul lui peste tot și țințuit. DOSOFTEI, apud TDRG; Părea țințuit de perete. VLASIU, A. P. 177). De la acesta s-a ajuns apoi la alto două sensuri : unul (în legislația veche din țările române, despre oameni) „a pedepsi prin țințuire” (pedeapsă prin care victima era fixată în cuie de un stîlp) (Afară-n pragul porții de stîlp s-o țințuim. PETICĂ, O. 194), de unde provine și expresia a țințui (pe cineva) la stîlp (sau la stîlpul infamiei) = a supune (pe cineva) oprobriului public, a infiera, și altul „a sili pe cineva să se oprească, să rămână nemiscat, neclintit într-un loc, a imobiliza” (cf. fr. *rester cloue sur place*) (Sărind la el s-înfipse a lui spadă și de pămînt îl țințui de coadă [pe balaur]. EMINESCU, L. P. 160). De la acesta din urmă a apărut sensul (despre ochi, priviro) „a privi fix, a fixa cu ochii sau cu privirea” (Ochii lui cei înfipti și țințuiți asupra ei să întuneacă de toată vederea. BELDIMAN, N. P. I, 54/4) și, sub influența lui țință („obiect spre care se îndreaptă privirea cuiva”), „a-și îndrepta ochii, privirea într-o anumită direcție” (Țintui ușa încă multă vreme după ce Macavei plecase. V. ROM. iulie 1953, 153). Cu determinări care indică pietre prețioase, s-a dezvoltat sensul, înrudit cu cel de la țință („mic disc de metal, uneori cu un orificiu la mijloc, care se aplică drept ornament pe obiecte de piele, pe îmbrăcăminte etc.” : La hamuri țințele ... de argint. M. COSTIN, O. 86), „a împodobi, a ornamenta” (Făcură amîndoa pietrile zmaraldului

împănate și ținuite cu gur. BIBLIA (1688), 68¹/33; Zidurile albe ce scolipeau în bătaia soarelui parcă erau ținuite cu pietre scumpe. BUJOR, S.A. 105).

Așa cum spuneam la început, raportate la substantivul de la care derivă, verbele de mai sus se leagă prin sensurile lor de acesta, preluând fiecare dintre ele câte un sens de bază al lui țință, precum și unele accepțiuni care au derivat de la acesta. Cele două sensuri mari care se întilnise la țință separă, în ultimă analiză, cele două verbe în categorii semantice distincte. Forma cu sufixul -ui, împrumutând sensul mai vechi al substantivului și avind ea însăși atestări vechi pentru înțelesul derivat, o considerăm și cea mai veche în raport cu forma în -i. Pentru perioada respectivă avem în vedere și productivitatea sufixului -ui, constituit ca element derivativ în limba română din perioada împrumuturilor masive vechi slave și pînă în faza împrumuturilor latino-romance ².

Evoluția în sensuri diferite a celor două verbe se evidențiază și prin faptul că fiecare dintre derivatele de mai sus a evoluat în două direcții opuse: a ținti prin sensurile apartinătoare indică locul spre care se îndreaptă acțiunea (cf. și verbul a aținti), iar a țintui a dezvoltat ideea de fixare, imobilizare.

Se înregistrează uneori și suprapuneri de sens. La a ținti apare și sensul de „a prinde, a înțepeni în cuie” (BL, VI, 146, ALR II/I, h. 296 ³) sau cel de „a sili pe cineva să stea în loc, a opri” (*Kira ... îi grăi țintindu-l pe cale*. DELAVRANCEA, S. 165), existente la a țintui ca sensuri vechi și dezvoltate. În exemple ca: *Leo ... ia îndată un arc în mână, țintuiește ... vulturul*. BELDIMAN, N. P. I, 106/24; *N-o să-mi țintuiească răzbunarea pe afrontul meu*. NEGRUZZI, S. III, 463, se întilnește verbul a țintui cu sensul de „a lua țintă, a ochi”, în primul citat, iar în al doilea „a îndrepta, a trimite spre ...”, care sînt de fapt accepțiuni aparținînd verbului a ținti. Suprapunerile semnalate nu le socotim esențiale pentru evoluția generală în limbă a celor două verbe, care a avut loc, așa cum am văzut, în direcții diferite.

Cu aceeași orientare ca și verbul a ținti a apărut, în secolul al XIX-lea, și forma cu prefix a aținti. Prefixul a- a fost productiv pînă spre sfîrșitul secolului trecut ⁴. Multe dintre derivatele formate cu acesta nu mai sînt folosite azi. A aținti s-a menținut însă în limba română literară paralel cu a ținti, de la care s-a format, avind sensurile: „a îndrepta arma spre cineva sau ceva, a ochi” (*El se opri și întrebă cine este, ațintind pușca asupra tufei*. I. NEGRUZZI, apud TDRG) și (despre ochi, privire, căutătură) „a-și îndrepta privirea țintă spre cineva sau ceva, a pironi cu privirea” (*Ochii mei Ce-n veci la tine Ațintesc a lor lumine*. ALECSANDRI, P. I, 144), iar, prin extensiune, „a fixa pe cineva cu privirea” (*Omul nalt și slab îl ațintește [pe străin] cu singurul ochi pe care-l avea*. SADOVEANU, O. XV, 483), cf. a ținti, a țintui.

CADE, DL și DM înregistrează la a aținti și varianta (învechită) a aținta (*Și ochii-mi s-ațintară pe semnul mîntuînței*. ALEXANDRESCU, O. I, 79). După DA, verbul a aținti a apărut prin schimbare de conjugare

² Ibidem, p. 123; Desplina Ursu, *Încadrarea morfologică a verbelor neologice în limba română din perioada 1760—1860*, în LR, XIV, 1965, nr. 3, p. 376.

³ În ALR II/I, h. 296 sînt atestate răspunsuri cu a ținti, cit și cu a țintui.

⁴ Finuța Asan, *Prefixul a- < lat. ad*, în SMFC, II, 1960, p. 15.

din *a aținta*, acesta din urmă fiind socotit astfel o formă mai veche. Acad. Iorgu Iordan⁵ pune la îndoială însă această explicație. Considerăm că aici trebuie avut în vedere modul cum a evoluat *a ținți* față de varianta *a țința*, pe care am înregistrat-o în următorul citat : *Barbarii săi stăpîni după ce i-au tăiat ploapile ochilor l-au ținut și l-a ținut la soare*. CR (1834), 34²/6, ea circulind la data respectivă alături de *a ținți*. Credem deci că *a aținta* s-a format de la *a țința* cu prefixul *a-* într-o perioadă cînd în limbă existau și verbele *a ținți* și *a aținti*, după cum arată atestările din dicționare. Dar nu numai aceste atestări par să fie concludente în acest sens, ci și faptul că *a ținți* și *a aținti* sint formele care s-au menținut în limbă. Aceasta ne face să credem că numai de la ele au putut apărea, prin schimbare de conjugare, variantele *a țința* și *a aținta*.

ON THE DEVELOPMENT OF SEMANTIC RANGES OF THE VERBS *A ȚINTI, A ȚINTUI, A AȚINTI*

(Abstract)

The author shows that the meanings of the verbs *a ținți* and *a ținui* are related to the meaning of the word *țință*. Each verb has assumed a basic meaning of the noun as well as some other meanings which were derived from it. *A aținti* is linked semantically and etymologically to the verb *a ținți*. The three verbs are considered Romanian literary forms.

Aprilie 1980

Institutul de lingvistică
și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

⁵ Iorgu Iordan, *Forme de conjugare mixtă în limba română*, în BIFR, II, 1935, p. 55.

DIN NOU DESPRE HIPOCORISTICELE SLAVE

DE

I. PĂTRUȚ

În comunicarea prezentată la al XI-lea Congres internațional de științe onomastice (care a avut loc la Sofia între 28 iunie și 4 iulie 1972), publicată, în versiune românească, cu unele modificări, în prezenta revistă ¹ și parțial inclusă în cartea mea recent apărută ², am încercat să demonstrez inconsistența metodei (propușe de Fr. Miklosich și acceptate de unii lingviști pînă în zilele noastre ³) conform căreia antroponimele slave, indeosebi hipocoristicele, sînt explicate, aproape toate, din nume comune.

Examinînd hipocoristicele de tipul bg., scr. *Bajo*, ceh. *Boja*, bg. *Bušo*, scr. *Buša*, dar și bg. *Bačko*, bg., scr., rus. *Bajko*, rus. *Barša*, pol. *Bardo* ⁴, am propus o altă structură a lor: ele constau dintr-un radical + sufix + morfemele caracteristice tipului de declinare respectiv (de exemplu: *Ba-j-o*); radicalul poate fi extras din unul, două sau mai multe antroponime care încep cu segmentul respectiv, deci el poate fi *polivalent* ⁵; ea formă, poate fi terminat în vocală (vezi *supra*: *Bo-*) sau în consoană (*Bor-*) ⁶.

Luînd în considerare hipocoristicele de tipul *Bajo*, *Boja*, *Bušo*, *Buša* (vezi *supra*), am stabilit, exemplificînd cu nume din limba bulgară, existența următoarelor sufixe, a căror proveniență am și explicat-o: *-b-*, *-v-*, *-g-*, *-d-*, *-ž-*, *-z-*, *-k-*, *-l-*, *-m-*, *-n-*, *-p-*, *-r-*, *-s-*, *-t-*, *-f-*, *-ch-*, *-c-*, *-č-*, *-š-* ⁷.

Țin să subliniez că lista de mai sus nu cuprinde toate sufixele care apar în hipocoristicele slave, ci numai pe cele *monoconsonantice*, care stau nemijlocit după radicalul terminat în vocală sau în consoană ⁸.

În remarcabila operă *Leksik prezimena Socialističke Republike Hrvatske* (*Dicționarul numelor de familie din Republica Socialistă Croată*) (în continuare: *Leksik*), elaborată de colectivul de onomastică din Zagreb al

¹ Despre structura și originea hipocoristicelor slave, în CL, XVIII, 1973, nr. 1, p. 75 — 84.

² *Onomastică românească*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1980, p. 15 și urm.

³ De exemplu: Stefan Ilčev, în *Rečnik na lîčnite i famlîni imena u bîlgarîte*, Sofia, 1969; Gustav Weigand, (lucrare bazată pe un material limitat cantitativ, mult utilizată la noi) *Die bulgarischen Rufnamen, ihre Herkunft, Kürzungen und Neubildungen*, în „XXVI. — XXIX. Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig“, 1921, p. 104 — 192.

⁴ I. Pătruț, *Relații onomastice slavo-române*, în CL, XX, 1975, nr. 2, p. 141, 142, 145, 146.

⁵ I. Pătruț, *art. cit.*, în CL, XVIII, 1973, nr. 1, p. 78.

⁶ *Ibidem*, p. 79.

⁷ Vezi *Onomastică românească*, p. 24 — 25. Tabelul acesta diferă întrucîtva de cel din articolul din CL, XVIII, 1973, nr. 1, p. 82.

⁸ În lista menționată anterior figurează numai hipocoristice derivate de la radicale vocalice; m-am referit însă și la cele formate din radicale consonantice (*art. cit.*, în CL, XVIII, 1973, nr. 1, p. 83 — 84), mai ales în lucrarea *Onomastică românească*, p. 21.

Academiei iugoslave, apărută la Zagreb în 1976, găsească confirmat punctul meu de vedere, propus cu câțiva ani mai înainte, în privința structurii și a originii hipocoristicelor slave.

În prefața (*Predgovor*) sus-numitei lucrări, cunoscutul lingvist croat Valentin Putanec analizează în mod asemănător hipocoristicele croate⁹.

V. Putanec distinge în hipocoristice două segmente, pe care le numește „formante” (ser. „formant” sg.): un „preformant” (corespunde „radicalului” din analiza pe care o susțin), care poate fi mono-, bi- sau polisilabic¹⁰, extras din antroponimele „întregi”. Segmentul al doilea al hipocoristicului este numit de V. Putanec „koformant” (sau „drugi formant” = „formantul al doilea”) ¹¹.

În componența coformantului lingvistul croat constată prezența următoarelor consoane (aducând, totodată, ca exemple hipocoristice și numele „întregi” din care provin — pe acestea din urmă nu le menționez aici): *c* (*Peco*), *č* (*Koča*), *ć* (*Mića*), *đ* (*Drađa*), *h* (*Deho*), *j* (*Gajo*), *k* (*Đuka*), *l* (*Krile*), *lj* (*Dalja*), *š* (*Jaša*), *t* (*Boto*)¹².

Observațiile mele, referitoare la analiza lui V. Putanec, sînt următoarele:

a) consoanele enumerate corespund sufixelor din sistemul propus de mine (vezi *supra*), cu mențiunea că din lista lui V. Putanec lipsesc următoarele (voi adăuga după fiecare un hipocoristic, existent în *Leksik*, cu funcțiunea, bineînțeles, de nume de familie)¹³:

-b- (*Dabo*), -d- (*Bede*), -g- (*Bego*¹⁴), -m- (*Bem*), -n- (*Bano*¹⁵), -p- (*Kapo*), -r- (*Bar*¹⁶), -s-¹⁷ (*Bas(a)*¹⁸), -v- (*Seva*), -z- (*Bazo*), -ž- (*Baža*);

b) tabelul întocmit de mine, pe baza hipocoristicelor bulgare (deoarece aveam la dispoziție lista numelor de persoană aranjate *a tergo*¹⁹), nu cuprinde sufixele specifice unor limbi slave, cum sînt ser. -ć-, -đ- (vezi *supra*).

În afara sufixelor de acest tip, monoconsonantice, cum le-am numit (vezi *supra*), în hipocoristice apar și multe dintre sufixele cuprinse în tabelul din *Leksik*²⁰;

⁹ *Leksik*, p. X — XI.

¹⁰ În studiile mele am luat în considerare numai hipocoristicele provenite din radicale monosilabice, detașate din partea inițială a antroponimelor. Hipocoristicele de acest tip imi par cele mai numeroase și caracteristice. V. Putanec se referă și la hipocoristicele al căror radical este extras din mijlocul antroponimului (*Koča* < *Nikola*) sau din partea finală a lui (p. X).

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. XI.

¹³ Nu indic pagina, numele fiind dispuse, în *Leksik*, în ordine alfabetică.

¹⁴ Considerat, în *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* al Academiei din Zagreb (în continuare: RJA), inacceptabil, după părerea mea, ca hipocoristic din *beg* < tc. *beg* „domn”.

¹⁵ Cf. în RJA: *Bana* nb.

¹⁶ Cf. *Bäre*, *Báro* (RJA, fără să fiu de acord cu etimologia propusă). Vezi I. Pătruț, *art. cit.*, în CL, XX, 1975, nr. 2, p. 145.

¹⁷ În *art. cit.*, din CL, XVIII, 1973, nr. 1, a fost omis, din greșeală, sufixul -s-, existent însă în alte lucrări: *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 174 seq.; *art. cit.*, în CL, XX, 1975, nr. 2, p. 147 — 148.

¹⁸ Cf. în RJA: *Base*, pe care nu-l consider ca hipocoristic de la *Basilius* (ca în RJA), ci format din radicalul *Ba*.

¹⁹ Întocmită de Stefan Ilčev, *op. cit.*, p. 573 și urm.

²⁰ P. XI — XII.

c) din cele spuse sub a), rezultă că nu sînt intru totul de acord cu analiza hipocoristicelor adoptată de V. Putanec; în segmentul numit „koformant” (vezi *supra*) este cuprins atît sufixul, precum şi desinenţa nominativului singular : de exemplu, *Bo-to*²¹. Acesta însă este un substantiv cu desinenţa -o²², avînd tema (terminată în consoană) *Bot-*, din care sînt derivate antroponime ca *Botički*, *Botić*, *Botinčan*²³ etc.;

d) nu reiese, din prezentarea lui V. Putanec, caracterul polivalent al radicalului (vezi *supra*), fapt ce constituie, cred, una dintre trăsăturile importante ale hipocoristicelor slave.

DE NOUVEAU SUR LES HYPOCORISTIQUES SLAVES: ...

(Résumé)

L'auteur constate que le système sur la structure des hypocoristiques slaves proposé par lui dans la communication présentée au XIe Congrès international des sciences onomastiques (Sofia, 28 VI — 4 VII 1972) et publiée dans cette revue, XVIII, 1973, nr. 1, p. 75 — 84, est partiellement confirmé dans l'introduction — écrite par Valentin Putanec — de l'ouvrage *Leksik prezimena Socialističke Republike Hrvatske*, Zagreb, 1976 (v.p.X — XI).

Aprilie 1980

Institutul de lingvistică
şi istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, 21

²¹ P. XI.

²² Vezi M. Stevanović, *Savremeni srpskohrvatski jezik. (Gramatički sistemi i književnojezička norma)*, Beograd, 1964, p. 187, unde se găseşte un nume asemănător : *Péro*.

²³ Vezi *Leksik*, s.v.

CÎTEVA ADĂUGIRI ȘI PRECIZĂRI LA *BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ VECHĂ*

DE

EUGEN PAVEL

O bibliografie națională retrospectivă exhaustivă, reluată de pe platforma cercetărilor actuale, a devenit o necesitate în domeniul cărții vechi românești, completarea unor spații rămase încă albe în istoria tiparului oferind noi premise studiului filologic. Faptul că repertorierea întregului tezaur autohton de tipărituri nu poate fi socotită o lucrare finită la un anume stadiu al investigației era intuit în însăși prefața ultimului volum al impunătoarei *Bibliografii românești vechi*: „Aceste completări pentru cărțile sumar semnalate, cit și viitoarele descoperiri de alte cărți românești vechi, vor îndreptăți și de acum înainte actualitatea mereu vie a așa-ziselor contribuții la *Bibliografia românească veche*, căci doară spiritualitatea românească n-a produs între anii 1508—1830 numai 1526 opere tipărite, cite erau cunoscute în 1936, când se termina tipărirea tomului III, nici 2017 cite se cunosc azi, când terminăm acest volum cu adăogiri”¹.

Îmbogățirea cu noi titluri a acestui reprezentativ corpus a permis ca, în continuare, să se consemneze un număr de 2113 cărți vechi românești², pentru ca o sinteză ulterioară a cercetărilor bibliografice să adauge încă 173 de tipărituri la cele cunoscute în 1944³. Alte semnalări de dată recentă întregesc acest patrimoniu al culturii românești medievale, astfel încît o reeditare a monumentalei lucrări, pe baza unor criterii riguros fixate, se impune cu acuitate.

Prezentăm, în notele de față, câteva contribuții la această operă de referință, descriind un număr de șapte titluri noi, aducînd, în final, unele îndreptări la o serie de cărți tipărite în intervalul 1643—1816. Pornindu-se de la exemplare mai complete decît cele catalogate anterior, rectificările au avut în vedere clarificarea unei datări incerte, precum și stabilirea precisă a paginației și a diferențelor de tiraj⁴.

¹ Ioan Bianu și Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche (1508—1830)*. IV. *Adăogiri și îndreptări*, București, 1944, p. X.

² Barbu Teodorescu, *Repertoriul cărții românești vechi. 1508—1830*, în BO, LXXVIII, 1960, nr. 3 — 4, p. 339 — 366.

³ Daniela Poenaru, *Contribuții la Bibliografia românească veche*, Tîrgoviște, 1973; numărul nollor titluri nu este pe deplin edificator, deoarece cîteva adăugiri nu depășesc nivelul unor simple conjecturi, iar în ceea ce privește unele omisiuni, vezi, mai ales, recenziile lui Mircea Angheliescu, în LR, XXIII, 1974, nr. 2, p. 158 — 160, și a lui Paul Cernovodeanu, în RI, 27, 1974, nr. 4, p. 643 — 646.

⁴ Titlurile din *addenda*, prezentate cronologic, sînt numerotate în continuare. În *corrigenda* am păstrat numărul de ordine la care sînt descrise în BRV, volumul IV fiind specificat cu cifra romană. În reproducerea cu caractere chirilice a nollor titluri, am utilizat

Format în-8°, legătura 165 × 105 mm, blocul cărții 158 × 103, oglinda textului 135 × 80; 78 pagini, numerotate cu cifre arabe. Tipărit cu negru, pe o coloană, cu 29 de rânduri pe pagină.

Cuprinsul :

Intrare, p. 3 — 5; Partea 1. Pentru credință, p. 5 — 41; Partea 2. Pentru dragoste, p. 41 — 61; Partea 3. Pântru nedejde (sic), p. 61 — 78.

După catehismul bilingv din 1789 și cel, tot sibian, din 1797, din care se inspiră, această nouă tipăritură deschide seria catehismelor imprimate, în aceeași officină, fără deosebiri esențiale de la o ediție la alta, în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Deținător : Castelul Corvineștilor din Hunedoara, inv. 505.

4: *Proskomidia sfintei liturghii*, Buda, 1814.

ПРОГКОМИДІА СФИНТЕЙ ЛУТЪРГІЙ. || Свѣтъи́търнтъ лъ БѢДІ. ꙗ Кръмскъ типографіи ꙗ Оуниверситетій дни Пещъ. Къ Кіевоу Чтѣцанскѣмъ Неоциторѣ дни Пращъ кѣмъ ПЕТРЪ СТОЛНОВИЧ. 1814.

Foaie volantă, în chirilică, imprimată pe o pagină, avînd dimensiunea de 550 × 440, iar oglinda textului de 495 × 385 mm. Tipărit cu negru și roșu, pe 4 coloane, cu 75 de rânduri. Textul este încadrat într-un chenar ornamental.

Tipăritura a fost descoperită de noi în satul Prăvăleni, județul Hunedoara.

5. *Catehismul mic*, Sibiu, 1818.

КАТИХИЗМЪ || МНК || свѣ || скѣртатѣ православникѣ мѣртѣ || рнсирѣ ꙗ леѣи грѣшици не || оуниѣ || пентрѣ трѣбѣница прѣвичнаѣ чѣлѣр || неоуниѣ рѣмѣнѣиѣ фѣкѣт. || Ши дѣла неоуниѣлѣ епископѣскѣл ꙗ Карловѣцъ лъ Пѣслъ || 1774 Цинѣтѣл Гвѣнодъ атѣртъ ши кѣ атѣрнѣ прѣписѣнѣлѣ ши Мѣтрополитѣл || лѣи тѣпѣ-рнт. || Свѣтъи́търнтъ лъ Свѣію ꙗ Типографіа-лѣи Іѣлѣни Барт || кѣ Прѣк. ꙗ прѣ-тѣц. Кръмскъ. Мѣрнѣи. || 1818.

Format în-8°, legătura și blocul cărții 180 × 100 mm, oglinda textului 140 × 75; 79 pagini. Tipărit cu negru, pe o coloană, cu 28 de rânduri pe pagină.

Cuprinsul :

Intrare, p. 3 — 5; Partea 1. Pentru credință, p. 5 — 42; Partea 2. Pentru dragoste, p. 42 — 62; Partea 3. Pentru nădejde, p. 62 — 79.

Sub raportul tehnoredactării, cartea este apropiată de ediția din 1807, descrisă mai sus, avînd însă mai multe similitudini cu o ediție ulterioară, din 1827⁸.

Deținător : Institutul de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca, cota V. 22.

6. *Psaltire*, Sibiu, 1825.

ПСАЛМЪ || Прѣрокѣлѣнъ || ши || ꙗ прѣратѣлѣнъ || Дѣлѣнъ || Свѣію || ꙗ Прѣ-вѣлѣгѣтѣ Типографіа-лѣи Іѣлѣни Барт || 1825.

⁸ BRV, III, nr. 1303, p. 529.

Format in-8°, blocul cărții 175 × 105 mm, oglinda textului 135 × 80; 288 pagini. Tipărit cu negru, pe o coloană, cu 28 de rînduri pe pagină⁹.

Edițiile ulterioare scoase de oficina lui Ioan Bart, în 1826 și 1827, reproduc cu fidelitate cuprinsul acestei tipărituri, identificate în satul Ruși, comuna Bretea Română, din județul Hunedoara.

7. *Ceaslov*, Sibiu, 1826.

ЦАСЛОВЕ || акъм || ꙗтрѣ личѣст кнп тѣпарт || сѣпт || Стапмнрѣ Прѣ
лѣмннатсѣшъ шн Прѣ ꙗнѣлѣцѣшѣшъ ꙗпѣрат ал || ꙗсѣтрѣшъ || ФРѢНЦІСК || ꙗтѣм-
лѣ. || СНЕІЮ || ꙗ Тѣпографѣлѣ лѣшъ Іѣѣѣн Барт. || 1826.

Format in-8°, legătura 187 × 113 mm, blocul cărții 180 × 100, oglinda textului 135 × 80; f. titlu + [1] f. + 395 p. Tipărit cu negru, pe o coloană, cu 20 și, respectiv, 28 de rînduri pe pagină.

Foaia de titlu are mici diferențe, din punct de vedere al ornamentației, în comparație cu ediția imediat anterioară, din 1825. Față de aceeași ediție¹⁰, facem următoarele completări referitoare la cuprins: Rugăciunile dimineții, p. 352 — 362; Rugăciunea în toată diminețile cînd să scoală creștinul din somn, p. 362 — 363; Rînduiala mărturisirii, p. 383 — 386.

Cartea este o reeditare a ceasloavelor din 1807, 1809, 1811, 1816, 1819, 1822, 1825, fiind identică sub raportul paginatiei, ilustrației și al conținutului. Îi succed alte două ediții, cunoscute, din 1829 și 1830, apărute tot la Sibiu.

Deținător: Muzeul județean Hunedoara-Deva.

45. *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643.

Precizarea asupra paginatiei din final după un exemplar complet, pe care o aduc contribuțiile mai noi¹¹, fusese făcută și de BRV, IV, p. 190. Erorile din numerotarea filelor¹², lipsa f. 248 și f. 256, fără a fi înlocuite cu un alt număr, schimbă însă cantitativ paginația, astfel încît cartea cuprinde de fapt numai 505 foi, ordonate astfel: f. titlu + [2]f. + 384 (= 382) f. + 116 f. + [4]f.

72. *Dosoftei, m(o)l(i)tv(e)nic de-nțăles*, Iași, 1681.

În BRV, I, p. 238, IV, p. 203, este descris un exemplar cuprinzînd 5 foi numerotate și 155 foi numerotate, cu erori neprecizate. După exemplarul cercetat (Institutul de lingvistică și istorie literară Cluj-Napoca, cota V. 217, colligate 2), cartea are de fapt 156 foi, existînd o repetiție la numerotare (f. 44) din care rezultă o foaie în plus. Celelalte erori de tipar sînt: 36 în loc de 34, 34 în loc de 36, 41 în loc de 42, 43 în loc de 44, 64 în loc de 62, 101 în loc de 111, 102 în loc de 122, 150 în loc de 151, 150 în loc de 152; la f. 34, 36, 44, 47, 91 s-au inversat slovele cifre în cadrul numărului; 140 este transcris greșit, iar f. 153 și 155 sînt nenumerate.

⁹ Pentru o descriere mai amănunțită a cărții, vezi Eugen Pavel, *art. cit.*, p. 716 — 717; privitor la semnarea titlului, pornindu-se de la lista lui Ștefan Moldovan, cf. D. Poenaru, *op. cit.*, p. 140.

¹⁰ Cf. D. Poenaru, *op. cit.*, p. 137 — 140.

¹¹ *Ibidem*, p. 169.

¹² Vezi Florea Mureșanu, *Cazania lui Varlaam. 1643—1943. Prezentare în imagini*, Cluj, 1944, p. 33, 119.

79. *Dosoftei, Parimiile preste an*, Iași 1683.

Descrierea din BRV, I, p. 263 — 269, s-a făcut pe baza unui exemplar incomplet, cuprinzând în final numai 4 foi din erată. Un exemplar bine conservat, existent la Institutul de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca, cota V.217, colligate 1, are în partea finală 29 de foi nenumerate, cu următorul conținut:

Greșealele (sic) tiparniții și schimbăciunile și nepriceputele po (f) torind, f. [1]—[6]^v; Canonul cel mare. Facerea sv <in> t <u> lui Andrei, f. [6]^v — [29]; Mărturie cum că nu iaste oprit a să cînta liturghie rumânește, f. [29].

De precizat că cele 29 de foi nenumerate se află legate la sfîrșitul *Molitvenicului* (Iași, 1681), colligate în exemplarul nostru. Erorile de paginatie, nespecificate de BRV, sînt următoarele: 11 în loc de 12, 35 nenumerotată, în partea întii; 107 în loc de 117, 109 în loc de 119, 110 în loc de 120, repetindu-se astfel ultimul număr, în partea a doua; 8 repetat, 12 sărit, 25 în loc de 35, 45 în loc de 46, 21 în loc de 51, în partea a treia. În concluzie, cartea cuprinde: f. titlu + [6] f. + 38 f. + + 139 (=140) f. + 56 f. + [29] f.

84. *Ceasloveț*, Bălgrad, 1686.

Datarea primului ceaslovăț tipărit în Transilvania s-a făcut, îndeobște, cu aproximație, în cele din urmă BRV, I, p. 279—280, optînd pentru anul 1687. Exemplarul pe care l-am consultat (Institutul de lingvistică și istorie literară Cluj-Napoca, cota V. 309), provenit din satul Brebi, comuna Creaca, județul Sălaj, este mai complet decît cel semnalat de Timotei Cipariu, avînd la sfîrșit peste 8 foi nenumerate. Pe cea de a doua foaie nenumerotată începe „Pashalia rumânește tocmită cu număr cînd va fi numărul anilor: de la începutul lumii 7294 iar de la nașterea lui Hs. 1686”, ceea ce ne permite să fixăm acum cu certitudine anul de apariție a cărții.

Întîlnim, totodată, și următoarele erori de paginatie: 71 în loc de 70, 73 în loc de 74, 140 în loc de 141, 203 în loc de 204; f. 74 este numerotată de două ori, însă 129 este sărit, compensîndu-se.

58. IV. *Ceaslov*, Rîmnic, 1724.

Cercetînd același exemplar după care au fost comunicate datele pentru BRV, IV, p. 47, existent în fondurile Bibliotecii centrale universitare din Cluj-Napoca, cota 185 A, facem următoarele îndreptări: *Ceaslovul* cuprinde 10 foi nenumerate + peste 774 pagini, în loc de 506 pagini, cum se specifica. Finalul continuă cu *Slujba sfintei cuminecături* (în colontitlu: *Slujba priceștaniei*). Conform cuprinsului, într-un exemplar complet urmează de la p. 777 *Pashalia*.

Precizăm că blocul cărții are dimensiunile de 147 × 90 mm, oglinda textului 115 × 70, tipărit cu negru, pe o coloană, cu 19 rînduri pe pagină. Pe versoul titlului se află o xilografură reprezentînd pe Sf. Nicolae (65 × 55), cu versuri închinătoare.

220. *Liturghii*, București, 1741.

Exemplarului descris în BRV, IV, p. 238, îi lipsește finalul, cartea avînd încă 2 pagini, pe care continuă *Slujba sfintei priceștaniei*, cu „Rugăciunea sfîntului Chiril de la Alexandria”, la p. 245, și „Altă rugăciune

cătră prea sfinta Născătoare de Dumnezeu", la p. 246. Completările le-am făcut după exemplarul păstrat la biserica din Ociu, județul Hunedoara.

291. *Evhologhion*, Iași, 1754.

Deși mai fusese bibliografiat¹³, acest titlu este intercalat din nou de către D. Poenaru în cadrul adăugirilor¹⁴. Consultînd și noi volumul aflat în fondurile Bibliotecii centrale universitare din Cluj-Napoca, provenit din biblioteca lui Grigore Crețu, am constatat că numărul ultimei pagini existente a fost transcris greșit 514 în loc de 714; exemplarul cuprinde o parte din ultimul capitol intitulat *Rînduiala la blagoslovenie vaselor* (în colontitlu: *Rînduiala sfințirea vaselor*), neavînd sfîrșit.

337. *Evhologhion*, București, 1764.

După BRV, IV, p. 250, cartea cuprinde 4 foi nenumerotate + 569 p., cu greșeli de paginatie de la p. 561. Exemplarul văzut de noi la biserica din Beriu, județul Hunedoara, are 4 foi nenumerotate + 569 (= 568) p. Apar următoarele erori de numerotare a paginilor: 63 în loc de 65, 115 în loc de 155, 503 în loc de 504, 504 în loc de 505, la 514 s-au inversat slovele cifre, 564 în loc de 561, p. 562–566 sînt nenumerotate, 555 în loc de 567, 569 în loc de 568. La p. 555 (= 567) sînt date amănunte privind traducerea *Molitvenicului*, pe care autorii BRV nu le-au putut reproduce. Epilogul este asemănător cu cel din *Molitvenicul cu liturghie, Bîmnic*, 1706: „Însă să știi și acesta, că de vei cerceta pre amăruntul rînduialele și tălmăcirea acestui M(o)l(i)tvenic și de vei potrivi cu niscare izvoade slovenești, veri de unde afli tipărite, și nu să va potrivi, să nu te pripești îndată a defăima, căci noi am urmat M(o)l(i)tvenicului grecesc carele l-au tipărit Nicolae Glichî la anul de la Hs. 1691. Și după cît ne-au fost putința și întru înțeles și întru rînduială am așăzat pre alocurea am și adaos în tălmăcire pentru scurtarea limbii românești așijderea și la învățături și la rînduiale pentru prostimea preoților și pentru mai lesnele lor. Iară cele ce nu s-au pus nicidecum s-au lăsat unile pentru că sînt arhieresti iară altele pentru că nu le slujesc pre aceste locuri. Sfîrșit și lui D(u)mnezeu mărire”.

133. IV. *Antologhion*, Căldărușani, 1766.

Potrivit exemplarelor complete identificate de noi în localitățile Uibărești și Grohot din județul Hunedoara, *Antologhionul*, considerat o ediție de titlu a tipăriturii de la București din același an, are 2 foi nenumerotate + 546 foi. Ultimele 6 foi cuprind *Bgorodicinile voscreasielor* (în colontitlu: *Bgorodicinele preste tot anul*).

662. *Neofit, Înfruntarea jidovilor*, Iași, 1803.

După descrierea din BRV, II, p. 446–447, rezultă că s-au tras, în același an, cel puțin trei tiraje din această carte. Biblioteca Institutului de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca deține cite un exemplar din ultimele două tiraje. Varianta a doua a cărții (cota V. 273) prezintă o paginatie diferită de cea menționată în BRV, numerotarea

¹³ BRV, II, p. 126; în tom. IV, p. 247, sînt preluate adaosurile de descriere făcute de I. Roșu, în *Cărți vechi românești*, în „Societatea de mijine”, II, 1925, nr. 3, p. 41.

¹⁴ *Op. cit.*, p. 45; notele lui D. Șandru se referă în acest caz numai la răspîndirea cărții.

făcându-se pe file : f. titlu + [3]f. + 121 (=120) f. Fila 88 este sărită la numerotare.

Pe versoul foi de titlu, sub stema dublă, sint date următoarele „Stihuri poetice asupra pecetii”, preluate, în mare parte, din *Cazania* de la Rimnic din 1748 :

„Doaă închipuiri ce în pecete s-au însemnat
 Domnului Alexandru de la Hs. i s-au dat.
 Corbul al Valahiei stăpîn îl adeverează
 Bourul Moldaviei domn îl încredințează,
 Amîndoaă steme de domnie încoronat
 Care de la Dumnezeu i s-au încredințat.
 Pre domnul Alexandru cel de bună viță
 Păzească-l Dumnezeu cu multă biruință”.

Pe a treia foaie nenumerotată, verso, după „Înainte cuvîntare”, se află reproducă o xilogravură ce-l reprezintă pe David cîntînd la harfă.

918. *Rînduiala sfințirii apei*, Buda, 1816.

Cartea conține 100 de pagini, nu 100 de foi cum apare, dintr-o eroare, în BRV, II, p. 155—156. Precizarea este făcută după exemplarul din biblioteca Institutului de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca, cota V. 50.

Februarie 1980

*Institutul de lingvistică
 și istorie literară
 Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

AL. ANDRIESCU, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, Editura Junimea, 1979, 203 p.

Înscriindu-se ca o încununare a unor mai vechi preocupări ale autorului¹, cartea lui Al. Andriescu, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, readeuce în discuție atît probleme teoretice, ca : definirea stilurilor funcționale, existența stilului publicistic, cît și probleme de ordin aplicativ, cum ar fi, de exemplu, formarea normei supradialectale în secolul al XIX-lea și prin presă, îmbogățirea și unificarea limbii române literare, pornind de la materialul lingvistic oferit de revistele și ziarele secolului trecut.

Consecvent în privința recunoașterii existenței unui stil funcțional de tip publicistic, definirea lui — ca premisă a întregului studiu — e acum îmbogățită de pe poziția structuralismului stilistic, care recunoaște orientarea spre destinatari ca un criteriu sigur de diferențiere a diverselor limbaje, criteriu ce-și revendică paternitatea, după argumentația autorului, încă de la Aristotel². În paranteză fie spus, și poziția semioticienilor coincide în parte cu cea de mai sus, cînd e vorba de o tipologie textuală (iar textul publicistic există incontestabil), stilul publicistic dispunînd de un text de tip mobilizator³, alături de unul literar, în care receptorul colaborează cu emițătorul, și altul informativ, în care recunoaștem textul științific și cel administrativ.

Luînd ca bază de comparație stilul științific, Al. Andriescu remarcă pentru limbajul publicistic următoarele caracteristici : derivația sinonimică, numeroase îmbinări fixe de tipul substantiv și adjectiv, înlocuirea superlativului implicit cu cel explicit și pleonastic, folosirea unor unități frazeologice stereotipe pe baza unor neologisme din alte stiluri, folosirea imaginilor prin analogie, construcții retorice bazate pe acumularea repetitivă. Deși se subliniază existența unei terminologii politice pe care presa a inițiat-o și a dezvoltat-o pe baza împrumutului lexical, totuși autorul studiului de față nu citează cercetarea statistică a lui Gh. Bolocan⁴ și nici nu pare a fi tentat să dea lexicului de tip neologic o pondere prea mare în caracterizarea stilului publicistic, deoarece a ajuns în posesia unor caracteristici lingvistice pertinente, mult mai convingătoare decît statistica lexicală. Dealtfel, la apariția acestei cercetări statistice ni se părea mai oportună, în caracterizarea stilului publicistic, aducerea în discuție a trăsăturilor lingvistice enunțate de C. Regman⁵, deoarece un lexic neologic bogat față de stilul literar-artistic, o anume preponderență a numelui față de verb în stilul publicistic în comparație cu cel artistic sau constituirea unui fond lexical specific acestui limbaj nu au avut darul de a convinge prea mult.

Întrucît de la negarea totală a existenței stilului publicistic, susținută de C. Regman⁶, sau cea parțială, după I. Coteanu⁷, cam din aceeași perioadă, nu s-au mai adus argumente în favoarea acestor poziții, cercetătorii au recunoscut tacit⁸ sau explicit⁹ viabilitatea stilului

¹ Al. Andriescu, *Cercetarea stilurilor limbii române literare*, în „Iașul literar”, XI, 1960, nr. 9, p. 55 — 58; idem, *Exagerări puriste în limba presei românești în perioada 1860 — 1900*, în SCL, XIV, 1963, nr. 2, p. 183 — 192; idem, *Dezvoltarea stilului publicistic în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, în Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, vol. I, București, 1969, p. 199 — 261; idem, *Limba presei românești în perspectiva stilurilor limbii literare*, în Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iași, 1977, p. 239 — 251.

² Al. Andriescu, *Limba presei românești în perspectiva stilurilor limbii literare*, în idem, *Stil și limbaj*, p. 241.

³ S. Schmidt, *Théorie et pratique d'une étude scientifique de la narrativité littéraire*, în *Sémiotique narrative et textuelle*, Paris, 1973, p. 141.

⁴ Unele caracteristici ale stilului publicistic al limbii române, în SCL, XII, 1961, nr. 1, p. 35 — 73.

⁵ Există un stil publicistic?, în VR, XIV, 1961, nr. 11, p. 177 — 178.

⁶ Ibidem.

⁷ Stilurile moderne ale limbii române literare, în LR, IX, 1961, nr. 2, p. 58 — 70.

⁸ Flora Șuteu, *Varianța standard în ierarhia stilistică a limbii*, în LR, XXIII, 1974, nr. 4, p. 267 — 282.

⁹ Paula Diaconescu, *Structura stilistică a limbii. Stilurile funcționale ale limbii române literare moderne*, în SCL, XXV, 1974, nr. 3, p. 229 — 243.

publicistic, ca o variantă funcțională a limbii literare, alături de cel științific, artistic, administrativ și de limbajul literar mediu sau standard (cu deosebiri de rigoare între termenii din urmă, stabilite de Fl. Șuteu în articolul citat mai sus). Cartea lui Al. Andriescu răspunde astfel și unui deziderat de ordinul concluziilor ce trebuiau, în sfârșit, enunțate. Deci, după un capitol introductiv, *Stilul publicistic: privire generală*, ce funcționează ca preambul teoretic, cartea continuă cu unul de caracter istoric, privind presa românească. Bogat și temeinic documentat, capitolul confirmă ideile expuse anterior, după care strădanile de înțelegere a unei prese românești sînt mult mai vechi decît în anul 1829, datînd din secolul al XVIII-lea, înserîndu-se celorlalte realizări ale Școlii ardelenice. Maturitatea de care dau dovadă „Curierul Românesc” și „Albina românească” nu s-ar datora numai modelelor străine, ci și faptului incontestabil al preocupărilor constante și asidue ale cărturării din secolul al XIX-lea de a avea o presă în limba română.

Ceea ce reține atenția în același capitol e activitatea presei noastre în domeniul filologic, mai ales în cel de cultivare a limbii, dar și în problemele fundamentale pentru acea perioadă, și anume a formării bazei supradialectale a limbii române literare, în care un rol de seamă îi revine lui I. H. Rădulescu, secondat îndeaproape de C. Negruzzi, în contra poziției mai conservatoare a „Albinei”, prin Gh. Asachi și Gh. Săulescu. Acesta din urmă se angajează, după cum se știe, într-o polemică acerbă cu I. H. Rădulescu, cauza principală fiind atitudinea de aderare la ideile muntenilor a lui C. Negruzzi. Prezentate comparativ, cele două reviste vădesc unitatea de păreri în privința dezvoltării limbii române, pîrînd a nu confirma aserțiunea categorică a lui I. Gheție, după care apariția „Albinei românești” ar fi dat lovitură de grație¹⁰ unificării limbii române scrise, începută, nedeliberat, la mijlocul secolului al XVIII-lea prin tipărirea bisericăști. E drept că și în acest studiu activitatea lui I. H. Rădulescu primește un ascendent valoric și numeric față de cea a lui Gh. Asachi, dar aceasta nu exclude contribuția, ceva mai modestă, a „Albinei”, în problema îmbogățirii vocabularului și chiar a unificării limbii literare.

Prin urmare, pe lângă acțiunea de delimitare a stilului publicistic față de celelalte stiluri mai vechi (administrativ, artistic, științific), prin lexicul politico-social specific, presa noastră de început a adus o contribuție hotărîtoare la problemele fundamentale ale limbii române literare în secolul al XIX-lea, publicînd cele mai valoroase contribuții la problema modernizării și unificării limbii române. *Spiritul „Curierului românesc”* se transmite prin „Dacia literară” și „România literară” revistelor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cum ar fi „Convorbiri literare” sau „Contemporanul”, ideea unității limbii române literare devenind repede un element de tradiție printre cărturarii epocii.

Trecînd la analiza limbii presei pînă la 1860, autorul subliniază printre altele :

— trăsăturile lingvistice specifice stilului publicistic se conturează după 1840—1860, antrenînd prin caracterul lui mai receptiv la împrumuturi și formarea terminologiei științifice, considerată de N. A. Ursu¹¹ încheiată în linii mari în jurul aceleiași date ;

— caracterul încă regional al limbii presei, mai conservatoare dovedindu-se Moldova și Transilvania, demonstrează aspectul trenant al formării bazei supradialectale din această perioadă ;

— încercarea de a crea o terminologie și o frazeologie specifice stilului publicistic se soldează însă și cu exprimări în care epitele sînt exagerate ca sens, iar caracterul șablonard al unor sintagme se impune¹² ;

— cultivarea unor specii caracteristice stilului publicistic (reportaj, articol de fond, foileton, cronică etc.), în care preferința pentru neologism se opune unui limbaj familiar cu rădăcini adînci în cel popular, care va influența și sintaxa de tip oral împrămiat și presei de către I. H. Rădulescu, după ce o impusese stilului științific și literar-artistic.

O idee care s-ar fi cuvenit subliniată în concluziile capitolului, altfel foarte generos în exemple și argumente în favoarea constituirii unei diviziuni funcționale a limbii române literare

— stilul publicistic —, ar fi aceea a unității culturii progresiste românești din secolul trecut, care, călăuzită de idealul unirii tuturor românilor, a format front comun — știință, artă, politică — pentru realizarea în fapt a unificării politice, a limbii și, în general, a culturii române, acestea din urmă pregătind și consolidînd unirea politică.

Celălalt capitol, ce privește limba presei în perioada 1860—1900, scoate în evidență importanța acestui mijloc de informare a publicului, contribuînd eficient la răspîndirea normelor unice ale limbii literare, cu atît mai mult cu cît curenți de felul latinismului se înverșunau în a

¹⁰ *Baza dialectală a românei literare*, Ed. Academiei R. S. România, București, 1975, p. 627.

¹¹ *Formarea terminologiei științifice românești*, Ed. Academiei R.P.R., 1962.

¹² Vezi p. 118 — 121 .

impune legi aberante limbii de cultură. Un rol hotărâtor l-a avut activitatea publicistică a marilor clasici, care au intuit drumul adevărat al limbii române literare. Desigur, se mai semnalează, sporadic, unele regionalisme, arhaisme chiar, sau neologisme neadaptate, dar ceea ce dă pondere perioadei analizate e activitatea de veritabil publicist a lui M. Eminescu, care marchează, ca și în stilul literar-artistic, unde e creatorul limbajului poetic modern, maturizarea și modernizarea limbajului presei, ascendență necunoscută până la el. Este vorba mai cu seamă de folosirea ponderată a neologismului în limbajul publicisticii, de diferențiere a acestuia prin formarea unei terminologii politice și îndeosebi a impregnării cu funcționalitate stilistică a expresiilor și cuvintelor populare care apar acum în coloanele ziarelor și revistelor. Regionalismele, arhaismele și cuvintele populare sînt folosite mai adesea în polemici sau în articolele cu tentă satirică, spre deosebire de presa liberală, care cultivă bombasticismul expresiei, ilogicitatea sintactică și de fond, precum și exprimarea neîngrijită, atrăgându-și critica lui M. Eminescu sau T. Maiorescu.

În loc de concluzii, cartea ne propune imaginea de înaltă ținută publicistică a lui M. Eminescu, alături de cîteva mostre din presa liberală, conservatoare și socialistă, din care se desprinde lesne deosebirea între stilul novator cu orice preț al presei liberale, față de stilul moderat, serios, onest pe care-l cerea cu autoritate M. Eminescu și pe care-l continuă presa socialistă, asigurîndu-și astfel popularitatea recunoscută.

Concluzia teoretică ce se citește printre rînduri, deși am fi dorit-o exprimată de către autor, ține de interacțiunea dialectică a variantelor funcționale ale limbii române literare, adică a stilului publicistic cu cel științific, literar-artistic și administrativ, astfel încît, dacă prin compararea lor s-ar desprinde elementele de originalitate ale fiecăruia în parte, prin alăturarea lor nu ne indică decît unitatea de limbă și cultură a românilor, baza unității noastre naționale.

Scrisă cu deosebită grijă pentru formulările circumspecte, privîndu-se chiar de concluzii finale (ele nu lipsesc la finele fiecărui capitol), *Limba presei românești în secolul al XIX-lea* atrage atenția cititorului prin discreția cu care sînt abordate problemele, neinițiind nici o polemică, din contră, traversînd elegant unele puncte atacabile ale subiectului. Alături de *Formarea terminologiei științifice românești* de N. A. Ursu, cartea lui Al. Andriescu se constituie ca a doua monografie asupra stilurilor funcționale apărută mai recent (stilul publicistic e ultimul din serie), sinteze atât de așteptate de specialiști.

Martie 1980

Elena Dragoș

Universitatea „Babeș-Bolyai”

Facultatea de filologie

Cluj-Napoca, str. Horea, 31

GHEORGHE CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, București, Editura Albatros, 1980, 463 p.

Evoluția spectaculoasă a științelor face ca termenii (t) să fie utilizați tot mai mult în modalități tot mai specifice; apariția unor ramuri și sub-ramuri pune și probleme taxonomice specifice: t_i are — în funcție de clasificarea ramurilor și sub-ramurilor respective — diferite sensuri — $s_1(t_i)$, $s_2(t_i)$, $s_3(t_i)$ etc. Această situație trebuie să fie oglindită în dicționarele de specialitate (fără îndoială, aici apare o problemă spinoasă: n i v e l u l d i c ț i o n a r u l u i — 1. *normativ științific*, 2. *descriptiv științific* (care cuprinde informațiile destinate diferitelor grade de specialiști: 2.1., 2.2., ...), 3. *introduktiv* (care se adresează persoanelor instruite, dar lipsite de cunoștințe în respectul domeniului ...) ...).

Utilitatea dicționarului pe care îl prezentăm în aceste rînduri este implicită: răspunde unei necesități actuale a diferitelor straturi de cititori potențiali (mai ales a elevilor și studenților, dar și a altor categorii de cititori). De asemenea merită să fie subliniată inițiativa și îndrăzneala autorului, care a pus în circulație, în limba română, primul astfel de dicționar tipărit. Valoarea acestei lucrări poate să fie stabilită în urma parcurgerii sale; cele mai reușite definiții sînt cele care se referă la unele categorii gramaticale concrete ($t \in G_2$), mai precis definițiile categoriilor gramaticilor descriptive și normative (de tip introductiv). Aici vom menționa articolele: ACCENTUL, ARMONIA VOCALICĂ, ARTICOLUL, ANTONIM, principiile (implicite) și aplicarea lor în clasificarea verbelor (VERBA VOLUNTATIS, DICENDI, SENTIENDI etc.) etc.

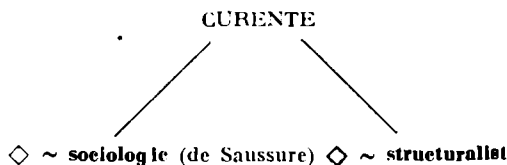
În legătură cu definițiile unora dintre termenii existenți în dicționar, trebuie să ne punem întrebarea dacă ei se referă — într-adevăr — la *termeni lingvistici*: ABATERE, ACCEPȚIE, ACTUALIZARE (și ACTUALIZATOR), AFIRMAȚIE (definită prin metoda *cercului vicios* „Vorbire prin care se afirmă (subl. ns., P. Sch.) ceva”), ANCHETATOR (și ANCHETĂ), ARHIVĂ FONOGRAMICĂ, CITARE, CIUNISM (PUMNISM) (și cercetătorul avizat se întreabă dacă are sau nu nevoie de acest „t”?), CONVERSAȚIE etc. Dacă autorul a introdus în lista sa *t* CONVERSIUNE (destul de amplu elaborat), nu este deloc clar de ce articole cum ar fi ADJECTIVARE, ADVERBIALIZARE, SUBSTANTIVARE etc. trebuie să aibă extinderi atât de mari (ele nu fac decât să exemplifice, la urma urmelor, conținutul articolului generic).

Nu ni se pare logică prezența unui termen ca AMERICANISM, în lipsa *t* (LIMBA) AMERICANĂ; aici se cere a fi amintit faptul că nu ne pare justificată prezența unor articole cum ar fi ALBANEZĂ, ARMEANĂ, față de lipsa lui HINDI, COPTĂ etc. Lipsesc de asemenea *t* cum ar fi ACT DE VORBIRE, ANTONIMIE (POLARĂ și/sau GRADUALĂ), COMPARATIVISM (COMPARATIVISTICĂ), GENERATIVISM (se amintește printre altele de GRAMATICA *g.* la GRAMATICĂ, ceea ce este prea puțin; din domeniul teoriei gramaticilor generative lipsesc termeni cum ar fi GRUP NOMINAL (și/sau VERBAL), ACCEPTABILITATE etc. În mod cu totul neexplicabil lipsește un *t* atât de important al lingvisticii moderne cum este TEXT.

Considerăm ca o eroare „identificarea” operată de autor între *structuralism* și *generativism*, în pofida binecunoscutei opoziții *static/dinamic*, care le distinge (și care a fost explicată pe larg atât de N. Chomsky, cât și de S. K. Šaumjan).

Insuficiența justificare teoretică face ca în cuprinsul dicționarului recenzat să apară *t* care aparțin *teoriei* (CAZ, GEN etc.), paralel cu *t* care aparțin *meta-teoriei* (CRITERIU etc.).

Fără îndoială, fiecare autor își poate construi lucrarea în cadrul teoretic (și *meta-teoretic*) ales de el, dar aceasta nu înseamnă posibilitatea neglijării deliberate a unor cuceriri de mare prestigiu ale științei respective. Trăindu-se despre COD, nu se arată legătura dintre această categorie și *teoria informațiilor*, dar se consideră că *c.* poate fi doar *binar* („bazat pe concepția lui F. de Saussure”, fără a discuta natura de *c.* a limbii). Vorbindu-se despre CURENTE, se confundă cel funcțional (nonidentic cu cel *sociologic*, care nu a fost „dezvoltat la Geneva”) și școala lui Martinet, care — totuși — a fost prea puțin legată de concepția lui Jakobson (mult mai apropiat de Școala de la Praga). Clasificarea

este — și ea — cam forțată, apriorică; nu este clar nici locul ocupat de *descriptivismul* american în evoluția lingvisticii moderne. Autorul dicționarului acceptă cu destulă ușurință teza după care gramatica generativă ar fi „rezultată din realizarea schemei de funcționare a unei mașini cibernetice, luate ca model de *descriere* (sic!) a structurii gramaticale a unei limbi reale date (sic!)” (vezi GRAMATICĂ). Tot aici vom menționa că *t* AGENT are și o valoare semantică nemenționată, după cum și BAZA poate să fie și a gramaticii (o categorie importantă din teoria gramaticilor generative). Definiția categoriei ARHII — poate să fie dedusă din cea a ARHII-FONEM-ului (dealtfel greșită: $a \neq XUX'$ din $/X, X'/$, ci $X \leftarrow /X', X''/$, adică o *a b s t r a c Ț i e*).

În cadrul categoriilor descrise în dicționar lipsește cu desăvârșire un criteriu taxonomic clar și consecvent (vezi, de exemplu, ANALIZA: ◇ ~ fonetică, ~ fonologică, ~ lexicală, ~ semantică, ~ gramaticală, ~ morfologică, ~ sintactică, ~ lingvistică, ~ stilistică, în locul uneia arborescente: A. lingvistică: obiectivă (fonetic-fonologică, lexico-semantică, gramaticală (morfologică, sintactică), subiectivă (stilistică, ...) ... etc., sau multe alte tipuri de clasificare).

Vom menționa — în încheiere — câteva erori de fapt (cele menționate mai sus putând fi rezultatul unor „deosebiri de concepție” nesemnificative): ASPECTUL în engleză (dar și în alte limbi germanice) și limbile slave sint categorii în *t e g r a l* deosebiri; nu este deloc sigur că ALFABETUL CHIRILIC ar fi fost întocmit de Chiril etc.

Caracterul meritoriu al lucrării recenzate nu poate fi pus în umbră de observațiile noastre critice; rostul acestor observații a fost de a sugera o îmbunătățire a lucrării prezentate.

Martie 1980

Paul Schweiger

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

G. I. TOHĂNEANU, *Artă evocării la Sadoveanu*, Timișoara, Editura Facla, 1979, 267 p.

Ultima vreme atestă faptul că M. Sadoveanu este scriitorul cel mai mult și cel mai bine studiat. Dacă în decurs de numai patru ani au apărut nu mai puțin de șase cărți de critică literară, de cînd exegeza sadoveniană s-a îmbogățit cu încă un volum, diferit ca perspectivă a abordării față de cele anterioare, datorat cunoscutului stilistician timișorean G. I. Tohăneanu. Volumul le completează fericit pe cele de dinainte, întrucît un studiu amplu din unghi stilistic lipsea, iar contribuțiile durabile de mai mică întindere privind limba, stilul și arta lui Sadoveanu sînt extrem de restrinse ca număr.

Prin evocare (*e-vocare*), fundamentul teoretic pe care își înalță construcția analitică, autorul înțelege „stîrnirea la viața artistică a realității în toate sectoarele ei, verticale și orizontale” (p. 5).

Într-o primă secțiune, *Expresia sadoveniană în Povestiri de război* se identifică la nivelul semnificativului cuvinte recurente, fonetisme, ziceri populare, elemente argotice, interjecții, onomatopee, elemente fono-stilistice, precum și abateri de tip semantic: comparația și metafora. Sadoveanu ar fi aici un scriitor oral, de un realism viguros, impregnat însă de o intensă poezie, datorată mai ales comparațiilor, metaforelor și clauzelor. Elementele stilistice nu apar ca un inventar arid de fapte, deoarece autorul are întotdeauna o motivație adîncă a acestora. Dealtfel, o cercetare stilistică se justifică în măsura în care depășește simpla catalogare de cazuri patologice formal și explică funcția estetică a abaterilor lingvistice. Legătura strînsă conținut-formă este în permanență relevantă de autor.

Punctul de pornire al următoarei secțiuni îl constituie aserțiunea că lumea lui Sadoveanu este una arhaică. Normal este, deci, ca, mai ales în povestirile și romanele sale istorice, să apară arhaisme și termeni populari ce recompun atmosfera de epocă. Secțiunea în discuție consacră de aceea capitole separate unor „cuvinte ale vechimii”: *lamură, libov, mașcat, naram-ză și strămurare*. Stilisticianul caută circulația cuvintului respectiv la diferiți poeți și scriitori, stabilind, printr-un comparatism intern lărgit, punți firești între scriitorul studiat și precursori. În G. I. Tohăneanu ni se relevă astfel un perfect cunoscător al istoriei vocabularului pe toată întinderea sa, un voluptuos cercetător al rostirii românești, lucru vizibil și în cartea sa anterioară, *O samă de cuvinte românești*.

Cu secțiunile următoare intrăm în sinonimie, pentru care autorul a dovedit o preocupare constantă.

Capitolul *Sinonimia parțială: arhaisme semantice* aduce în discuție revitalizarea unor sensuri irosite de timp. Este invocată situația substantivelor *limbă, mișel, judeș, mănunchi* etc. Toate au rol de arhaizare. Dar, „arhaismele sînt întrebuințate cu înăsură — remarcă exegetul nostru — iar selecția e riguroasă și bine întemeiată. De aceea — situarea în epocă — [...] se realizează la Sadoveanu mai ales cu mijloace, adecvate la obiect, ale limbii moderne” (p. 75).

În capitolul *Alternanța sinonimelor*, înainte de a se trece la o analiză concretă, se insistă din punct de vedere teoretic asupra funcțiilor sinonimelor. Trei ar fi aceste funcții: 1. eufemistică, de evitare a trivialităților; 2. de insistență asupra unei idei, repetată cu mijloace lexicale și frazeologice diferite; 3. de evitare a repetiției. Această din urmă funcție este cea mai bine reprezentată la Sadoveanu.

Sinonimia frazeologică (coincidența semantică între o sintagmă și un cuvînt simplu) este o cercetare de pionierat, întrucît domeniul este extrem de puțin studiat. Romanele și povestirile istorice rămîn locul predilect de integrare a unor astfel de sinonime frazeologice, reprezentate în special prin locuțiuni, mai ales verbale, și prin imbinări perifrastice.

În capitolul *Sinonimia fonetică*, G. I. Tohăneanu reia o observație mai veche din cartea sa *Dincolo de cuvînt*: „La nivelul *sunetelor*, bunăoară, fonetismele nelterare (populare, regionale, arhalce) creează, prin simplă raportare la formele literare corespunzătoare, cupluri de sinonime” (p. 129): *sară/seară, plăcă/plăcea, rumpe/rupe* etc.

Cîteva observații cu privire la sinonimia fonetică la Sadoveanu sint demne de interes : a) fonetismele strict dialectale și, strict arhaice sint foarte rare. Cele acceptate sint folosite numai sau aproape numai în stratul dialogat al operei, ca mijloace de „autocaracterizare” și „autosituare” a personajelor. Sint rarissime în stratul narativ al operei ; b) pentru situarea istorică și geografică a personajelor, scriitorul moldovean recurge la acele trăsături fonetice neliterare care nu sint specifice numai subdialectului moldovean, ci se regăsesc și în afara Moldovei, mai ales în unele părți din Ardeal.

Interesante sint considerațiile referitoare la sinonimia morfologică. Un exemplu tipic de acest gen de sinonimie la care se oprește autorul este timpul viitor : *voi citi, oi citi, am să citesc, o să citesc*. „Ideea de viitor — observă autorul — este prezentă în toate, dar nuanța stilistică însoțitoare este, de fiecare dată, alta” (p. 172). Plină de acuitate este și observația că în așa-numitele forme inverse ale viitorului literar, în comparație cu celelalte, acestea din urmă comportă o nuanță de solemn și gravitate.

Subsumabile sinonimiei morfologice sint secțiunile *Viitorul popular, Răsturnarea formelor verbale* și *Mai mult ca perfectul arhaic*. În cazul răsturnării formelor verbale, procedeu este expresiv, deoarece realizează restructurarea metrică a formelor verbale respective și contribuie din plin la închegarea atmosferei istorice corespunzătoare. Referitor la mai mult ca perfectul arhaic este observat faptul că forma verbală perifrastică, procedeu predilect de evocare a unor vremi apuse, își face loc aproape în exclusivitate în stratul dialogat, ca mijloc de autocaracterizare a personajului.

Cercetînd arhaismele din punctul de vedere al evoluției operei sadoveniene, exegetul constată că între 1935—1952 prozatorul trece la o adevărată „scuturare a podoaabelor”, așa încît arhaismele își reduc simțitor numărul, iar limbajul se apropie de vorbirea populară.

De o factură asemănătoare sint capitolele *Indelețnicirea cu bucatele și paharele*, „*Aiul din „chebap”*” și *Borșul de pește. Crapul și iarele*. Potrocul, în care se întreprind analize stilistice de mare rafinament referitoare la pasaje culinare sadoveniene.

Un loc aparte îl ocupă capitolul „*Locurile eminesciene la Sadoveanu*”, unde, printr-un comparatism stilistic, sint detectate numeroase reminiscențe eminesciene : imagini, forme identice, imbinări și construcții foarte asemănătoare. „Locurile” eminesciene sint explicate prin afinitatea spirituală și afectivă a prozatorului cu poetul nostru național, prin comunitatea mediului geografic și lingvistic, prin viziunea comună asupra istoriei și naturii, în sfîrșit, prin cunoașterea textelor vechi și a graiurilor populare.

În ceea ce privește metoda, autorul merge pe linia durabilă trasată de Vianu, al cărui urmaș autentic este. Relația între cei doi nu este tutelară, deoarece G. I. Tohăneanu, deși urmează în mare drumul deschis de Vianu, are o metodologie proprie, un timbru personal în comunicarea observațiilor. În locul unor metodologii ostentativ moderne, cu o terminologie rebarbativă, care merg uneori pînă la mimarea unor cercetători străini, o metodologie tradițională proprie, cu excelente rezultate, cum este cea de față, este oricînd preferabilă. Deși, firește, nu pledăm pentru obstrucția metodelor moderne în stilistică.

Prin demersul exegetic, cartea este erudită. Nu este vorba însă de o erudiție ce presupune ariditatea tonului, uscăciunea, ci de o erudiție trăită. Cartea este scrisă pe tot parcursul cu o intensă implicare interioară, cu o iubire sui-generis față de cuvînt, vîdînd o lectură vie, activă a textelor. ~~Unul se cere~~ subliniat cu atît mai mult, cu cît rigorile filologiei par să împiedice implicarea emoțională a exegetului. Prin aceasta, asemenea unui personaj sadovenian din *Împărăția apelor*, profesorul G. I. Tohăneanu își „cîntă ... filologia ca paserea vîersului”.

Noiembrie 1979

D. Vlăduț

Centrul de științe sociale
al Universității din Timișoara
B-dul Vasile Pârvan, 4

Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár (Dicționar istoric al lexicului maghiar din Transilvania). Material cules și redactat de Attila T. Szabó. Colaboratori : Ferenc Kósa, Jenő Nagy, Márta Vámszer, Károly Vigh, János Zsemlyei, vol. II (Cs — Elsz), București, Editura Kriterion, 1978, 1 219 p.

Apariția celui de-al doilea volum al *Dicționarului istoric al limbii maghiare din Transilvania* marchează un moment important în realizările lingvisticii din țara noastră.

Această lucrare monumentală, concepută în 10 volume, inițiată și condusă de prof. Attila T. Szabó, care a adunat cu pasiune și pricepere, timp de peste cinci decenii, un material imens din arhive transilvănene, ne oferă date prețioase în legătură cu istoria limbii și culturii din Transilvania. Dictionarul este rodul preocupărilor de a dezvălui aspectele limbii vorbite, evoluția limbii maghiare pe o perioadă întinsă, de aproape cinci veacuri, de la mijlocul secolului al XV-lea și până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Importanța științifică a acestei lucrări a fost subliniată de numeroase recenzii care au prezentat primul volum, apărut în anul 1976, premiat, în 1977, cu premiul „T. Cipariu” al Academiei R. S. România.

Spre deosebire de primul volum, redactat în întregime de prof. A. T. Szabó, la volumul al doilea a colaborat și un valoros colectiv de cercetători, care continuă munca trudnică de elaborare a celorlalte volume, având în vedere bogăția impresionantă a materialului (peste un milion de date).

Concepția lexicografică modernă care a stat la baza adunării și prelucrării materialului se oglindește, în primul rând, în faptul că, spre deosebire de celelalte dicționare istorice ale limbii maghiare, la redactarea cărora s-a aplicat principiul purist, neînregistrându-se cuvintele străine, Attila T. Szabó include în dicționar toate cuvintele aflate în documentele cercetate. Autorul arată în prefața la primul volum că și-a propus „să prezinte limba în complexitatea și tumultul vieții de fiecare zi, în mișcarea și schimbarea ei neîntreruptă” (p. 20):

Lucrarea reprezintă un tip nou de dicționar. După cuvântul-titlu se indică sensurile cuvintului în trei limbi (maghiară, română și germană), fapt care face posibilă utilizarea lucrării de către numeroși cercetători de pretutindeni. Sensurile sînt ilustrate cu numeroase citate, care indică nu numai data și proveniența documentului. Putem urmări astfel istoria fiecărui cuvînt, evoluția limbii de la epoca veche pînă în etapa actuală, putem cunoaște trecutul dialectelor, ca și fapte din istoria ortografiei.

Indicațiile complexe de la fiecare articol conferă acestei lucrări o valoare multilaterală. S-a subliniat faptul că lucrarea este deosebit de utilă nu numai lingviștilor, ci tuturor cercetătorilor preocupați de istorie, folclor, etnografie, istoria literaturii, istoria culturii în general etc., care pot găsi aici un bogat izvor de informație.

Dicționarul „prezintă în articole independente și acele cuvinte care n-au fost incluse în dicționare istorice sau explicative, dar care [...] prin frecvența și viabilitatea lor, merită cu prisosință să fie considerate cuvinte-titlu” (p. 21). În general, drept cuvînt-titlu se indică forma din limba literară, cu excepția cuvintelor care în materialul arhivistice studiat apar exclusiv sub altă formă. Împrumuturile s-au inclus la locul alfabetic corespunzător, sub forma în care s-au fixat în limba literară sau în graiuri.

Problema interacțiunii între limbi își va găsi în acest dicționar un material important de cercetare. Încă la apariția primului volum s-au semnalat numeroasele împrumuturi din română și germană, care apar în aceste documente. În volumul al II-lea întâlnim alte date, care ne furnizează informații legate de unele împrumuturi din română, ca de ex.: *cserge* < *cergă*, *csobán* < *cioban*, *dzugga* < *jude*, *dusmán* < *dușman* etc. S-a subliniat că prezența unor împrumuturi din limba română în diverse documente maghiare la o dată anterioară atestărilor din dicționarele istorice ale limbii române poate fi considerată o atestare indirectă¹. Dicționarul lui A. T. Szabó este o sursă de informație prețioasă nu numai pentru istoria limbii maghiare, ci și pentru istoria limbii române și germane, inclusiv a dialectelor săsești.

Dicționarul nu este un simplu inventar de cuvinte, el ne oferă un bogat material referitor atît la particularitățile sintactice ale frazei, la transformările fonetice și morfologice, cit și la particularitățile stilistice. Un rol important în unificarea limbii literare îl are unificarea ortografiei.

Valoarea științifică a acestei remarcabile lucrări se evidențiază și în faptul că atestă multe cuvinte care nu au fost încă cuprinse în alte dicționare. Lucrarea oferă date noi în legătură cu primele atestări ale unor cuvinte, în numeroase cazuri datarea modificîndu-se cu cîteva decenii sau uneori chiar cu mai multe veacuri.

Fiecare articol oferă imaginea istoriei cuvîntului respectiv. Definițiile sînt clare și concise, fără fărîmițare exagerată a sensurilor. La cuvintele polisemantice se urmărește desprinderea logică a sensurilor. După sens se dau indicațiile legate de datare și localizare. Sînt foarte utile și interesante precizările legate de informator: pe lingă locul de origine și vîrstă, se indică și situația socială.

¹ Cf. Bela Kelemen, *Cu privire la atestarea indirectă a cuvintelor*, în *SOL*, XXVII, 1976, nr. 4, p. 417 — 419.

Spre deosebire de dicționarele istorice precedente, unde cuvintele erau tratate pe familii de cuvinte, cuvintele sint prezentate în strictă ordine alfabetică, ceea ce ușurează mult utilizarea practică a materialului.

Prin editarea în țara noastră a acestui dicționar, cercetările de lexicologie istorică maghiară s-au îmbogățit cu o valoroasă lucrare, dominată de o concepție modernă, care oferă o imagine reală a lexicului maghiar din trecutul Transilvaniei.

Decembrie 1979

Viorica Pamfil

Universitatea „Babeș-Bolyai”

Facultatea de filologie

Cluj-Napoca, str. Horea, 31

SZILÁGYI N. SÁNDOR, *Világunk a nyelv*, București, Editura Kriterion, 1978, 247 p.

Această carte — foarte interesantă și instructivă (mai ales pentru lingvist, dar pentru orice cititor instruit, de asemenea) — reprezintă — din foarte multe puncte de vedere — un paradox. Să începem cu primul: autorul își avertizează cititorii că în curtea sa el se ocupă de LIMBĂ și nu de LINGVISTICĂ (p. 5), dar — 1. cartea este scrisă de un lingvist (care, studiind LIMBA, face — de fapt — LINGVISTICĂ); — 2. utilizând destul de copios sistemele de noțiuni (și chiar de termeni) din lingvistică, nu face decât să ne dea o descriere (personală) lingvistică a LIMBII. (Un alt asemenea paradox — care dă o oarecare savoare specială lecturii — este cel unde a) neagă existența MORFOLOGIEI, ca b) să o recunoască — în cadrul sintaxei — p. 230 — 233.)

Ceea ce este cel mai interesant în cartea lui Szilágyi este modul în care pare (sau vrea să pară) că redescoperă marile adevăruri ale lingvisticii contemporane (fără a aminti de existența teoriei gramaticilor generative, el prezintă o formă — evident personală — a ei). Autorul nu utilizează opozițiile generativiste de COMPETENȚĂ/PERFORMANȚĂ, STRUCTURĂ DE ADÎNCIME/STRUCTURĂ DE SUPRAFAȚĂ etc., dar generează mesaje (adică realizează competența ca performanță), distinge între „forma abstractă” și „concretă” a propoziției etc.

La fel, autorul nu vorbește de metodele PSIHO- și NEUROLINGVISTICII, dar prezintă (în mod deliberat am evitat verbul „studiază”) însușirea L_1 de către copil, învățarea L_1 ($i \geq 2$) de către copil și/sau adult etc. și, trebuie să o afirmăm categoric, în marea majoritate a cazurilor are dreptate. Totuși, el nu arată că reducerea de la infinitatea de sunete produse de copilul mic la numărul de sunete (corespunzător sistemului fonologic al L_1) este determinată de CONTEXTUL socio-psiho-(neuro)lingvistic al respectivului copil. Și — poate — un amănunt: „copiii—lup” (există foarte puține cazuri în realitate) mor înainte de a putea începe să-și însușească L_1 , după ce sint readuși în societatea umană. Este foarte important să explicităm un element — implicit — la Szilágyi: caracterul compulsiv al încadrării copilului în sistemul lingvistic al mediului său (vezi, de exemplu, p. 67, despre „tragerile la țintă” (termenul nu apare la Szilágyi), prin care copilul încearcă să comunice cu adulții din mediul său, după ce a realizat insuficiența plînsului și a strigătelor nearticulate).

Szilágyi dă (vezi p. 25, 40 etc.) o foarte interesantă descriere a sunetelor L , prin compararea lor cu *zgomotele* (naturale și artificiale); tot aici include și descrierea variantelor dialectale ale producerii sunetelor (poate s-ar putea ridica unele obiecții cu privire la părerile sale despre BAZA ARTICULATORIE, dar ele ni se par nesemnificative). Din păcate, autorul cărții nu dă și o justificare teoretică a taxonomiilor sale (deși ne-a „avertizat” că nu se adresează lingvistului!).

Tot în stilul „redescoperirilor” se discută în cartea lui Szilágyi (vezi p. 10 — 11, 69, 124 — 125, 126 — 128 etc.) despre RELATIVISMUL LINGVISTIC. Or *specificul* L_1 față de *abstractul* gândirii universale (logice) rezidă tocmai în această RELATIE. Morfologicul (vezi mai sus) nu face decât să dea o formă concretă acestor RELATII (de natură semantico-sintactică); acest lucru este — însă — doar circumscris și nu afirmat în cartea lui Szilágyi. Din aceleași motive, discuția *semantică* (care putea fi extrem de interesantă) se reduce la multe locuri comune sau la aserțiuni care — în lipsa unei bibliografii adecvate — îl îndreptățesc pe cititor la o serie întreagă de semne de întrebare (chiar dacă el nu este lingvist). La p. 161 și urm. se discută, foarte interesant, taxonomia „terminologiei de înrudire”; în afara unei concepții despre relativis-

mul lingvistic (antropolingvistice), tot ceea ce afirmă Szilágyi se reduce la o schemă descriptivă, lipsită de putere explicativă (este oare aceasta suficient?).

Încercarea de a nu se referi la anumiți autori (cunoscuți sau mai puțin cunoscuți) a făcut ca „teoria semantică” a lui Szilágyi să fie confuză: nu este deloc clar când operează cu NOȚI-UNEA (LOGICĂ) și când cu CONȚINUTUL (SEMANTIC), nu este clar dacă „Semantica” sa este bazată pe sistemul opozițiilor binare (Katz—Fodor—Postal, Chomsky etc.), pe sistemul grilei lui Hjelmslev sau pe un sistem vag (engl. *fuzzy*), elaborat pe baza concepției lui Zadeh. Credem că lipsa de precizie în domeniul relativismului lingvistic și cel al semanticii se reunește undeva în „sistemul” propriu al autorului.

Deși autorul cărții pare să incline pentru o atitudine practică, să urmărească L în funcționarea sa, el nu amintește măcar „teoria actelor de vorbire” (vezi p. 126 — 128, unde se menționează ACTUL de denumire a obiectului); distincțiile pe care el le propune între OBIECTUL denumit și cel lipsit de denumire — justificate într-o teorie a actelor de vorbire — devin gratuite în afara ei.

Ni se par interesante (și curajoase) schemele de propoziții discutate de Szilágyi — cel puțin pentru îndrăzneala de a depăși atitudinea binară; dar netipologizarea acestor scheme (vezi, mai sus, discuția despre relativismul lingvistic) reduce mult din valoarea lor teoretică. Szilágyi recunoaște că pe o schemă abstractă se poate construi o infinitate de propoziții reale; de aici până la principiul *iterativității* nu este decît un singur pas (dar autorul nu-l parcurge).

În încheiere, ar trebui arătate două lucruri: — 1. accesibilitatea declarată (intenționată) a autorului face parte din paradoxul menționat la începutul acestor note; — 2. nu este — totuși — clar (vezi și 1.) dacă ceea ce am citit a fost un eseu (plin de vervă), o carte de popularizare a științei sau una de cultivare a limbii? Și totuși lectura ei a fost fascinantă.

Martie 1980

Paul Schweiger

Universitatea „Babeș-Bolyai”

Facultatea de filologie

Cluj-Napoca, str. Horea, 31

„[PRÉ] Publications Romansk Institut”. Aarhus Universitet. Seria a 5-a, mai 1977 — martie 1978 și seria a 6-a, mai 1978 — martie 1979.

Publicația de mai sus apare în serii, fiecare serie cuprinzînd cîte opt numere (care apar în lunile: mai, iunie, iulie, septembrie, octombrie, decembrie; ianuarie și februarie ale anului următor), fiind numerotate în continuare de la prima serie.

În seria a 5-a, ca de altfel și în cea următoare, prevalează studiile și articolele de literatură. Este prezentă și știința românească prin studiul intitulat *An early account of the surrealist movement* de Ioan A. Popa și publicat în nr. 38, februarie 1978. Autorul pune în lumină contribuția unui scriitor român la mișcarea suprarealistă. Este vorba despre activitatea prodigioasă a transilvăneanului Peter Neagoe, care în perioada interbelică a emigrat în SUA. Este bine că se atrage atenția cu competență asupra acestei contribuții românești la un curent atît de important cum este suprarealismul.

Seria a 6-a este dominată de asemenea de studiile și articolele de literatură. Menționăm, de exemplu, că numărul 46 din ianuarie 1979 este rezervat în întregime studiilor despre Baudelaire. În cele opt fascicule și-au găsit loc și cîteva studii de lingvistică cu o tematică variată, de exemplu de semiotică, de analiză greșelilor și altele.

În numărul 47 din martie 1979 întîlnim un studiu intitulat *Român, românesc, România* semnat de Nicolae Felecan. Autorul urmărește acești termeni în perspectivă istorică, folosindu-se de cea mai nouă literatură de lingvistică și de istorie. Arată că numele poporului *român* continuă termenul latinesc *romanus*, derivat de la *Roma*. Dar în timp ce *romanus* „avea în primul rînd o valoare adjectivală și numai ulterior a început să se folosească și cu valoare substantivală”, termenul *român* „pare să fi fost, după atestările pe care le avem, numai substantiv și după aceea a căpătat și întrebuintare adjectivală” (p. 28). Subliniază că termenul *român* a contribuit, în epoca de început a literaturii românești, la cristalizarea a două idei: „(1) originea latină a limbii și (2) conștiința unității etnice a neamului”. Face apoi o scurtă prezentare a preocupărilor cronicarilor, ale lui Dimitrie Cantemir și ale învățaților Școlii ardeleni, privind romanitatea limbii poporului român. În nr. 49, mai 1979, N. Felecan publică un articol amplu cu titlul de *Sur -a déictique et la valeur fonctionnelle du pronom démonstratif en roumain* (p. 22—40).

Pune în discuție morfemul *-a* în comparație cu situația din celelalte limbi romanice, în care particula de întărire este un adverb sau un cuvânt analizabil, în timp ce morfemul românesc *-a* nu are corespondent pe plan lexical. Tocmai din acest motiv e greu de stabilit originea lui. Prezintă pe rând părerile lui B. P. Hasdeu, A. de Cihaș, H. Tiktin, Sextil Pușcariu, N. Drăganu, Th. Gartner, precum și cea din *Istoria limbii române* (ILR II), ca apoi să dezvolte propria sa părere, după care avem de-a face cu un fenomen morfosintactic. Studiul, bazat pe o bibliografie bogată, are și trei tabele sinoptice, dintre care unul prezintă situația pronumelui demonstrativ în limba latină și în limbile romanice.

Aprilie 1980

Bela Kelemen

Institutul de lingvistică și istorie literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

TEODOR A. NAUM

(1891 — 1980)

A plecat și cel care, de câțiva ani, rămăsese singurul reprezentant al glorioasei generații interbelice a Muzeului limbii române, distins profesor al Universității clujene. Ne plăcea să-l știm între noi, să-l întâlnim, cu statura sa dreaptă și impunătoare pînă la această vîrstă venerabilă, pe cel care și-a adus contribuția valoroasă, alături de atîția colegi ai săi, mai vîrstnici și mai tineri, la consolidarea și sporirea prestigiului celor două instituții clujene.

Numit, de tînăr, profesor de limba și literatura latină, și-a făcut intrarea în Universitatea clujeană, în toamna anului 1926, cu o vibrantă lecție de deschidere, care, pe lîngă temeinica documentare, sobrietate, evidenția totodată și una dintre însușirile caracteristice întregii sale activități literare și științifice : forma aleasă, avînd drept componente eleganța și claritatea.

În același an a devenit și membru al Muzeului limbii române, creat și condus de Sextil Pușcariu, care a atras în jurul său pe toți lingviștii, filologii și istoricii literari din Cluj. Participa la renumitele ședințe săptămînale de comunicări și discuții, devine colaborator al publicației „Dacoromania” și, de-a lungul multor ani, al *Dicționarului limbii române* al Academiei, în calitate de redactor și revizor stilistic. Împreună cu Sextil Pușcariu a publicat *Îndreptar și vocabular ortografic*, după regulile ortografice adoptate de Academia Română în anul 1932, un instrument indispensabil de lucru în slujba cultivării limbii (apărut în cinci ediții), în care autorii au formulat o serie de prețioase indicații cu caracter ortografic, ortoepic și gramatical.

Dar numele lui Teodor Naum rămîne legat, în primul rînd, de numeroasele și neîntrecutele traduceri, din literatura latină și greacă : *Bucolicile* lui Vergiliu (premiată de Academia Română, în urma raportului lui Sextil Pușcariu, care o considera „una din cele mai frumoase redări în românește a poeziei latine”), *Idilele* lui Teocrit (distînsă cu premiul „Eliade Rădulescu”), *Germania* lui Tacit (de asemenea premiată), *Poemul naturii* de Lucrețiu, *Poezii* de Catul, *Tristele* și *Ponticele* lui Ovidiu, primele șase cărți (apărute nu demult) din *Eneida* lui Vergiliu și altele.

Numele lui Teodor Naum a rămas și va rămîne venerat și de foștii săi studenți, din numeroase generații, care au învățat de la el să pătrundă în frumusețea și bogăția literaturii și culturii latine.

I. Pătruș

HENRI JACQUIER

(1900 — 1980)

Născut la 25 septembrie 1900, la Grenoble, profesorul Henri Jacquier s-a stabilit în 1923, după terminarea unor strălucite studii filologice la universitățile din Lyon și Paris în Transilvania recent unită cu țara — pentru puțin timp la Satu Mare, apoi la Cluj — aducînd o contribuție de peste cinci decenii la dezvoltarea studiilor de limbă, literatură și civilizație franceză, de lingvistică romanică și generală. Începea astfel o prodigioasă activitate universi-

tară, de cultură și de știință lingvistică în această țară a cărei limbă și cultură i-au devenit în decursul a peste o jumătate de veac la fel de familiare și dragi ca și ale propriului său popor.

Cunoscător al limbilor greacă și latină, ebraică și arabă, al limbilor celice, preocupările sale lingvistice și filologice erau de o mare întindere și varietate, mergînd de la influențele semitice asupra latinei vulgare și prin aceasta asupra limbilor romanice, influența gaulurilor bretone asupra francezei populare, toponimia și dialectologia franco-provensală, și ajungînd la considerații asupra esteticii limbii române, asupra tendințelor evolutive ale metricii și limbii române, pe care a ajuns să o cunoască atât de bine încît a reușit să sesizeze nuanțe și aspecte nerelevante pînă la el.

Amploarea cunoștințelor lingvistice, spiritul critic mereu treaz îl predestinau studiului fenomenelor de bilingvism, de contact lingvistic, domeniu în care a formulat observații și sugestii care, în domeniul franco-român, nu au fost încă complet exploatare; solida pregătire teoretică fundamentată pe cunoașterea unui mare număr de limbi îi permitea conexiuni neașteptate și revelatoare, care impuneau o muncă de creație terminologică și conceptuală. Vom aminti doar crearea noțiunii și a termenului de *stil direct legal* pe care Leo Spitzer le adoptă cu entuziasm, a noțiunilor de *ritmen* și *poematein* sau lărgirea sensului termenului de *sticomitie* și magistrala lui aplicare la metrica versului românesc. În sfîrșit, cercetările sale de sintaxă afectivă și stilistică abordează fenomene revenite în atenția lingviștilor în ultimii ani, precum teoria enunțării și actelor de limbaj sau modalizarea.

Aceste cîteva rînduri nu pot să dea o imagine completă despre bogăția de idei prezentate în memorabilele sale comunicări — la filiala din Cluj-Napoca a Societății Române de lingvistică romanică al cărei vicepreședinte, președinte, apoi președinte de onoare a fost de la înființare și pînă în ultima clipă a vieții — sau generos oferite zecilor de promoții de studenți, căci Henri Jacquier a fost înainte de toate un mare profesor și a preferat întotdeauna comunicarea directă, orală și vie, comunicării impersonale, reci și aminate, prin intermediul cuvîntului scris.

Profesorul Henri Jacquier s-a stins în dimineața zilei de 19 aprilie 1980, dar ideile sale, personalitatea sa fermecătoare și discretă vor dăinui în amintirea foștilor săi studenți, a tuturor celor ce l-au cunoscut.

Ioan Baciuc

**CĂRȚI DONATE ȘI PRIMITE PRIN SCHIMB CU PUBLICAȚIILE
INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ
DIN CLUJ-NAPOCA ÎN ANII 1974–1979 ***

- ABERCROMBIE, DAVID, *Studies in Phonetics and Linguistics*. London, 1971, 152 p.
- ARVINTE, VASILE, *Die deutschen Entlehnungen in den rumänischen Mundarten* (nach den Angaben des rumänischen Sprachatlases). Berlin, 1971, X + 236 p. + 49 h.
- ATKINSON, JAMES C., *The Two Forms of Subject Inversion in Modern French*. The Hague, 1973, 96 p.
- Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*. Z. X, Cz. I, II. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1973, map 451 – 500. Z. XI, Cz. I, II, 1974, map 501 – 550. Z. XIII, Cz. I, II, 1976, map 601 – 650.
- Atlas linguistique de la Gascogne*. V. *Le verbe* par Jacques Allières. Fasc. 1. *Cartes 1609–2065*, fasc. 2. *Commentaire*, Paris, 1971, VIII + 306 p.
- Atlasul lingvistic moldovenesc*. Intocmit sub conducerea lui Rubin Udler. II, partea 1. *Lexicul. Casa, obiectele de uz casnic* de Viktor Komarnicki. Kișinău, 1972, h. 521 – 721. II, partea 2. *Lexicul. Corpul omenesc. Familia* de Vasile Melnik. *Agricultura* de Vasile Pavel. Kișinău, 1973, h. 722 – 1034 + *Articol introductiv, anexe*, 50 p.
- BACH, KATHRYN F. and GLANVILLE PRICE, *Romance Linguistics and Romance Languages. A Bibliography of Bibliographies*. London, 1977, 194 p.
- Badania nad krytyką literacką*. Pod redakcją Janusza Sławińskiego. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1974, 220 p.
- BAKOS FERENC, *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Budapest, 1973, XV + 928 p.
- BAL, JÓZSEF, *Formacje przysłówkowe z sufiksalmym J i K typu DZISIAJ, WCZORAJ, DZISIAK, TAMOK w historii i dialektach języka polskiego*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1974, 116 p.
- BALASSI BALINT, *Összes versei. A versek helyreállított eredeti sorrendjében. Újvidék*, 1976, 152 p.
- BALHAR, JAN, *Skladba lašských nářečí*. Praha, 1974, 198 p.
- BARANCZAK, STANISŁAW, *Język poetycki Mirona Białoszewskiego*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1974, 180 p.
- BAUER, JAROSLAV, *Syntactica slavica vybrané práce ze slovanské skladby*. Brno, 1972, 472 p.
- Bългарски етимологичен речник*. Съставил VI. Georgiev. IV. Гълъбов, J. Залмов, St. Ичев. I. A–3. София, 1971, XCV + 680 p.
- BERCZELI, A. KÁROLY, *Figlio del sole. Poesie scelte a cura di Carla Corradi*. Parma, 1978, 154 p.
- BLUMSTEIN, SHEILA E., *A Phonological Investigation of Aphasic Speech*. The Hague. Paris, 1973, 120 p.
- BONESSIO DI TERZET, ETTORE, *Esperienza estetica e realtà*. Roma, 1976, 200 p.
- Brandenburg-Berlinisches Wörterbuch*. I. Band, 7, 8 Lieferung. Berlin, 1973, 1974, p. 706 – 959.
- BRETON, Roland J.-L., *Géographie des langues*. Paris, 1976, 128 p.
- BREZA, EDWARD, *Toponimia powiatu kościerskiego*. Gdańsk, 1974, 352 p.
- BRODIN, BRITA, *Criaturas ficticias y su mundo, en „Rayuela” de Cortázar*. Lund, 1975, 280 p.
- ČAADAĖV, PĖTR JAKOVLEVIČ, *Lettere filosofiche ed altri scritti. Introduzione e traduzione di Ferruccio Déchel*. Roma, 1976, 336 p.
- CARLTON, CHARLES MERRIT, *A Linguistic Analysis of a Collection of Late Latin Documents Composed in Ravenna Between A. D. 445 – 700. A Quantitative Approach*. The Hague. Paris, 1973, 282 p.
- CAVACIUTI, SANTINO, *Momenti dell'ontologia contemporanea. M. Blondel – L. Lavelle – M. F. Sciacca*. Roma, 1976, 408 p.

* Listă întocmită de Elisabeta Faiciuc

- Československé přednášky pro VII. mezinárodní sjezd slavistů ve Varšavě. *Literatura—folklor—historie*. Praha, 1973, 452 p.
- CHAURAND, JACQUES, *Histoire de la langue française*. Paris, 1977, 128 p.
- CHLOUPEK, JAN, *Aspekty dialektu*. Brno, 1971, 136 p.
- CHRISTADLER, MARTIN, *Amerikanische Literatur der Gegenwart in Einzeldarstellungen*. Stuttgart, 1973, L + 660 p.
- COHEN, JEAN, *Structure du langage poétique*. Paris, 1966, 224 p.
- COHEN, JEAN, *Structure du langage poétique*. Paris, 1966, 224 p.
- Congressus quartus internationalis fenno-ugristarum. Budapestini habitus anno 1975. Redigit Gyula Ortutay. Pars I. *Acta sessionum curavit János Gulya*. Budapest, 1975, 242 p.
- CORDER, S. PIT, *Introducing Applied Linguistics*, 1975, 392 p.
- CORRADI, CARLA, *Parma e l'Ungheria*. Parma, 1975, 220 p.
- CORRADI, ENRICO, *Il dibattito odierno tra dialettica e metafisica*. Roma, 1976, 372 p.
- COURTENAY, JAN BAUDOUIN DE, *Spostrzeżenia nad językiem dziecka*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1974, 216 p.
- CUEVAS, GARCIA, CRISTOBAL, *La prosa metrica. Teoria. Fray Bernardino de Laredo*. Granada, 1972, 372 p.
- DÁM LÁSZLÓ, *A Nagy-Sárét népi építészete*. Debrecen, 1975, 184 p.
- DARMESTER, ARSÈNE, *La vie des mots étudiée dans leurs significations*. Paris, 1959, 186 p.
- DEMIRAJ, SHABAN, *Morfologija historike e gjuhës shqipe*. I. Tiranë, 1973, 184 p.
- DOBROSSY ISTVÁN, *Dohánytermesztés a nyírségben*. Debrecen, 1978, 120 p.
- DOBRYŃSKA, TERESA, *Delimitacja tekstu literackiego*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1974, 164 p.
- Drejshkrimi i gjuhës shqipe*. Tiranë, 1973, 324 p.
- DUCROT, OSWALD, TZVETAN TODOROV, *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*. Paris, 1972, 470 p.
- DURAFFOUR, ANTONIN, *Phénomènes généraux d'évolution phonétique dans les dialectes franco-provençaux d'après le parler de Vaux-en-Bugey (AIN)*. Grenoble, 1932, XXI + 282 p. + 1 h.
- ESCARPIT, ROBERT, *Sociologie de la littérature*. Paris, 1978, 128 p.
- FILIPOWSKA, IRENA, *Éléments tragiques dans le théâtre de Jean Cocteau*. Poznań, 1976, 148 p.
- Fonetika teorija pisma*. Pod redakcją F. P. Filina. Moskva, 1973, 122 p.
- FOSSOUL-RISSELIN, ANNE-MARIE, *Le vocabulaire de la vie familiale a Saint-Vaast (1890—1914)*. Liège, 1969, 184 p.
- FREEMAN, DONALD, C., *Linguistics and Literary Style*. New York. Chicago. San Francisco . . . , 1970, 492 p.
- FRISCH, HELMUTH, *Morphoneme als Elemente zu einer vergleichenden Typologie des Französischen, Italienischen und Rumänischen*. Bochum, 1972, 124 p.
- FRISTEDT, SVEN L., *The Wycliffe Bible. III. Relationships of Trevisa and the Spanish Medieval Bibles*. Stockholm, 1973, 96 p.
- FROMILHAGUE, RENÉ, *Malherbe. Technique et création poétique*. Paris, 1954, 666 p.
- GOLDMANN, LUCIEN, *Pour une sociologie du roman*. Paris, 1964, 372 p.
- Govornite formi i slovenskite literaturni jazyci. Materijali od vtoroto zasiedanie na meġunarodnata komisija za slovenskite literaturni jazici*. Skopje, 1973, 184 p.
- GREGOR FERENC, *Magyar népi gombanevek*. Budapest, 1973, 56 p.
- GREIMAS, ALGIRDAS JULIEN et JOSEPH GOURTÉS, *Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*. Paris, 1979, VII + 424 p.
- GRODZIŃSKI, EUGENIUSZ, *Zarys ogólnej teorii imion własnych*. Warszawa, 1873, 312 p.
- GRZYBOWSKA, VIOLETTA, ZOJA PAWLIKOWSKA, *Wybór tekstów literackich do praktycznej nauki języka rosyjskiego*. Łódź, 1973, 162 p.
- GUNNARSON, KJELL-ÅKE, *Le complément de lieu dans le syntagme nominal*. Lund, 1972, 130 p.
- GUYOT, LUCIEN, et PIERRE GIABASSIER, *Les noms des fleurs*. Paris, 1968, 128 p.
- GUYOT, LUCIEN, et PIERRE GIABASSIER, *Les noms des plantes*. Paris, 1967, 128 p.
- HAVAS FERENC, *A magyar, a finn és az ész nyelv tipológiai összehasonlítása*. Budapest, 1974, 92 p.
- IBRAHIM, MUHAMAD HASAN, *Grammatical Gender its Origin and Development*. The Hague, Paris, 1973, 116 p.
- ILČEV, STEFAN, *Rečnik na ličnite i familni imena u bŭlgarite*. Sofija, 1969, 628 p.
- ILLÉS ILONA, „Tüz” (1921—1923). „Diogenes” (1923—1927) *Repertóriumok*. Budapest, 1977, 235 p.
- IMBRAGUGLIA, GIORGIO, *Esistenza e sperimentazione. Il problema della valutazione delle espressioni appartenenti alla formalizzazione di una teoria concernente funzioni di grandezza*. Roma, 1976, 148 p.

- JEAN, GEORGES, *Le roman*. Paris, 1971, 268 p.
- JOCHNOWITZ, GEORGE, *Dialect Boundaries and the Question of Franco-provençal*. The Hague. Paris, 1973, 184 p.
- JODŁOWSKI, STANISŁAW, *Ogólnojęzykoznawcza charakterystyka zaimka*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1973, 156 p.
- JUHÁSZ, JÁNOS, *Probleme der Interferenz*. Budapest, 1970, 174 p.
- Issues in Phonological Theory. Proceedings of the Urbana Conference on Phonology*. Edited by Michael J. Kenstowicz and Charles W. Kisseberth. The Hague. Paris, 1973, 176 p.
- KLOOCKE, KURT, *Joseph Bédiers Theorie über den Ursprung der Chansons de geste und die daran anschließende Diskussion zwischen 1908 und 1968*. Göppingen, 1972, 546 p.
- KNJAZ'KOVA, G. P., *Russkoe prostorečie vtoroj poloviny XVIII v.* Leningrad, 1974, 256 p.
- KREMNITZ, GEORG, *Versuche zur Kodifizierung des Okzitanischen seit dem 19. Jahrhundert und ihre Annahme durch die Sprechen*. Tübingen, 1974, VI + 482 p.
- KROHMER, ULRICH, *Gallizismen in der spanischen Zeitungssprache (1962–1965)*. Stuttgart, 1967, 342 p.
- KRZYŻANOWSKI, JULIAN, *Dzieje literatury polskiej od początków do czasów najnowszych*. Warszawa, 1972, 680 p.
- KUNT ERNÖ, *Temetök az aggteleki-karszt falvaiban*. Debrecen, 1978, 152 p.
- La grammaire des cas* par John M. Anderson et Françoise Dubois-Charlier, Ch. J. Fillmore, S. Starosta. Paris, 1973, 128 p.
- LADO, ROBERT and CHARLES C. FRIES, *English Pattern Practices*. Michigan, 1966, XXIV + 338 p.
- LAKATOS ÉVA, *Magyar irodalmi folyóiratok*. H – K, K – M. Budapest, 1975, 1977, p. 421 – 930.
- LASKOWSKI, ROMAN, *Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1975, 144 p.
- LÉON, PIERRE, EDWARD BURSTYNSKY, HENRY SCHOGT, *La Phonologie. Lectures. I. Les écoles et les théories*. Paris, 1977, XIII + 344 p.
- LINDENFELD, JACQUELINE, *Yaqi Syntax*. Berkeley. Los Angeles. London, 1973, IX + 164 p.
- LINDER, KARL PETER, *Studien zur Verbsyntax der ältesten provenzalischen Urkunden und einiger anderer Texte mit einem Anhang über das konditionale QUI*. Tübingen, 1970, XI + 109 p.
- LIZANEC, P. M., *Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpáton túli ukrán nyelvjárások anyaga alapján)*. Uzshorod, 1970, 250 p.
- LÖRINC PÉTER, *Bánát magyar nyelvű polgári társadalom-tudománya a századforduló idején 1880 – 1918*. Újvidék, 1973, 264 p.
- LÜDER, ELSA, *Probleme der sprachlichen Gradation. Sintagmatische und lexematische Verfahren im Romanischen unter besonderer Berücksichtigung des Rumänischen*. Freiburg. München, 1978, 524 p.
- MALMBERG, BERTIL, *Les nouvelles tendances de la linguistique*. Paris, 1972, 344 p.
- MARTINET, ANDRÉ, *Langue et fonction*. Paris, 1969, 224 p.
- Materiály pro přípravu nové vědecké mluvnice spisovné češtiny*. Praha, 1976, 141 p.
- MAYEN, JÓSEF, *O stylistyce utworów mówionych*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1972, 162 p.
- MBULANOKO, NZENCE, *Verbe et Personne. Les substituts et marques de la personne verbale en latin, espagnol, français, allemand, lingála et ngbandi*. Tübingen, 1973, 298 p.
- MEINHOLO GOTTFRIED, *Deutsche Standardausprache*. Jena, 1973, 150 p.
- MISIRKOV, KRSTE P., *Za makedonkite raboti*. Skopje, 1974, XI + 180 p.
- MISTERSKI, HENRYK, *Recepcja polskich zapożyczeń leksykalnych w dokumentach słowiańsko-moldawskich. W aspekcie superstratu słowiańskiego i romanizacji języka rumuńskiego*. Poznań, 1976, 126 p.
- MOREY, ROBERT V., DONALD J. METZGER, *The Gwahibo. People of the Savanna*. Wien, 1974, 148 p.
- MOSKALSKAJA, O. I., *Problemy sistemnogo opisanija sintaksisa (na materiale nemeckogo jazyka)*. Moskva, 1974, 156 p.
- MOUNIER, EMMANUEL, *Malraux. Camus. Sartre. Bernanos. L'espoir des désespérés*. Paris, 1953, 187 p.
- MOUNIN, GEORGES, *Dictionnaire de la linguistique*. Paris, 1974, XI + 342 p.
- MOUNIN, GEORGES, *La linguistique du XXe siècle*. Paris, 1975, 254 p.
- MULLER, CHARLES, *Einführung in die Sprachstatistik*. Berlin, 1972, 302 p.
- NALIMOV, V. V., *Verojatnostnaja model' jazyka. Osožnošenii estestvennyh i iskusstvennyh jazykov*. Moskva, 1974, 272 p.
- NEMEROV, HOWARD, *Contemporary American Poetry*. Washington, 1969, 314 p.

- NOVÁČEK, Č., *Popis zvukového systému ruštiny na základě obecné jazykovědy*, Olomouc, 1971, 170 p.
- OKONIOWA, JOANNA, *Stosunki iloczusowe w przedrostkach i prepozycjach w języku polskim*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1973, 134 p.
- O'ROURKE, JOSEPH, PATRICK, *Toward a Science of Vocabulary Development*. The Hague. Paris, 1974, 136 p.
- Osnovy teorii rečevoj dejatel'nosti*. Moskva, 1974, 368 p.
- OBWALD, PAUL FRZ., „campagne” und seine Nachbarwörter im Vergleich mit dem Deutschen, Englischen, Italienischen und Spanischen. Ein Beitrag zur Wortfeldtheorie. Tübingen, 1970, X + 218 p.
- Olázky slovenské syntaxe*. III. Sborník symposia „Modální výstavba výpovědi v slovanských jazycích”. Brno 27. — 30. září 1971. Brno. 1973, 400 p.
- PÁLINKÁS, LÁSZLÓ, *Avviamento allo studio della lingua e letteratura ungherese. Bibliografia italiana*. Napoli, 1970, VII + 140 p.
- PALMER, FRANK, *Grammar*. Baltimore, 1973, 200 p.
- PAPP, FERENC and GYÖRGY SZÉPE, *Papers in Computational Linguistics*. Budapest, 1976, 586 p.
- PENAVIN, OLGA, *Kórhgyi (szlavóniai) népkalladák, balladás történetek, balladás dalok*. Újvidék, 1976, 102 p.
- PENAVIN, OLGA MATIJEVICS LAJOS, MIRNICS, JÚLIA, *Bacstopolya és környéke földrajzi neveinek adattára*. Újvidék, 1975, 250 p.
- PÉNOVÁTZ ANTAL, *A pacseri földművelés és állattartás szótára*. Újvidék, 1975, 174 p.
- PÉRROT, JEAN, *Adatok a meg ígkölő funkciójának vizsgálatához a mai magyar nyelvben*. Budapest, 1966, 72 p.
- PÉRUS, JEAN, *Méthodes et techniques de travail en histoire littéraire*. Paris, 1972, 198 p.
- Phonetics in Linguistics*. Edited by W. E. Jones, J. Lawer. London, 1973, 346 p.
- PINKERNEIL, BEATE, DIETRICH PINKERNEIL, VIKTOR ŽMEGAČ, *Literatur und Gesellschaft. Dokumentation zur Sozialgeschichte der deutschen Literatur seit der Jahrhundertwende*. Frankfurt am Main, 1973, XXVI + 308 p.
- PIROTTI, GIULIANO, *Grammatica vogula (Con una scelta di poesie vogule)*, Parma, 1972, XL + 292 p.
- POLLAK-ELTZ, ANGELINA, *The Black Family in Venezuela*. Horn. Wien, 1974, 180 p.
- PORWOŁ, ADELA, *Le comique dans l'oeuvre dramatique de Jean Giraudoux*. Poznań, 1977, 112 p.
- PRÍETO, LUIS, J., *Nachrichten und Signale*. Berlin, 1972, 144 p.
- Problémy strukturnoj lingvistiky*. 1972, Moskva, 1973, 600 p.
- PRŮCHA, JAN, *Sovětská psycholingvistika a některé její pedagogické aplikace*. Praha, 1973, 126 p.
- Radovi simpozijuma o jugoslovensko-rumunskim uzajamnostima u oblasti narodne književnosti. Actele simpozionului dedicat reciprocităților iugoslavo-române în domeniul literaturii populare (Pančevo, 28. IX — 1.X 1972)*. Pančevo, 1974, 660 p.
- RAMBAUDI, DANIELE, *Problemi semantici dei linguaggi valutativi*. Studio su C. L. Stevenson. Milano, 1973, 182 p.
- Recherches sur les systèmes signifiants. Symposium de Varsovie 1968*. The Hague. Paris, 1973, 660 p.
- RÉDEI, KÁROLY, *Permjakisches Wörterverzeichnis aus dem Jahre 1833 auf Grund der Aufzeichnungen F. A. Wolegows*. Budapest, 1968, 140 p.
- RÉDEI, KÁROLY, *Zyrian Folklore Texts*. Budapest, 1978, 652 p.
- RICARDOU, JEAN, *Problèmes du nouveau roman*. Paris, 1967, 208 p.
- RICHARDS, JACK C., *Error Analysis. Perspectives on Second Language Acquisition*. London, 1974, 228 p.
- RINCÉ, DOMINIQUE, *La littérature française du XIXe siècle*. Paris, 1978, 128 p.
- RISŠOVSKI, BLAŽE, *Gorčija M. Pulevski i negovite knjiški „Samovila makedonska” i „Makedonska pesnarka”*. Skopje, 1973, 82 p.
- ROBACH, INGER-BRITT, *Étude socio-linguistique de la segmentation syntaxique du français parlé*. Lund, 1974, 176 p.
- ROBINS, R.-H., *A Short History of Linguistics*. London, 1976, VIII + 248 p.
- ROBINS, R.-H., *Brève histoire de la linguistique de Platon à Chomsky*. Paris, 1976, 254 p.
- ROHRER, CHRISTIAN, *Die Wortzusammensetzung im modern Französisch*. Tübingen, 1967, 264 p.
- ROJZENZON, L. I., A. M. BUŠUJ, *Materialy k obščej bibliografii po voprosam frazeologii*. II. Samarkand, 1970, XXII + 290 p.
- ROSETTI, A., *Brève histoire de la langue roumaine des origines à nos jours*. The Hague. Paris, 1973, 212 p.
- ROSTAING, CHARLES, *Les noms de lieux*. Paris, 1974, 128 p.

- ROUAIX, PAUL, *Dictionnaire des idées suggérées par les mots*. Paris, 1977, 540 p.
- SARTRE, JEAN-PAUL, *Plaidoyer pour les intellectuels*. Paris, 1972, 117 p.
- SAULNIER, V.-L., *La littérature française du siècle philosophique*. Paris, 1976, 128 p.
- SCHLYTER, KERSTIN, *Les énumérations des personnages dans la Chanson de Roland. Étude comparative*. Lund, 1974, 196 p.
- SEBEOK, THOMAS A., *Portraits of Linguistics. A Bibliographical Source Book for the History of Western Linguistics 1746—1963*. Bloomington and London, 1966. I. From Sir William Jones to Karl Brugmann, XVI + 580 p. II. From Eduard Sievers to Benjamin Lee Whorf, 606 p.
- Sintaksis. Moskva, 1973, 132 p.
- SKRUNDA, WIKTOR, *Na marginesach wielkiej literatury. Ewolucja rosyjskich almanachów literackich lat 1794—1852*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk. 1974, 196 p.
- Slovník jazyka staroslověnského. *Lexicon linguae palaeoslovenicae*. 26, 27 Praha, 1974, p. 65—192.
- Słownik staropolski. VII. *Pół — Rozproszyć*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1973—1977, p. 481—560.
- SMITH, NEILSON, V., *The Acquisition of Phonology, A Case Study*. Cambridge, 1973, XI+270 p.
- Somogy megye földrajzi nevei. Budapest, 1974, 1174 p.
- Statistique et analyse linguistique. *Colloque de Strasbourg (20—22 avril 1964)*. Paris, 1966, 136 p.
- STEIN, GABRIELE, *Primäre und sekundäre Adjective im Französischen und Englischen*. Tübingen, 1971, VIII + 284 p.
- STEINITZ, WOLFGANG, *Ostjakologische Arbeiten*. Budapest. I. *Ostjakische Volksdichtung und Erzählungen aus zwei Dialekten. Texte*, 1975, XXVI + 468 p. II. *Ostjakische Volksdichtung und Erzählungen aus zwei Dialekten. Kommentare*, 1976, X + 320 p.
- Studia indoeuropejskie *Études indo-européennes*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk. 1974, 324 p.
- SZILÁGYI FERENC, *Csokonai Dunántúli tájszógyűjtése egy fejezet irodalmi nyelvi szókincsünk történetéből*. Budapest, 1974, 238 p.
- TALADOIRE, BARTHELEMY—A., *Mihail Eminescu*. Nice, 1974, 72 p.
- TELEC, VLADIMÍR, *Přirůstky hudební v československých knihovnách XIX*. Brno, 1973, 30 p.
- The Short Story: Fiction in Transition*. New York, 1973, 692 p.
- TORSTENSSON, EIVOR NYLUND, *De finska sjönamnen i Korpiolombolo socken*. Uppsala, 1973, 112 p.
- TÓTH FERENC Kálmány Lajos nyomában. *Az észak-bánáti népballádák élete*. Újvidék, 1975, 306 p.
- UJVÁRY ZOLTÁN, *A temetés paródiája. Temetés és halál a népi játékokban*. Debrecen, 1978, 260 p.
- UNDHAGEN, LYDIA, *Morale et les autres lexèmes formés sur le radical moral-étudiés dans des dictionnaires et dans des textes littéraires français de la seconde moitié du XVIIIe siècle. Étude de sémantique structurale*. Lund, 1975, 206 p.
- VAJDA JÓZSEF, *A hely- és időhatározók szerkezetek*. Újvidék, 1975, 100 p.
- VARGA, LÁSZLÓ, *A Contrastive Analysis of English and Hungarian Sentence Prosody*. Budapest, 1975, VII + 142 p.
- VELCSOV MARTONNÉ, *Antropometrikus mértéknevek a magyar nyelvben*. Budapest, 1974, 110 p.
- VENDRYES, JOSEPH, *Le langage. Introduction linguistique à l'histoire*. Paris, 1978, 444 p.
- VÉRTES, EDITH, *Morphonematische Untersuchung der Ostjakischen Vokalharmonie*. Budapest, 1977, 192 p.
- VOGELWEIDE, WALTHER, von der, *Sprüche und Lieder Gesamtausgabe*. Herausgegeben von Helmut Protze. Halle, 1963, 330 p.
- WERNER, ARNOLD, *Stil- und Formelemente der Liturgie in die neueren französischen Dichtung*. Tübingen, 1966, VI + 134 p.
- WIDŁAK, STANISŁAW, *Alcuni aspetti strutturali del funzionamento dell'eufemismo. Antonimia, sinonimia, omonimia e polisemia*. Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk, 1972, 40 p.
- WIDMARK, GUSTEN, *Ordbok över Umemålet av Pehr Stenberg (1804)*. København. 1. *Indledning*. Ordbok, 1966, VIII + 170 p. 2. *Kommentar*, 1973, 112 p. + 4 h.
- WINDISCH, RUDOLF, *Genusprobleme im Romanischen. Das Neutrum im Rumänischen*. Tübingen, 1973, VIII + 220 p.
- WIŃSKA, URSZULA, *Błędy językowo-stylistyczne. Uczniów szkół podstawowych województwa gdańskiego*. III i IV. Gdańsk, 1974, 130 p.
- Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache*. Herausgegeben von Ruth Klappenbach und Wolfgang Steinitz. 43, 44, Berlin, 1974, p. 3373—3532.
- ZSILKA JÁNOS, *A magyar mondatformák rendszere és az esztendő (tárgyas mondat szerkesztések)*. Budapest, 1966, 130 p.

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

- Beiträge zur Geschichte des politisch-sozialen Wortschatzes der rumänischen Sprache. Materialien eines Kolloquiums des Fachbereiches Romanische Sprachwissenschaft der Sektion Theoretische und angewandte Sprachwissenschaft der Karl-Marx-Universität-Leipzig*, 25. Juni 1975. Leipzig, 1977, 168 p.
- BLANCHE-BENVENISTE, CLAIRE, *Recherches en vue d'une théorie de la grammaire française. Essai d'application à la syntaxe des pronoms*. Paris, 1975, 426 p.
- BONESSIO DI TERZET, ETTORRE, *Esperienza estetica e realtà*. Roma, 1976, 200 p.
- Brünnener Beiträge zur Germanistik und Nordistik*. I. Brno, 1977, 176 p.
- CAADAEV, PĚTR JĀKOVLEVIČ, *Lettere filosofiche ed altri scritti. Introduzione e traduzione di Ferruccio Déchet*. Roma, 1976, 336 p.
- CAVACIUTI, SANTINO, *Momenti dell'ontologia contemporanea. M. Blondel - L. Lavelle - M. F. Sciacca*. Roma, 1976, 408 p.
- CHRISTADLER, MARTIN, *Amerikanische Literatur der Gegenwart in Einzeldarstellungen*. Stuttgart, 1973, L + 660 p.
- CORRADI, ENRICO, *Il dibattito odierno tra dialettica e metafisica*. Roma, 1976, 372 p.
- DENTONE, ADRIANA, *Il problema morale e religioso in A. Aliotta*. Roma, 1976, 214 p.
- Les dialectes de Wallonie*. 3 - 1973-74, 144 p.
- EGGER KURT, *Bilinguismo in Alto Adige. Problemi e prospettive*. Bolzano, 1978, 160p.
- English Grammatical Structure. A General Syllabus for Teachers* [De :] L. G. Alexander, W. Stannard Allen, R. A. Close, R. J. O'Neill. London, 1975, X + 246 p.
- ETTINGER, STEFAN, *Diminutiv -- und Augmentativbildung: Regeln und Restriktionen. Morphologische und semantische Probleme der Distribution und der Restriktion bei der Substantivmodifikation im Italienischen, Portugiesischen, Spanischen und Rumänischen*. Tübingen, 1974, V + 424 p.
- FERGUSON, THADDEUS, *A History of the Romance Vowel Systems Through Paradigmatic Reconstruction*. The Hague, 1976, 176 p.
- GALLEGO MORELL, ANTONIO, *Antología poética de Sierra Nevada*. Granada, 1973, 168 p.
- GALLEGO MORELL, ANTONIO, *Fama postuma de Garcilaso de la Vega. Antología poética en su honor/ el poeta en el teatro/bibliografía garcilasiana*. Granada, 1978, 766 p.
- HERRERA, PUGA, PEDRO, *Una personalidad inédita de la Ilustración. El P. José de Silva (1750 - 1829)*. Granada, 1971, 160 p.
- HUTTERER, CLAUS, JÜRGEN, *Die germanischen Sprachen. Ihre Geschichte in Grundzügen*. Budapest, 1975, XX + 544 p.
- IMBRAGUGLIA, GIORGIO, *Esistenza e sperimentazione. Il problema della valutazione delle espressioni appartenenti alla formalizzazione di una teoria concernente funzioni di grandezze*. Roma, 1976, 148 p.
- JIRAČEK, JIŘÍ, *Internacional'nye suffiksy. Sušestvitel'nych v sovremennom russkom jazyke* (Strukturno-sopostavitel'noe issledovanie). Brno, 1971, 282 p.
- JUILLAND, ALPHONSE, *Transformational and Structural Morphology. About two Rival Approaches to the Rumanian Verb System*. Saratoga, 1978, 78 p.
- KAKUK, SUZANNE, *Recherches sur l'histoire de la langue osmanlie des XVIe et XVIIe siècles. Les éléments osmanlis de la langue hongroise*. Budapest, 1973, 660p.
- KÁLMÁN, BÉLA, *Wogulische Texte mit einem Glossar*. Budapest, 1976, 354 p.
- KRAMER, JOHANNES, *Etymologische Wörterbuch des Gadertalischen*. Fasz. 1 - 6, A - R. Köln, 1970-1973, 294 p.
- MAIA, CLARINDA DE AZEVEDO, *Os falares do Algarve*. (Inovação e conservação). Coimbra, 1975, 170 p.
- MAIA, CLARINDA DE AZEVEDO, *Os falares fronteiriços do concelho do Sabugal e da vizinha região de Xalma e Alamedilla*. Coimbra, 1977, 616 p.
- MARIN, NICOLÁS, *Poesía y poetas del Seicientos. Torrepalma y la Academia del Trípode*. Granada, 1971, 268 p.
- MARTÍNEZ MARIN, JUAN, *Sintaxis de La Celestina: I. La oración compuesta*. Granada, 1978, 336 p.
- MASSONNET, JULES, *Lexique du patois gaumais de Chassepierre et de la région*. Liège, 1975, 376 p.
- Modern Linguistics and Language Teaching*. International Conference Budapest, 1 - 5 April 1971. Budapest, 1975, 440 p.
- NARBONA, JIMÉNEZ, ANTONIO, *Las proposiciones consecutivas en español medieval*. Granada, 1978, 406 p.
- O makedonskom jazyke*. Skopje, 1978, 96 p.

- PENAVIN OLGA, MATIJEVICS, LAJOS, *Szabadság és környéke földrajzi neveinek adattára*. Újvidék 1976, 334 p.
- PETRINI FRANCESCO, *L'idea di Dio in Hegel*. I. *Stoccarda e Tubinga*. Roma, 1976, 274 p.
- PIOTROVSKIJ, R. G., *Formirovanie artiklja v romanskich jazykach*. (Vybór formy), Moskva, 1960, 164 p.
- Referati na makedonskite slavnosti za VIII međunaroden slavistički kongres vo Zagreb—Ljubljana*. Skopje, 1978, 194 p.
- RICKARD, PETER, *A History of the French Language*. London, 1974, 174 p.
- SALAS ORTUETA, JAIME DE, *El conocimiento del mundo externo y el problema crítico en Leibniz y en Hume*. Granada, 1967, 248 p.
- SANCIEZ TRIGUEROS, ANTONIO, *Francisco Villaespesa y su primera obra poética (1897—1900)*. *Cartas la poeta malagueño José Sanchez Rodriguez*. Granada, 1974, 245 p.
- Sociolinguistics Selected Readings*. Edited by J. B. Pride and Janet Holmes. (1976), 382 p.
- STAVINOHOVÁ, ZDEŇKA, *Les temps passés de l'indicatif dans le français contemporain*. Brno, 1978, 160 p.
- STEINITZ, WOLFGANG, *Ostjakologische Arbeiten*. I. *Ostjakische Volksdichtung und Erzählungen aus zwei Dialekten*. Texte. Für die neuherausgabe wissenschaftlich bearbeitet von Gert Sauer. Budapest, 1975, XXV + 468 p. II. *Ostjakische Volksdichtung und Erzählungen aus zwei Dialekten*. Kommentare. Für die herausgabe wissenschaftlich bearbeitet von Gert Sauer und Birigitte Schulze. Budapest, 1976, X + 320 p.
- TOŠEV, KRUM, *Struškiot govor (spored nekoj materijali od XIX vek)*. Skopje, 1979, 116 p.
- VIII međunarodni slavistički kongres Zagreb 3 — 9. IX 1978*. Ljubljana. Prilozi. Zagreb, 1978, 180 p.

INDICELE VOLUMULUI AL XXV-LEA *

(1980)

INDICE DE MATERII

A

ADJECTIV ; ~ul nehotărit *niște* 171—173
ADVERB ; relația semantică dintre morfe-
mul timpului și ~ul de timp 17—24
ANOMALIE ; ~li semantice aparente 17—24
ANTROPONIM ; dicționar de ~e 93—95 ;
toponime provenite din ~e 51—53
APOZIȚIE ; ~li sau complemente de loc
197—199
ARHAISM 247—248 ; ~e semantice 247—248

B

BIBLIOGRAFIE ROMÂNEASCĂ VECHIE ;
adăugiri și precizări la ~ 235—241
BINARITATE ; condiția ~li în structurile
coordonate din engleză și română 183—186

C

CIRCUMSTANȚIAL ; propoziția ~ă res-
trictivă în limba latină 29—36
COMPLEMENT ; apozitii sau ~e de loc
197—199
CONCENTRICITATE ; ~a — o tendință a
denominării 11—15
CONECTIV ; ~e restrictive în limba latină
29—36 ; statutul ~elor subordonatoare în
engleză și română 37—43
CONJUNCȚIE ; ~li subordonatoare în limba
franceză 175—177
CONSTRUCȚIE ; ~li oscilante 179—181 ;
~li verbale cu valoare reciprocă în engleză
209—211
COORDONAT ; binaritate în structurile
~e din engleză și română 183—186
CULTIVAREA LIMBII 250 ; preocupări
de ~ în revista „Socletatea de mline”
6—10

D

DENOMINARE ; concentricitatea — o ten-
dință a ~li 11—15
DERIVARE ; ~a cu sufixe în limba română
(sec. IX—XV) 45—48 ; ~a cu prefixe
în limba română (sec. IX—XV) 48—50
DIACRONIE ; direcții ale lingvisticii gene-
rale în ~ 143—151
DICȚIONAR ; ~ de antroponime 93—95 ;
~ de terminologie lingvistică 245—247 ;
~ istoric al lexicului maghiar din Transil-

vania 247—248 ; ~ul limbii române
81—82, 129—131

DIMINUTIV ; răspîndirea ~elor pe teritoriul
românesc 92

E

ECHIVALENȚĂ ; propoziția circumstan-
țială restrictivă de ~ 29—36
ELIPSĂ ; ~a predicatului propozițiilor res-
trictive în limba latină 31
ENGLEZĂ ; binaritatea în structurile coordo-
nate din ~ și română 183—186 ; construc-
ții verbale cu valoare reciprocă în ~
209—211 ; relația semantică între morfe-
mul timpului și al adverbului de timp în ~
17—24 ; statutul conectivelor subordona-
toare în ~ și română 37—43 ;
ETIMOLOGIE 213—230 ; ~ populară 14 ;
~a cuvintelor : *oarșân*, -ă 73—75, *a țipa*
77—79, *a fînti*, *a fîntui*, *a așinti* 227—230
EXCEPȚIE ; propoziția circumstanțială
restrictivă de ~ 29—36

F

FORMAREA CUVINTELOR ; ~ în limba
română în sec. IX—XV 45—50
FRANCEZĂ ; conjuncții subordonatoare în
limba ~ 175—177 ; propoziții relative fără
antecedent în ~, în italiană și în română
157—166

G

GEOGRAFIE LINGVISTICĂ ; Atlasul lin-
gvistic român 131
GRADAȚIE ; ~a lingvistică 91—93
GRAI ; perfectul simplu într-un ~ din Banat
60—66
GRAMATICĂ ; ~a textuală 154

H

HERMENEUTICĂ 153
HIPOCORISTIC ; despre ~ele slave 231—233

I

ITALIANĂ ; propoziții relative fără antece-
dent în franceză, în ~ și în română 157—
166

* Întocmit de Elisabeta Faiciuc.

L

- LATINĂ**; limba ~ în provinciile dunărene ale Imperiului roman 83–84; propoziția circumstanțială restrictivă în limba ~ 29–36
- LEXIC** 11–15, 73–84, 227–230, 247; dicționar istoric al ~ului maghiar din Transilvania 247–248; probleme de ~ în revista „Societatea de mline” 9–10;
- LIMBAJ**; ~ul simbolic 154
- LIMBĂ**; contribuția presei românești la unificarea ~ii literare 243–245; istoria ~ii române 243–245; preocupări de cultivarea ~ii în revista „Societatea de mline” 5–10; propoziția circumstanțială restrictivă în ~a latină 29–36
- LINGVISTIC**; dicționar de terminologie ~ă 245–247; relativismul ~ 250
- LINGVISTICĂ**; ~ generală 250–251; direcții ale ~ii generale în diacronie 143–151; istoria ~ii 253–254
- LITERAR**; contribuția presei la unificarea limbii române ~e 243–245; limba română ~ă 86–91

M

- MAGHIAR**; dicționar istoric al lexicului ~ din Transilvania 247–248
- MORFOLOGIE** 250; probleme de morfologie în revista „Societatea de mline” 8
- MOTIVARE**; ~a în procesul denominării 14

N

- NUCLEU**; nuclee în terminologia populară 13–14
- NUMERAL** 201–203

P

- PARTICIPIU**; ~ul în -ă din componența formelor verbale perifrastice 67–71
- PERFECT SIMPLU**; ~ul ~ într-un grai din Banat 60–66
- PERSOANĂ**; gruparea verbelor după ~ 167–169
- POETICĂ** 153
- PREDICATIV**; relația ~ă 187–190
- PREFIX**; derivarea cu ~e în limba română (sec. IX–XV) 48–50
- PRESĂ**; contribuția ~ei românești la unificarea limbii literare 243–245
- PRONUME**; observații asupra ~lui personal 25–27
- PROPOZIȚIE**; ~a circumstanțială restrictivă în limba latină 29–36; ~li relative fără antecedent în franceză, în italiană și în română 29–36

R

- REGIM**; ~ul conctivelor în engleză și în română 38
- RELATIV**; propoziții ~e fără antecedent în franceză, în italiană și în română 157–166
- RELATIVISM**; ~ul lingvistic 250
- RELATIE**; ~a predicativă 187–190
- RESTRICTIV**; propoziția circumstanțială ~ă în limba latină 29–36
- RETORICĂ** 153

S

- SEMANTIC**; anomalii ~e aparente 17–24; arhaisme ~e 247–248; relația ~ă dintre morfemul timpului și adverbul de timp 17–24
- SEMANTICĂ** 213–230, 250–251; ~ modală 154; ~ referențială 154
- SINONIMIE** 247–248
- SINTAXĂ**; probleme de ~ în revista „Societatea de mline” 8
- SISTEM**; ~ul popular în toponimie 55–56
- SLAV**; despre hipocoristicele ~e 231–233
- STIL**; ~ul publicistic 243–245
- STILISTICĂ** 247–248
- STRUCTURĂ**; binaritatea în ~ile coordonate din engleză și română 183–186; ~l suprapuse 191–195
- SUBORDONATOR**; conjuncții subordonatoare în engleză și în română 37–43; statutul conctivelor ~toare în engleză și în română 37–43
- SUFIX**; derivarea cu ~e în limba română 45–48; ~e monoconsonantice slave 231–232
- SUNET** 250

T

- TERMINOLOGIE**; ~a cinepei 217–220; dicționar de ~ lingvistică 245–247; nuclee în ~a populară 13–14
- TEXT**; considerații istorice asupra teoriei ~ului 153–155
- TIMP**; relația semantică dintre morfemul ~ului și adverbul de ~ 17–24
- TOPONIM**; ~e provenite din antroponime 51–53
- TOPONIMIE** 130; sistem popular în ~ 55–56

V

- VERB**; ~e condiționate impersonale 168–169; ~e impersonale contextuale 168–169; ~e implicative și non-implicative 19–21; ~e unipersonale improprii 168–169; arile semantice ale ~elor *a fînti*, *a fîntui*, *a aînti* 227–230; gruparea ~elor după persoană 167–169; participiul în -ă din componența formelor ~ale perifrastice 67–71; perfectul simplu al ~elor într-un grai din Banat 60–66

INDICE DE AUTORI*

A

Abercrombie, David 255
 Alatis, J. 38
 Albu, Corneliu 132
 Alecsandri, V. 88, 92, 135, 211, 228, 229
 Alexander, L. C. 260
 Alexandrescu, Gr. 92, 229
 Aliotta, A. 260
 Allières, Jacques 255
 Altmann, A. 135
 Anderson, John M. 257
 Andriescu, Al. [243—245]
 Anghel, D. 8
 Anghel, Ioana 45—50, 213—216
 Anghelescu, Mircea 235
 Antipa, Gr. 215
 Antonescu, C. 215
 Arghesi, T. 92, 172
 Aristia, C. 134
 Aristotel 243
 Armeanca, Ernest 133
 Arvinte, Vasile 255
 Asachi, Gh. 244
 Asan, Flința 46, 229
 Atila, F. R. 215
 Atkinson, James C. 255
 Auerbach, E. 147
 Avram, Mioara 157, 189, 208
 Ayer, C. 161

B

Bach, E. 137
 Bach, Kathryn F. 255
 Bachelard, G. 143, 144
 Baeinsschl, E. 67
 Baciu, Ioan 157—166, 253—254
 Bacovia, G. 92
 Bakos, Ferenc 255
 Bal, Jozef 255
 Balassi, Jan 255
 Baldi, Philip 211
 Balhar, Jan 255
 Banciu, Axente 5, 7—9
 Baranczak, Stanisław 255
 Barbu, I. 92
 Barbu, N. I. 32
 Barnoschi, D. V. 10
 Baronzi, G. 73
 Bart, Ioan 238
 Barthes, R. 146

Battaglia, S. 157
 Baudelaire, Ch. 251
 Bauer, Jaroslav 255
 Băcescu, M. 215
 Bădescu, Alice 37
 Bădescu, N. 88
 Bărboiu, Constanța 59
 Bejan, D. 25—27, 158, 162, 163, 167—169, 208
 Beldiman, A. 228, 229
 Benveniste, Emile 14, 25, 26, 101, 146, 161
 Berezzell, Károly A. 255
 Bernanos 257
 Bezdechi, Șt. 134, 135
 Blanu, Ioan 235
 Blanu, V. 223
 Białoszewski, Miron 255
 Bichigeanu, C. Vl. 134, 135
 Bidols, G. 157, 161
 Bidu, Angela 157
 Birăescu, Traian 130
 Birlea, Ovidiu 199
 Blaga, L. 92
 Blanche-Benveniste, Claire 260
 Bloch, J. 101
 Blondel, M. 260
 Blumstein, Shella 255
 Bogdan, D. P. 46, 47, 50
 Bogdan, I. 45—48, 50
 Bogrea, V. 133—135
 Bolintineanu, D. 92
 Bolocan, Gh. 56, 243
 Bonesslo Di Terzet, Ettore 255, 260
 Bopp, Fr. 149
 Borza, Al. 13, 73, 221, 223
 Bourciez, Ed. 49
 Brandza, D. 222
 Breban, V. 13, 77, 78, 81
 Bresnan, Joan 42
 Breton, Roland 255
 Breza, Edward 255
 Brîncuș, Elisabeta 199
 Brîncuș, Gr. 64
 Brodin, Brita 255
 Brugmann, Karl 259
 Brunetière, Ferdinand 149
 Bueuța, Emanoil 129, 133, 135
 Bujor, I. I. 29, 35
 Bulgăr, Gheorghe 13, 50, 89
 Burejea, Emilian N. 56
 Burling, Robins 41
 Burstynsky, Edward 257

* Cifrele tipărite cu aldine trimit la autori de articole și recenzii, iar cele din paranteze drepte la autori recenzați sau ale căror lucrări sînt comentate în articole speciale, publicate în CL în anul 1980.

Busuloc, Monica [81—82]
 Busulocceanu, Al. 8
 Bušuj, A. M. 258
 Buzzati, D. 165
 Byek, J. 171, 172

C

Čaadăev, Petr Jákovlevič 255, 260
 Caba, Vazul 217
 Caesar 32, 33
 Camus, A. 257
 Candrea, I.-A. 55, 56
 Canteмир, D. 88, 131, 251
 Capidan, Th. 46, 56, 68, 69, 84, 131—133, 135
 Carabulea, Elena 46, 208
 Caragiale, I. L. 90
 Caragliani, I. 134
 Caraglu, M. 189
 Carlton, Charles Merritt 255
 Cartoian, N. 133
 Cassler, E. 132
 Cato 34
 Catul 253
 Cavaciuti, Santino 255, 260
 Cazacu, B. 89, 91
 Cătană, Gh. 78
 Cămpean, Ileana 171—173
 Cernăuțeanu, Natalia 57
 Cernovodeanu, Paul 235
 Chaurand, Jacques 256
 Chiriac, Fr. 35
 Chiril 246
 Chifimlia, I. C. 190
 Chiforan, D. 38
 Chivu, Gheorghe [84—86]
 Chloupek, Jan 256
 Chomsky, N. 189, 246, 251, 258
 Christadler, Martin 256, 260
 Claușanu, G. F. 225
 Cicero, Marcus Tullius 29, 30, 32—35
 Cihac, Alexandru 77, 78, 252
 Cloban, Fulvia 208
 Clompec, Georgeta 208
 Clorancescu, A. 73, 83, 213
 Cipariu, Timotei 236
 Cliffs, Englewood 211
 Clopoșel, Ion 5, 6
 Clopoșel, Rodica 135
 Close, R. A. 260
 Cobeț, Doina [81—82]
 Cocteau, Jean 256
 Codrescu, Th. 85
 Cohen, Jean 256
 Colbert, Br. 189
 Cole, P. 137
 Coloși, Vasile 133
 Comșulea, Elena 73—75, 217—220
 Conachi, C. 92
 Condillac 145
 Constantinescu, N. A. 51—53

Constantinescu-Dobridor, Gheorghe 167, [245—247]
 Copceanu, D. 194
 Corder, S. Pitt 256
 Corradi, Carla 255, 256
 Corradi, Enrico 256, 260
 Coseriu, E. 25, 154
 Costăchescu, M. 45—47, 49, 50
 Costin, L. 73
 Costin, Miron 74, 131, 172, 218, 228
 Coteanu, Ion 12, 89, 167, 208, 243
 Courtenay, Jan Baudouin de 256
 Cratylos 146
 Creangă, I. 8, 172, 199
 Crișanu, Șt. 130
 Csánki, Deszo 57
 Cucu, A. 130
 Cuevas, García Cristobal 256
 Curme, George 37, 39

D

Dóm, László 256
 Damourette, J. 161, 165
 Darmesteter, Arsène 13, 256
 Darwin, Ch. 132
 Dauzat, A. 159
 David, Doina [89—91]
 Déchet, Ferrucio 255, 260
 Delavrancea, B. 227, 229
 Demiraj, Shaban 256
 Densușanu, Ovid 47, 56, 69, 71, 98, 133
 Dentone, Adriana 260
 Dessăintes, M. 175
 Deutsch, Maria [81—82]
 Di Pietro, Robert 38
 Diaconescu, I. 189
 Diaconescu, Paula 14, 89, 243
 Diaconu, Ion G. 157
 Diderot, Denis 145
 Dijk, Teun A. van 155
 Dimitrescu, Florica 171
 Dimitriu, C. 164
 Djamo-Diaconă, L. 47, 50
 Dobrossy, István 256
 Dobrzyńska, Teresa 156
 Dominte, Constantin 208
 Dosoftei 87, 88, 173, 228, 238
 Dragoș, Elena 243—245
 Drăsoveanu, D. D. 37—39, 41, 157, 167, 175, 177, 183, 184, 188, 189, 191—194, 198, 202, 208
 Drăganu, N. 77, 130, 135, 252
 Drăghici, M. 172, 227
 Dubois-Charlier, Françoise 257
 Ducrot, Oswald 256
 Dumitrăcel, Stellan 218
 Dumitrașcu, Pompiliu 86—89, 157, 189
 Duraffour, Antonin 256

E

- Edelstein, Frieda 29–36, 189
 Eftimiu, Victor 228
 Egger, Kurt 260
 Eliade, Mircea 153
 Emery 37
 Eminescu, M. 90, 92, 172, 192, 228, 245, 248, 259
 Ernout, A. 29, 31, 34, 35, 159
 Escarpit, Robert 256
 Ettinger, Ștefan 260

F

- Fedeles, C. 135
 Fekete Nagy, Antonius 51
 Felecan, Nicolae 251
 Ferguson, Thaddens 260
 Fillmon, N. 224
 Fillin, F. P. 256
 Fillpowska, Irena 256
 Fillmore, Ch. J. 137, 257
 Fira, G. 225
 Fleischer, Wolfgang 93
 Florea, Ligia 175–177
 Focea, Marcela 219
 Fodor, I. 251
 Fohalle, R. 13
 Fornaciari Il. 157, 159
 Fossoul-Rissellin, Anne-Marie 256
 Frăjiță, V. 93–95
 Freeman, Donald C. 256
 Fries, Charles C. 191, 257
 Frisch, Helmuth 256
 Fristedt, Sven L. 256
 Fromilhague, René 256

G

- Gáldi, Ladislau 51
 Gallego Morell, Antonio 260
 Gartner, Th. 252
 Gaster, Mozes 133
 Gălăbov, Iv. 255
 Gellner, Ernest 11, 14
 Genette, G. 145, 146
 Georgescu, Magdalena [81–86]
 Georgiev, Vl. 255
 Gerov, N. 224
 Ghejle, Ion 85, [86–89], 91, 244
 Ghibănescu, Gh. 85
 Ghica, I. 88, 214
 Gibassier, Pierre 256
 Giraudoux, Jean 258
 Gluglea, G. 46
 Gidel, Alexandru V. 74
 Glanville, Price 255
 Gleitman, Lila 210, 211
 Glihi, Nicolae 240
 Goga, N. 167, 168
 Goldin, M. G. 137

- Goldmann, Lucien 256
 Goleseu, Dinicu 134
 Golopenția Eretescu, Sanda 98, 193
 Gorovel, A. 224, 225
 Gorski, D. P. 12
 Gorun, Ion 8
 Gourthes, Joseph 256
 Graur, Al. 12, 14, 45, 47, 48, 56, 68, 83, 145, 157, 171, 172, 214
 Grecescu, D. 223
 Grecescu, Fl. 71
 Grecu, Doina 13, 61–66
 Grecu, Vasile 135
 Greenberg, J. H. 18
 Gregor, Ferenc 256
 Greimas, Algirdas Julien 256
 Grevisse, M. 29, 159
 Grigoraș, Em. C. 135
 Grodziński, Eugeniusz 256
 Gruiță, G. 40, 179–181, 208
 Gruiță, Mariana 37–43, 183–186
 Grzybowska, Violetta 256
 Guiraud, P. 12, 13, 147
 Gulya, János 256
 Gunnarson, Kjell-Åke 256
 Guțu Romalo, Valeria 158, 162, 167, 171, 191, 197, 201, 208
 Guyot, Lucien 256

H

- Haiduc, Gheorghe V. 133
 Hall Pardee, B. [95–96], 137, 184
 Hall, Prentice 211
 Harms, R. T. 137
 Hasan, Finuța, vezi Asan, Finuța
 Hasdeu, B. P. 71, 85, 133, 223, 224, 252
 Havas, Ferenc 256
 Háy, Ștefan 40, 187–190, 208
 Hegel, G. W. Fr. 261
 Heger, K. 12
 Hellmann, L. 138
 Heinrich, H. 93
 Hellade Rădulescu, I. 87, 88, 133, 244
 Hellfritzsch, V. 93
 Hépitès, A. Th. 214
 Hermogenes 146
 Herrera, Puga Pedro 260
 Heyse, K. W. L. 132
 Hjelt, L. 194, 251
 Hodiș, Viorel 191–195
 Hofmann, J. D. 29, 31, 35
 Homer 134, 135
 Homorodean, Mircea 59
 Hony, C. 224
 Hrinčenko, B. D. 215
 Hristea, Th. 14, 221, 224
 Hudelot, Chr. 176
 Huddleston, R. 37
 Humboldt, W. von 11, 13
 Hurmuzaki, E. 172
 Hutterer, Claus Jürgen 260

I

- Jacob, St. 189
 Ibrahim, Mihaad Hasan 256
 Iliev, Stefan 231, 232, 255, 256
 Ilies, Ilona 256
 Ilescu, M. 13, 157
 Imbruglia, Giorgio 256, 260
 Ionescu, Christian 57
 Ionescu, I. 71
 Ionescu, Liliana 167
 Ioniță, Magdalena [81–86]
 Iordan, Iorgu 25, 46, 53, 56, 89, 96–98 102,
 133, 167, 171, 189, 197, 199, 201, 202,
 208
 Iorga, N. 85, 134, 173, 223, 224
 Istrate, Gavril 89
 Istrate, Mariana 89–91
 Iurașeluc, Ivan 217
 Ivănescu, Gheorghe 87, 89, 146, 147, 149–151

J

- Jacobs, R. 37
 Jacquier, Henri 164, [253–254]
 Jakobowits, L. A. 137
 Jakobson, R. 246
 Jean, Georges 257
 Jiráček, Jirži 260
 Jochnowitz, George 257
 Jodłowski, Stanisław 257
 Jokl, N. 67
 Jones, W. E. 258, 259
 Joyaux, Julia (Kristeva) 143, 145
 Juhász, János 257
 Juilland, Alphonse 260

K

- Kakuk, Suzanne 260
 Kálmán, Béla 260
 Kálmán, Lajos 259
 Kartunen, Lauri 19
 Katz, Jerrold J. 17, 251
 Kaul, Camilla 135
 Kelemen, B. 14, 84–86, 101–102, 249,
 251–252
 Kelemen, I. 158
 Kenstowicz, Micael J. 257
 Kerschbaumer, Marie Thérèse 208
 Kisseberth, Charles W. 257
 Klappenbach, Ruth 259
 Kloocke, Kurt 257
 Kneleza, Istvan 51
 Knjaz'kova, G. P. 257
 Komarnicki, Viktor 255
 Kósa, Ferenc [248–250]
 Kramer, Johannes 260
 Kremnitz, Georg 257
 Kristeva, Julia, vezi Joyaux Julia (Kristeva)
 Krolmer, Ulrich 257

- Krzyzanowski, Julian 257
 Küfner, R. 93
 Kuhn, Alwin 87
 Kunt Ernő 257
 Kuryłowiez, Jerzy [101–102]

L

- Lacea, Constantin 7, 77
 Lackoff, G. 211
 Lado, Robert 257
 Lakatos Eva 257
 Laskowski, Roman 257
 Laslo, N. 135
 Lausberg, H. 147
 Lavelle, L. 280
 Laver, J. 258
 Leech, N. Geoffrey 19
 Leon, N. 223
 Leon, Pierre 257
 Leroy, M. 144, 148
 Leumann, 29, 31, 35
 Levičhi, Leon 41
 Lindenfeld, Jacqueline 257
 Linder, Karl Peter 257
 Liulus, T. 29, 31–34
 Lizanee, P. M. 257
 Locke, J. 145
 Lokotsch, K. 214
 Lorinc, Peter 257
 Lovas, F. 87
 Lovinescu, E. 8
 Lucretius 253
 Lüder, Elsa [91–93], 257
 Lukinich, Emericus 51
 Lupaș, I. 85
 Lyons, John 38, 146–149

M

- Mala, Clarinda de Azevedo 260
 Malor, Gheorghe 134
 Malorescu, Titu 90, 245
 Makkai, Ladislaus 51
 Malmberg, Bertil 257
 Malraux, A. 257
 Mancaș, Mihaela 89, 192, 193
 Marcu, F. 224
 Mareș, Alexandru [84–86]
 Mareș, L. 208
 Marian, S. Fl. 73, 223
 Marin, Nicolás 260
 Marino, Adrian 153
 Martinet, André 144, 246, 257
 Martínez Marin, Juan 260
 Marțian, I. 130
 Massonnet, Jules 260
 Matijevics, Lajos 258, 261
 Mayen, József 257
 Măril, I. 98–99
 Mbulamoko, Nzence 257
 Mehedințeanu, Ion 9

Mellet, Antoine 63, 101, 132, 147, 159
 Meinhold, Gottfried 257
 Melnik, Vasile 255
 Metes, Șt. 85
 Metzger, Donald J. 257
 Meyer-Lübke, Wilhelm 46, 49, 83, 133, 157,
 159, 161
 Michăescu, Radu [81–82]
 Mieu, S. 87
 Mihail, Zamfira [81–82], 218
 Mihály, I. de Apsa 85
 Mihăescu, H. 48, [83–84]
 Mihăilă, G. 45, 47, 50, 228
 Miklošich, Fr. 46, 231
 Milas, Constantin 197–199
 Mloc, Damaschin 51
 Mirnics, Júlia 258
 Mislakov, Krste P. 257
 Misterski, Henryk 257
 Mitu, Mihai 222
 Mirza, Clement 208
 Moise, Ion 61
 Moisil, Grigore C. 96
 Moldovanu, Dragoș [81–82]
 Moldovan, Ștefan 236, 238
 Morariu, Corneliu [81–82]
 Morey, Robert V. 257
 Moskalskaja, O. I. 257
 Mounier, Emmanuel 257
 Mounin, Georges 144–146, 149, 257
 Muller, Charles 257
 Müller, Max 132
 Munteanu, Ștefan 86, [89–91]
 Mureșanu, Florea 238
 Murnu, G. 134
 Murru, Furio 137–141

N

Nagy, Jenő [248–250]
 Nalimov, V. V. 257
 Narbona Jimenez, Antonio 260
 Naum, Teodor A. 7, [253]
 Naumann, Horst [93–95]
 Neagoe, Peter 251
 Neamțu, G. G. 201–203, 208
 Neculce, I. 227
 Negruzzi, C. 87, 227, 229, 244
 Nemerov, Howard 257
 Nepos 30–33
 Neumann, I. 93
 Nickel, G. 38
 Nicola, Ion 134
 Niculescu, Alexandru 96–98, 167, 171, 191,
 197, 201
 Niculescu-Varone, G. T. 224
 Niedzielsky, Henry 210, 211
 Nilsson, Elsa 179
 Nistor, I. I. 135
 Novaček, Č. 258
 Nyrop, Kr. 161

O

Oancea, Ileana [89–91], 143–151
 Ochescanu, Rodica 49
 Odobescu, Al. 9
 Okonkowa, Joanna 258
 Olbrechts-Tyteca, L. 153
 Omer, vezi Ilomer
 O'Neill, R. J. 260
 Onțiu, V. 7
 Onu, L. 89
 O'Rourke, Joseph Patrick 258
 Ortutay, Gyula 256
 Orza, Rodica 67–71, 74
 Oswald, Paul 258
 Ovidius Naso, Publius 135, 253

P

Pállinkás, László 258
 Palmer, Frank 258
 Pamfil, Viorica 247–250
 Pamfile, Tudor 74
 Panaitescu, P. P. 45, 50, 51, 85
 Pană-Dindelegan, Gabriela 167, 168, 209–211
 Pancratz, A. 67
 Pandovici, Dimitrie 236
 Panțu, Zach. C. 223
 Pap, Fr. 236
 Papacostea, C. 134, 135
 Papahagi, T. 67, 71, 84
 Papp, Ferenc 258
 Pascu, G. 46, 73, 224, 225
 Pașca, Șt. 7, 52–53, 55, 57, 131–133
 Patachi, Liviu 236
 Paul, Karl 93
 Pavel, Eugen 235–241
 Pavel, Vasile 255
 Pawlikowska, Zofia 256
 Păltineanu, Viorel 11–15
 Pătruț, I. 48, 51–53, 55, 57, 61, 69, 231–233,
 253
 Pătruț, Malvina 59
 Pedersen, H. 144
 Penavin, Olga 258, 261
 Pence 37
 Pénovázt, Antal 258
 Perelman, Ch. 153
 Pernicone, V. 157
 Pérot, Jean 258
 Perus, Jean 258
 Peters, S. 211
 Petică, Șt. 228
 Petöfi, János S. 155
 Petrescu, Cezar 8
 Petrini, Francesco 261
 Petrovici, E. 47, 48, 98, 99, 131, 213, 218,
 228
 Philipplde, Al. 78
 Piehon, E. 161* 165
 Pietreanu, Marieta 74

Pinkernell, Beate 258
 Pinkernell, Dietrich 258
 Piotrovskij, R. G. 261
 Pirotti, Giuliano 258
 Pisani, T. 9, 10
 Pirlog, Maria 31
 Platon 134, 258
 Plautus 32--34
 Plinius [cel Tânăr] 33, 34
 Poenaru, Gabriela 235, 236, 238, 240
 Pollak-Eltz, Engellina 258
 Pop, Sever 58, 131, 132
 Popa, Grigore 132
 Popa, Ioan A. 251
 Popa, Septimiu 6
 Popa, Titu 133
 Popa-Lisceanu, G. 133
 Popescu, C. M. 225
 Popovici, T. 172
 Popp, Gh. 133
 Porwo, Adela 258
 Postal, Paul M. 251
 Pottler, B. 189
 Prieto, Luis 258
 Procopovici, Al. 68, 218
 Proust, M. 177
 Průcha, Jan 258
 Pușcariu, Sextil 5--7, 9, 10, 46, 48, 68, 78,
 98, 129, 131--133, 218, 252, 253
 Putancee, Valentin 231, 233

Q

Quintilianus, M. Fabius 35
 Quirk, Randolph 37

R

Radloff, W. 223
 Rambaudi, Daniele 258
 Rebreanu, L. 73, 130
 Rédel, Károly 258
 Regman, C. 243
 Reibel, D. A. 137
 Renan, E. 132
 Renzi, Lorenzo 148, 149
 Reteșanu, Ion Pop 172
 Reviga, Gh. 133
 Ricardou, Jean 258
 Richards, Jack C. 258
 Rickard, Peter 261
 Riemann, O. 29, 31
 Rince, Dominique 258
 Rissowski, Blaze 258
 Rîzescu, I. 85
 Robach, Inger-Britt 258
 Robins, R. H. 258
 Robu, V. 25, 167, 189
 Rodman, R. 43
 Rodrigues Sanchez, José 261
 Rohlf, G. 158
 Rohrer, Christian 258

Rojzenzon, L. I. 258
 Roman-Moraru, Alexandra [84--86]
 Rosenbaum, Peter 42, 43
 Rosetti, Al. 45, 46, 68, 69, 89, 91, 98, 133,
 171, 172, 258
 Rosetti, Radu 8
 Ross, John 43
 Rostaling, Charles 258
 Roșu, I. 240
 Rouaix, Paul 259
 Ruffini, Mario 135
 Russo, Al. 88

S

Sadock, J. M. 137
 Sadoveanu, M. 88, 199, 229, [247--248]
 Salas Ortueta, Jaime De 261
 Sallustius 29, 31--33
 Sanchez Trigueros, Antonio 261
 Sandfeld, Kr. 67
 Sandmann 189
 Sartre, Jean-Paul 257, 259
 Sauer, Gert 261
 Saulnier, V.-L. 259
 Saussure, Ferdinand de 101, 132, 144--146,
 246
 Sava, A. V. 85
 Savin, E. 189
 Săulescu, Gh. 244
 Sblera, Ion G. 79
 Schachter, Paul 137, 184
 Schane, S. A. 137
 Scheurweghs, G. 37
 Schleicher, A. 149
 Schlömpert, Gerhard [93--95]
 Schlyter, Kerstin 259
 Schmidt, S. 243
 Schmidt, Wilhelm 93
 Schogt, Henri 257
 Schuchardt, H. 150
 Schulthels, Johannes [93--95]
 Schulze, Brigitte 261
 Schvelger, P. 95--96, 245--247, 250--251
 Sclacca, M. F. 260
 Scriban, A. 74, 77, 78, 219
 Seurtu, V. 224
 Sebastian, P. 172
 Sebeok, Thomas A. 259
 Ségny, J. 13
 Seldel, E. 69
 Seneca 30--34
 Slevors, Eduard 259
 Simionescu, I. 8
 Simon, Simion P. 134, 135
 Simonescu, Dan 235
 Simplon, E. T. 131
 Strunl, H. D. 215
 Skrudna, Viktor 259
 Slama-Cazacu, Tatiana 154
 Slavici, I. 90
 Sławinski, Janusz 255

Smith, Neilson V. 259
 Spencer 132
 Spitzer, Leo 254
 Stan, Elena 5—10, 129—136
 Stannard Allen, W. 260
 Starosta, S. 138, 257
 Stahl, S. 192
 Stavínohova, Zdenka 261
 Stefanovici, I. Ol. 132
 Stein, Gabriele 259
 Steinberg, D. D. 137
 Steinitz, Wolfgang 259, 261
 Stevanović, M. 233
 Stevenson, C. L. 258
 Stockwell, R. P. 37, 137, 184, 185
 Stolan, I. 213
 Streller, Fr. 67
 Suciu, C. 45—47, 50, 51, 57, 58
 Szabó, Attila T. [248—250]
 Szépe, György 258
 Szilágyi, Ferenc 259
 Szilágyi, N. Sándor [250—251]

S

Şaguna, A. 134
 Şandru, D. 240
 saumjan, S. K. 246
 Şăineanu, L. 78
 Şerban, F. 13, 45—50, 91—93, 221—225
 Şerban, Valentina 77—79, 227—230
 Şerbu, G. 131
 Şladbel, I. 68
 Şincal, Gh. 87
 skaljić, A. 214
 Ştefănescu, Şt. 85
 Şuteu, Flora 49, 243
 Şuteu, V. 194

T

Tactius, Cornelius P. 29, 32—35, 253
 Taladoire, Barthélemy A. 259
 Tamás, Lajos 48, 50, 223, 224
 Tanoviceanu, G. 85
 Teiuş, Sabina 81—82, 183, 205—208
 Telec, Vladimír 259
 Teocrit 253
 Teodorescu, Barbu 235
 Teodorescu, Ecaterina 167
 Terentius 32—34
 Thomas, F. 29, 31, 34, 35
 Tiklin, H. 73, 77, 133, 171, 252
 Todica, Gavril 9
 Todoran, R. 83—84, 208
 Todorov, Tzvetan 145, 256
 Tohăneanu, G. I. [247—248]
 Tomuţa, Ion 132, 133
 Took, H. 13
 Torstensson, Elvor Nylund 259
 Tosev, Krum 261

Tóth, Ferenc 259
 Traugott, E. C. 137
 Tunsolu, O. 189

T

Tara, Vasile D. 86, [89—91]
 Tepelea, Gabriel 89

U

Udler, Rubin 255
 Udrescu, D. 225
 Ujváry, Zoltán 259
 Ullmann, S. 13
 Undhagen, Lydia 259
 Ureche, Gr. 131
 Ursu Despina [81—82], 229
 Ursu, N. A. 244

V

Vajda, József 259
 Vámszer, Márta [248—250]
 Varga, Lázsló 259
 Varlaam 134, 173, 238
 Vasilescu, T. I. 32
 Vasilu, Emanuel 154, 193, 208
 Vasilu, Laura 48, 227
 Vasmer, Max 99, 215
 Văcărescu, Iancu 92
 Velesov, Martonné 259
 Vendryes, Joseph 101, 259
 Véress, A. 85
 Vergiliu 32, 253
 Vértés, Edith 259
 Vianu, T. 248
 Viclo, Al. 217
 Vigh, Károly [248—250]
 Villacpesa, Francisco 261
 Vitruvius 33
 Vlad, Carmen 153—155
 Vlad, Sabina 55—59
 Vlahuţă, Al. 8
 Vlaslu, I. 228
 Vlăduţ, D. 247—248
 Vogelweide, Walther von der 259
 Vondrák, W. 50
 Vossler, K. 147, 150, 151
 Vula, R. 214
 Vulpe, Magdalena 64

W

Wald, Lucia 145
 Wartburg, Walter von 147
 Weigand, Gustav 61, 67, 231
 Weinreich, U. 18
 Werner, Arnold 259

Widak, Stanisław 259
 Widmark, Gusten 259
 Windisch, Rudolf 259
 Wńska, Urszula 259
 Wolegows, F. A. 258

Z

Zadeh 251
 Zalmov, J. 255

Zăstroiu, Victoria [81—82]
 Zdrenghea, Mihai M. 17—24, 209—211
 Zdrenghea, Mircea 157, 158, 167, 189, 208
 Żelechowski, E. 215
 Zilot 228
 Žmegač, Viktor 258
 Zugun, Petru 89
 Zsemlyei, János [248—250]
 Zsilka, János 259

INDICE DE CUVINTE*

ALBANEZĂ

-še 46

BULGARĂ

-b- 232
 Bačko 231
 Bajko 231
 Bajo 231
 Bano 232
 Bar 232
 Bas(a) 232
 Baža 232
 Bažo 232
 Bede 232
 Bego 232
 Bem 232
 bjaz 69
 Bušo 231
 ciganka 47
 -d- 232
 Dobo 232
 -g- 232
 Kopo 232
 -m- 232
 mătka 218
 -n- 232
 nevolja 49
 -p- 232
 prětvoriti 49
 -r- 232
 -s- 232
 Seva 232
 tergo 232
 tropanka 221
 troposam 224
 -v- 232
 -z- 232
 -ž- 232

ENGLEZĂ

after 40
 agree 21
 all 183, 184
 and 183, 184
 because 41
 before 40
 believe 21
 both 183—184
 but 184
 coexist (to ~) 210
 coincide (to ~) 210
 feel (to ~) 42
 hear (to ~) 42
 hope 21
 know (to ~) 21, 42
 last (~ month, ~ week) 19
 month (last ~, next ~) 19
 neither 184
 next (~ month, ~ week) 19
 nor 184
 or 185
 realize (to ~) 21
 say (to ~) 42
 see (to ~) 42
 since 40
 tele 224
 that 42
 think (to ~) 21, 42
 tomorrow 19, 22, 23
 until 40
 want 21
 week (last ~, next ~) 19
 yesterday 19, 22, 23

FRANCEZĂ

à 177
 attendre (s' ~) 176

ce 175
 celle 175
 combien 160
 comment 160
 consentir 176
 dont 157, 160
 douter 176
 enchanter 83
 endur[cir] 222
 élonner (s' ~) 176
 exposer (s' ~) 176
 fixer (~ les yeux) 228
 invar[iable] 222
 la 175
 le 175
 lequel 157—158
 opposer (s' ~) 176
 où 160
 perm[éabilité] 222
 plaindre (se ~) 176
 pomme orgeran 73
 quand 160
 que 157, 160, 176, 177
 quel 160
 qui 157—161
 quoi 157, 160
 réjouir (se ~) 176
 si 177
 souvenir (se ~) 176
 tel 175
 un 175
 veiller 176

GERMANĂ

Bernard 95
 Bernd 95
 Friedrich 95
 Fritz 95

* Cifrele tipărite cu aldine trimit la cuvintele discutate pe larg, îndeosebi în articole speciale. Cuvintele și expresiile de la pag. 167—169 n-au fost incluse în indice.

Hanz 95
 Heinrich 95
 Heinz 95
 Johannes 95
 Konrad 95
 Kurt 95
 Ludwig 95
 Lutz 95
 Tändelei 213
 Tandemarkt 213
 Tandler 213
 Zip 77
 Zup 77

ITALIANA

che 160, à ~ 157
 cheunque 160
 chi 157, 160, 161
 chiunque 160
 com 160
 comunque 160
 cui 160
 dov 160
 dovunque 160
 qual 160
 quale (il ~) 157
 qualunque 160
 quand 160
 quandunque 160
 quant 160
 quantingue 160
 testardo 224
 tra- 49
 -uccio 46
 -ucolo 46
 -unéque 159

LATINĂ

ad- 84, 229
 *adallargare 84
 adhacce 84
 aeruginosus 84
 alectus 84
 aliud 30
 *allargare 84
 ambulare 83
 amicitia 30
 amila 46
 angelus 83
 animus 30
 araneosus 84
 atrocitas 30
 avus 46
 herbicarius 84
 braccæ 84
 caminus 83
 capitina 84
 caprarius 84
 capreolus 84

casubla 83
 calla 46
 consensio 30
 crudelitas 30
 cum 34
 Datura (~ stramonium) 223
 decantare 83
 discalcicare 48
 discantare 83
 discarcare 48
 disco(o)perire 48
 disfacere 48
 disligare 48
 dum 34
 esse 31
 est 30
 extra 49
 *extracolare 49
 *extramutare 49
 *extrapungere 49
 extra (~ quam) 29, 31, 36
 faber 84
 fabrire 84
 *fetiulus 45
 filex, -icis 84
 frigora 84
 frigosus 84
 frigus, -oris 84
 frumento 31
 fulgurator 84
 genuclare 84
 gula 84
 habeo 68
 hordearius 73
 hordeum 75
 impartire 49
 incantare 83
 incuneare 49
 indulcere 49
 *indulcire 49
 *ingrevinare 49
 insignare 84
 is, ea, id 33
 lactuca 46
 leuari 31
 levare 84
 lucrator 84
 luminosus 84
 maritus 84
 *matteuca 46
 natus 83, 84
 negotiator 84
 negotiatorius 84
 nescio qualis 172
 nescio quid 171, 172
 nihil 30, 33
 nisi 29, 31—33, 35, 36
 ollarius 84
 omnis 33
 ordiri 75
 oricla 84
 palma 84

pannucceus 46
 peduculare 84
 petitor 84
 petilorius 84
 petrosus 84
 porcellus 45
 praeterquam 29, 31, 36
 pulire 84
 quac 30
 quam 29, 31, 32, 35, 36
 qui 34
 quia 34
 quid 30, 33
 quod 34
 rastellus 83
 Roma 251
 romanus 251
 salemoria 84
 salimuria 84
 scoria 84
 si 31, 35
 spiritus 30
 status 84
 sternutare 84
 sum 68
 trans- 49
 tremulare 84
 trislare 84
 ubi 34
 -uceus 46
 -usceum 46
 usciolus 46
 -ustum 46
 ut 34
 uter 33
 vaccarius 84
 vessicare 84
 vitella 45
 vitellus 45
 vituleus 46

MAGHIARĂ

árpáro érò alma 73
 cserge 249
 csobán 249
 dűsmán 249
 dzugya 249
 istálló 82
 regad 222, 223
 ragadni 222, 223
 segéd 225
 segédűiszt 225
 tapogató 214
 tiszt 225
 tölűő 224
 vágűalo 220
 vóló 219
 vólű 219

NEOGREACĂ

salamûra 84
 τανούρι 214

PORTUGHEZĂ

ralao de banhado 11

ROMÂNĂ

A

-a- 179, 227, 229, 252
 abatere 246
 -ac 46
 accentul 245
 acceptabilitate 246
 accepție 246
 aceeaș(i) 8
 acoperiș 13
 actualizare 246
 actualizator 246
 adaoge (a ~) 9
 adăoga a ~) 9
 adăogi (a ~) 9
 adjectivare 246
 adverbializare 246
 afirmație 246
 -ag 46
 agent 246
 aișoară 221
 aișor 221
 aiul 248
 aiurea 222
 al [~, a, ai, ale] 8
 alcătuire 9
 aldan 51
 alergia (a ~) 84
 -an 74
 analiza 246
 anarhic 8
 anchetator 246
 anchetă 246
 angrenagiu 9
 angrenaj 9
 antirevizionismul 9
 antonim 245
 antonimie (~ polară, și/sau
 graduală) 246
 aocac 84
 Apei (Buza ~) 13
 arangament 9
 arde (a ~) 62-63
 arhi- 246
 arhifonem 246
 arhitect 8
 arhivă 8, 246
 Arieș; ~ul Mare, ~ul Mic,
 Baia de ~ 58
 armonia (~ vocalică) 245
 arșei 63
 articolul 245

ascunde (a ~) 62
 aspectul 246
 asupra 8
 -aș- 46, 53
 așinti (a ~) 227-230
 auș 46
 aușel 46
 auzi (a ~) 62
 auzită 71
 auziți (era ~) 69
 avansa (a ~) 62
 avea (a ~) 39, 62-63, 71
 avui 63
 avusăi 63
 avusėj 63
 avușăi 63
 avut (să fi ~) 71
 h'i-avut^u (jo să h'i ~) 70
 avută (să si ~) 70
 avut^u (să l'i ~) 70

Ă

-ăj- 48
 -ăn- 48, 73
 -ăni 48

B

Baba 99
 babușca (~albă) 215
 Bahna 99
 bahnă 55
 Baia 58, 99; ~ de Arieș 58
 baltă 55
 Ban 133
 Band- 52
 Bandea 52
 Bandiciu 52
 bandor 52
 Bandrea 52
 Bandu 52
 baza 246
 băgdălăie 220
 băgdălău 220
 băieșan 58
 băieșeni 58
 Băndor 52
 băneasă 47
 bărbat(ă) 69
 bărbat^u 69
 bărbatu (un ~) 69
 bătlălu 218
 bătlătoare 218
 bătlător 218
 bătlăuș 218
 bătrînește 47
 băum [noi ~] 63
 Băndoi 52
 bea (a ~) 63
 behăi 48
 Belciug 99

berc 99
 Berc (La ~) 99
 biban (~ soare) 12
 Bivol 99
 blăni 217
 Bobru 52
 bocăni 48
 Bocșa 51
 Bôcsa 51
 Bogsán 51
 Boldur 51
 bou (~ breaz) 216
 brace 84
 Brăzești 58
 breaz (bou ~) 216
 bruma 47
 Brumariu 47
 Bucium, ~ Sal, Valea ~ului
 58
 Bucur 99
 București 99
 bufni 48
 bumbac 11
 Buza (~ Apei) 13

C

-c- 47, 53
 ca (~ și) 205-208
 cal 11
 calcanul (~ mic) 12
 Calugherița 47
 care 159-160, 179-181
 caz 246
 căci 208
 căciulă 83
 căldăuză 9
 călcat 217
 călcătoare de fuioare 217
 căldărușă 46
 călugăriță 47
 cămin 83
 căprușă 46
 căscioară 45
 *căsulă 83
 cășorele 45
 căta (a ~) 228
 către 8
 cătun 55
 cătușă 46
 ce 157-160, 179-181
 cerb (~ fără coarne) 11
 cergă 249
 Cernat 99
 Cernătești 99
 cetate 55
 Cetăț 45
 cetățea 45
 cetltnă 224
 che- 221
 chebap 248
 chelțeu 223
 cheltială 9

chêrsă 221
chersăgêi 221
chezăsie 9
chi- 221
chibzui 48
ci 184, 185
cicar 225
cincăl 82
cine 157—161
cioacă 218
Cioara 58
cioban 249
ciocan 48
ciocăni 48
ciocni 48
ciolf 82
cireșel 45
Cireșelul 45
citare 246
citernă 224
citesc (o să ~, am să ~) 248
cili (oi ~) 248
ciudat 9
ciunism 246
cînd 160
etnepa 217—220
cînta (a ~) 62
cîntat (am ~) 69
cîntată (am fost ~) 69—71
cîntate (or fost ~) 69
cîntași (am, ași, o, or fost ~) 69
cîl 160
cîleva 172
cîfioa 172
claie 225
clămpăni 48
clefăi 48
Cluj 130
coace (a ~) 62
coardă 217
coastă 55
Coc 53
Coca 53
cocor 52
Cocor 52, 53
Cocora 52
Cocorăști 52
Cocorea 52
Cocoreni 52
Cocoru 52
Cocu 53
cod 246
codrenci 217
codri 171
codru 171
Col- 52
Colă 52
colectiviza (a ~) 62
Coliș 52
comisoaic 47
Comisoaie (Vale ~) 47
comparativă 246

comparativism 246
compunere 9
conducător 9
conversație 246
conversiune 246
copăcei 221
copăcel 45
Copăcel 45
copșei 63
cordence 217
cordenci 217
cordenciuri 217
cordovanele 223
costiș 47
Costișatul 47
col- 53
Cola 53
Cole 53
Colea 53
Coleiașul 53
Coleiul 53
Cotoară 53
color 53
Color- 53
Colora 53
Colorca 53
Colore 53
Coloroia 53
Coloroiu 53
Cotr- 53
Cotr(e)a 52, 53
Cotrocă 53
Cotroceni 53
Cotru 52, 53
Coz- 52
Coza 52
Cozorici 52
Craiu 99
Crăiești 99
criteriu 246
crîng 225
croncăni 48
cucui 46
Cucuiul 46
Cugirului (Rtut ~) 59
cum 160
curagiu 9
curaj 9
curbele (~ de sacrificiu) 9
curtente 246
curmezis 47
cufit 218

D

da a(~) 62—63
dacă 41
dar 184, 185
dat (am, af, o, or ~) 62
dătă (aș l'i ~, f-a[s] h'i ~) 70, (fi-aș fi ~) 71
dat^u (mă-ar si ~) 70
daș 62

dădășaj 63
dădă 62
dădăși 62, 63
dădăș 62
dăru (a ~) 48
dăskis 63
dășkis 63
[d]dășă 62
de (~ aceea) 8
deal 55, 56
Deal, După ~ 58; ~ul Mare 56; ~ul Rotund 56; ~Picio-
 rul ~ului 13
declt 40
dedeși 62, 63
delean 58
deleni 58
deosebi (a ~) 84
departe 84
depărtă (a ~) 84
des- 48
descălța 48
descărca 48
descinta 83
descoace 48
descoperi 48
descriptivism 246
Descuperești 48
desface 48
deskis 63
deși 6, 28
deși 6
dez- 48
dezlega 48
dezumfla 48
din (~ cauza, ~ cauză că) 41
dinamic 246
dispune (a ~) 62
dîlmă 55
dîrzar 213
Dobrawycha 46
Dobre 99
Dobrești 99
Dobrușa 46
dos 55
Dragușin (Другин ~) 46
Drăgăciută 74
Drăguș 46
dumbravă 225
dumbrăvița 46
dușman 249

E

ea 26—27
-eas- 47
economia (~ dirijată) 9
-eg 46
ei 26—27
-ei 46
-eș- 53

el 26—27
-el 45, 221
ele 26—27, 221
-en 73
-enci 217
-esc 47, 53
-escu 47
-ește 47
-ești 99
-eț 46
eu 25—27
exemplu 9

F

Fața (~ Riului) 58
față 55
Făguleț 46
fecior 45
ferice 84
fi (a ~) 39, 62—63, 67, 68, 70, 71
fintinea 45
Fântânăle 45
Fântânele 45
firticușă 222
firțicușă 222
fo 67, 70
foa 70
foarte 92
foast 67, 70
foastă 67 (am fost ~) 70, 71
fonfăi 48
fostă 67
friguri 84
fuq 67, 70
fuț 63
fulgerător 84
Fulluc 46
fus 217
fușăi 63
fușăi 63

G

garanție 9
găurică 46
Găurică 46
găurice 46
Găurice 46
geam 13
Geamăna 57
gen 246
generativism 246
Gilău 130
girlă 55
gramatică 246
grădiște 55
groapă 55, 99
grohotă 99
grup (~ nominal, și/sau verbal) 246

Gura (~ Riului) 58; (~ Văii) 13

H

haldan 217
Hădărău 57
hădăreni 57
heleşeu 9
Herendești 52
Hod- 53
Hode(a) 53
Hodor 53
Hodora 53
Hodoreasca 53
Hodoș 51
Hon- 53
Honcu 53
Honea 53
Hono 53
*(H)onor- 51, 52
*(H)onora 52
*(H)onorea 52
Honorici 51—53
Honoricz 51
Honoris 51
Honoris 51
Honoros 51
*(H) onoru 52
Honorych 51
horodiște 55
huci 225
Hudus 51

I

-i 227, 229
iar 185
iaz 99
-ic 46
-iē- 46
-iē- 52
-ie 93
-ig 46
-ime 93
-ior 45
iradiere 13
-is 52
-iș 47
-ișor 45
iștalău 82
-ișle 222
-iț- 46, 47
Izbita 58

I

imbogăfi (a ~) 49
imbuna (a ~) 49
imbunătăfi (a ~) 49
impărși (a ~) 49
in- 49

inaintare 9
incinta (a ~) 83
incuia (a ~) 49
Indelung 84
indelungă (a ~) 8
indeplini (a ~) 84
indestula (a ~) 84
indoi (a ~) 49
Indrepta (a ~) 49
indulci (a ~) 49
Infra (a ~) 49
ingălbeni (a ~) 49
ingreuna (a ~) 49
in loc de 41
in loc să 41
Inmuia (a ~) 49
Inmulți (a ~) 49
insă 185
Insănătoșa (a ~) 49
insănătoși (a ~) 49

J

jucu (a ~) 62
jude 247, 249
jural (am fost ~) 69

K

Kaproucha 46

L

-l 179
la (a ~) 62
La (~ Bere) 99
lamură 247
largu (de ~) 84
latură 9
lature 9
Lazuri 58
lăptuocă 46
leagăn (substantiv) 47
legăna (a ~) 47
liboc 247
limbă 247
limbele 8
lucrător 84
Lugas 84
Lugoj 51
Lunca 57; ~ Riului 58; ~ Satului 57
luncani 57
Luncoi 47
lupoai 47
Lupoia 47
Lupșa, Valea ~ii 57—59
lupșeni 57

M

mai (adv.) 8, 92
mai (subst.) 219

Mărea (~ Neagră) 56

margină 9
marginie 9
mașcat 247
măciucă 46
măgură 55
măiuș 219
Mănăstire 57
mănunchi 247
Mărgaia 57
mărgăieni 57
mărit 84
mătcă 218
mătușă 46
măzărel 221
măzărică 21
melicioară 218
melișă 218, 219
melișcă 218
melișci 218
melișoi 220
melișucă 218
melișuci 218
melișucă 218
membri 8
merișor 45
mersă (au ~) 71
merși (era ~) 69
Merysor 45
milui 48
miniștri 8
mișel 247
milinele 8
mîncată (aveam ~) 71
mîndrușcă 216
mîlcă 218
Mot- 53
Mota 53
Motea 53
Motoc 53
Motocești 53
MOTORAN 53
Motorojescu 53
Motu 53
movilă 55, 225
mult 92
muncel 55
Muncel 57, 58
Muntari 58
munte 55, 56
muriși (au fost ~) 69
Muska 58
Mușca 58
mușcani 57, 58

N

-n- 48
naramză 247
nat 84
năbó(i)nic 218-219
năboinice 219

năbolnic 218, 219
năbonice 219
năbonici 219
ne- 8, 49
nebun 49
Neburești 49
negri 8
negruș 46
Negruș 46
negușător 84
neșle 172
nevoi 47
Nevoia 49
nevoie 49
nici 184
Nicolae 52
ninge (a ~) 62
niscai (va) 172
niște 171-173
niștor 173
nișel 93
noi 26
Noxara 45
nucșoară 45
Nwzora 45

O

-oaj- 47
-oai- 47
oardă (să ~) 74
oarde 74
oardem 74
oardeși 74
oarzân, -ă 73-75
oărzen, -ă 73
oărzin, -ă 73
oărzin, -ă 73
-oc- 46
ocheana 215
-og 46
-oi 47
-oj- 52, 53
omor (a ~) 62
Onorís 51
onorisán, -ă 51
Onoriu 52
-oău 47
-or- 51, 53
oraș 55, 56
Oraș 58; ~ul de jos, ~ul de
sus, ~ul din deal ~ul
din vale, ~ul lung, ~ul
nou, ~ul vechi 56
Orăștie 58
ord 74
oricare 160
orice 160
oricine 160
oricind 160
orict 160
oricum 160
origină 9

origine 9
oriunde 160
orz 73-75
orzăstin, -ă 73
orzătic, -ă
orzăm 74
orzăsc 74
orzăș 74
orzăș 74
orzăș 74
orzăsc, -ească 73, 74
orzășle 74
orzășli 74
orzi 74
orziu, -ie 73
orzim 74
orzif 74
ostrovei 45
otar 51
Ozthrowel 45
Oztrogyel 45

P

pajiște 222
pajiște 222
Pală 52
Palea 52
Palișă 52
pauperismul 9
pădure 225
păhărnice 45
Pătiș 52
păpară 216
păpăruie 216
pătlăgea 221
pătlăgean 221
pătlăgeană 221
pe 81
Pe (~ Rit) 99
pentru 41
pentru (~ ca să) 41
pentru (~ că) 41
permendur 221-222
perminvăr 221
persăcâi 221
peșteră 55
peștor 84
pi- 221
Piciorul (~ Dealului) 13
pie- 221
piersă 221
piersecăle 221
piersegă 221
piersegei 221
piersic 221
piersică 221
piersice 221
piersicel 221
pildă 9
pis 222
pisc 55
piscină 9
pistui 222
pitligean 221

pitlijan 221
 pişiguş 222
 plîgûş 222
 pluă 219
 plnă 40, 81
 ptrăul 56
 ptru 55
 ptrîguş, -ă 222
 pis 222
 pîscuî 222
 pistuî 222
 plai 222
 plaişte 222
 plaiurea 222
 plaiuri 222
 plăoşte 222
 plescăi 48
 Pleszkucz 46
 pleş 99
 Pleşcuţa 46
 ploua (a~) 62
 pobirc 217
 podea 13
 Poieni 58
 poieniţă 46
 Polonycza 46
 Ponor 58
 ponosului 48
 Poşogani 58
 poloc 55
 potrocul 248
 Poyanicha 46
 pre- 49
 prea 92
 precum (şi) 206—208
 prefacă 49
 premia (a~) 62
 privi (a~) 228
 progres 9
 pst 222
 pufni 48
 pumnism 246
 purel 45
 Purcel 45

R

-r- 52, 53
 radiodifuziunea 9
 radioscoopia 9
 Raspop 50
 Raspopă 50
 raustigâr 81
 răchitică 221
 răgădui 222
 răs- 50
 răspopă 50
 răstel 83
 răţoi 47
 Răţoi 47
 răz- 50
 reavân 74
 reşine (a~) 9

reşinea (a~) 9
 revizionismul 9
 Reuşor 46
 ripă 55
 rîl 99
 Rîl (Pe~) 99
 rlu 55, 56
 Rlu 58
 riul (~alb, ~limpede, ~mare, ~mic, ~negru, ~repede, ~turbure) 56
 Riul; ~Cugirului 59; ~Mare 58—59; ~Mic 58—59; Faţa ~ului 58; Gura ~ului 58; Lunca ~ului 58
 riuşor 45
 Riuşorul 46
 rizar 213
 Roman (Tăul lui ~) 99
 românesc 251
 România 251
 rotativele 9
 rudă 217
 rudaşor 46
 Runcuşorul
 Rysary 45

S

saramură 84
 Sartăş 58
 sat 55, 56; ~ul de jos, ~ul de sus, ~ul din deal, ~ul din vale, ~ul lung, ~ul mare, ~ul mic 56
 Sat 58, 59; Bucium ~58; Lunca ~ului 57; Valea ~ului 58
 sau 185
 sălcioară 221
 Sălcuia 58
 sălişti 55
 *sărămoare 84
 Sătel 46
 săteni 57, 58
 sătuc 46
 scēlă 62
 scoare 84
 scobi 47
 scordenci 217, 218
 scri (a~) 9
 scrie (a~) 9
 selecta (a~) 62
 seroterapia 9
 -sh 46
 Sinersig 51
 slobozi 47
 soare (biban~) 12
 spătărel 45
 Srimtişorul 45
 sta (a~) 63
 static 246

stăneasa 47
 stătă 62
 stătăi 62
 stătură 62
 stăturăm 62
 stătusărām 62
 stătusărāf 62
 stătusāl 62
 stătus 62
 stătufă (aveam~) 71
 stejărel 45
 'Stejerei 45
 stră- 49, 93
 străbate 49
 străniare 247
 strămula 49
 străpunge 49
 strecura 49
 strimtişor 45
 structuralism 246
 substantivare 246
 sucituri 217
 suvic 81

Ş

-ş- 45
 şa 81
 şamili 81
 şapte 81
 şarpe 81
 şase 81
 şăipriglu 81
 şchei 81
 şchiopirc 82
 şcoală 81
 şcomrlă 82
 şcordenci 218
 şcordenş 218
 şcolai 81
 şedea 81
 şereşlnă 81
 şergan, -ă 82
 şes 81
 Şesii (Valea~) 57
 şeş 81
 şfaifăi 81
 şfaifuire 82
 şferuî 81
 şfiş 81
 şfronţui 81
 şi 81, 183—185; ca ~ 205—208
 şijloitru 81
 şileri 81
 şincăf 82
 şinghile 81
 şir 81
 şirag 82
 şires 81
 şiruslişă 81
 şistelină 81
 şutemin 81

şubien 81
 şigni 82
 şindură 82
 şingav 82
 şirlişă 81
 ştroag 82
 şlacamer 81
 şlafianc 81
 şleau 81, 82
 şliht 81
 şlihtfaier 81
 şlihthamăr 81
 şling 81
 şlingui 81
 şlinvol 81
 şmelf 81
 şmier 81
 şmufig 81
 şnelfaier 81
 şneljug 81
 şoarece 81
 şold 81
 şoldicel 82
 şoltic 82
 şolticel 82
 şomaj 82
 şomer 82
 şopti 81
 -şor 45
 şoroffigăr 81
 şorozaş 81
 şorozi 81
 şovin 82
 şovinism 82
 şovinist 82
 şpringhel 81
 şraflnfigăr 81
 şraffigăr 81
 şramfilăr 81
 şrapnfigăr 81
 şrapfign 81
 şraufnfigăr 81
 şraumhol 81
 şroflnfigăr 81
 şroffigăr 81
 şropânfigăr 81
 şrothamăr 81
 şrotmaizel 81
 şrotobel 81
 ştalău 82
 şterge 81
 şti 81; (voi ~) 248
 ştiinţă 81
 ştiolf 82
 ştioplic 82
 ştiricea 82
 ştiubei 46
 ştiubeiul 46
 ştraihmas 81
 ştraimodlu 81
 ştrandşloc 81
 şuiera 81
 şuprică 81

şurubelniţă 81
 şvaişui 82
 şvenc 81

T

tabacă 223
 tabalhană 223
 tabană 223
 tahană 223
 talancă 215
 tándál 213
 tandlr 213
 tándlär 213
 tandur 214
 tapagău 214
 taraból 214
 tarabullu 214
 tarabulús 214
 tarán 215
 taráncă 215
 taráşcă 215
 tare 92, 93
 tartău 224
 Tatarca 47
 tándărai 213
 tándlărai 213
 táricel 93
 tátarcă 47
 tátlútl 223
 tátlurá 223
 táu 99
 Tául (~ lui Roman) 99
 telal 213
 telle 224
 telteu 224
 teoria (~ informațiilor) 246
 térde 223
 tertnbleh 224
 testarditate 224
 tétá 224
 text 246
 ticernă 224
 tighldtş 225
 timiteu 99
 Timiteu 99
 Timotei 53
 tiszt 225
 tlnás 224
 tlră 215
 tlrşor 45
 tlrşorēni 45
 tocătoare 218
 tocător 218
 trebui (a ~) 8
 trebuie 8
 trecute (era ~) 69
 trestioară 45
 Trestiori 45
 tropánca 224
 tropăita 224
 tropinca 224
 troposí 224

tu 6, 25–27
 tuli (a (o) ~) 77, 78
 tuna (a ~) 77, 78
 tup 224

T

tacăr 225
 făcărás 225
 făcăliş 225
 făcăni 48
 făcărás 225
 feapán 74
 făcărás 225
 făgancă 47
 fine (a ~ ochii fintă) 228
 fintă 227–229
 finti (a ~) 227–230
 fintui (a ~) 227–230
 fip 77, 78
 fipa (a ~) 12, 77–79
 fipar 12
 fipă (subst.) 77
 fipát 79
 fipátor 79
 fipáturá 79
 fipenie 79
 fiplá 77
 fipoi (a ~) 78
 fipot 78
 fipoti 78
 fipuri 78
 fipuriturá 78
 fip 77–79
 fipa (a ~) 78, 79
 fipá 77
 fipui 78
 fup (mă ~) 79
 fupá 79

U

-uc 46
 -ug 46
 -ui- 46, 48, 222, 227, 229
 uita (a se ~) 228
 -ulef 46
 un 171
 una 179–181
 unde 160
 unele 172, 173
 unguraş 46
 Unguraşi 46
 unii 172, 173
 unul 179–181
 urla (a ~) 77, 78
 urzátic, -á 74
 urzárel, -căfá 74
 urzi 74, 75
 urzim 74
 urzit (a fi în ~) 74
 urziţi 74
 urziu, -ie 74

Nikola 232
Peco 232
tamdara 214
tandara 214
teta 224
trabolos 214
trabolož 214

SLAVĂ

-b- 231
Ba- 232
Bo- 231
Bor- 231
Bot- 233
Bolić 233
Boličik 233
Bolinčan 233
-i- 231
-č- 231
-ch- 231
cip 77
-d- 231
darovali 48
-eje- 46
-f- 231
-g- 231

-h- 231
-i- 231
-m- 231
milovali 48
mqt- 218
-n- 231
osloboziti 47
-p- 231
Péro 233
pija 77
piti 77
-r- 231
raz- 50
-s- 231
-š- 231
-t- 231
иАТА 227
-uš- 46
-ušk- 46
-v- 231
-z- 231
-ž- 231

SPANIOLĂ

caballo 11
castoril 11

TRACĂ

-isk- 47

TURCĂ

beg 232
tabakhane 223
tandır 214
tandır 214
tandır 214
tanır 214
taphane 223
tarabuliul 215
tarabulus 215
tatula 223
tinaz 224
trablus 214
tup 224

UCRAINEANĂ

taran 215
taranka 215
tirba 216

RECTIFICARE

Cititorii sint rugați ca la nr. 1/1980 să facă următoarele rectificări :

— La p. 45, rîndul 11 de jos, în loc de *Trestiorr* se va citi *Trestiora*.

— La p. 45, rîndul 5 de jos, în loc de XIV se va citi XV.

— La p. 46, rîndul 14 de sus, în loc de *tip.* se va citi *top.*

— La p. 63, rîndul 11 de jos, în loc de *din* se va citi *de*.

— La p. 63, rîndul 2 de jos, în loc de *Observare* se va citi *Observarea*.

— La p. 66, rîndul 20 de sus, în loc de *acum* se va citi *cum*.

Revista publică studii și cercetări din domeniul lingvisticii (în special din acela al-lingvisticii românești), precum și recenzii la lucrări din același domeniu.

NOTĂ CATRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile dactilografate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor în text se va face în ordinea numerelor. Titlurile citate în Bibliografii vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Autorii au dreptul la un număr de 30 de extrase gratuite. Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine exclusiv autorilor.

Correspondența privind manuscrisele, schimbul de publicații etc. se va trimite pe adresa Consiliului de conducere : Cluj-Napoca, str. E. Racoviță nr. 21.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA

79717, București, Calea Victoriei nr. 125

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

- PETRU NEIESCU, GRIGORE RUSU, IONEL STAN, *Atlasul lingvistice român pe regiuni. Maramureș*, vol. II, 1971, XXV p. + hărți de la 244 la 537, 118 lei; vol. III, 1973, XXV p. + hărți de la 538 la 870, 132 lei.
- ION GHEȚIE, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, 1974, 210 p., 9 lei.
- GHEORGHE CHIVU și MARIANA COSTINESCU, *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*, 1974, 9 lei.
- ION GHEȚIE, *Baza dialectală a românei literare*, 1975, 696 p., 48 lei.
- * * * *Fonetică și dialectologie*, vol. IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.
- Sub redacția acad. IORGU IORDAN, *Istoria științelor în România. Lingvistica*, 1975, 176 p., 7,50 lei.
- FLORA ȘUTEU, *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, 1976, 244 p., 11 lei.
- Sub redacția acad. AL. GRAUR și acad. I. COTEANU, *Probleme de lingvistică generală*, vol. VII, 1977, 126 p., 7,50 lei.
- Sub redacția acad. AL. GRAUR și MIOARA AVRAM, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. II, *Prefixele*, 1978, 385 p., 25 lei.
- H. MIHĂESCU, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, Coeditare cu Société d'édition „Les belles lettres” — Franța, 1978, 401 p., 32 lei.
- Sub redacția IORGU IORDAN, AL. GRAUR, ION COTEANU, *Dicționarul limbii române (DLR)*, serie nouă, tom XI, partea I, Litera Ș, 1978, 272 p., 40 lei.
- FL. MARCU și C. MANECA, *Dicționar de neologisme*, ed. a III-a, 1978, 1 168 p., 116 lei.
- ZAMFIRA MIHAIL, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, 1978, 255 p. + 16 pl. + 1 hartă, 20 lei.
- * * * *Documente și însemnări din secolul al XVI-lea*, 1979, 500 p., 41 lei.
- Noul atlas lingvistice român pe regiuni — Banat, vol. I, 1980, XXXII p. + 174 p. + 154 p. (broșură), 184 lei.
- Noul atlas lingvistice român pe regiuni — Oltenia, vol. IV, 1980, X p. + 304 p., 238 lei.
- Sub redacția IORGU IORDAN, AL. GRAUR, ION COTEANU, *Dicționarul limbii române (DLR)*, serie nouă, tom VIII, Litera P, partea a 4-a (*Pogri-jenie-presimjire*), 1980, p. 949 — 1 341, 50 lei.

CL, anul XXV, nr. 2, p. 123—282, Cluj-Napoca, 1980.

